

Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
Jednostka Organizacyjna Samorządu Województwa Łódzkiego

91-302 Łódź, ul. Snycerska 8
tel. 42 203 48 00, 42 203 48 01, fax 42 203 48 17
e-mail: info@rcpslodz.pl; www.rcpslodz.pl

Regionalne
Obserwatorium
Integracji
Społecznej

OCENA ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2020

Opracował Wydział ds. Badań i Analiz
Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi

ŁÓDŹ 2021

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	4
WPROWADZENIE	5
I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2020.....	8
II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA.....	18
1. Stan i prognozy ludności	18
2. Aktywność ekonomiczna ludności.....	24
3. Sytuacja społeczna w regionie.....	31
III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA	35
1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej	35
1.1. Korzystający ogółem.....	35
1.2. Korzystający ze świadczeń.....	38
1.3. Powody udzielenia pomocy i wsparcia	42
2. Świadczenia z pomocy społecznej	46
2.1. Świadczenia pieniężne	46
2.2. Świadczenia niepieniężne (usługi).....	51
2.3. Inne rodzaje pomocy i świadczeń	53
3. Usługi pomocy społecznej	60
3.1. Praca socjalna.....	60
3.2. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze	64
3.3. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności.....	65
4. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami.....	71
5. Usamodzielnienie	79
IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW.....	85
1. Rodziny.....	86
2. Dzieci i młodzież.....	88
3. Osoby starsze.....	93
4. Osoby z niepełnosprawnościami	98
5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	101
V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK.....	106
VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA	116
VII. WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI	123
SŁOWNICZEK	124
BIBLIOGRAFIA.....	150
ANEKS: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA 2020 ROK.....	152

WYKAZ SKRÓTÓW

BAEL	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności
BDL GUS	Bank Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego
CIS	Centrum Integracji Społecznej
DDP	Dzienny Dom Pomocy
DPS	Dom Pomocy Społecznej
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
GUS	Główny Urząd Statystyczny
JSP	Jednostka Specjalistycznego Poradnictwa
KIS	Klub Integracji Społecznej
MOPS	Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej Powiatu Grodzkiego
OIK	Ośrodek Interwencji Kryzysowej
OPS	Ośrodek Pomocy Społecznej
OZPS	Ocena Zasobów Pomocy Społecznej
PCPR	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie
POW	Placówka Opiekuńczo-Wychowawcza
PUP	Powiatowy Urząd Pracy
PWD	Placówka Wsparcia Dziennego
RCPS	Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi
ŚDS	Środowiskowy Dom Samopomocy
WTZ	Warsztat Terapii Zajęciowej
ZAZ	Zakład Aktywności Zawodowej
ZPCh	Zakład Pracy Chronionej

WPROWADZENIE

Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego sporządzana jest corocznie zgodnie z wymogami ustawowymi, określonymi w art. 16 a ust. 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (DZ. U. z 2015 r. poz. 163, z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami ustawy do kompetencji jednostek samorządu terytorialnego – na szczeblu gminnym, powiatowym i wojewódzkim – należy „przygotowanie analizy zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej”. W aspekcie przedmiotowym zasoby obejmują w szczególności infrastrukturę, kadre, organizacje pozarządowe i nakłady finansowe na zadania pomocy społecznej, bez względu na podmiot je finansujący i realizujący. Uwzględniają również – w myśl ustawy – osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej, rodzaje ich problemów oraz ich rozkład ilościowy.

Analiza w postaci oceny zasobów pomocy społecznej przedstawiana jest do dnia 30 kwietnia przez organ wykonawczy jednostki samorządu terytorialnego odpowiednio radzie gminy, radzie powiatu. Na podstawie ocen sporządzonych przez gminy i powiaty, samorząd województwa opracowuje i przedstawia ocenę zasobów do dnia 30 czerwca sejmikowi województwa i do dnia 31 lipca wojewodzie. Uwzględnia w niej kwestie i problemy społeczne wynikające z przyjętej strategii w zakresie polityki społecznej. Ocena wraz z rekomendacjami jest podstawą do planowania budżetu na pomoc społeczną na rok następny.

Na poziomie operacyjnym sporządzenie oceny zasobów pomocy społecznej związane jest z gromadzeniem i opracowywaniem danych statystycznych przekazywanych przez wszystkie jednostki organizacyjne pomocy społecznej działające w obszarze województwa (lokalne i powiatowe) na przeznaczonym do tego celu formularzu, drogą elektroniczną za pośrednictwem programu informatycznego – Centralnej Aplikacji Statystycznej (CAS). Uzyskane dane – poddane analizie – wraz z danymi pochodzącymi z aplikacji CeSAR MRPiPS oraz z innych źródeł (m.in. ze sprawozdania MRPiPS-03, MRPiPS-05, sprawozdań Centrów Integracji Społecznej, Klubów Integracji Społecznej oraz sprawozdania z realizacji programu „Posiłek w domu i w szkole”; dostęp do dodatkowych źródeł danych począwszy od roku 2019) służą do sporządzenia zbiorczego raportu w postaci Oceny zasobów pomocy społecznej za dany rok.

Rok 2021 był drugim z kolei, w którym Ocena zasobów pomocy społecznej przeprowadzona została w oparciu o nowe narzędzie do agregowania danych (formularz OZPS). Narzędzie to wypracowano w 2019 w ramach projektu **pn. Narzędzie agregowania i monitorowania danych w obszarze włączenia społecznego** realizowanego w partnerstwie przez ówczesne Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, współfinansowanego ze środków PO WER 2014-2020. Efektem przeprowadzonych prac jest całkowicie odmienny sposób sporządzania oceny zasobów pomocy społecznej oraz prezentacji danych w stosunku do wcześniejszych edycji. Gminy i powiaty otrzymały narzędzie automatycznie pobierające dane z ich aplikacji dziedzinowych oraz baz zewnętrznych. Dzięki takiemu rozwiązaniu możliwe stało się dostarczenie JST gotowych, predefiniowanych zestawień i analiz zebranych w jednym, spójnym raporcie. Jednocześnie ograniczona została liczba tabel do uzupełnienia. Na poziomie województwa dostarczona licencję umożliwiającą korzystanie z aplikacji CeSAR MRiPS (Oracle BI), będącej platformą umożliwiającą pobieranie informacji z hurtowni danych. Było to konieczne, gdyż wraz ze zmianami wprowadzonymi w formularzu OZPS (polegającymi na jego uproszczeniu)

Regionalne Ośrodki Polityki Społecznej utraciły dostęp do wielu danych stanowiących podstawę sporządzania oceny.

Dokument *Ocena zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2020* zawiera informacje pochodzące z następujących źródeł danych:

- ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej przekazanych przez poszczególne samorządy gminne i powiatowe, które na poziomie JST wypełniane były danymi z:
  - systemów zewnętrznych – zasilanie komórek formularza OZPS następowało z systemów informatycznych CeSAR, CAS (dane dotyczące m.in. obszarów pomocy społecznej, świadczeń rodzinnych, pieczy zastępczej), bazy danych MEN-SIO, baz danych GUS;
  - systemów wewnętrznych jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, tj. z aplikacji dziedzinowych wykorzystywanych przez te jednostki w ramach bieżącej działalności (np. POMOST, TT-Pomost) oraz na podstawie danych własnych jednostek (m.in. ewidencje, raporty, wyniki badań);
- z aplikacji CeSAR MRiPS, za pośrednictwem której (na etapie tworzenia raportu wojewódzkiego) pozyskiwano dane źródłowe gromadzone m.in. w ramach sprawozdań rocznych z udzielonych świadczeń pomocy społecznej – pieniężnych, w naturze i usługach (MRPiPS-03) oraz pochodzące ze sprawozdań rzeczowo-finansowych z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- z innych sprawozdań, m.in. ze sprawozdania dotyczącego placówek zapewniających całodobową opiekę i wsparcie (MPiPS-05), sprawozdań Centrów Integracji Społecznej oraz Klubów Integracji Społecznej, a także sprawozdania z realizacji programu "Posiłek w szkole i w domu";
- z rejestrów, w tym: „Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego” oraz „Rejestru miejsc, w których gminy województwa łódzkiego udzielają tymczasowego schronienia w schroniskach dla osób bezdomnych, schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, noclegowniach oraz ogrzewalniach”.

Dane obrazujące poszczególne zjawiska z obszaru pomocy społecznej pochodzą z:

- 177 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym,
- 21 jednostek pomocy społecznej realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej na szczeblu powiatowym,
- 3 jednostek terytorialnych realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej o zasięgu gminnym i o zasięgu powiatowym.

Pierwszy rozdział opracowania zawiera syntetyczny opis kluczowych wniosków płynących z *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2020*, które stanowią podstawę opracowania prezentowanych w tej części raportu rekomendacji. W części tej omówiono także kwestie związane z wystąpieniem w 2020 roku stanu epidemii COVID-19 i jej wpływem na funkcjonowanie systemu pomocy społecznej w województwie łódzkim. Wskazano również działania, jakie zostały podjęte w województwie w celu przeciwdziałania i łagodzenia skutków epidemii w obszarze pomocy społecznej.

W drugiej części zamieszczono opis aktualnej sytuacji demograficznej i społecznej w województwie łódzkim. Źródło prezentowanych danych stanowią w większości dane

pochodzące z Banku Danych Lokalnych GUS, a także dane pochodzące ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W rozdziale pierwszym i drugim, odwołując się do danych ze statystyki publicznej, zaprezentowano najbardziej aktualne wartości (dane GUS na dzień 31.05.2021 r.) Ze względu na terminarz zasilania danych statystycznych nie wszystkie wartości w ramach opisywanych zjawisk dostępne były dla roku 2020. W takich przypadkach wskazano wartości najbardziej aktualne, tj. za rok 2019.

Trzecia część opracowania dotyczy charakterystyki osób i rodzin korzystających z różnych form wsparcia oferowanych przez system pomocy społecznej – świadczeń pieniężnych, niepieniężnych oraz innych rodzajów pomocy i świadczeń, a także usług pomocy społecznej skierowanych do poszczególnych grup odbiorców, w szczególności: usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, pracy socjalnej, wspierania rodziny przeżywającej trudności oraz rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami, a także pomocy na usamodzielnienie. Omawiając powyższe zagadnienia odniesiono się do kwestii właściwości kompetencyjnych gmin i powiatów oraz uwzględniono zróżnicowanie terytorialne występowania poszczególnych zjawisk.

W rozdziale czwartym *Oceny zasobów pomocy społecznej województwa łódzkiego za rok 2020* charakterystyce poddano infrastrukturę pomocy i wsparcia oferującą usługi poszczególnym grupom klientów pomocy społecznej, tj.: rodzinom, dzieciom i młodzieży, osobom starszym, osobom z niepełnosprawnościami oraz innym osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym. Opis dotyczy zarówno podaży, jaki i popytu na usługi oferowane przez podmioty takie jak: jednostki specjalistycznego poradnictwa, ośrodki interwencji kryzysowej, placówki wsparcia dziennego, podmioty pieczy zastępczej, w tym rodzinnej oraz instytucjonalnej, domy pomocy społecznej, dzienne domy pomocy, środowiskowe domy samopomocy, kluby samopomocy, warsztaty terapii zajęciowej, zakłady aktywności zawodowej, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, mieszkania chronione oraz noclegownie, schroniska dla osób bezdomnych i ogrzewalnie. Analizy odnoszą się do liczby oferowanych miejsc, łącznej liczby osób korzystających ze wsparcia poszczególnych jednostek, liczby osób zamieszkujących ośrodki, a także liczby osób umieszczonych w nich w ciągu roku oraz oczekujących na przyjęcie do placówek.

Rozdział piąty zawiera charakterystykę kadry jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim, kadry jednostek składających się na zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia oraz zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, jednostek działających w zakresie reintegracji oraz rehabilitacji społecznej i zawodowej, a także mieszkań chronionych.

W szóstej części raportu zaprezentowano informacje oraz dane dotyczące środków finansowych wydatkowanych przez poszczególne jednostki samorządu terytorialnego na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej.

Rozdział siódmy opracowania poświęcony jest analizie współpracy jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z organizacjami pozarządowymi w zakresie zlecenia podmiotom trzeciego sektora realizacji zadań publicznych.

Opracowanie uzupełniono o aneks zawierający tabelaryczne podsumowanie najważniejszych informacji dotyczących zasobów pomocy społecznej w województwie łódzkim za rok 2020 w perspektywie porównawczej do roku 2018 i 2019.

I. KLUCZOWE WNIOSKI I REKOMENDACJE Z OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO ZA ROK 2020

WNIOSKI:

1. W 2020 roku województwo łódzkie zamieszkiwało **2 437 970 osób**. W skali kraju łódzkie zajmowało 6. miejsce pod względem liczby ludności. W województwie łódzkim obserwowany jest spadek liczby ludności o utrwalonym trendzie. Zgodnie z prognozą ludności GUS, tendencja spadkowa liczby mieszkańców województwa łódzkiego będzie się pogłębiać w kolejnych latach. Znaczny spadek liczby ludności w województwie łódzkim w 2020 roku to efekt głównie zwiększonej liczby zgonów wywołanych zachorowaniami na COVID-19.
2. W województwie łódzkim obserwowany jest szczególnie intensywny proces **starzenia się społeczeństwa**. Struktura wiekowa ludności województwa podlega niekorzystnym zmianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, a zwiększa – w wieku poprodukcyjnym.
3. W strukturze ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim obserwowana jest **tendencja wzrostowa udziału pracujących** (w 2020 roku stanowili oni 54,9% ogółu ludności w wieku powyżej 15 lat) przy jednoczesnym spadku udziału osób bezrobotnych (około 1,7% w roku 2020).
4. **Stopa bezrobocia rejestrowanego** osiągnęła na koniec 2020 roku wartość **6,2%**, co stanowiło wzrost o 0,8 p. proc. w stosunku do roku 2019. Szczególnie niekorzystną sytuację pod względem poziomu bezrobocia obserwowano w powiecie kutnowskim, pączęczańskim i łaskim. Wzrost poziomu bezrobocia w województwie należy wiązać głównie z ograniczeniami w działaniu niektórych gałęzi gospodarki wprowadzonymi w związku z wystąpieniem epidemii COVID-19.
5. **Wśród ogółu bezrobotnych** zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w województwie łódzkim w 2020 roku **42,3% stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok**.
6. Poziom ubóstwa w województwie łódzkim (niezależnie od przyjętej granicy ubóstwa) jest niższy od średniej dla Polski. Odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych **poniżej ustawowej granicy ubóstwa** (tj. odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż tzw. ustawowa granica ubóstwa, tj. kwota, która zgodnie z ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej) wyniósł w 2019 roku **7,5%**, natomiast odsetek osób żyjących **poniżej minimum egzystencji** (tj. odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż granica ubóstwa skrajnego, tzn. nie pozwalał na zaspokojenie podstawowych potrzeb, powodując tym samym biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka) był na poziomie **3,3%** mieszkańców. **Ubóstwem relatywnym** (które rozumiemy jako odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż granica ubóstwa relatywnego, tzn. niższy niż 50% przeciętnych miesięcznych wydatków gospodarstw domowych) zagrożone było **10%** mieszkańców.

7. W 2020 roku w zasobach gmin województwa łódzkiego pozostawało ok. **74,9 tys. mieszkań komunalnych**, z czego 8,5% (około 6,4 tys.) stanowiły mieszkania socjalne. **Na mieszkanie socjalne oczekiwało w roku oceny około 7,0 tys. osób.**
8. W województwie łódzkim w 2020 roku funkcjonowały **223 żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce** dysponujące ok. **8,9 tys. miejsc** (o 545 miejsc więcej niż przed rokiem).
9. Liczba **klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów** w województwie łódzkim **systematycznie wzrasta** – w 2020 roku ich liczba wyniosła **258 placówek** (o 5 więcej niż w roku 2019).
10. W 2020 roku w województwie łódzkim funkcjonowało **14 hospicjów**, które zlokalizowane były na terenie 8 powiatów.
11. W województwie łódzkim w 2020 roku **z pomocy i wsparcia oferowanego przez OPS i PCPR**, przyznawanego na podstawie ustawy o pomocy społecznej oraz innych przepisów, zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak również bez takiej decyzji, **skorzystało łącznie 130 867 osób**, co stanowi około **5,4% ogółu ludności województwa łódzkiego**. W 2020 roku nastąpił **wyraźny spadek** skali korzystania z pomocy i wsparcia wśród mieszkańców województwa. Zjawisko to należy łączyć z wystąpieniem epidemii COVID-19, która wymusiła zmianę sposobu i zakresu świadczenia poszczególnych usług w ramach systemu pomocy społecznej.
12. Pomocą udzielaną **wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej** objęto w 2020 w województwie łódzkim **62 335 rodzin** liczących łącznie **119 796 osób**.
13. W 2020 roku pomocą w formie **świadczeń** objęto **52 067 rodzin** (o 5,0 tys. rodzin mniej niż w roku 2019) liczących łącznie **100 212 osób**.
14. Łączna liczba osób, którym w 2020 roku przyznane zostało **świadczenie z pomocy społecznej** wyniosła **68 639 osób** (52,4% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia) – o 8,3 tys. osób mniej niż rok wcześniej. Liczba ta z roku na rok ulega systematycznemu **zmniejszeniu**.
15. Najbardziej **rozpowszechnioną formą** wsparcia w województwie łódzkim są **świadczenia pieniężne**. Osoby korzystające z tej formy wsparcia stanowiły w 2020 roku **67,0%** ogółu osób, którym przyznano świadczenie. Ze **świadczeń niepieniężnych** skorzystało w 2020 roku **39,5%** wszystkich świadczeniobiorców.
16. W 2020 roku kontynuowana była względna stabilizacja skali **długotrwałego pozostawania w systemie świadczeń**. W roku 2020 udział osób długotrwanie korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców wynosił **54,8%**.
17. W strukturze świadczeniobiorców dominowały osoby w wieku produkcyjnym, a ich udział był wyraźnie wyższy wśród mężczyzn niż wśród kobiet. W 2020 roku **udział osób w wieku produkcyjnym korzystających ze świadczeń uległ zwiększeniu** w porównaniu do roku 2019. Może to wskazywać na konieczność korzystania ze świadczeń społecznych przez osoby, które straciły zatrudnienie w okresie pandemii.
18. Do **najczęstszych powodów** przyznawania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2020 roku należały: **długotrwała lub ciężka choroba** (51,4% rodzin), **ubóstwo** (40,6%), **bezrobocie** (40,0%), **niepełnosprawność** (39,2%) oraz **bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego** (18,2%).
19. Z tytułu głównych powodów przyznawania wsparcia w 2020 roku w województwie łódzkim udzielono łącznie niespełna **4,5 mln świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych)**. Liczba ta była **o wiele niższa** od liczby świadczeń udzielonych w roku 2019, co może mieć

związek ze zmianą sposobu i ograniczeniem zakresu świadczenia pomocy w niektórych obszarach wsparcia ze względu na wystąpienie stanu epidemii COVID-19.

20. **Świadczeniem pieniężnym**, którego w 2020 roku w województwie łódzkim udzielono największej liczbie osób, był **zasiłek celowy** – objęto nim 59,3% świadczeniobiorców. Największą część zasiłków celowych stanowiły zasiłki wypłacane w ramach programu wieloletniego „Posiłek w szkole i w domu” (73,5% osób pobierających zasiłek celowy).
21. Istotną pozycją w ramach **świadczeń niepieniężnych** jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez zapewnienie im **darmowego posiłku**. Wsparciem tym objęto w 2020 roku **18 637 osób**, tj. 27,2% wszystkich osób, którym przyznane zostało świadczenie z pomocy społecznej.
22. W ramach świadczeń kierowanych do rodzin w największym zakresie przyznawane było **świadczenie wychowawcze** – w województwie łódzkim na jego wypłatę w 2020 roku przeznaczono ponad **2,4 mld zł**. Łączna kwota dodatków w wysokości świadczenia wychowawczego w **rodzinnej pieczy zastępczej** wyniosła **18,9 mln zł**.
23. Istotną pozycję w świadczeniach rodzinnych zajmują również **zasiłki rodzinne wraz z dodatkami**. W 2020 roku z tej formy pomocy korzystało **średnio w miesiącu 53 205 rodzin**.
24. W województwie łódzkim w 2020 roku z **jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka** skorzystało łącznie **12 710 rodzin**. Liczba ta ulega systematycznemu **zmniejszeniu** ze względu na **malejącą liczbę urodzeń**.
25. Najczęściej udzielanym w 2020 roku w województwie łódzkim świadczeniem opiekuńczym kierowanym do osób z niepełnosprawnościami był **zasiłek pielęgnacyjny** (**624,4 tys. świadczeń** na łączną kwotę 134,5 mln zł).
26. W 2020 roku w województwie łódzkim udzielono ponad **116,3 tys. świadczeń pielęgnacyjnych** na łączną kwotę blisko 200,0 mln zł (o 17,2 tys. świadczeń i 43,8 mln zł więcej niż w roku 2019).
27. W 2020 roku w województwie łódzkim wsparciem w postaci **pracy socjalnej** objęto **51 737 rodzin** (o 5,9 tys. rodzin mniej niż rok wcześniej) liczących łącznie 96 202 osoby (13,4 tys. osób mniej), co stanowiło 4,0% ludności województwa.
28. W 2020 roku w województwie łódzkim realizowano **1 327 kontraktów socjalnych, którymi objęto 1 455 osób** (2,1% wszystkich świadczeniobiorców). Kontrakty realizowane w województwie łódzkim w 2020 roku w zdecydowanej większości (72,0%) dotyczyły rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin. Zarówno liczba kontraktów, jak i objętych nimi osób, **były niższe prawie o połowę** w porównaniu do roku 2019, co może wynikać z ograniczenia zakresu świadczenia usług pomocy społecznej w związku z wystąpieniem stanu epidemii COVID-19.
29. W 2020 roku województwie łódzkim pracę socjalną prowadzono w oparciu o zaledwie **56 projektów socjalnych** (o 204 mniej niż przed rokiem), którymi objęto **839 osób**.
30. W 2020 roku z **usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych** skorzystało łącznie około **6 758 osób** (ponad 1,6 mln świadczeń na łączną kwotę 34,9 mln zł) – o 455 osób mniej niż przed rokiem. Jednocześnie **usługami specjalistycznymi** objęto zaledwie **126 osób** (o 33 mniej niż w roku 2019). Ze specjalistycznych usług dla osób z **zaburzeniami psychicznymi** skorzystało w roku oceny **149 osób**.
31. W łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2020 roku wsparcia w postaci **poradnictwa specjalistycznego** udzielono **2 703 rodzinom liczącym łącznie 6 469 osób**, co stanowi

- około **5,2%** wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej.
32. Natychmiastową specjalistyczną pomocą w ramach **interwencji kryzysowej** objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej w 2020 roku łącznie **466 rodzin liczących łącznie 1 047 osób**, co stanowi 0,9% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej. W roku 2020 wsparciem w tej formie objęto aż o 420 rodzin mniej niż w roku 2019.
  33. W 2020 roku w ośrodkach pomocy społecznej w województwie łódzkim pomocy w opiece i wychowaniu dziecka udzielało **242 asystentów rodziny**, którzy swoim wsparciem objęli **2,5 tys. rodzin**.
  34. W 2020 roku odnotowano wzrost liczby osób objętych **programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych (244 osoby** w roku oceny wobec 177 w roku 2019).
  35. W 2020 roku kwota **dofinansowania** zadań z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami **ze środków PFRON i środków własnych powiatów** wyniosła w województwie łódzkim **63,8 mln zł** i była wyższa niż w roku poprzednim o blisko 8,0 mln zł.
  36. Wartość dofinansowania **związanego z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się** w województwie łódzkim w 2020 roku wyniosła **5,1 mln zł** (o 1,1 mln zł więcej w porównaniu do roku 2019). Wsparcie w tej formie otrzymało **1 616 osób**.
  37. W 2020 roku wartość dofinansowania na **zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny** wyniosła w województwie **15,2 mln zł**. Z pomocy w tej formie skorzystało **16 198 osób**.
  38. Wartość dofinansowania **turnusów rehabilitacyjnych** w województwie łódzkim w 2020 roku wyniosła **7,0 mln zł** (o blisko 0,8 mln zł więcej niż w roku poprzednim). Pomocą w postaci dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych objęto **5 632 osoby**.
  39. W ramach programu „Aktywny samorząd” w 2020 roku w województwie łódzkim udzielono **2 068 świadczeń** na łączną kwotę blisko **7,2 mln zł**.
  40. W 2020 roku w województwie łódzkim wielkość pomocy pieniężnej na **usamodzielnienie** wyniosła blisko **7,2 mln zł** (o około 870 tys. zł mniej niż w roku poprzednim). Wartość ta podlega w województwie łódzkim **systematycznemu spadkowi**. Największą część świadczeń w ramach pomocy na usamodzielniania przyznano osobom opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej (64,0%), około 32,0% stanowiła pomoc finansowa dla osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze, a zaledwie 4,0% świadczeń przyznano pełnoletnim osobom opuszczającym inne instytucje.
  41. Korzystanie z usług **jednostek specjalistycznego poradnictwa** w 2020 roku odnotowano **w czternastu powiatach** województwa łódzkiego (łącznie **2 833 korzystających**). Z usług ośrodków interwencji kryzysowej skorzystało w 2020 roku **2 425 osób** na terenie **ośmiu powiatów**.
  42. Wśród jednostek świadczących wparcie dla dzieci i młodzieży w województwie łódzkim w 2020 roku odnotowano: **96 placówek wsparcia dziennego, 74 placówek opiekuńczo-wychowawczych, 2 860 podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej**. Ponadto, w województwie zatrudnionych było **126 koordynatorów pieczy zastępczej**.
  43. W 2020 roku na terenie województwa łódzkiego funkcjonowało **55 domów pomocy społecznej**. Z ich usług w ciągu roku **skorzystało łącznie 6 975 osób**. Według stanu na

dzień 1 stycznia 2020 roku **liczba mieszkańców** domów pomocy społecznej wynosiła **6 127 osób**, natomiast w końcu roku (tj. wg stanu na 31 grudnia) zmniejszyła się do zaledwie **5 635 osób** (o 1 342 osoby mniej; 1 218 zmarło). Znaczne zmniejszenie liczby mieszkańców DPS w województwie łódzkim w głównej mierze spowodowane było pojawianiem się w tych placówkach **ognisk zakażeń wirusem SARS-CoV-2** – masowe zachorowania na COVID-19 wśród mieszkańców DPS skutkowały ich zwiększoną śmiertelnością.

44. Wśród innych placówek oferujących wsparcie i pomoc głównie osobom starszym w 2020 roku odnotowano m.in.: **43 dzienne domy pomocy** (łącznie 2 023 korzystających) oraz **258 klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów**.
45. Ośrodki oferujące wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami w województwie łódzkim w 2020 roku to m.in.: **47 środowiskowych domów samopomocy** (z ich usług w ciągu roku skorzystało łącznie 2 188 osób), **41 warsztatów terapii zajęciowej** (1 645 uczestników zajęć w ciągu roku) oraz **8 zakładów aktywności zawodowej** (o 1 więcej niż w roku 2019; 377 uczestników zajęć).
46. Wśród innych jednostek oferujących wsparcie grupom osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym w 2020 roku należy wymienić: **1 dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży** (z usług ośrodka skorzystało 135 osób), **1 centrum integracji społecznej** (342 uczestników zajęć), **8 klubów integracji społecznej** (udział w zajęciach organizowanych w 2020 roku rozpoczęło 657 osób), **69 mieszkań chronionych** (215 korzystających), **schroniska dla osób bezdomnych, noclegownie i ogrzewalnie funkcjonujące na terenie 11 powiatów** (931 miejsc w placówkach).
47. W 2020 roku w jednostkach pomocy społecznej zatrudnionych było ogółem **4 282 pracowników**, z czego 5,2% stanowiła kadra kierownicza (222 osoby), blisko 32,5% – pracownicy socjalni (1 392 osoby), 9,1% pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne (zatrudnieni w ośrodkach pomocy społecznej; 389 osób), a 53,2% – pozostali pracownicy (2 279 osób).
48. W 2020 roku **kryteria ustawowe dotyczące wymaganej liczby pracowników socjalnych** zostały **spełnione przez 147 gmin** województwa łódzkiego (sumarycznie o 2 więcej niż w roku poprzednim), a w przypadku 30 gmin co najmniej jeden warunek ustawy nie został spełniony.
49. Wskaźnik obrazujący **stopień specjalizacji pracowników socjalnych** wyniósł w województwie łódzkim w 2020 roku **blisko 46,6%** (znaczny spadek w porównaniu do roku 2019 – 51,1%).
50. Liczba zatrudnionych **w domach pomocy społecznej** uległa w 2020 roku **znacznemu zmniejszeniu** w porównaniu do stanu z roku poprzedniego. **Zmniejszyła się** również liczba pracowników większości ośrodków wsparcia, tj. **środowiskowych domów samopomocy, dziennych domów pomocy oraz schronisk dla osób bezdomnych**.
51. Liczebność kadry zatrudnionej w poszczególnych placówkach tworzących zasób instytucjonalny wspierania rodziny i pieczy zastępczej podlegała odmiennym tendencjom – **w placówkach wsparcia dziennego** zwiększyła się, podczas gdy liczba pracowników **placówek opiekuńczo-wychowawczych** uległa zmniejszeniu.
52. **Wydatki poniesione w 2020 roku na zadania realizowane w ramach polityki społecznej** w województwie łódzkim wyniosły ponad **4,7 mld zł**. Kwota ta **wzrosła** w porównaniu do roku 2019 o około 19,0% (7,0 mld zł).

53. W **strukturze wydatków** poniesionych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w 2020 roku dominują wydatki ponoszone na wsparcie rodzin (blisko 76,0%) w dalszej kolejności znajdują się wydatki na pomoc społeczną (22,0%), natomiast środki finansowe na ochronę zdrowia, pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej oraz edukacyjną opiekę wychowawczą stanowiły łącznie około 3,5% wszystkich wydatków.
54. W 2020 roku łącznie **82** ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie funkcjonujące na terenie województwa łódzkiego **współpracowały z organizacjami pozarządowymi**.

REKOMENDACJE:

Rok 2020, wraz z pojawianiem się w Polsce epidemii związanej z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2, wymusił całkowitą zmianę organizacji życia w wielu obszarach, w tym również zaburzył dotychczasowy sposób funkcjonowania systemu pomocy społecznej. Skutki rozwoju epidemii doświadczane od 2020 roku zarówno w województwie łódzkim, jak i w Polsce, zwróciły uwagę na ważność działań podejmowanych w ramach polityki społecznej, w tym w obszarach wymagających szczególnego wsparcia, oraz na systemowe wyzwania, z którymi należy się zmierzyć w najbliższych latach.

Obserwowane w województwie łódzkim od wielu lat zjawisko silnej depopulacji zostało w 2020 spotęgowane przez rekordowo wysoki ubytek naturalny. Znaczny spadek liczby ludności spowodowany był zwiększoną liczbą zgonów (przy równocześnie malejącej liczbie urodzeń), która w głównej mierze stanowiła efekt wysokiej śmiertelności z powodu choroby COVID-19.

Negatywne skutki wystąpienia epidemii COVID-19 w Polsce widoczne były w obszarze rynku pracy. W 2020 roku w województwie łódzkim odnotowano wyraźny wzrost poziomu bezrobocia, na co potencjalny wpływ miało wprowadzanie obostrzeń i ograniczeń w działaniu niektórych gałęzi gospodarki. Odnotowano również wyraźny wzrost udziału osób w wieku produkcyjnym korzystających ze świadczeń. Zjawisko to może wskazywać na konieczność korzystania ze świadczeń społecznych przez osoby dotychczas nie wymagające takiego wsparcia, które w okresie pandemii np. straciły zatrudnienie lub możliwość wykonywania pracy.

Wystąpienie w 2020 roku stanu epidemii wymusiło zmianę sposobu i ograniczenie zakresu świadczenia pomocy społecznej w niektórych obszarach wsparcia. W województwie łódzkim odnotowano wyraźny spadek skali korzystania z pomocy i wsparcia przez mieszkańców regionu. Również liczba świadczeń udzielonych z tytułu głównych powodów przyznawania wsparcia była o wiele niższa niż w roku poprzednim. Zjawisko to wynika z dominacji świadczeń niepieniężnych – a zatem usług – w strukturze świadczeń z pomocy społecznej, w związku z czym zmniejszenie ich liczby stanowiło efekt ograniczenia możliwości świadczenia usług społecznych w okresie epidemii. W 2020 roku w województwie znacząco zmniejszyła się m.in. liczba realizowanych kontraktów socjalnych oraz ich uczestników, a także skala świadczenia specjalistycznych usług opiekuńczych. O wiele mniej osób niż w latach ubiegłych rozpoczęło udział w zajęciach organizowanych przez kluby integracji społecznej. Wyraźnemu zmniejszeniu uległa również liczba dofinansowanych imprez z obszaru sportu, kultury, rekreacji i turystyki dla osób z niepełnosprawnościami oraz ich uczestników, co związane jest obostrzeniami ograniczającymi możliwość organizowania i udziału w różnego rodzaju wydarzeniach czy imprezach masowych.

Poważne konsekwencje epidemii koronawirusa obserwowane były wśród kadry i mieszkańców domów pomocy społecznej w województwie łódzkim. W ciągu 2020 roku liczba mieszkańców domów pomocy społecznej w regionie uległa znacznemu zmniejszeniu, co w głównej mierze spowodowane było pojawianiem się w tych placówkach ognisk zakażeń wirusem SARS-CoV-2. Masowe zachorowania na COVID-19 wśród mieszkańców DPS, którzy w większości stanowią osoby starsze – a zatem szczególnie narażone na ciężki przebieg tej choroby – skutkowały ich zwiększoną śmiertelnością. Konieczność zapewnienia mieszkańcom DPS-ów właściwej opieki w okresie epidemii spowodowała wyraźny wzrost liczby pracowników zapewniających usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające w strukturze kadry domów pomocy społecznej.

W celu przeciwdziałania, ograniczania i łagodzenia negatywnych skutków epidemii COVID-19 w obszarze pomocy społecznej, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi podejmowało w 2020 roku współpracę z Ministerstwem Rodziny i Polityki Społecznej oraz Wojewodą Łódzkim, polegającą na realizacji projektów współfinansowanych ze środków z Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój na lata 2014-2020. Działania kierowane były do różnych odbiorców znajdujących się w grupach szczególnego ryzyka, takich jak mieszkańcy i kadra domów pomocy społecznej, osoby starsze, osoby z niepełnosprawnościami i chore, osoby bezdomne, dzieci przebywające w instytucjonalnej pieczy zastępczej w ramach Interwencyjnego Ośrodka Preadopcyjnego w województwie łódzkim.

Jednym z szeroko zakrojonych przedsięwzięć o łącznej wartości ponad 24,5 mln zł był projekt pn. „Łódzkie pomaga”, mający na celu zapewnienie zdrowia i bezpieczeństwa epidemicznego pensjonariuszy i kadry domów pomocy społecznej zlokalizowanych na terenie województwa łódzkiego oraz zapobieganie rozprzestrzeniania się COVID-19 w instytucjach opiekuńczych. W ramach projektu podmiotom prowadzącym zarejestrowane na terenie województwa łódzkiego DPS udzielano grantów z przeznaczeniem na: wypłatę dodatków do wynagrodzeń personelowi DPS, zapewnienie możliwości noclegu dla personelu poza miejscem zamieszkania, utworzenie tymczasowych miejsc do przeprowadzenia kwarantanny, zakup sprzętu i wyposażenia, środków ochrony indywidualnej i testów na COVID-19, niezbędnych do walki z pandemią.

Wśród działań kierowanych do osób starszych, niepełnosprawnych i chorych, podejmowanych w związku z epidemią, w ramach projektu pn. „Niezależne życie – wypracowanie standardu i przeprowadzenie pilotażu w zakresie usług mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z chorobami neurologicznymi, w tym z chorobą Alzheimera i chorobą Parkinsona oraz osób starszych” zakupiono i dystrybuowano środki ochrony osobistej dla mieszkańców, zainicjowano bezpłatne wsparcie on-line w ramach przedsięwzięcia „SeniorSAMwDomu” oraz uruchomiono infolinię z indywidualnym wsparciem dla seniorów potrzebujących wsparcia psychogerontologicznego w województwie łódzkim.

Zakupu środków ochrony indywidualnej służących zapewnieniu bezpieczeństwa epidemicznego i zwalczaniu skutków epidemii COVID-19 dokonano również w ramach realizacji projektu pn. „KOOOPERACJE 3D – model wielosektorowej współpracy na rzecz wsparcia osób i rodzin”, z przeznaczeniem dla 8 gmin biorących udział w projekcie oraz 28 instytucji całodobowych typu schroniska dla osób bezdomnych w województwie łódzkim.

W celu zapobiegania i ograniczenia negatywnych skutków epidemii COVID-19 w obszarze pieczy zastępczej podjęto realizację projektu pn. „Wsparcie dzieci umieszczonych w pieczy

zastępczej w okresie epidemii COVID-19”, w ramach którego przeznaczono środki finansowe na wzmocnienie Interwencyjnego Ośrodka Preadopcyjnego „Tuli-Luli” w zakresie bezpiecznej realizacji zadań podmiotu w okresie epidemii. W ramach dotacji zakupiono środki ochrony osobistej, środki dezynfekcyjne (maseczki, rękawiczki, płyny do dezynfekcji rąk i powierzchni) oraz wyposażono 2 miejsca kwarantanny i izolacji w lampy wirusobójcze, generator ozonu, fartuchy jednorazowe, fotel do karmienia oraz maski ochronne z filtrem FFP3.

Nadal aktualnym i kluczowym wyzwaniem dla polityki społecznej jest ukierunkowanie wszelkich działań realizowanych przez poszczególne jednostki w ramach zadań z zakresu pomocy i polityki społecznej na skuteczne i efektywne rozwiązywanie problemów społecznych i integrację środowiska lokalnego. Konieczna jest kontynuacja działań zmierzających do profesjonalizacji kadry i standaryzacji usług oraz, co stało się szczególnie widoczne w czasie epidemii, do deinstytucjonalizacji (przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki lokalnej) oraz indywidualizacji świadczonego wsparcia.

Niezależnie od wystąpienia epidemii COVID-19, w województwie łódzkim istotny wpływ na kształt polityki społecznej mają procesy demograficzne, takie jak m.in.: ujemny przyrost naturalny, malejąca dzietność czy wzrost przeciętnej długości życia. Generują one wyzwania nie tylko w obszarze rozwoju usług opiekuńczych czy zdrowotnych, ale z uwagi na swoje szerokie spektrum konsekwencji zmuszają do zmian również w tak odległych wydawałoby się obszarach, jak polityka energetyczna czy architektura (projektowanie uniwersalne). Wyzwania z zakresu szeroko rozumianej pomocy społecznej wymagają wielostronnego podejścia wzmocnianego poprzez dobrze zaplanowaną koordynację działań na wielu płaszczyznach.

W związku z powyższymi zjawiskami oraz wyzwaniami stojącymi przed polityką społeczną, a także mając na uwadze wnioski i rekomendacje formułowane przez przedstawicieli poszczególnych jednostek organizacyjnych pomocy i wsparcia funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w ramach corocznej oceny w zakresie pomocy społecznej, rekomenduje się:

- Szczególne zwrócenie uwagi na problem związany z brakiem kadr, któremu można przeciwdziałać poprzez wzrost uposażenia oraz poprawę pozapłacowych warunków pracy kadr służb społecznych. Wsparcia wymaga również proces ich profesjonalizacji, w tym szczególnie osiąganie kolejnych stopni specjalizacji, w celu zapewnienia jak najwyższej jakości świadczonych usług oraz nabywania umiejętności trafnego diagnozowania istniejących w wymiarze lokalnym potrzeb społecznych. Istotną kwestią jest również stworzenie systemu wsparcia pomagającego przeciwdziałać wypaleniu zawodowemu oraz pomoc w organizacji i finansowaniu superwizji pracowników służb społecznych;
- Jak najszybsze rozpoczęcie prac nad przygotowaniem regionalnej strategii w zakresie deinstytucjonalizacji (przejścia od opieki instytucjonalnej do opieki lokalnej). Pandemia COVID-19 dobitnie unaoczniała słabości opieki instytucjonalnej. Szczególnie dotkliwe i wielokrotnie tragiczne okazały się konsekwencje jakich doświadczyli poddani instytucjonalizacji seniorzy. Pozostałe grupy znajdujące się pod opieką instytucji (osoby z niepełnosprawnościami, dzieci i młodzież) również doznały daleko idących reperkusji. Pandemia, jak i liczne badania naukowe, ponad wszelką wątpliwość udowodniły wyższość opieki świadczonej w środowisku lokalnym ponad opieką instytucjonalną. Należy więc podjąć jak najszybsze kroki w celu przygotowania diagnozy potencjału

i potrzeb lokalnych zgodnie z polityką krajową oraz unijną¹ w zakresie pieczy zastępczej, usług opiekuńczych oraz rehabilitacji osób niepełnosprawnych, aby skutecznie i efektywnie przygotować województwo na przejście od opieki instytucjonalnej do świadczonej w środowisku lokalnym;

- Wsparcie małych gmin poprzez dostarczanie wiedzy i narzędzi do realizacji zadań z zakresu polityki społecznej; wsparcia wymagają nie tylko ośrodki pomocy społecznej, ale również władze gmin, często nieposiadające pełnej wiedzy na temat współczesnych wyzwań w obszarze polityki społecznej, jak i generowanych przez nie potrzeb;
- Wspieranie inicjatyw oraz wdrażanie innowacyjnych rozwiązań, które zwiększają efektywność wsparcia poprzez indywidualizację, kompleksowość i długofalowość działań na rzecz poszczególnych grup docelowych o zróżnicowanych potrzebach;
- Wsparcie (organizacyjne i finansowe) domów pomocy społecznej, placówek opiekuńczo-wychowawczych oraz innych placówek zapewniających miejsca całodobowego pobytu w wykonywaniu zadań w związku z pandemią SARS-CoV-2;
- Zabezpieczenie wsparcia osobom samotnym, starszym oraz niepełnosprawnym poprzez rozwój usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, poszerzenie ich zakresu o konieczne wsparcie związane z SARS-CoV-2 oraz poszerzenie oferty środowiskowych form opieki, takich jak dzienne domy pomocy, środowiskowe domy samopomocy, rodzinne domy pomocy, a także wolontariat;
- Wsparcie osób z chorobą Alzheimera oraz ich opiekunów nieformalnych m.in. poprzez tworzenie ośrodków wsparcia dziennego w formie środowiskowych domów samopomocy oraz rozwój opieki wytchnieniowej;
- Rozwój poradnictwa, poradnictwa specjalistycznego, interwencji kryzysowej oraz wszelkich innych form mających na celu wsparcie mieszkańców województwa w przewyżaniu sytuacji kryzysowej i poprawie zdrowia psychicznego. Od lat w województwie łódzkim systematycznie spada liczba udzielanych porad, podczas gdy zapotrzebowanie mierzone wzrastającą liczbą samobójstw wśród dzieci, negatywnym oddziaływaniem pandemii COVID-19 na psychikę (w tym zwiększoną skłonnością do uzależnień) oraz liczbą porad udzielanych przez telefon zaufania, wskazuje na tendencję wzrostową;
- Rozwój asystentury rodzinnej poprzez zwiększanie liczby wysoko wykwalifikowanej i dobrze opłacanej kadry pracującej z rodziną niewydolną wychowawczo (asystent rodziny) mający na celu uniknięcie umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej;
- Rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej, szczególnie jej zawodowych form, m.in. poprzez promocję rodzicielstwa zastępczego służącą pozyskaniu kandydatów do pełnienia funkcji rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych, zagwarantowanie rodzinom zastępczym odpowiedniego wsparcia, m.in. w formie „szybkiej ścieżki” dostępu do usług medycznych w tym zwłaszcza specjalistycznych (m.in. do psychiatrii dziecięcego, neurologa dziecięcego, ortopedy);

---

¹ „Kierując się postanowieniami konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, konwencji ONZ o prawach dziecka oraz europejskiej konwencji praw człowieka, kraje członkowskie oraz władze Unii Europejskiej są zobowiązane wdrożyć rozwiązania intensyfikujące odejście od opieki instytucjonalnej na rzecz opieki świadczonej na szczeblu lokalnym.”

https://ec.europa.eu/regional_policy/pl/policy/themes/social-inclusion/desinstit

- Tworzenie nowych mieszkań chronionych, w tym treningowych oraz interwencyjnych dla osób czasowo nie posiadających miejsca zamieszkania (np. dla pełnoletnich wychowanków pieczy zastępczej czy ofiar przemocy);
- Rozwój i wzmocnienie współpracy z organizacjami pozarządowymi;
- Stosowanie nowoczesnych rozwiązań projektowych pozwalających na modyfikowanie lub łączenie funkcji w nowopowstałych budynkach w zależności od istniejących potrzeb (np. możliwość adaptacji budynku przedszkola na ośrodek wsparcia dziennego, dom pomocy społecznej lub inne przeznaczenie wynikające ze zmian w strukturze społeczno-demograficznej określonego obszaru).

Rekomendowane zadania są niezbędnym krokiem na drodze do przekształcania systemu pomocy o charakterze interwencyjnym w system pomocy społecznej o charakterze wspierającym. Zmiana systemowa w tym obszarze musi być oparta nie tylko na nowym podejściu w myśleniu o pomocy społecznej, jako istotnym elemencie polityki społecznej, ale musi być wzmocniona przez nowe możliwości wsparcia i oddziaływania społecznego. W dłuższej perspektywie czasowej inwestowanie w pomoc społeczną ogranicza negatywne skutki społecznych i ekonomicznych niedostosowań, wykluczenia i patologii społecznych.

Do najważniejszych zmian w tym zakresie należą:

- odejście od rozwiązań interwencyjnych do rozwiązań o charakterze społecznym, systemowym i sieciowym (nawiązujących do sieci powiązań społecznych)²;
- przyjęcie podejścia wzmacniającego, uruchamiającego mechanizmy radzenia sobie (*empowerment*), które zakłada odchodzenie od działań charytatywnych na rzecz działań wspierających oraz przejście od otaczania jednostki pomocą w kierunku jej aktywizacji³;
- odejście od instytucjonalizacji działań opiekuńczych w stronę aktywizacji naturalnego środowiska społecznego i wzmocnienia potencjału wspólnoty (opiekuńczej, bazującej na poczuciu odpowiedzialności za jednostkę).

Kreowanie wskazanego podejścia i dążenie do poprawy skuteczności działań w pomocy społecznej przyczyni się ostatecznie do rozwoju całej społeczności lokalnej.

---

² Grewiński M., Krzyszkowski J. (red.) (2011), Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej, Warszawa.

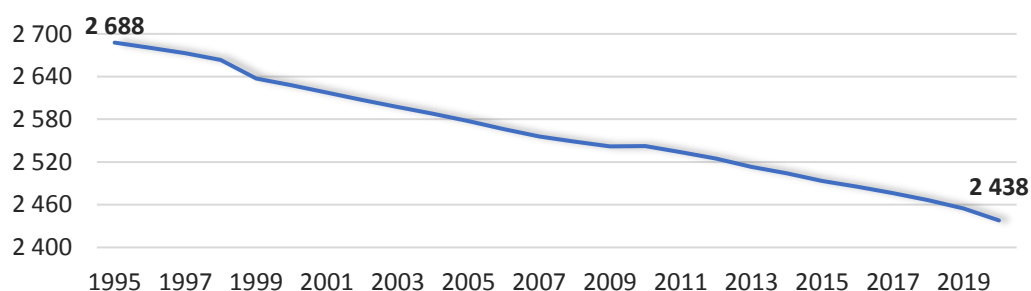
³ Czarnecki P. S. (2013), Praca socjalna, Difin, Warszawa.

II. DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ WOJEWÓDZTWA

1. Stan i prognozy ludności

Województwo łódzkie obejmuje 177 gmin, z czego 18 to gminy miejskie (w tym 3 miasta na prawach powiatu), 131 to gminy wiejskie, a 28 – miejsko-wiejskie. Mieszka w nich około 2,44 mln osób, z czego niewiele ponad 62% stanowią mieszkańcy miast. Według stanu w dniu 31.12.2020 roku, województwo zamieszkiwało **2 437 970 osób**⁴. Pod względem liczby ludności, województwo łódzkie znajdowało się niezmiennie na 6 pozycji w kraju.

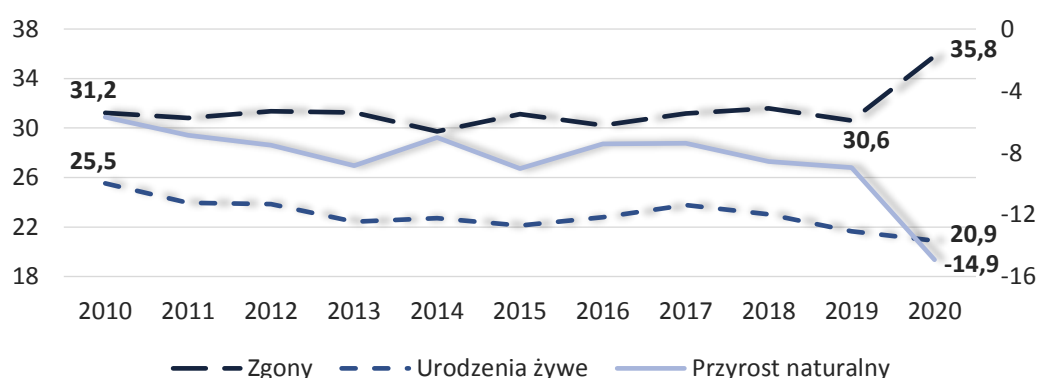
Rysunek 1. Liczba mieszkańców województwa łódzkiego (w tys. osób) w latach 1995-2020

Źródło: GUS (2021), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020)*, Warszawa.

W województwie łódzkim obserwowane jest zjawisko depopulacji o utrwalonym trendzie. W 2020 roku liczba mieszkańców województwa łódzkiego była niższa o ok. 16,8 tys. osób (około 0,7%) w porównaniu do stanu z roku 2019, natomiast w latach 1995-2020 liczba ta zmniejszyła się o blisko 249,8 tys. osób, co stanowi spadek o 9,3%.

Rysunek 2. Liczba zgonów i urodzeń żywych (lewa oś; w tys. osób) oraz przyrost naturalny (prawa oś; w tys. osób) w województwie łódzkim w 2020 roku

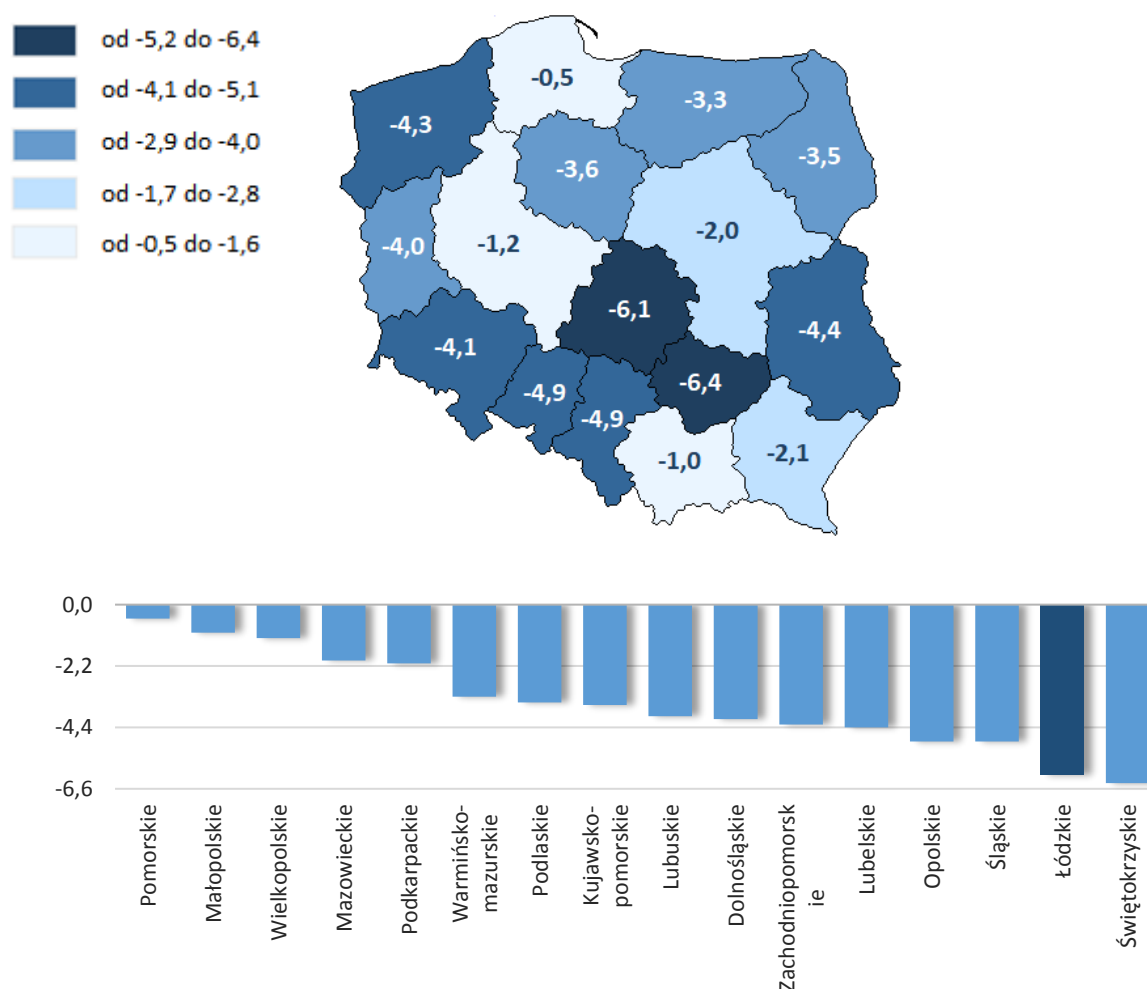
Źródło: BDL GUS; GUS (2021), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020)*, Warszawa.

⁴ Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS; GUS (2021), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020)*, Warszawa.

Spadek liczby ludności obserwowany w województwie łódzkim to wynik ujemnego przyrostu naturalnego (ubytku naturalnego) oraz ujemnego salda migracji. Znaczny ubytek liczby ludności w roku 2020 spowodowany był w głównej mierze zwiększoną w porównaniu do lat poprzednich liczbą zgonów. Średnio w latach 2010-2019 różnica w liczbie zgonów w województwie łódzkim pomiędzy kolejnymi latami nie przekraczała 5,0%, natomiast w roku 2020 liczba ta zwiększyła się aż o 17,0% w stosunku do wartości z roku 2019. Główną przyczyną tego stanu rzeczy był rozwój pandemii COVID-19 w Polsce i związana z nią wysoka śmiertelność z powodu tej choroby.

W 2020 roku w województwie łódzkim urodziło się o blisko 15,0 tys. osób mniej niż zmarło (prawie 20,9 tys. urodzeń żywych wobec 35,8 tys. zgonów), a stopa przyrostu naturalnego (tj. wartość ubytku naturalnego przeliczona na 1000 mieszkańców) wyniosła -6,1 (przy średniej dla Polski wynoszącej -3,2). W zestawieniu województw pod względem przyrostu naturalnego łódzkie w 2020 roku znalazło się na przedostatnim miejscu w kraju, wyprzedzając tylko województwo świętokrzyskie.

Rysunek 3. Stopa przyrostu naturalnego według województw w Polsce w 2020 roku

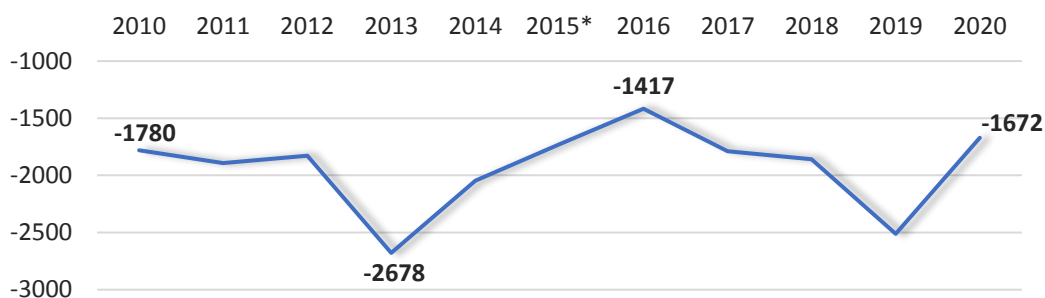

Źródło: GUS (2021), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020)*, Warszawa.

Podobnie, jak w przypadku przyrostu naturalnego, również ogólne saldo migracji (wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały) przyjmuje w województwie łódzkim wartości ujemne. W 2020 roku w związku ze zmianą miejsca zamieszkania lub pobytu województwo

łódzkie opuściło ponad 1,6 tys. osób, a zatem o 938 osób mniej niż w roku 2019. Jednocześnie wartość ta osiągnęła poziom najlepszy od 2016 roku.

Rysunek 4. Saldo migracji w województwie łódzkim w latach 2010-2020

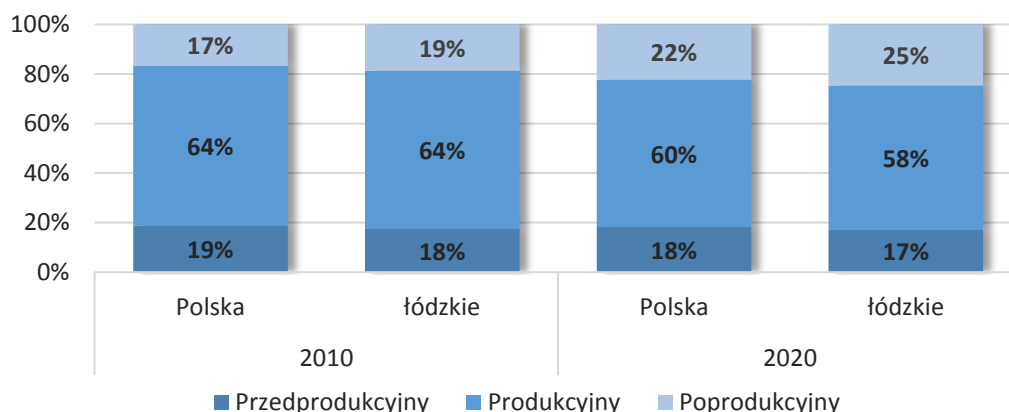

* Brak danych nt. salda migracji zagranicznych na pobyt stały. Wartość wskaźnika obejmuje wyłącznie saldo migracji wewnętrznych na pobyt stały.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BDL GUS; GUS (2021), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020)*, Warszawa.

Jednym z najważniejszych negatywnych zjawisk obserwowanych w województwie łódzkim jest proces starzenia się społeczeństwa. Struktura wiekowa ludności województwa łódzkiego ulega niekorzystnym przemianom – zmniejsza się odsetek ludności w wieku przedprodukcyjnym (w 2020 roku ich udział wynosił 17,1%; niecałe 416,9 tys. osób) oraz (w większym stopniu) w wieku produkcyjnym (58,3%; około 1 421,3 tys. osób), a zwiększa – w wieku poprodukcyjnym (w 2020 roku 24,7%; prawie 602,2 tys. osób)⁵. Podobna tendencja obserwowana jest w całym kraju, przy czym w porównaniu do struktury wiekowej ludności w Polsce sytuacja demograficzna w województwie łódzkim prezentuje się zdecydowanie mniej korzystnie. Wskaźnik obciążenia demograficznego, tj. liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w przeliczeniu na 100 osób w wieku produkcyjnym, wyniósł w 2020 roku 42,4 wobec 41,3 w roku 2019.

Rysunek 5. Struktura ludności według wieku produkcyjnego (w %) w województwie łódzkim i w Polsce w latach 2010 i 2020

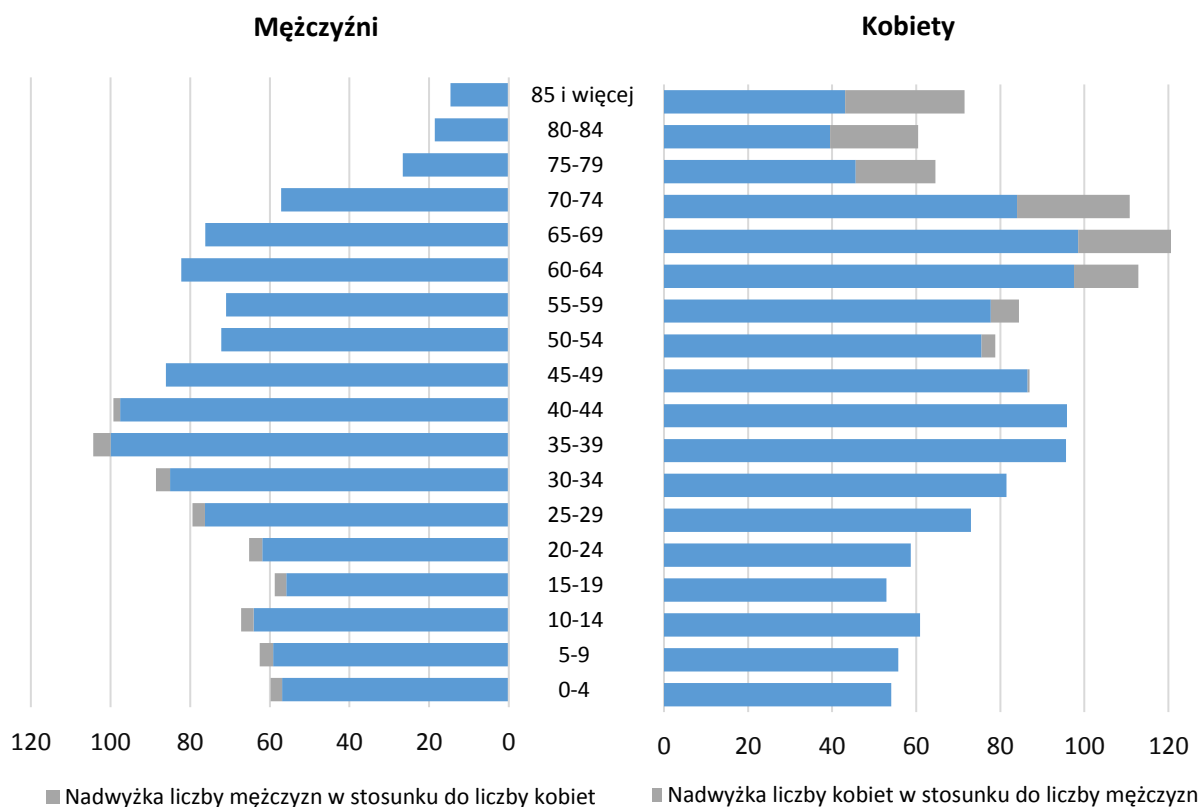

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BDL GUS; GUS (2021), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020)*, Warszawa.

⁵ BDL GUS. Wiek przedprodukcyjny: do 17 lat, wiek produkcyjny: mężczyźni w wieku 18-64 lata i kobiety w wieku 18-59 lat, wiek poprodukcyjny: mężczyźni w wieku 65 lat i więcej i kobiety w wieku 60 lat i więcej.

Zjawisko starzenia się społeczeństwa województwa łódzkiego dotyczy przedstawicieli obu płci. W 2020 roku w strukturze wiekowej ludności dominowały osoby w wieku 35-39 lat (8,0%) oraz 40-44 lata (7,9%), przy czym stosunkowo wysokie były również udziały osób w grupie wiekowej 60-64 lata (7,4%) oraz 65-69 lat (7,2%). Szczególnie wysokie odsetki ludności w starszych grupach wiekowych, w tym przede wszystkim w najstarszych grupach wieku, tj. 75-79 lat, 80-84 lata oraz 85 lat i więcej, obserwowano wśród kobiet – łączny udział kobiet w wieku powyżej 75. roku życia wynosił w 2020 roku 10,0%, podczas gdy wśród mężczyzn odsetek ten ukształtował się na poziomie 5,2%. Jednocześnie począwszy od grupy wiekowej obejmującej osoby pomiędzy 45. a 49. rokiem życia, widoczna jest narastająca (wraz z wiekiem) nadwyżka liczby kobiet w stosunku do liczby mężczyzn zamieszkujących województwo łódzkie. Odwrotna sytuacja obserwowana jest w przypadku ludności w młodszych grupach wiekowych – wśród osób w wieku do 44. roku życia występuje nadwyżka liczby mężczyzn w stosunku do liczby kobiet.

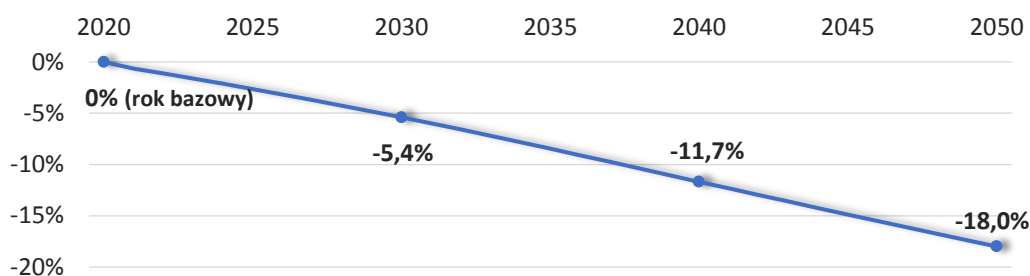
Rysunek 6. Struktura ludności według wieku i płci (w tys. osób) w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS (2021), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020)*, Warszawa.

Zgodnie z prognozą ludności na lata 2014-2050 opracowaną przez GUS w 2014 roku, tendencja spadkowa liczby ludności w województwie łódzkim będzie się pogłębiała. Do 2050 roku populacja osób zamieszkałych na terenie województwa zmniejszy się o kolejne 18% w porównaniu do stanu z roku 2020.

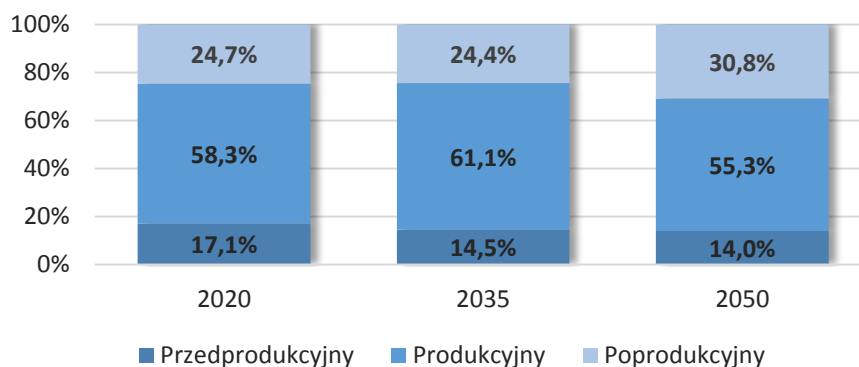
Rysunek 7. Prognozowane spadki liczby ludności (w %) w województwie łódzkim w latach 2021-2050 (w stosunku do stanu rzeczywistego w 2020 roku)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BDL GUS; Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020), Warszawa.

Dodatkowo, w województwie łódzkim zwiększać się będzie liczba ludności w wieku poprodukcyjnym (powyżej wieku emerytalnego) – do 2050 roku liczba osób w tej grupie ma wzrosnąć o około 12,8 tys. (2,1%) w porównaniu z rokiem 2020. Powyższe zjawisko jest szczególnie negatywne w połączeniu z przewidywanym spadkiem liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym (o około 316,1 tys. osób; 22,2%) oraz przedprodukcyjnym (o ponad 138,0 tys. osób; 33,1%).

Rysunek 8. Prognozowana struktura ludności według grup wieku (w %) w województwie łódzkim w roku 2035 i 2050 (2020 – dane rzeczywiste)

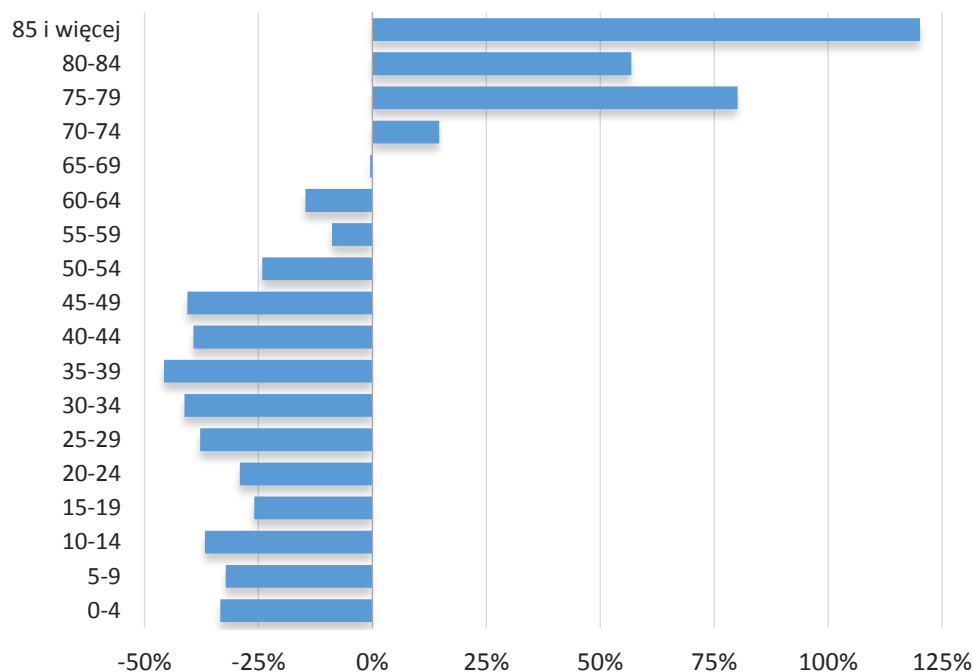

Źródło: opracowanie własne na podstawie: BDL GUS; Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020), Warszawa.

Według szacunków GUS, do 2050 roku największy wzrost liczebności dotyczyć będzie osób w grupie wieku 85 i więcej lat (ponad dwukrotny wzrost w stosunku do stanu z roku 2020), natomiast w największym stopniu, bo o blisko połowę, zmniejszy się liczba osób w wieku 35-39 lat.

W 2020 roku najliczniejszą grupę w województwie łódzkim stanowiły osoby w wieku 35-44 lata (łącznie blisko 16% ogółu ludności województwa), podczas gdy – zgodnie z prognozą GUS – w 2050 roku najbardziej liczna będzie grupa osób w wieku pomiędzy 65. a 69. rokiem życia (8,7% ogółu mieszkańców).

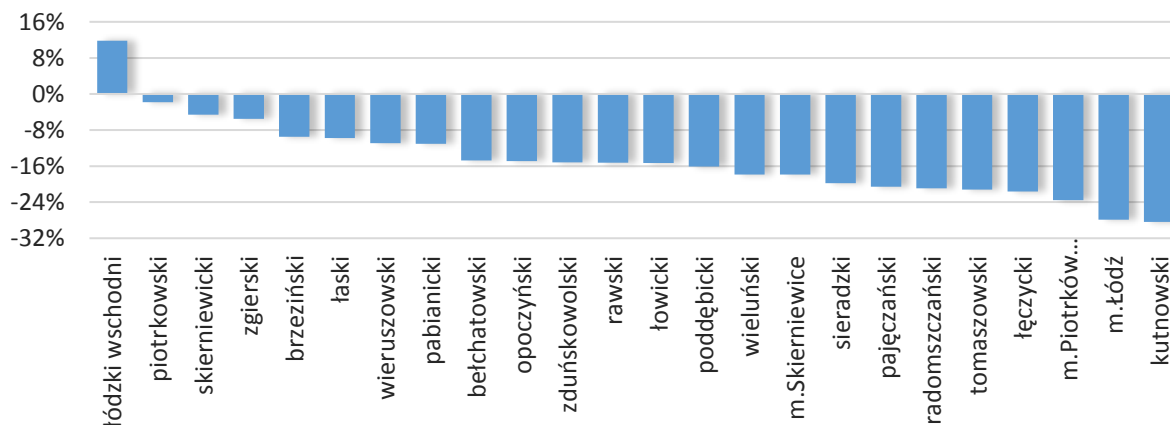
Rysunek 9. Zmiana liczby ludności w poszczególnych grupach wieku (w %) pomiędzy rokiem 2020 (dane rzeczywiste) a 2050 (prognoza) w województwie łódzkim

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: BDL GUS; Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020), Warszawa.

W zdecydowanej większości powiatów województwa łódzkiego (poza jednym) prognozowany jest spadek liczby ludności w perspektywie do roku 2050 (w stosunku do stanu z roku 2020), przy czym poziom zmian w poszczególnych powiatach jest wyraźnie zróżnicowany. Stosunkowo najmniejszy spadek liczby mieszkańców prognozowany jest w powiecie piotrkowskim (1,8%), a także skierniewickim (4,6%) i zgierskim (5,5%), natomiast największe ubytki liczby ludności przewidywane są w powiecie kutnowskim (28,3%) oraz w Łodzi (27,9%). Tylko w jednym powiecie – łódzkim wschodnim – prognozowany jest wzrost liczby ludności do roku 2050 (o 11,8% w stosunku do stanu z roku 2020).

Rysunek 10. Zmiany liczby ludności w powiatach województwa łódzkiego do 2050 roku (w %; w stosunku do stanu rzeczywistego w roku 2020)

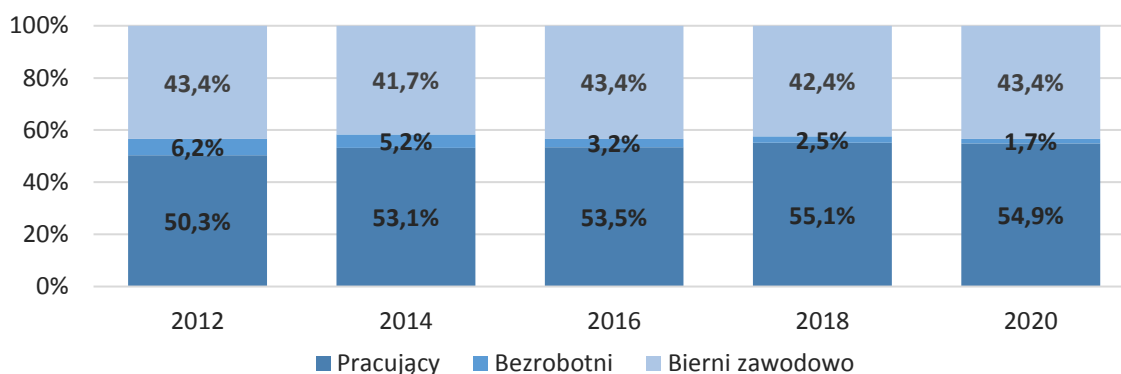
Źródło: opracowanie własne na podstawie: BDL GUS; GUS (2021), Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020), Warszawa.

wykonywujące pracę najemną, prowadzące własną działalność gospodarczą, rolników prowadzących własne lub dzierżawione gospodarstwo rolne, a także osoby, które nieodpłatnie pomagały w prowadzeniu gospodarstwa rolnego lub innej rodzinnej działalności gospodarczej. W Badaniu Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL), a także w Narodowym Spisie Powszechnym Ludności i Mieszkań (NSP), aktywność ekonomiczną ocenia się na podstawie sytuacji respondenta w badanym tygodniu.

W 2020 roku ludność aktywna zawodowo stanowiła w województwie łącznie 56,6% populacji w wieku 15 lat i więcej¹⁰ (ok. 1,14 mln osób), natomiast bierni zawodowo – niewiele ponad 43,4% tej zbiorowości (872,0 tys. osób). Zdecydowana większość aktywnych zawodowo (blisko 97,0%) to osoby pracujące, podczas gdy bezrobotni stanowili jedynie 1,7% wszystkich mieszkańców województwa łódzkiego w wieku powyżej 15 roku życia. Struktura ludności według aktywności ekonomicznej w województwie łódzkim jest stosunkowo stabilna, przy czym widoczne są pewne tendencje zmian. W szczególności obserwowany jest wzrost udziału osób pracujących (o 3,8 p. proc. w stosunku do stanu z roku 2010), któremu towarzyszy spadek udziału osób bezrobotnych (o 3,5 p. proc.). Udział osób biernych zawodowo utrzymywał się na względnie stałym poziomie, przy czym w roku 2020 odnotowano jego nieznaczny spadek (o 0,6 p. proc. w stosunku do stanu z roku 2019).

Rysunek 12. Struktura ludności według aktywności ekonomicznej (w %) w województwie łódzkim w latach 2012-2020

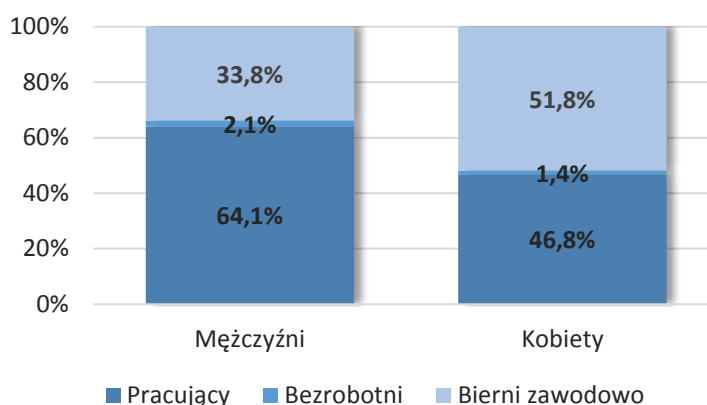

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Rozpatrując aktywność ekonomiczną mieszkańców województwa według płci, zauważa się zupełnie odmienną strukturę aktywności u kobiet i u mężczyzn. Wśród kobiet największy odsetek w 2020 roku stanowiły osoby bierne zawodowo (51,8%; o ok. 0,6 p. proc. mniej niż w roku 2019), podczas gdy wśród mężczyzn udział biernych zawodowo był o blisko 18,0 p. proc. niższy niż kobiet. Mężczyźni w przeważającej części pracują – w 2020 roku posiadanie pracy deklarowało 64,1% mężczyzn zamieszkujących województwo łódzkie, a zatem o 17,3 p. proc. więcej niż kobiet w tej samej grupie ekonomicznej. Zjawisko to wynika m.in. z dłuższego trwania życia i niższej granicy wieku emerytalnego kobiet, a tym samym ich większego udziału wśród osób w wieku poprodukcyjnym, a także z obserwowanej wśród kobiet rezygnacji z pracy lub z poszukiwania zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania opieki nad dziećmi lub innymi osobami zależnymi (por. Żmurkow-Poteralska (red.) 2020, Żmurkow-Poteralska 2017).

¹⁰ Źródłem danych do analiz w zakresie aktywności ekonomicznej ludności (poza bezrobociem rejestrowanym) są dane pochodzące z badania BAEL, w związku z czym analizy te odnoszą się do aktywności ekonomicznej ludności w wieku 15 lat i więcej.

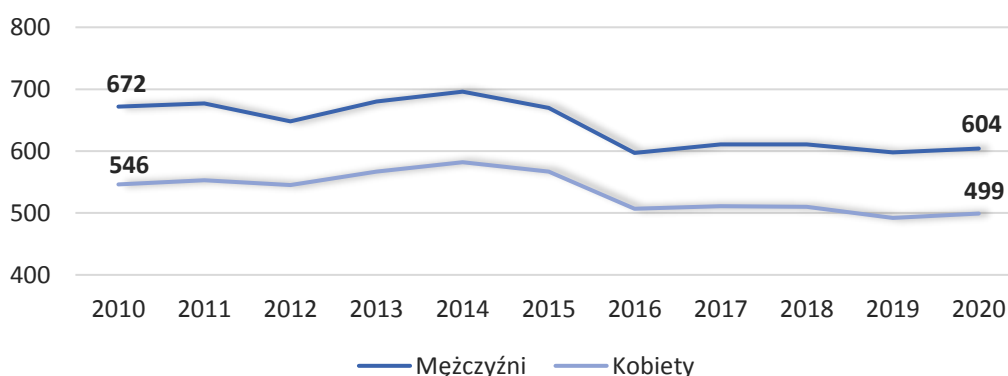
Rysunek 13. Struktura ludności według aktywności ekonomicznej i płci (w %) w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W 2020 roku liczba pracujących w województwie łódzkim wyniosła 1,1 mln osób, co stanowi spadek o około 9,0% (115,0 tys. osób) w porównaniu do stanu z roku 2010. Wśród pracujących obserwowana jest stosunkowo stabilna nadwyżka mężczyzn w stosunku do kobiet, wynosząca średnio około 9,2% (średnia różnica w latach 2010-2020).

Rysunek 14. Liczba pracujących według płci (w tys. osób) w województwie łódzkim w latach 2010-2020

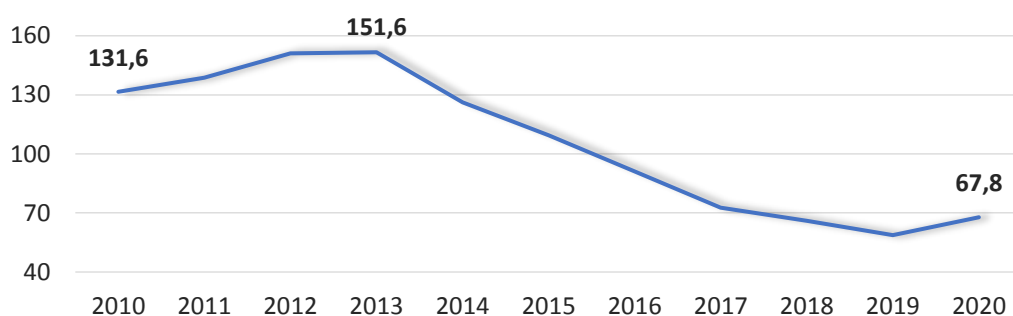

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Analiza kluczowych wskaźników bezrobocia rejestrowanego dla województwa łódzkiego w latach 2010-2020 wskazuje na odwrócenie obserwowanych uprzednio niekorzystnych tendencji – w 2014 roku nastąpiło bowiem przełamanie wzrostowego trendu poziomu bezrobocia zapoczątkowanego w roku 2010. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w województwie łódzkim wzrosła natomiast nieznacznie w 2020 roku do ok. 67,8 tys. osób, co stanowi wartość wyższą niż w roku 2019 o 9,1 tys. osób roku, ale jednocześnie niższą aż o 64 tys. osób niż 10 lat wcześniej.

Należy zaznaczyć, że jednym z kluczowych czynników, który mógł mieć istotny wpływ na wzrost liczby osób bezrobotnych w województwie łódzkim w 2020, było wprowadzenie ograniczeń w działaniu niektórych gałęzi gospodarki w związku z wystąpieniem epidemii COVID-19 w Polsce.

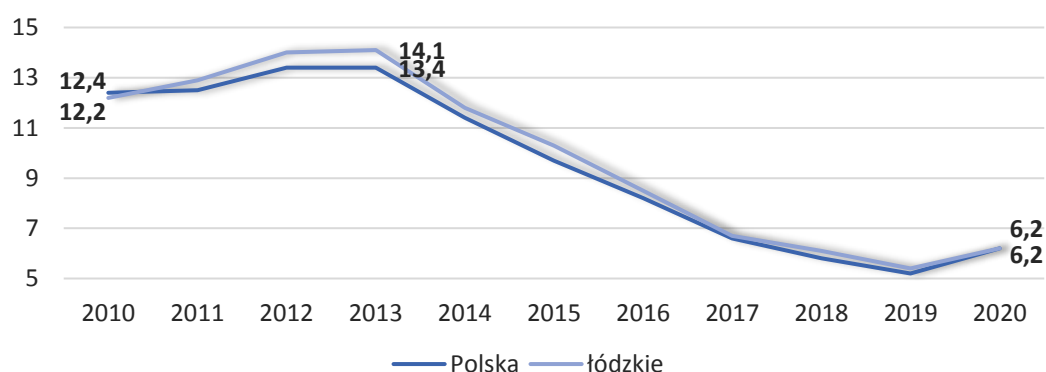
Rysunek 15. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych (w tys. osób) w województwie łódzkim w latach 2010-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wzrostowi liczby osób bezrobotnych towarzyszył również wzrost wartości stopy bezrobocia rejestrowanego obrazującej udział bezrobotnych w populacji osób aktywnych zawodowo. W końcu 2020 roku stopa bezrobocia w województwie łódzkim ukształtowała się na poziomie 6,2%. Wartość ta była o 0,8 p. proc. wyższa od zaobserwowanej w końcu roku 2019, ale aż o 7,9 p. proc. niższa od wartości najwyższej w całym analizowanym okresie, odnotowanej w końcu roku 2013. Jednocześnie stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie łódzkim kształtuje się na takim samym poziomie jak średnia dla kraju.

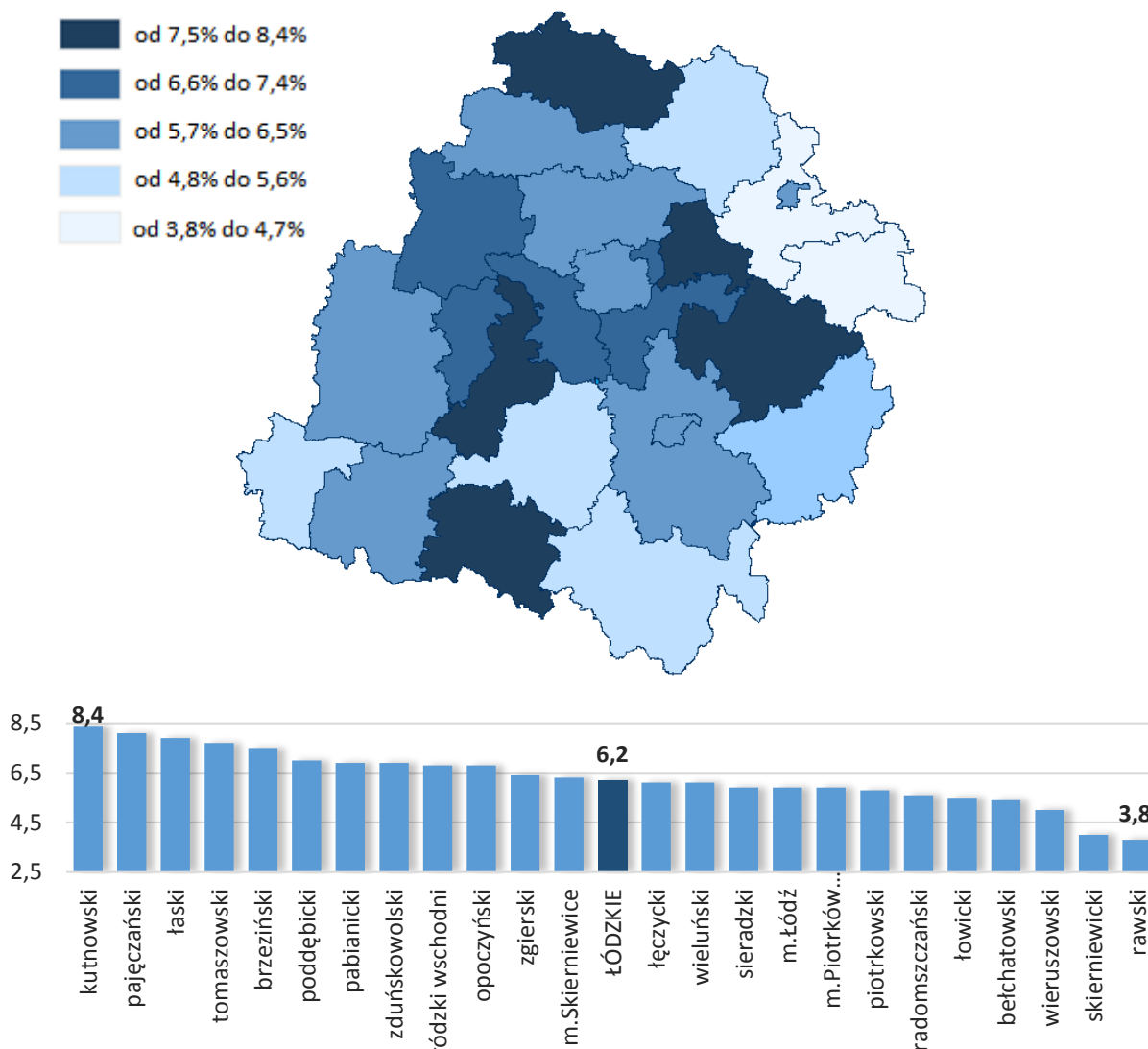
Rysunek 16. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w województwie łódzkim na tle kraju w latach 2010-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

W przekroju powiatów występują znaczne różnice w wielkości stopy bezrobocia rejestrowanego. Zgodnie z danymi GUS za 2020 rok, w 12 powiatach stopa bezrobocia była wyższa niż średnio w województwie.

Rysunek 17. Stopa bezrobocia rejestrowanego (w %) w powiatach województwa łódzkiego w 2020 roku

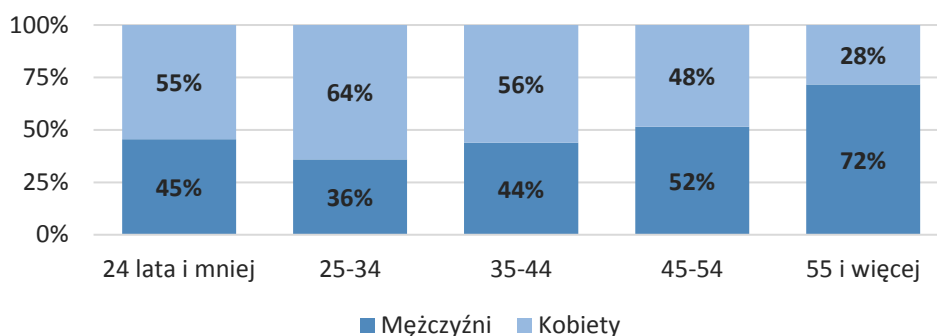
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Szczególnie niekorzystną sytuację pod względem poziomu bezrobocia zaobserwować można w powiecie kutnowskim (stopa bezrobocia na poziomie 8,4%) oraz pajęczańskim (8,1%) i łaskim (7,9%). Te same powiaty były w najgorszej sytuacji pod kątem stopy bezrobocia także w roku 2019. Wzrost stopy bezrobocia odnotowano na terenie 23 z 24 powiatów. Jedynie w powiecie łęczyckim stopa bezrobocia spadła w porównaniu z rokiem 2019 (o 0,2 p. proc.). Największe wzrosty wartości stopy bezrobocia w 2020 roku w porównaniu z rokiem 2019 zaobserwowano w następujących powiatach: miasto Łódź (wzrost na poziomie 1,1 p. proc.), a także w powiatach opoczyńskim, pajęczańskim, piotrkowskim, wieruszowskim oraz mieście Skierniewice (w każdym z powiatów wzrost o 1,0 p. proc.)

Wśród ogółu zarejestrowanych bezrobotnych w województwie łódzkim od 2016 roku obserwowana jest nieznaczna nadwyżka kobiet. W 2020 roku kobiety stanowiły 51,1% wszystkich bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy w województwie łódzkim, zaś mężczyźni – 48,9%. W populacji bezrobotnych w województwie w 2020 roku kobiety przeważały wśród bezrobotnych w młodszych grupach wieku (poniżej 45 lat),

w szczególności w grupie wieku 25-34 lata. W grupie 45-54 lata udział bezrobotnych obu płci był bardzo podobny, podczas gdy wśród bezrobotnych w wieku 55 i więcej lat wyraźnie przeważali mężczyźni.

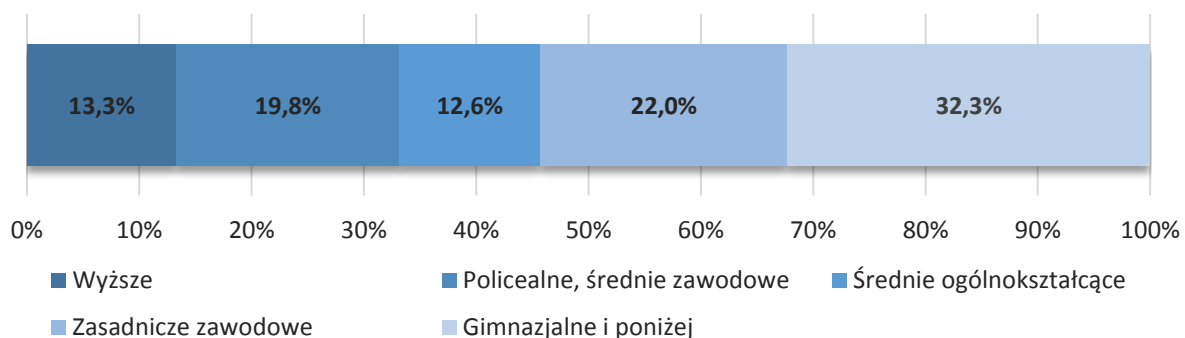
Rysunek 18. Struktura bezrobotnych w przekroju płci i wieku (w %) w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Zgodnie tendencją ogólnopolską, posiadanie niższego poziomu wykształcenia wiąże się z większym ryzykiem pozostawania w stanie bezrobocia. Wśród osób bezrobotnych w województwie łódzkim w 2020 roku dominowały osoby legitymujące się wykształceniem gimnazjalnym lub niższym (aż 32,3%). Relatywnie najmniejszy odsetek bezrobotnych stanowiły osoby posiadające wykształcenie średnie ogólnokształcące (ok. 12,6% wszystkich bezrobotnych) oraz wyższe (13,3%).

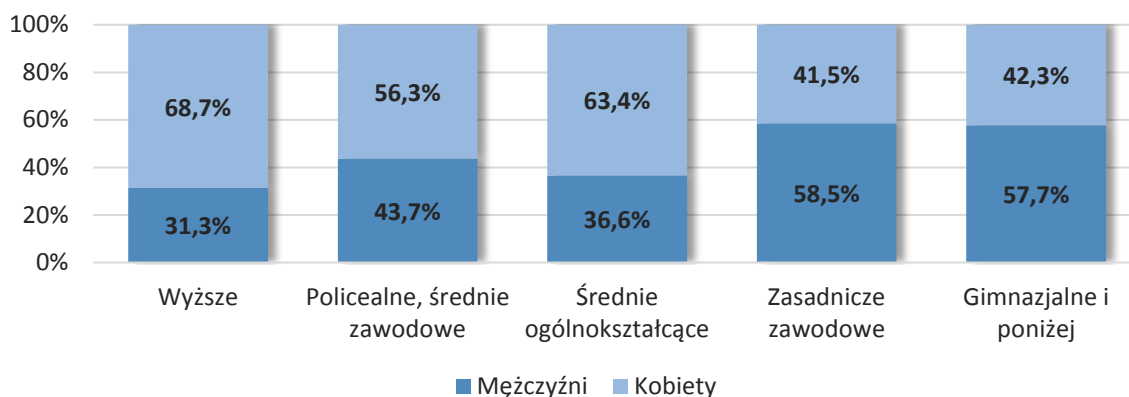
Rysunek 19. Struktura bezrobotnych według wykształcenia (w %) w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Z punktu widzenia poziomu wykształcenia oraz płci osób bezrobotnych w województwie łódzkim, największe dysproporcje pomiędzy udziałem kobiet i mężczyzn obserwowane są wśród osób z wykształceniem wyższym. W 2020 roku w grupie osób posiadających wykształcenie wyższe zdecydowanie przeważały kobiety, które stanowiły 68,7% wszystkich bezrobotnych. Relatywnie większy odsetek kobiet obserwowano również wśród bezrobotnych z wykształceniem średnim ogólnokształcącym (około 63,4%) oraz policealnym (około 56,3%). W grupie bezrobotnych legitymujących się wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym przeważali mężczyźni (odpowiednio: 58,5% i 57,7%).

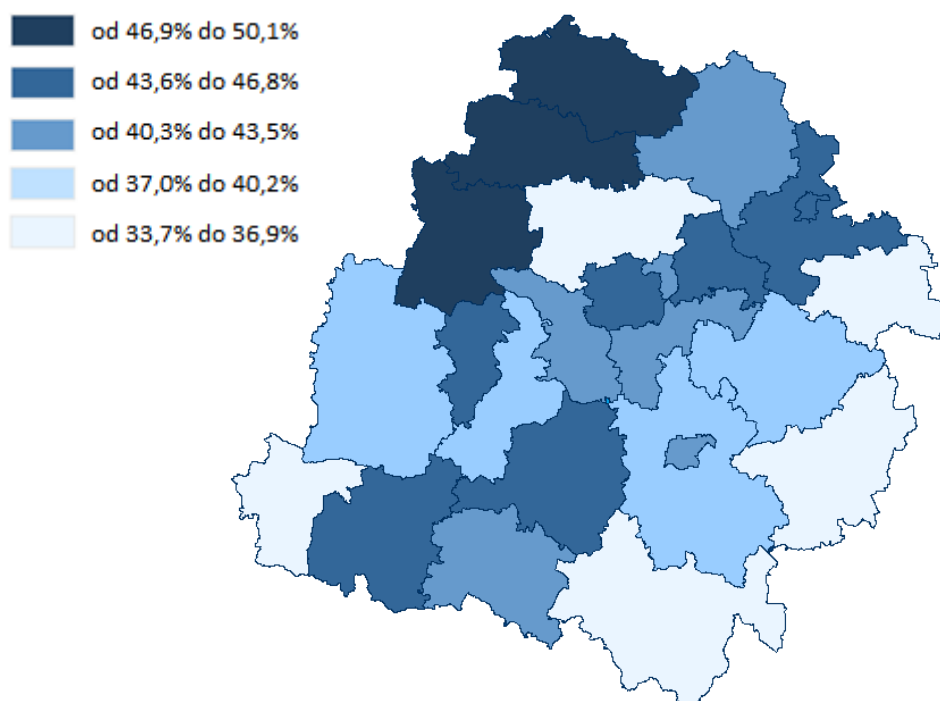
Rysunek 20. Struktura bezrobotnych w przekroju wykształcenia i płci (w %) w województwie łódzkim w 2020 roku

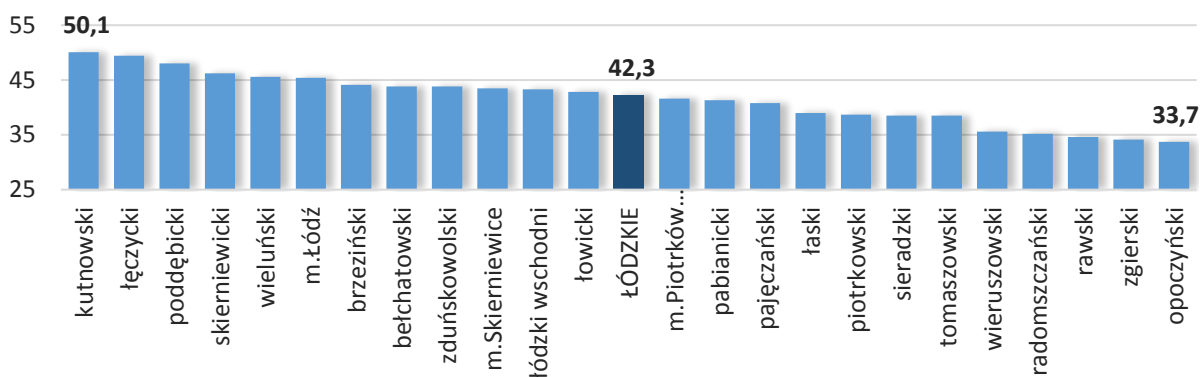

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Wśród ogółu bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy w województwie łódzkim w 2020 roku 42,3% stanowiły osoby pozostające bez pracy dłużej niż rok. Najbardziej niepokojącą sytuację pod tym względem obserwowano w powiecie kutnowskim, gdzie osoby długotrwale bezrobotne stanowiły nieco ponad połowę (50,1%) wszystkich osób pozostających bez pracy, a także w powiecie łęczyckim (49,4%), w powiecie poddębickim (48%) oraz w powiecie skierniewickim (46,2%). Najniższy udział osób długotrwale bezrobotnych odnotowano natomiast w powiecie opoczyńskim, gdzie odsetek osób pozostających bez pracy przez okres dłuższy niż rok w stosunku do ogółu osób bezrobotnych wynosił 33,7% (aż o 10,3 p. proc. więcej niż w roku poprzednim).

Rysunek 21. Udział bezrobotnych zarejestrowanych pozostających bez pracy dłużej niż rok w ogóle bezrobotnych (w %) w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

3. Sytuacja społeczna w regionie

Wskaźniki zasięgu ubóstwa

Zasięg ubóstwa w województwie łódzkim (niezależnie od przyjętej granicy ubóstwa¹¹) jest niższy niż średnio w Polsce. Największa różnica pomiędzy województwem łódzkim a Polską zauważalna jest w przypadku stopy ubóstwa relatywnego, której wartość w 2019¹² roku w województwie była o 3,0 p. proc. niższa niż przeciętnie w kraju.

Zgodnie z danymi GUS, w 2019 roku w województwie łódzkim poniżej granicy ubóstwa skrajnego, oznaczającego dla człowieka biologiczne zagrożenie życia oraz jego psychicznego i fizycznego rozwoju, żyło 3,3% mieszkańców. Wartość ta zmalała w porównaniu z rokiem poprzednim (o 0,6 p. proc.), przy czym w dalszym ciągu utrzymywała się poniżej średniej z ostatnich 10 lat (4,4%).

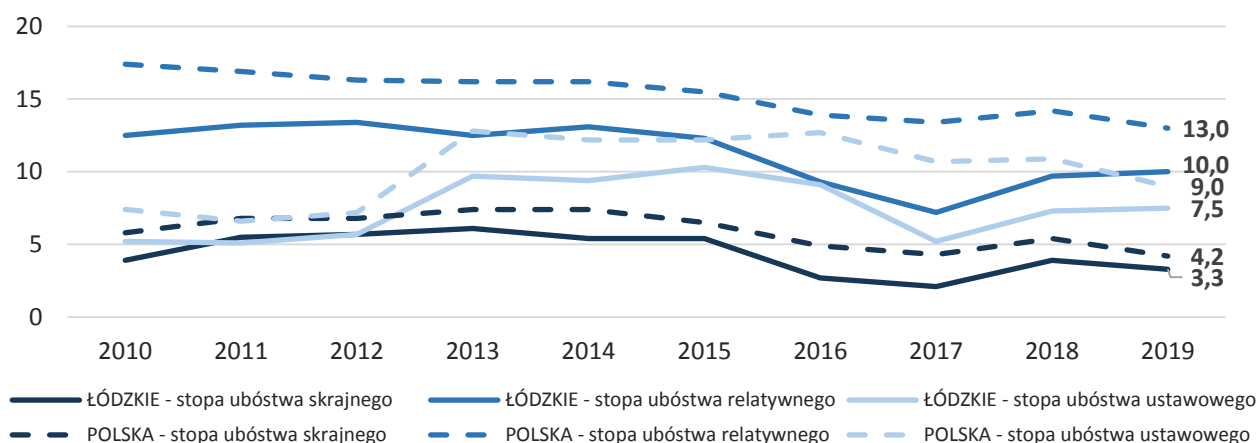
Odsetek mieszkańców województwa łódzkiego żyjących poniżej granicy ubóstwa relatywnego wykazywał w latach 2010-2019 tendencję spadkową. Ubóstwo relatywne w 2019 roku dotyczyło 10% gospodarstw domowych w województwie.

Odsetek osób żyjących poniżej ustawowej granicy ubóstwa podlegał w latach 2010-2019 wahaniom, przy czym najwyższą wartość w tym okresie osiągnął w roku 2015 (10,3%). W roku 2019 w województwie łódzkim poniżej ustawowej granicy ubóstwa żyło 7,5% gospodarstw domowych.

¹¹ **Wskaźnik zasięgu ubóstwa skrajnego** – odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż granica ubóstwa skrajnego, tzn. nie pozwalał na zaspokojenie podstawowych potrzeb, powodując tym samym biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka. W 2019 roku granicę ubóstwa skrajnego wyznaczały wydatki na poziomie 614 zł dla osoby samotnej i 1658 zł dla gospodarstwa czteroosobowego. **Wskaźnik zasięgu ubóstwa relatywnego** – odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż granica ubóstwa relatywnego, tzn. niższy niż 50% przeciętnych miesięcznych wydatków gospodarstw domowych. W 2019 roku granicę ubóstwa relatywnego dla przeciętnej rodziny składającej się z dwojga rodziców i dwójki dzieci wyznaczały wydatki w wysokości 2317 zł. **Wskaźnik zasięgu ubóstwa ustawowego** – odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków był niższy niż tzw. ustawowa granica ubóstwa, tj. kwota, która zgodnie z ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej. W 2019 roku granicę ubóstwa ustawowego wyznaczały wydatki na poziomie 701 złotych dla osoby samotnej i 2112 zł dla gospodarstwa czteroosobowego. Źródło: Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2019 r. (na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych), informacja sygnałna, GUS, 2020, oraz <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej> (14.05.2021).

¹² Brak danych za 2020 rok w momencie opracowywania niniejszego raportu.

Rysunek 22. Odsetek osób żyjących w gospodarstwach domowych poniżej granic ubóstwa (w %) w województwie łódzkim i Polsce w latach 2010-2019

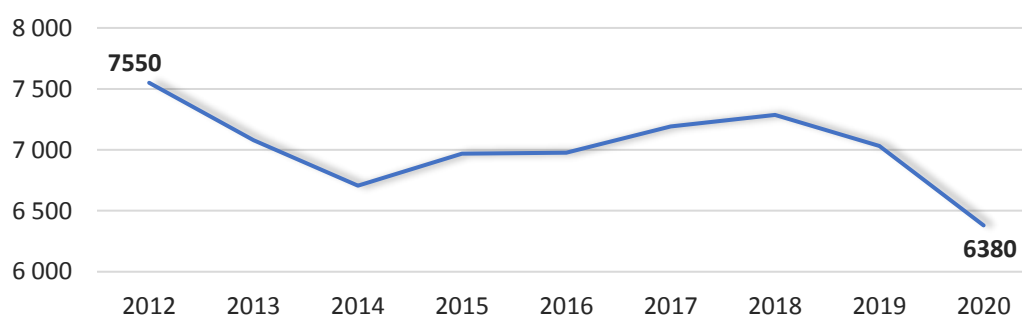
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych GUS.

Należy zauważyć, że w województwie łódzkim tylko wskaźnik ubóstwa skrajnego osiągnął w 2019 roku wartość niższą niż rok wcześniej, podczas gdy wartości pozostałych dwóch wskaźników wzrosły. Tymczasem przeciętnie w Polsce wszystkie wskaźniki osiągnęły wartości niższe niż w roku 2018.

Infrastruktura społeczna

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 roku w zasobach gmin województwa łódzkiego pozostawało blisko 74,9 tys. mieszkań komunalnych (o niemal 1,6 tys. mniej niż w roku poprzednim), spośród których około 8,5% stanowiły lokale socjalne (w 2020 roku niecałe 6,4 tys. mieszkań). Pomimo znacznego spadku liczby mieszkań komunalnych obserwowanego od 2012 roku, liczba mieszkań socjalnych utrzymuje się na względnie stałym poziomie, oscylując wokół średniej wartości około 7,0 tys. lokali. Niemniej jednak w 2020 roku odnotowano (drugi rok z rzędu) nieznaczny spadek liczby tych mieszkań.

Rysunek 23. Liczba mieszkań socjalnych (lokali) w województwie łódzkim w latach 2012-2020

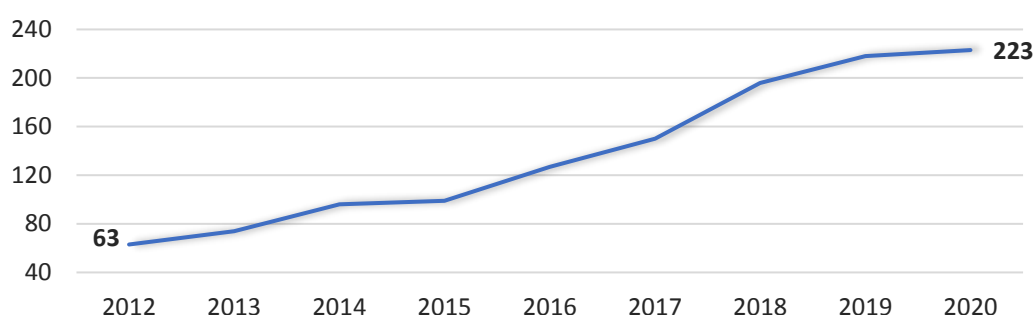

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Na mieszkanie socjalne w województwie łódzkim w 2020 roku oczekiwało prawie 7,0 tys. osób, a ich liczba zmniejszyła się w porównaniu z rokiem 2019 o około 600 osób (8,2%). Zgodnie z przewidywaniami na rok 2021, liczba oczekujących może nieznacznie wzrosnąć (o około 5,0%).

Liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim zwiększyła się w latach 2012-2020 ponad trzykrotnie. W 2020 roku w województwie działały **223 placówki** tego typu dysponujące **8 915 miejscami** (wzrost o 545 miejsc w stosunku do stanu z roku 2019), w związku z czym na każdy 1000 dzieci w wieku do 3 lat przypadało około 138 miejsc w żłobkach (w 2019 roku były to średnio 124 miejsca). W omawianych placówkach w ciągu 2020 roku przebywało łącznie ponad 12,6 tys. dzieci (około 0,5 tys. dzieci mniej niż przed rokiem), co stanowiło 19,5% wszystkich dzieci w wieku do 3. roku życia w województwie łódzkim.

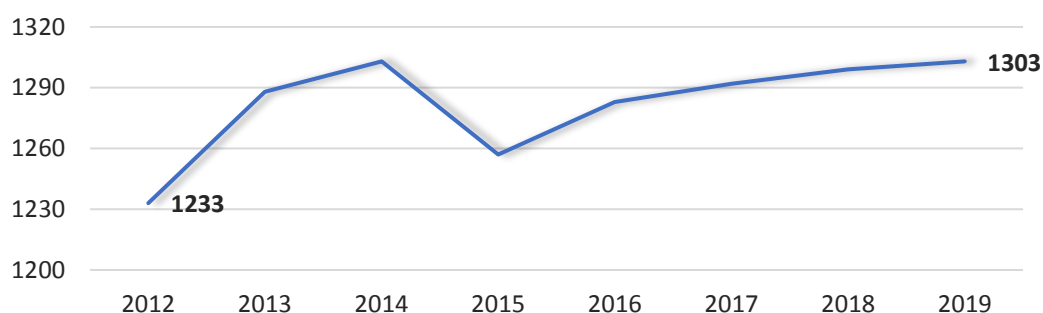
Rysunek 24. Łączna liczba żłobków, oddziałów żłobkowych i klubów dziecięcych w województwie łódzkim w latach 2012-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Liczba przedszkoli¹³ w województwie łódzkim podlegała w latach 2012-2019¹⁴ tendencji wzrostowej, która została okresowo zahamowana w roku 2015 (spadek do poziomu 1 257 obiektów, głównie ze względu na spadek liczby oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych). W kolejnych latach tendencja wzrostowa była kontynuowana, w wyniku czego liczba przedszkoli w województwie zwiększyła się do nieco ponad **1,3 tys. w roku 2019**. Do placówek tych uczęszczało blisko 82,6 tys. dzieci.

Rysunek 25. Liczba przedszkoli w województwie łódzkim w latach 2012-2019

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BDL GUS.

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 roku w województwie łódzkim funkcjonowało 14 hospicjów, które zlokalizowane były na terenie ośmiu powiatów. Największą liczbę hospicjów odnotowano w łodzi (4) oraz w powiecie zgierskim (3),

¹³ Łącznie z oddziałami przedszkolnymi przy szkołach podstawowych, zespołami wychowania przedszkolnego oraz punktami przedszkolnymi (cały okres) oraz przedszkolami specjalnymi.

¹⁴ Brak danych za 2020 rok w momencie opracowywania niniejszego raportu

a następnie na terenie powiatu pabianickiego (2 placówki tego typu). W kolejnych pięciu powiatach, tj. w powiecie kutnowskim, poddębickim, rawskim, tomaszowskim oraz w Skierniewicach, znajdowało się po jednym hospicjum.

Do końca sierpnia 2019 roku w województwie łódzkim funkcjonował jeden ośrodek dla cudzoziemców, który mieścił się w Grotnikach w powiecie zgierskim. Działalność ośrodka została zakończona przez prowadzący go Urząd ds. Cudzoziemców, a opieka nad cudzoziemcami została powierzona innym jednostkom prowadzonym przez Urząd oraz zlecona ośrodkom dla cudzoziemców w innych województwach¹⁵.

---

¹⁵ Portal Urzędu ds. Cudzoziemców, <https://udsc.gov.pl/uchodzcy-2/pomoc-socjalna/osrodki-dla-cudzoziemcow/mapka-osrodkow/> (19.05.2021); <https://dzienniklodzki.pl/osrodek-dla-cudzoziemcow-w-grotnikach-zostal-zamkniety-ale-uchodzcy-nadal-w-nim-mieszkaja/ar/c1-14457519> (19.05.2021).

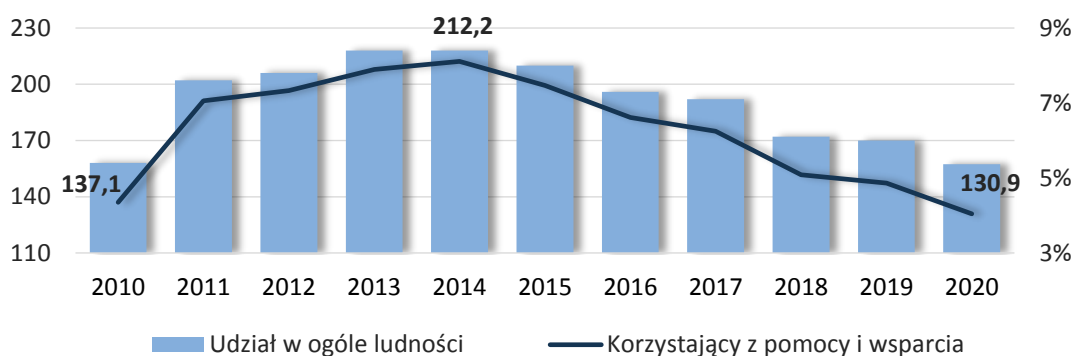
III. KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA

1. Osoby i rodziny korzystające z pomocy społecznej

1.1. Korzystający ogółem

Ośrodki pomocy społecznej oraz powiatowe centra pomocy rodzinie oferują mieszkańcom bardzo szerokie wsparcie. Jednostki te świadczą pomoc na podstawie ustawy o pomocy społecznej oraz innych przepisów. Wsparcie udzielane jest zarówno na podstawie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji czy przeprowadzania wywiadu środowiskowego. W województwie łódzkim w 2020 roku z pomocy i wsparcia oferowanego przez OPS i PCPR skorzystało łącznie **130 867 osób**¹⁶ (aż o 16,5 tys. osób mniej niż przed rokiem i o ponad 20,5 tys. osób mniej niż w roku 2018), co stanowiło **5,4% ogółu ludności województwa łódzkiego** (6,0% w roku 2019). Od roku 2015 obserwowany jest systematyczny spadek zarówno liczby, jak i udziału korzystających z pomocy i wsparcia w województwie – w stosunku do roku 2014 powyższe wartości zmniejszyły się o odpowiednio: ponad 81,3 tys. osób i 3,0 p. proc. Niemniej jednak wyraźny spadek skali korzystania przez mieszkańców województwa łódzkiego z pomocy i wsparcia w 2020 roku należy łączyć z wystąpieniem epidemii związanej z zakażeniami wirusem SARS-CoV-2, która wymusiła zmianę dotychczasowego modelu funkcjonowania w wielu obszarach życia, w tym również sposobu i zakresu świadczenia usług w ramach systemu pomocy społecznej.

Rysunek 26. Liczba (w tys. osób; lewa oś) i udział w ogólnej liczbie ludności (w %; prawa oś) korzystających z pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w latach 2010-2020

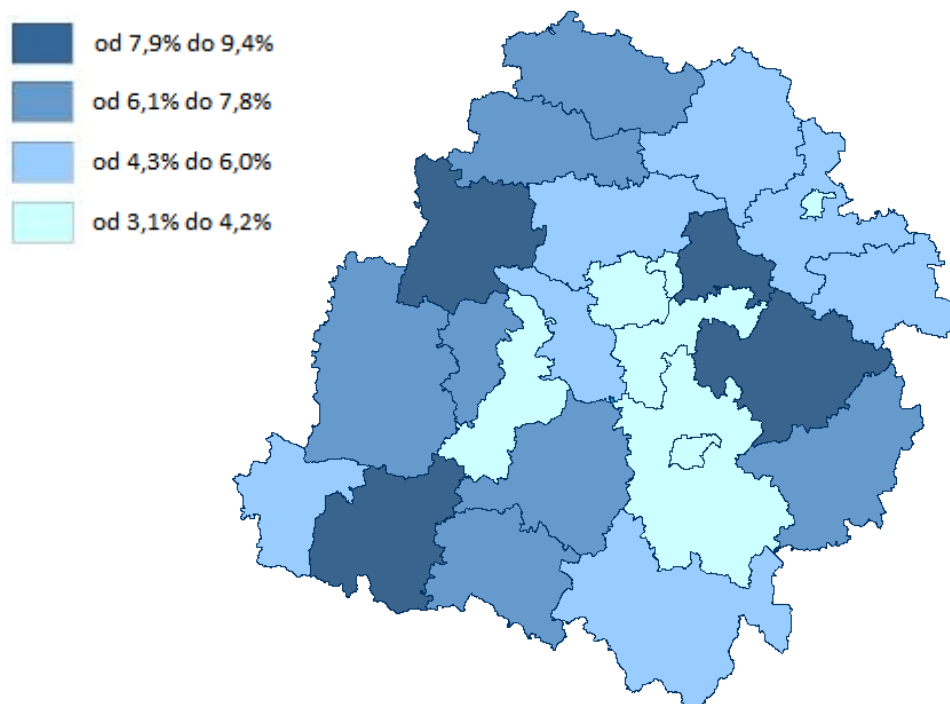
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

¹⁶ Liczba ta obrazuje rzeczywistą liczbę osób korzystających z różnego rodzaju świadczeń społecznych (zleconych i własnych) bez względu na rodzaj, formę, liczbę oraz źródło finansowania. Obejmuje pomoc udzieloną na podstawie ustawy o pomocy społecznej oraz innych przepisów.

Liczba ta obejmuje osoby 1) objęte wsparciem na podstawie ustawy o pomocy społecznej, w tym wyłącznie pracą socjalną, a także osoby objęte poradnictwem specjalistycznym oraz skierowane oraz umieszczone w domach pomocy społecznej; 2) osoby objęte wsparciem w postaci skierowań do centrów i klubów integracji społecznej oraz prac społecznie użytecznych; 3) osoby otrzymujące w OPS pomoc w formie dodatku mieszkaniowego lub dodatku energetycznego; 4) osoby, które uzyskały pomoc w ramach środków EFS; 5) osoby otrzymujące pomoc i wsparcie w PCPR na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej (osoby niepełnosprawne korzystające ze świadczeń, np. w ramach środków PFRON; dzieci przebywające w pieczy zastępczej oraz usamodzielniani wychowankowie; osoby korzystające ze wsparcia punktu interwencji kryzysowej).

Skala korzystania z pomocy i wsparcia różni się w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego. Największe natężenie tego zjawiska w 2020 roku odnotowano w powiecie brzezińskim oraz poddębickim, gdzie pomocą i wsparciem objętych było odpowiednio 9,4% oraz 9,1% ogółu mieszkańców, a także w powiecie tomaszowskim (8,4%) i wieluńskim (7,9%). W najmniejszym stopniu pomocą i wsparciem objęto mieszkańców Piotrkowa Trybunalskiego i powiatu łódzkiego wschodniego (w obu przypadkach 3,1% mieszkańców) oraz powiatu łaskiego i Łodzi (między 3,6% a 3,7%).

Rysunek 27. Udział osób korzystających z pomocy i wsparcia w ogóle ludności powiatów (w %) w województwie łódzkim w 2020 roku

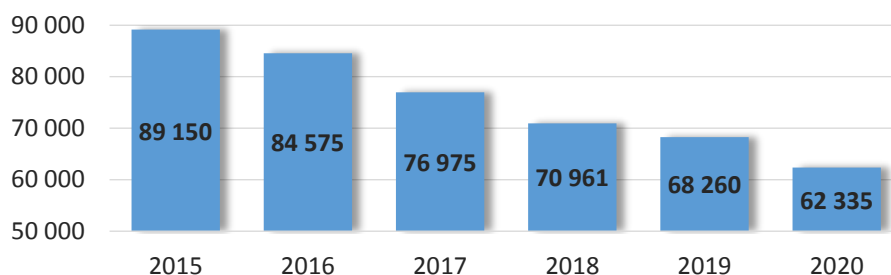

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2020 rok.

W 2020 roku w zdecydowanej większości powiatów województwa łódzkiego (19) odnotowano spadek odsetka mieszkańców korzystających z pomocy i wsparcia w porównaniu do roku poprzedniego (odmiennie niż rok wcześniej, kiedy to w 15 powiatach udział ten wzrósł). Największe spadki tego odsetka zaobserwowano w powiatach: łęczyckim (o 3,3 p. proc.), zduńskowolskim (2,2 p. proc.), łódzkim wschodnim (1,8 p. proc.) i sieradzkim (1,6 p. proc.), a także w powiecie łaskim, wieluńskim i tomaszowskim (w każdym przypadku spadek o 1,4 p. proc.). W kolejnych dwunastu powiatach spadki te zawierały się w przedziale między 1,3 p. proc. (powiat rawski) a 0,1 p. proc. (Skierniewice). Wzrosty udziału osób otrzymujących pomoc i wsparcie odnotowano w zaledwie czterech powiatach, przy czym najsilniejsze w powiecie poddębickim (wzrost o 2,4 p. proc.) i brzezińskim (1,6 p. proc.), natomiast w powiecie łowickim i skierniewickim ich skala była nieznaczna (0,2 p. proc.). Odsetek mieszkańców objętych pomocą w powiecie pajęczańskim pozostał na niezmiennym poziomie.

Jednocześnie **pomocą udzielaną wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej**¹⁷ objęto w 2020 roku w województwie łódzkim **62 335 rodzin liczących łącznie 119 796 osób**. Liczba ta – zgodnie z ogólną tendencją obserwowaną w województwie – ulega systematycznemu zmniejszeniu. W porównaniu do roku 2015 liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w postaci świadczeń oraz pracy socjalnej (wyłącznie) zmniejszyła się o 26,8 tys. rodzin, a liczba osób w rodzinach objętych tą formą pomocy – o blisko 82,0 tys.

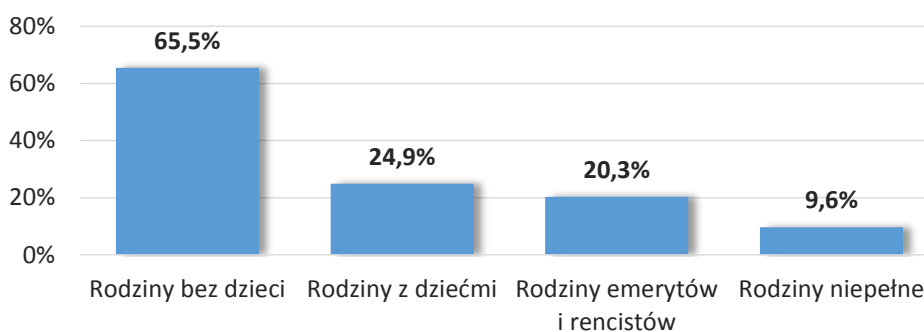
Rysunek 28. Liczba rodzin objętych pomocą na podstawie ustawy o pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Wśród rodzin objętych pomocą wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej (w tym wyłącznie w postaci pracy socjalnej), 60% stanowiły rodziny jednoosobowe, a rodziny wieloosobowe – 40%. Spośród wszystkich rodzin objętych pomocą społeczną zdecydowanie najczęściej było rodzin bez dzieci (65,5%; niespełna 41 tys. rodzin). Rodziny z dziećmi stanowiły blisko 25,0% wszystkich rodzin objętych świadczeniami (15,5 tys. rodzin), rodziny emerytów i rencistów około 20,0% (12,7 tys. rodzin), natomiast najmniej liczną kategorię stanowiły rodziny niepełne – 9,6% (6 tys. rodzin)¹⁸.

Rysunek 29. Odsetek rodzin (w %) korzystających z pomocy społecznej według typu rodziny¹⁹ w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

¹⁷ Kategoria obejmuje pomoc udzielaną w postaci świadczeń z pomocy społecznej przyznawanych w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę oraz źródło finansowania (świadczenia pieniężne i niepieniężne) oraz pomoc udzielaną wyłącznie w postaci pracy socjalnej.

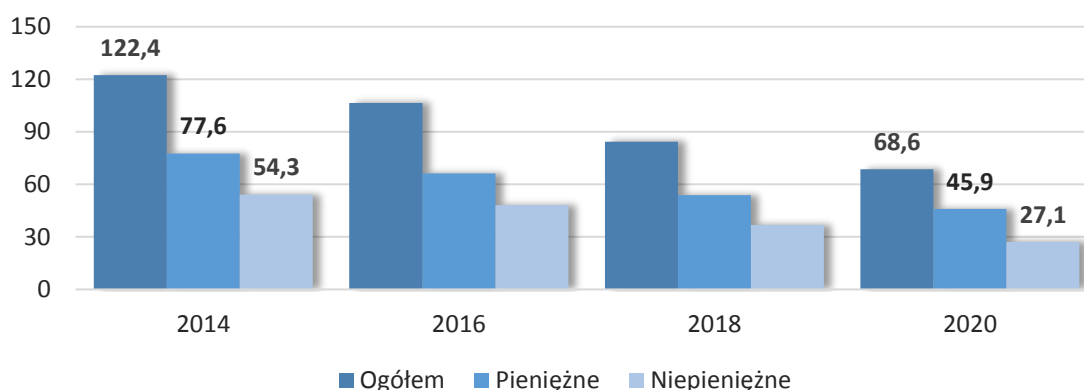
¹⁸ Jedna rodzina mogła zostać zaklasyfikowana do więcej niż jednego typu. Za rodzinę niepełną należy uznać rodzinę, w której skład wchodzi jedno z rodziców (matka lub ojciec) z dzieckiem (z dziećmi). Za rodzinę emerytów i rencistów należy uznać rodzinę, w której wyłącznym lub głównym (przeważającym) źródłem utrzymania jest emerytura lub renta.

¹⁹ Odsetki rodzin poszczególnych typów nie sumują się do 100%, ponieważ jedna rodzina mogła zostać zaklasyfikowana do więcej niż jednego typu.

1.2. Korzystający ze świadczeń

W 2020 roku pomocą w formie **świadczeń z pomocy społecznej**²⁰ objęto w województwie łódzkim **52 067 rodzin** (o około 5,0 tys. mniej niż w roku 2019 i o 10,0 tys. rodzin mniej niż w roku 2018) liczących łącznie 100 212 osób. Łączna **liczba osób, którym w 2020 roku przyznano decyzją świadczenie z pomocy społecznej, wyniosła 68 639 osób**, co stanowi 52,4% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia. Należy podkreślić, że liczba ta z roku na rok ulega systematycznemu zmniejszeniu. W roku 2020 – w porównaniu do stanu z roku 2019 – liczba osób, którym przyznano świadczenie, była mniejsza o 8,3 tys., natomiast w porównaniu z rokiem 2014 liczba ta uległa zmniejszeniu łącznie o 53,7 tys. osób.

Rysunek 30. Liczba osób (w tys.), którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej pomiędzy rokiem 2014 a 2020

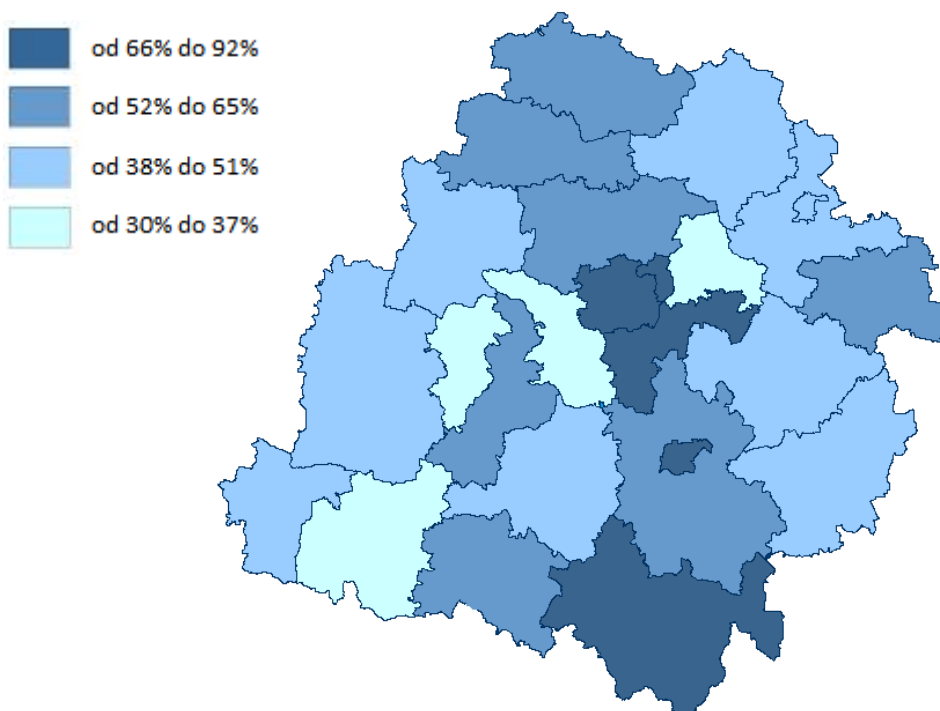
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Dominującą formę wsparcia w województwie łódzkim (w każdym roku oceny) stanowią **świadczenia pieniężne**, przy czym w roku 2020 odnotowano nieznaczne zmniejszenie skali korzystania z pomocy pieniężnej na rzecz niepieniężnej. W 2020 roku wsparciem w postaci świadczeń pieniężnych objęto blisko **67,0% osób, którym przyznano świadczenia** (w roku 2019 było to 63,6%). Pobieranie świadczenia w formie pieniężnej nie wyklucza jednoczesnego korzystania ze wsparcia w innej formie, w tym niepieniężnej. Ze **świadczeń niepieniężnych** skorzystało w 2020 roku **39,5%** wszystkich świadczeniobiorców (o około 4 p. proc. mniej niż rok wcześniej).

Osoby, którym przyznano decyzją świadczenia z pomocy społecznej stanowiły średnio około 52,4% wszystkich mieszkańców, którym udzielono pomocy i wsparcia, przy czym w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego sytuacja w tym zakresie była zróżnicowana. Największy odsetek osób objętych świadczeniami odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (blisko 92,0% korzystających z pomocy i wsparcia), w powiecie radomszczańskim (76,2%), Łodzi (68,2%) oraz w powiecie łódzkim wschodnim (66,4%) i łaskim (około 65,0%), natomiast najmniejszy w powiecie wieluńskim (około 30,0%), brzezińskim (33,0%) oraz pabianickim (niewiele ponad 34,0%) i zduńskowolskim (36,0%).

²⁰ Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania. Świadczenia przyznawane na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Rysunek 31. Udział osób, którym przyznano świadczenie w liczbie osób, którym udzielono pomocy i wsparcia (w %) w powiatach województwa łódzkiego w 2020 roku

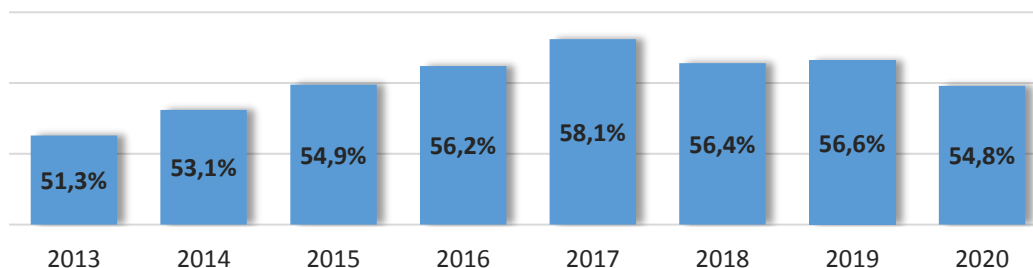

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPIPS oraz ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2020 rok.

Jednocześnie, w 2020 roku stosunkowo największy odsetek świadczeniobiorców objętych świadczeniami pieniężnymi odnotowano w powiecie łódzkim wschodnim (80,0%) i w Piotrkowie Trybunalskim (78,0%) oraz w Skierniewicach i powiecie zgierskim (w obu przypadkach 77,0%), najniższy zaś w powiecie opoczyńskim oraz rawskim (51,0%-52,0%). Z kolei osób otrzymujących wsparcie w postaci świadczeń niepieniężnych najwięcej było wśród świadczeniobiorców w powiecie rawskim (58,0%) oraz opoczyńskim (54,0%), zaś najmniej – w powiecie łódzkim wschodnim (30,0%) oraz w Piotrkowie Trybunalskim i powiecie zgierskim (po 32,0%).

Udział osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców w województwie łódzkim utrzymał się w 2020 roku na poziomie zbliżonym do odnotowanego w dwóch poprzednich latach, wynosząc **54,8%** (wobec 56,6% w roku 2019 i 56,4% w roku 2018). Obserwowana jest zatem względna stabilizacja skali **długotrwałego pozostawania w systemie świadczeń**, która nastąpiła po okresie wyraźnego nasilenia tego zjawiska w latach 2013-2017. Zgodnie z danymi ze sprawozdań przekazywanych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej, w roku 2021 przewidywana sytuacja w tym zakresie nie ulegnie większym zmianom (odsetek osób długotrwale korzystających ze świadczeń na poziomie około 55,0%).

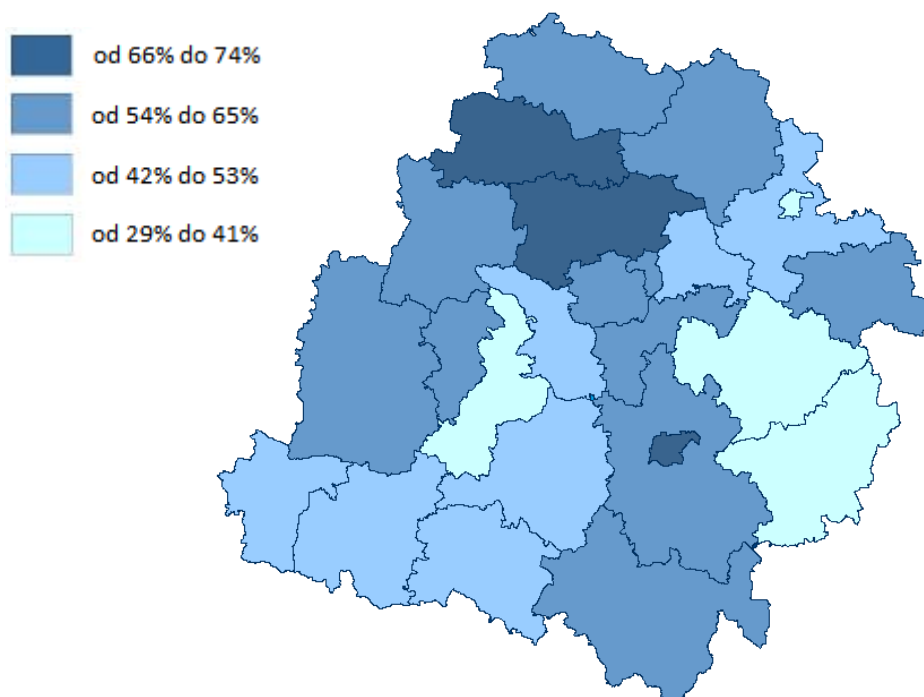
Rysunek 32. Udział (w %) osób długotrwale korzystających ze świadczeń w ogóle świadczeniobiorców w latach 2013-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Osoby długotrwale korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej w większości powiatów województwa łódzkiego stanowią ponad połowę wszystkich świadczeniobiorców. Największy udział takich osób w 2020 roku odnotowano w powiecie zgierskim (blisko 74,0%) i łęczyckim (72,0%) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (blisko 66,0%), natomiast najmniejszy udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej stanowili świadczeniobiorcy z powiatu opoczyńskiego i łaskiego (niepełna 30,0%).

Rysunek 33. Udział (w %) osób długotrwale korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców w 2020 roku

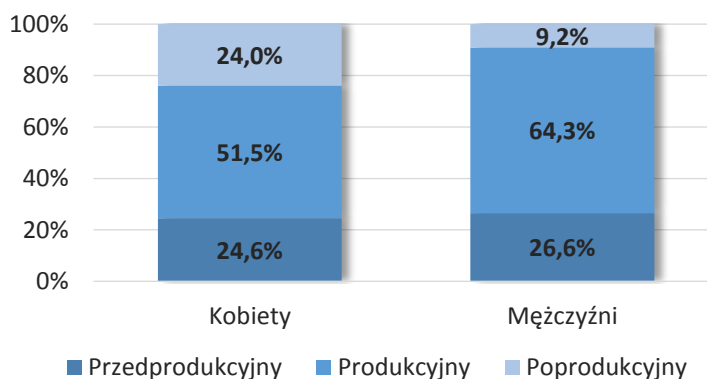

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2020 rok.

W strukturze świadczeniobiorców ze względu na wiek i płeć dominowały w województwie łódzkim osoby w wieku produkcyjnym, przy czym ich udział był wyraźnie wyższy wśród mężczyzn (blisko 64,3%) niż wśród kobiet (51,5%). Należy przy tym zaznaczyć, że w 2020 roku w przypadku obu płci **udział osób w wieku produkcyjnym korzystających ze świadczeń uległ zwiększeniu** w porównaniu do roku 2019. Zjawisko to może wskazywać, że w okresie

pandemii do korzystania ze świadczeń społecznych zostały zmuszone osoby dotychczas z nich nie korzystające, które np. straciły zatrudnienie lub możliwość wykonywania pracy. Osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowiły w 2020 roku średnio 25,0%-26,0% wszystkich świadczeniobiorców (bez większych różnic ze względu na płeć). Grupą stosunkowo najrzadziej pobierającą świadczenia z pomocy społecznej były osoby w wieku poprodukcyjnym (średnio 16,6%), przy czym w grupie tej widoczna jest wyraźna nadwyżka kobiet (blisko 24,0%) w stosunku do mężczyzn (9,2%).

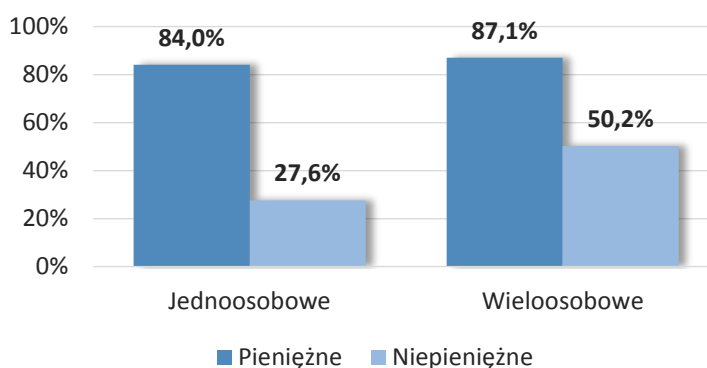
Rysunek 34. Struktura osób pobierających świadczenia według wieku i płci (w %) w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Rozkład poszczególnych rodzajów świadczeń w zależności od liczby osób w rodzinie wskazuje, że w województwie łódzkim w 2020 roku (podobnie, jak rok wcześniej) ze świadczeń pieniężnych korzystała podobna część rodzin jednoosobowych (tą formą pomocy objęto 84,0% rodzin tego typu), jak i wieloosobowych (około 87,0%). W przypadku świadczeń niepieniężnych odnotowano wyraźnie częstsze korzystanie z nich przez rodziny wieloosobowe – świadczeniami w formie niepieniężnej objęto niewiele ponad 50,0% rodzin wieloosobowych, podczas gdy wśród rodzin jednoosobowych wsparcia niepieniężnego udzielono 27,6% wszystkich świadczeniobiorców.

Rysunek 35. Odsetek rodzin (w %) pobierających świadczenia według liczby osób w rodzinie²¹ w województwie łódzkim w 2020 roku

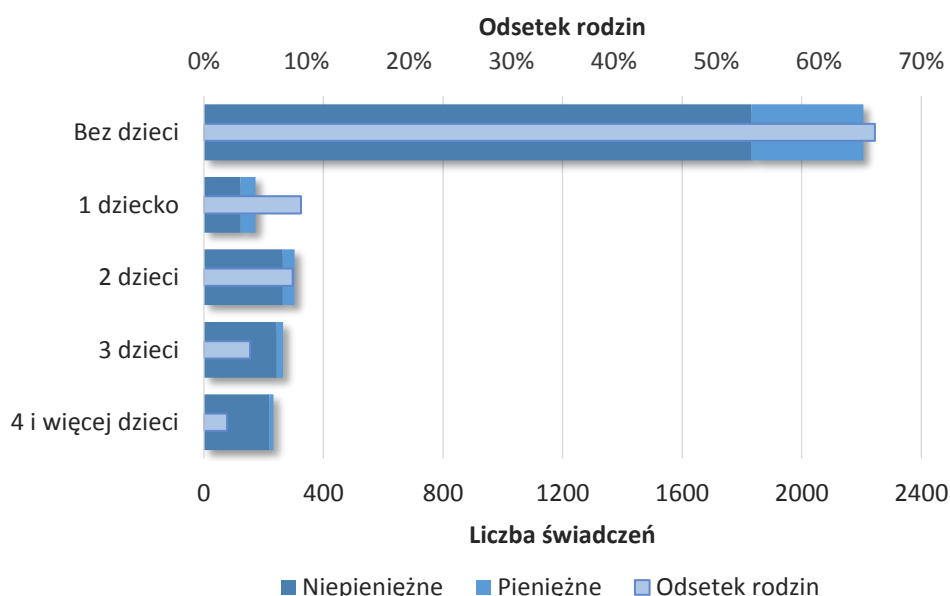

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

²¹ Odsetki rodzin korzystających z poszczególnych typów świadczeń nie sumują się do 100%, ponieważ jedna rodzina mogła skorzystać z obu rodzajów świadczenia.

Biorąc pod uwagę skład rodzin (bez dzieci, z dziećmi) i liczbę dzieci w rodzinach objętych świadczeniami w województwie łódzkim, największej liczby świadczeń w 2020 roku udzielono rodzinom bez dzieci (ponad 2,2 mln świadczeń), a w dalszej kolejności rodzinom z dwojgiem i trojgiem dzieci (odpowiednio około: 303 tys. i 264 tys. świadczeń). Stosunkowo najmniejszej liczby świadczeń udzielono rodzinom z co najmniej czworgiem dzieci (232 tys.) oraz z jednym dzieckiem (ponad 172 tys. świadczeń). Niezależnie od liczby dzieci w rodzinach korzystających ze świadczeń, stosunkowo największą część stanowiły świadczenia niepieniężne, przy czym ich udział w ogóle udzielonych świadczeń był wyraźnie wyższy w rodzinach z większą liczbą dzieci (92,0%-94,0% w rodzinach z trojgiem i co najmniej czworgiem w porównaniu do 71,0% w rodzinach z jednym dzieckiem i 83,0% w rodzinach bez dzieci). Jednocześnie skala udzielania świadczeń odpowiadała udziałowi poszczególnych typów rodzin w strukturze świadczeniobiorców. Jedynie w przypadku rodzin z jednym dzieckiem oraz co najmniej czworgiem dzieci proporcja między liczbą udzielonych świadczeń a udziałem rodzin korzystających ze świadczeń uległa odwróceniu.

Rysunek 36. Liczba świadczeń wypłaconych rodzinom (w tys.) i odsetek rodzin korzystających ze świadczeń według ich składu (w %) w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

1.3. Powody udzielenia pomocy i wsparcia

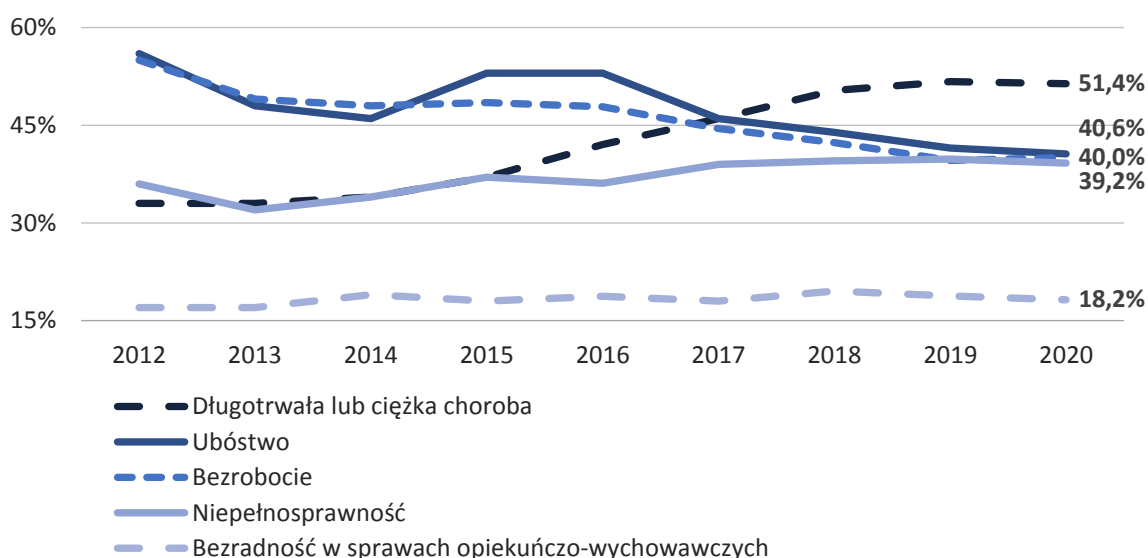
Do najczęstszych powodów udzielania pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w 2020 roku (podobnie, jak w latach ubiegłych) należały: **długotrwała lub ciężka choroba** (pomocy udzielono **51,4%** rodzin, którym przyznano świadczenie z pomocy społecznej²²; łącznie 26,7 tys. rodzin), **ubóstwo** (**40,6%** spośród rodzin otrzymujących świadczenia; niespełna 21,2 tys. rodzin;), **bezrobocie** (**40,0%**; 20,8 tys. rodzin), **niepełnosprawność** (**39,2%**; 20,4 tys. rodzin) oraz **bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego** (**18,2%**; 9,5 tys. rodzin). Inne, rzadziej występujące powody

²² Podane wartości nie sumują się do 100% ze względu na fakt, iż jedna rodzina mogła zostać objęta pomocą z kilku powodów.

udzielania wsparcia, to potrzeba ochrony macierzyństwa (8,9%; 4,6 tys. rodzin), alkoholizm (7,8%; niespełna 4,0 tys. rodzin), bezdomność (3,1%; 1,6 tys. rodzin) oraz trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego (1,9%; niespełna 1 tys. rodzin).

Struktura głównych powodów udzielania pomocy w województwie łódzkim w 2020 roku jest zbliżona do obserwowanej w roku ubiegłym. Nieznaczny wzrost udziału rodzin otrzymujących wsparcie odnotowano jedynie w przypadku pomocy udzielanej z powodu bezrobocia (40,0% wobec 39,6% w roku 2019), natomiast wśród pozostałych powodów obserwowane były niewielkie spadki tego udziału (największy w przypadku pomocy udzielanej z powodu ubóstwa – spadek o niespełna 1 p. proc. w porównaniu do roku 2019). Od roku 2012 obserwowana jest wyraźna tendencja spadkowa udziału rodzin korzystających z pomocy społecznej z tytułu ubóstwa (z okresowym wzrostem w latach 2015-2016) i bezrobocia oraz znaczny wzrost skali korzystania z pomocy z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. Tendencja wzrostowa obserwowana jest również w przypadku pomocy udzielanej z powodu niepełnosprawności. Udział rodzin otrzymujących wsparcie ze względu na bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego utrzymuje się na względnie stałym poziomie.

Rysunek 37. Główne powody udzielenia pomocy i wsparcia rodzinom (w %) w województwie łódzkim latach 2012-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Sytuacja w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego pod względem głównych powodów udzielania pomocy społecznej była w 2020 bardzo zróżnicowana:

- długotrwała lub ciężka choroba stanowiła najczęstszy powód przyznawania świadczeń w Łodzi (wspartych z tego tytułu zostało około 68% rodzin objętych pomocą) oraz w powiecie bełchatowskim (67%), a także w powiecie zgierskim (61%), najrzadszy zaś w powiecie kutnowskim (25% rodzin) i tomaszowskim (29%);
- pomocy z powodu ubóstwa stosunkowo najczęściej udzielano rodzinom zamieszkującym powiat brzeziński, w którym udział rodzin objętych wsparciem z tego tytułu osiągnął rekordowy poziom 92%, a także mieszkańcom powiatu łęczyckiego, radomszczańskiego i zgierskiego, gdzie z pomocy z powodu ubóstwa skorzystało odpowiednio: 61%, 58% i 57% rodzin. Najrzadziej pomoc i wsparcie z tego tytułu otrzymywały natomiast rodziny z powiatu tomaszowskiego (21%) oraz z Łodzi (28%);

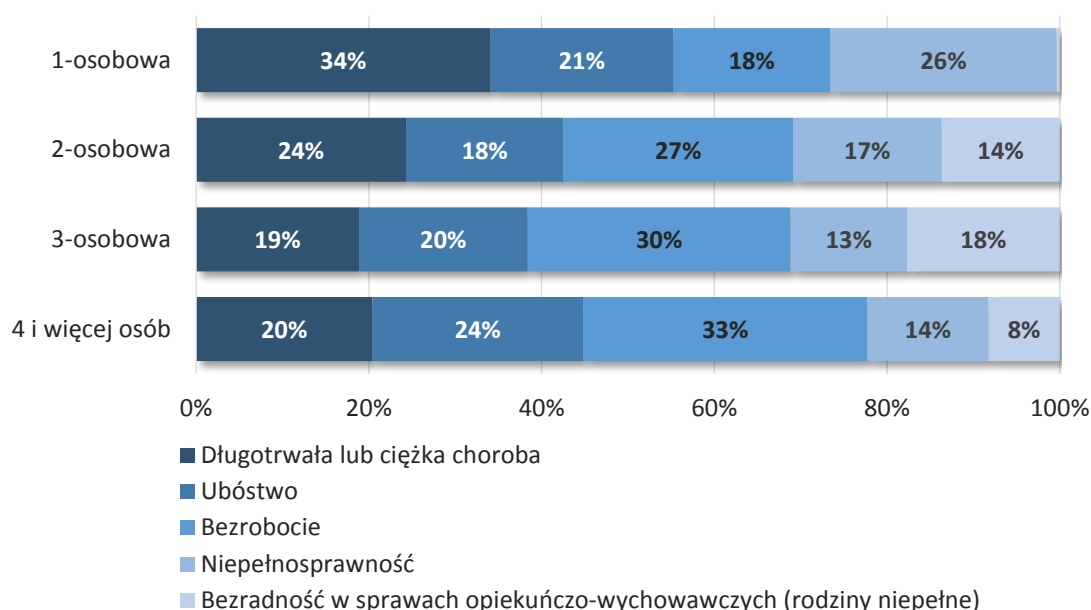
- bezrobocie stanowiło jeden z najczęstszych powodów udzielenia pomocy i wsparcia w Skierniewicach (około 59% rodzin objętych pomocą) oraz w powiecie łęczyckim (54%). Relatywnie najrzadziej z pomocy z powodu bezrobocia korzystali mieszkańcy powiatu rawskiego i wieruszowskiego (między 26% a 27%);
- niepełnosprawność była jednym z najczęstszych powodów korzystania z pomocy i wsparcia w powiecie piotrkowskim i brzezińskim (w obu przypadkach odsetek rodzin korzystających z pomocy z tego tytułu w 2020 roku wynosił 44%), natomiast najrzadziej powód ten odnotowywano wśród rodzin w powiecie sieradzkim (28%) i pajęczańskim (około 30%);
- z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego wsparcia najczęściej udzielano rodzinom w powiecie brzezińskim (40% rodzin objętych pomocą), a także w Skierniewicach (32%) oraz w powiecie rawskim (30%) i radomszczańskim (28%), najrzadziej zaś – w powiecie bełchatowskim (10% rodzin) i łęczyckim (około 11,0%).

Jednocześnie niektóre z problemów stanowiących relatywnie rzadkie powody udzielania wsparcia w skali całego województwa, były wyraźnie zauważalne wśród korzystających z pomocy społecznej w poszczególnych powiatach:

- pomoc z tytułu potrzeby ochrony macierzyństwa była udzielana stosunkowo największej części rodzin objętych wsparciem w powiecie rawskim (19% rodzin objętych wsparciem), bełchatowskim i skierniewickim (18%), a także w powiatach łęczyckim, opoczyńskim i wieruszowskim (około 17%);
- zdecydowanie częściej niż w innych powiatach pomocy z powodu alkoholizmu udzielano w powiecie zduńskowolskim (wsparcia z tego tytułu w 2020 roku udzielono 19% rodzin objętych pomocą) oraz skierniewickim i bełchatowskim (około 13%), a także w powiecie zgierskim (11%);
- wsparcia z tytułu przemocy w rodzinie najczęściej w 2020 roku udzielano rodzinom objętym pomocą w powiecie poddębickim (około 6%);
- relatywnie częściej niż w innych powiatach wsparcia z powodu bezdomności udzielano w Łodzi i Skierniewicach oraz w powiecie radomszczańskim (w każdym przypadku około 4,0%);
- pomocy z powodu wystąpienia sytuacji kryzysowej w 2020 roku w największym stopniu udzielono rodzinom objętym wsparciem w powiecie brzezińskim (10%).

Rozkład głównych powodów udzielania pomocy w poszczególnych typach rodzin pobierających świadczenia (jednoosobowych i wieloosobowych) był zbliżony, przy czym można zaobserwować silniejsze występowanie niektórych z nich w zależności od liczby osób w rodzinie. Pomoc z tytułu długotrwałej lub ciężkiej choroby stosunkowo najczęściej udzielana była rodzinom jednoosobowym (wsparcie z tego powodu otrzymało 34% takich rodzin). Taka sama sytuacja miała miejsce w przypadku wsparcia z powodu niepełnosprawności – w 2020 roku otrzymało ją aż 26% rodzin jednoosobowych. Z powodu ubóstwa pomocy udzielono podobnej części rodzin niezależnie od liczby osób wchodzących w jej skład, przy czym nieznaczne nasilenie tego problemu można było zaobserwować w rodzinach co najmniej 4-osobowych. Skala wsparcia z tytułu bezrobocia wzrastała wraz z liczebnością rodziny – od 18% wśród rodzin jednoosobowych do 33% wśród rodzin co najmniej 4-osobowych. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych (dotycząca w tym przypadku tylko rodzin niepełnych) w największym stopniu obserwowana była w rodzinach 3-osobowych oraz 2-osobowych.

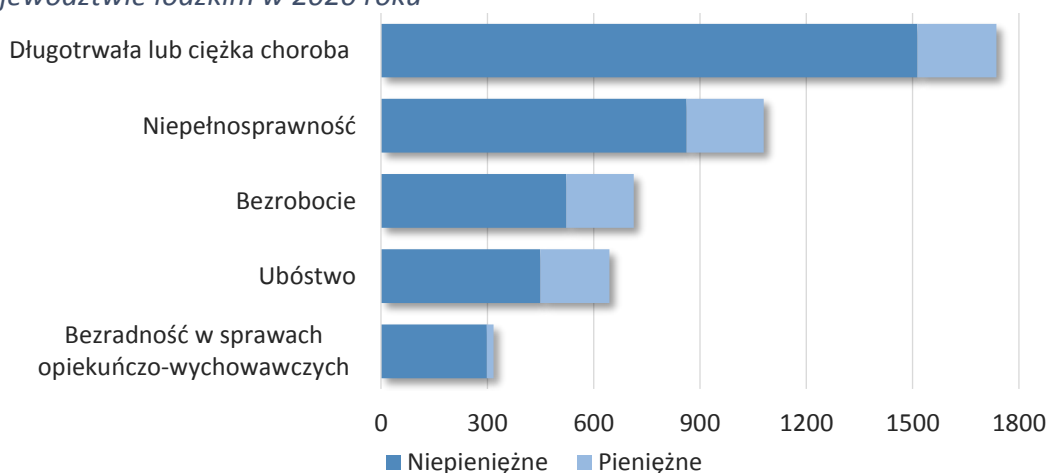
Rysunek 38. Struktura rodzin pobierających świadczenia z pomocy społecznej według głównych powodów udzielenia wsparcia w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Z tytułu głównych powodów przyznawania wsparcia w 2020 roku w województwie łódzkim udzielono łącznie niespełna 4,5 mln świadczeń (pieniężnych i niepieniężnych). Liczba ta była o wiele niższa od liczby świadczeń udzielonych w roku 2019, wynoszącej ponad 6,7 mln, co może mieć związek ze zmianą sposobu i ograniczeniem zakresu świadczenia pomocy w niektórych obszarach wsparcia ze względu na wystąpienie w 2020 roku stanu epidemii COVID-19. W roku 2020 największą liczbę świadczeń z pomocy społecznej przyznano z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby (ponad 1,7 mln; o 464 tys. mniej niż rok wcześniej) oraz niepełnosprawności (niespełna 1,1 mln; o 300 tys. mniej niż przed rokiem). Z powodu bezrobocia udzielono 713 tys. świadczeń, a z tytułu ubóstwa 644 tys. świadczeń – w obu przypadkach było to o około 500 tys. świadczeń mniej niż w roku 2019. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych stanowiła podstawę udzielenia 318 tys. świadczeń (o 363 tys. mniej niż rok wcześniej).

Rysunek 39. Liczba udzielonych świadczeń (w tys.) według głównych powodów ich przyznania w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Jednocześnie w województwie łódzkim, w przypadku każdego z głównych powodów przyznania pomocy, stosunkowo największą część stanowiły świadczenia niepieniężne. Niemniej jednak, w porównaniu z rokiem 2019, ich udział w strukturze udzielanej pomocy uległ obniżeniu na rzecz świadczeń pieniężnych. Odsetek świadczeń pieniężnych w ogóle przyznanych świadczeń w 2020 roku był największy w przypadku wsparcia udzielanego z tytułu niepełnosprawności (30% wobec 18% w roku 2019), ubóstwa (27%; 15% w roku 2019) oraz bezrobocia (20% wobec 16% rok wcześniej). W przypadku pomocy udzielanej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby udział świadczeń pieniężnych wynosił w 2020 roku 13% (10% w roku 2019), a z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych – zaledwie 6% (rok wcześniej było to 2%).

2. Świadczenia z pomocy społecznej

Świadczenia z pomocy społecznej dzielą się na pieniężne i niepieniężne. Świadczenia te udzielane są przez jednostki pomocy społecznej szczebla gminnego – ośrodki pomocy społecznej (gminne oraz miejskie), a także miejskie ośrodki pomocy rodzinie realizujące zadania z zakresu pomocy społecznej zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym.

2.1. Świadczenia pieniężne

Świadczeniem pieniężnym, którego w 2020 roku udzielono największej liczbie osób w województwie łódzkim, był **zasiłek celowy – objęto nim 59,3% wszystkich osób, którym decyzją przyznano świadczenie**. Stosunkowo duży odsetek świadczeniobiorców w województwie łódzkim (**30,3%**) objęty został **zasiłkiem okresowym**, natomiast świadczeniem udzielanym stosunkowo najrzadziej był **zasiłek stały**, który w 2020 roku przyznano **19,8% świadczeniobiorców**.

Tabela 1. Świadczenia pieniężne w województwie łódzkim w 2020 roku

	Liczba osób, którym przyznano świadczenie	Udział w ogóle świadczeniobiorców*	Kwota świadczeń w złotych
Zasiłek stały	13 585	19,8%	74 272 675
Zasiłek okresowy	20 805	30,3%	42 570 552
Zasiłek celowy	40 710	59,3%	46 022 221

*Odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ świadczeniobiorcy mogą mieć przyznany więcej niż jeden zasiłek.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

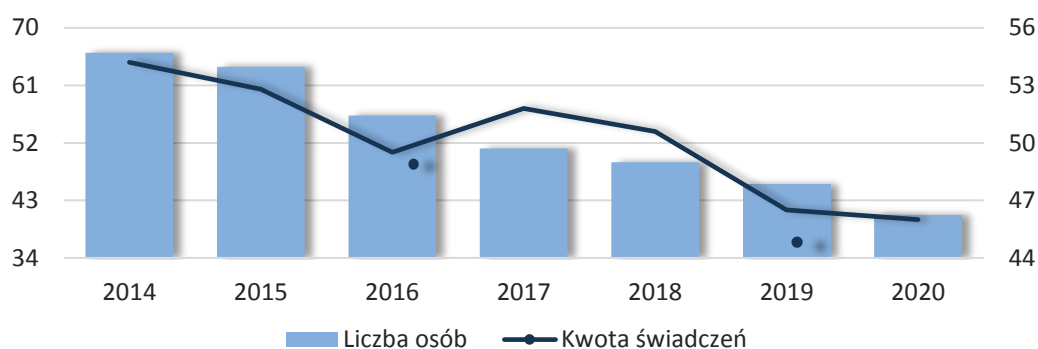
W 2020 roku **zasiłkami celowymi**, przyznanymi w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu posiłku lub żywności, leków i leczenia, opatu, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu, **objęto łącznie niespełna 40,7 tys. osób**. Stanowi to liczbę o 4,5 tys. osób mniejszą niż w roku 2019 i aż o 25,4 tys. osób mniejszą niż w roku 2014. **Łączna kwota świadczeń** w ramach zasiłku celowego w 2020 roku wyniosła niewiele ponad **46,0 mln zł** i była niższa od odnotowanej rok wcześniej o niespełna 0,5 mln zł.

Znaczną część zasiłków celowych stanowią zasiłki przyznawane **na zakup posiłku lub żywności** w ramach rządowego programu wieloletniego „Posiłek w szkole i w domu”²³. W 2020 roku przyznano je ponad **29,9 tys. osób** (tj. 73,5% osób pobierających zasiłek celowy), a kwota udzielonych świadczeń wyniosła ponad 33,5 mln zł. Łącznie w województwie łódzkim tą formą wsparcia objęto blisko **28,9 tys. rodzin** liczących **61,0 tys. osób**. Obok zasiłków celowych w ramach programu przyznawano również **świadczenia rzeczowe** w postaci produktów żywnościowych – w 2020 roku udzielono 1,6 tys. rodzin liczącym łącznie ponad 3,1 tys. osób. Wartość wsparcia przyznanego w tej formie wyniosła 0,5 mln zł.

Blisko 17,0% spośród zasiłków celowych stanowiły **specjalne zasiłki celowe**, przyznawane w szczególnie uzasadnionych przypadkach osobom albo rodzinom o dochodach przekraczających kryterium dochodowe. Zasiłki takie przyznano w 2020 roku blisko **6,9 tys. mieszkańców** województwa łódzkiego, a ich łączna kwota wyniosła około 4,0 mln zł.

Ponadto, w 2020 roku 677 osób z terenu województwa skorzystało z zasiłków celowych przyznawanych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego. Kwota świadczeń wyniosła około 2,0 mln zł.

Rysunek 40. Liczba osób, którym przyznano zasiłek celowy (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w 2020 roku

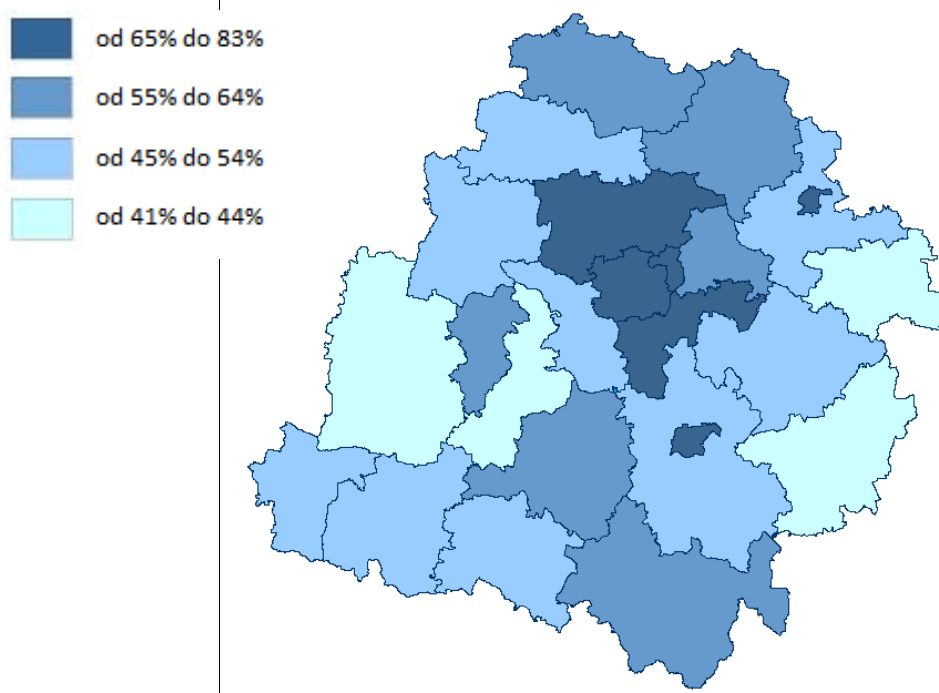

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego oraz z aplikacji CeSAR MRiPS.

W przekroju powiatowym największy odsetek świadczeniobiorców z przyznanym zasiłkiem celowym odnotowano w Skierniewicach (82,7%) oraz w Piotrkowie Trybunalskim, Łodzi i powiecie łódzkim wschodnim (w każdym przypadku 71,6%), a także w powiecie zgierskim (66,9%). Najmniejszy udział osób objętych omawianym świadczeniem obserwowano natomiast wśród świadczeniobiorców w powiecie opoczyńskim, łaskim i sieradzkim (między 41,8% a 43,0%) oraz w powiecie rawskim (43,9%).

²³ Z dniem 1 stycznia 2019 roku wieloletni rządowy program "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019-2023 zastąpił obowiązujący wcześniej wieloletni program wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania "Pomoc państwa w zakresie dożywiania" na lata 2014-2020. Więcej o programie w podrozdziale 2.2.

Rysunek 41. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek celowy w ogóle świadczeniobiorców w powiatach województwa łódzkiego w 2020 roku

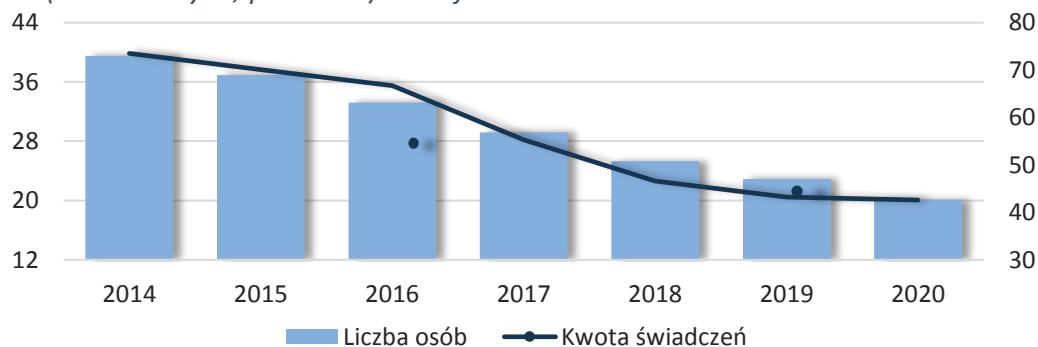

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Średnia kwota świadczeń przyznanych w ramach zasiłku celowego w przeliczeniu na osobę w 2020 roku w całym województwie łódzkim wyniosła 1 130,50 zł i była o około 108 zł wyższa niż w roku 2019. Najwyższe wartości średnie wartości omawianych świadczeń odnotowano w gminie Nowy Kawęczyn w powiecie skierniewickim (ponad 2,8 tys. zł), w gminie Wolbórz w powiecie piotrkowskim (ponad 2,7 tys. zł), w gminie Uniejów w powiecie poddębickim (2,41 tys. zł) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (niespełna 2,1 tys. zł). Najniższe średnie wartości zasiłków celowych odnotowano natomiast m.in. w gminach: Żytno (powiat radomszczański) – 192 zł oraz Rusiec (powiat bełchatowski) – 300 zł.

Liczba osób, którym w 2020 roku w województwie łódzkim przyznano **zasiłek okresowy** wyniosła **niepełna 20,1 tys. osób** (o 2,8 tys. osób mniej niż w roku 2019 i o 19,4 tys. osób mniej niż w roku 2014), a **łączna kwota świadczeń** osiągnęła wartość **niepełna 42,6 mln zł** (najniższa od 2014 roku).

Rysunek 42. Liczba osób, którym przyznano zasiłek okresowy (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w 2020 roku

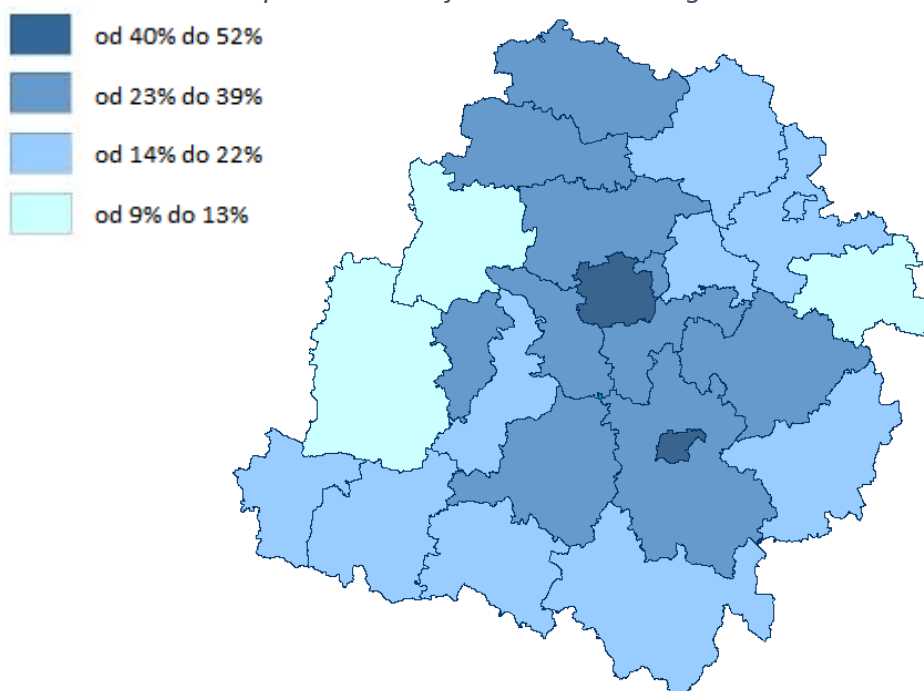

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego oraz z aplikacji CeSAR MRiPS.

Zarówno w roku 2020, jak i w latach poprzednich, zasiłki okresowe przyznawane były głównie **z tytułu bezrobocia** – w roku oceny świadczenia tego udzielono **13,2 tys. osób** (o 1,7 tys. osób mniej niż rok wcześniej), co stanowiło 63,5% spośród wszystkich osób otrzymujących zasiłki okresowy, a łączna kwota świadczeń wyniosła blisko 29,6 mln zł. Zasiłek okresowy **z tytułu niepełnosprawności** przyznano w 2020 roku blisko **3,8 tys. osób** (objęto nim około 400 osób mniej niż w roku 2019), co stanowiło 18,2% osób objętych zasiłkami okresowymi. Łączna kwota zasiłków okresowych udzielonych z tytułu niepełnosprawności wyniosła 3,9 mln zł. Podobna była skala korzystania z zasiłku przyznawanego **z tytułu długotrwałej choroby** – objęto nim **3,5 tys. osób** (około 700 osób mniej niż w roku 2019), co stanowiło 16,7% świadczeniobiorców korzystających z zasiłków okresowych. Łączna kwota w ramach omawianego świadczenia wyniosła blisko 4,0 mln zł. Odsetek korzystających z zasiłków okresowych z tytułu możliwości utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego był marginalny i wyniósł zaledwie 0,2% (objęto nim 41 osób). Zasiłki okresowe z **innych niż wyżej wymienione powody** przyznano w 2020 roku **3,9 tys. osób** (18,7%), a ich kwota wyniosła 5,1 mln zł.

W przekroju powiatowym zasiłki okresowe relatywnie najczęściej wypłacane były świadczeniobiorcom w Łodzi (51,6%) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (18,2%), najrzadziej zaś przyznawano je osobom objętym świadczeniami w powiecie sieradzkim (niespełna 10,0%), rawskim (11,5%) oraz poddębickim (11,7%).

Rysunek 43. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek okresowy w ogóle świadczeniobiorców w powiatach województwa łódzkiego w 2020 roku

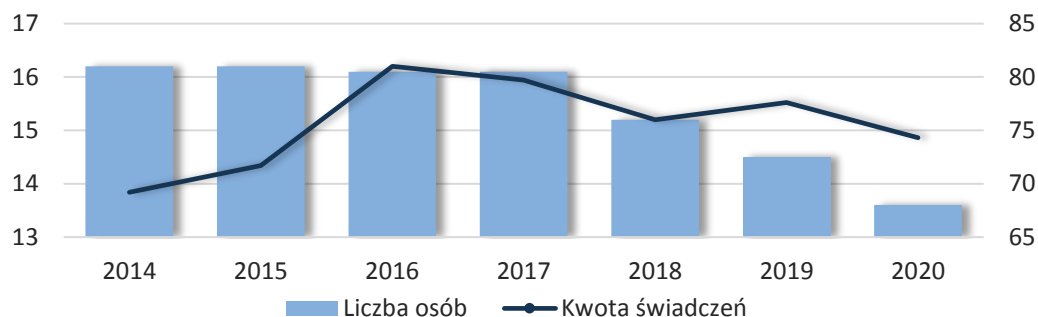

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Świadczeniem udzielanym stosunkowo najrzadziej był **zasiłek stały**, który w 2020 roku przyznany został niespełna **13,6 tys. osób**, co stanowi 19,8% wszystkich świadczeniobiorców. Jednocześnie rok 2020 był trzecim z kolei, gdzie obserwowano znaczny spadek liczby osób objętych omawianym świadczeniem – w 2020 roku ich liczba była mniejsza o około 900 osób w stosunku do roku 2019 i o 2,5 tys. osób w porównaniu z rokiem 2017. Pomimo wyraźnego

spadku liczby korzystających z zasiłków stałych, **kwota świadczeń** wypłaconych w 2020 roku utrzymała się na względnie stałym poziomie i wyniosła **74,3 mln zł**.

Rysunek 44. Liczba osób, którym przyznano zasiłek stały (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln złotych; prawa oś) w województwie łódzkim w 2020 roku

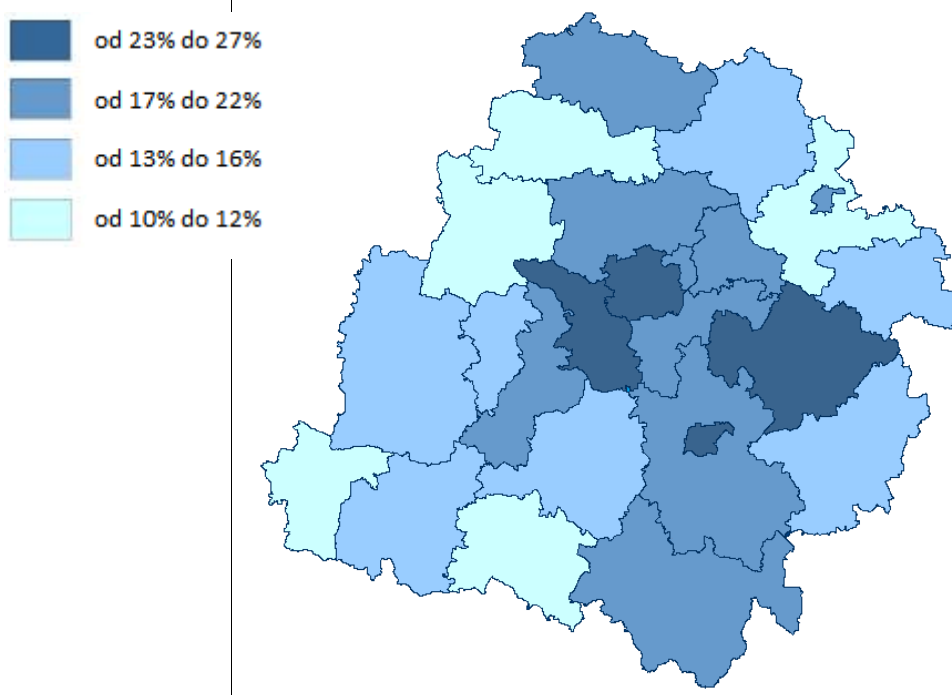

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego oraz z aplikacji CeSAR MRiPS.

W zdecydowanej większości (87,8%) zasiłki stałe w województwie łódzkim przyznawano osobom samotnie gospodarującym (11,9 tys. osób), natomiast osoby pozostające w rodzinie stanowiły 12,8% objętych tą formą wsparcia (niespełna 1,8 tys. osób).

Najwyższe odsetki świadczeniobiorców otrzymujących zasiłek stały w ogóle osób objętych świadczeniami z pomocy społecznej w 2020 roku odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (blisko 27,0%) oraz w Łodzi i w powiecie tomaszowskim (między 25,0% a 26,0%), a także w powiecie pabianickim (blisko 23,0%). Stosunkowo najmniej świadczeniobiorców korzystało z zasiłków stałych w powiecie pajęczańskim i skierniewickim (około 11,0%-11,5%), a także w powiatach poddębickim, łęczyckim i wierszowskim (niespełna 12,5%).

Rysunek 45. Udział osób (w %), którym przyznano zasiłek stały w ogóle świadczeniobiorców w powiatach w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

2.2. Świadczenia niepieniężne (usługi)

Świadczenia niepieniężne stanowią usługi pomocy społecznej²⁴ świadczone przez jednostki pomocy społecznej szczebla gminnego w ramach zadań własnych (głównie) oraz zleconych.

Istotną pozycją w ramach świadczeń niepieniężnych jest wspieranie mieszkańców województwa łódzkiego poprzez **zapewnienie im darmowego posiłku**. Świadczenie to przyznawane jest głównie w ramach wieloletniego programu „Posiłek w szkole i w domu”, który przewiduje wsparcie finansowe gmin w udzielaniu pomocy w formie posiłku, świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności oraz świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych. Celem Programu jest zapewnienie posiłku dzieciom i młodzieży, w tym umożliwienie spożywania przez uczniów gorącego posiłku przygotowanego w stołówce szkolnej, a także objęcie pomocą osób dorosłych, zwłaszcza osób starszych, chorych, z niepełnosprawnościami lub samotnych, w tym dofinansowane posiłków wydawanych w stołówkach i dowożonych do domów. Program przewiduje również wsparcie finansowe na poprawę standardu już działających stołówek lub organizację nowych miejsc przeznaczonych do spożywania posiłków.

Z danych przekazywanych w ramach sprawozdawczości krajowej (sprawozdanie MRPiS-03) przez łódzkie ośrodki pomocy społecznej wynika, iż w województwie łódzkim w roku 2020 **wsparciem w formie posiłku objęto łącznie 18 637 osób** (27,2% osób objętych świadczeniami z pomocy społecznej), a **całkowita kwota udzielonych świadczeń** wyniosła **8,9 mln zł**. Oznacza to, że w 2020 roku z pomocy w formie posiłku (łącznie) **skorzystało o blisko 5,5 tys. osób mniej** niż w roku 2019, a kwota świadczeń udzielonych w tej formie była niższa o 5,7 mln zł.

W przekroju powiatowym największy odsetek osób korzystających z darmowego posiłku w ogóle świadczeniobiorców odnotowano w powiecie sieradzkim i rawskim (między 45,0% a 47,0%) oraz w powiecie opoczyńskim 44,5%), natomiast najniższy udział tych osób występował w miastach powiatowych – Piotrkowie Trybunalskim (12,9 %), Skierniewicach (15,6%) oraz w Łodzi (17,4%).

Niemal wszystkie osoby korzystające z posiłku zostały objęte wsparciem **w ramach programu „Posiłek w szkole i w domu”** (96,7%; 18 015 osób)²⁵. Osoby te w większości korzystały z posiłku w formie pełnego obiadu (blisko 60,0%) lub jednego gorącego dania (około 41,0%). Najrzadziej korzystano z posiłku w formie jedynie mleka oraz bułki / kanapki (1,4%)²⁶. W ramach programu w 2020 roku w województwie łódzkim wydano niespełna 1,4 mln posiłków o łącznej wartości 7,3 mln zł (w ramach programu dofinansowano połowę kosztów).

Wśród wszystkich osób korzystających z pomocy w formie posiłku – niezależnie od źródła jego finansowania – **zdecydowanie największą grupę stanowią dzieci i młodzież**. W 2020 roku z darmowego posiłku skorzystało **16 074 dzieci**, co stanowiło 86,2% wszystkich osób objętych tą formą wsparcia. Niemniej jednak liczba dzieci i młodzieży korzystającej z posiłku ulega systematycznemu zmniejszeniu – w 2020 roku było ich o 4,7 tys. mniej niż w roku 2019 i aż o 8,3 tys. mniej w porównaniu do roku 2018. Jednocześnie w 2020 roku **dzieci objęte tą**

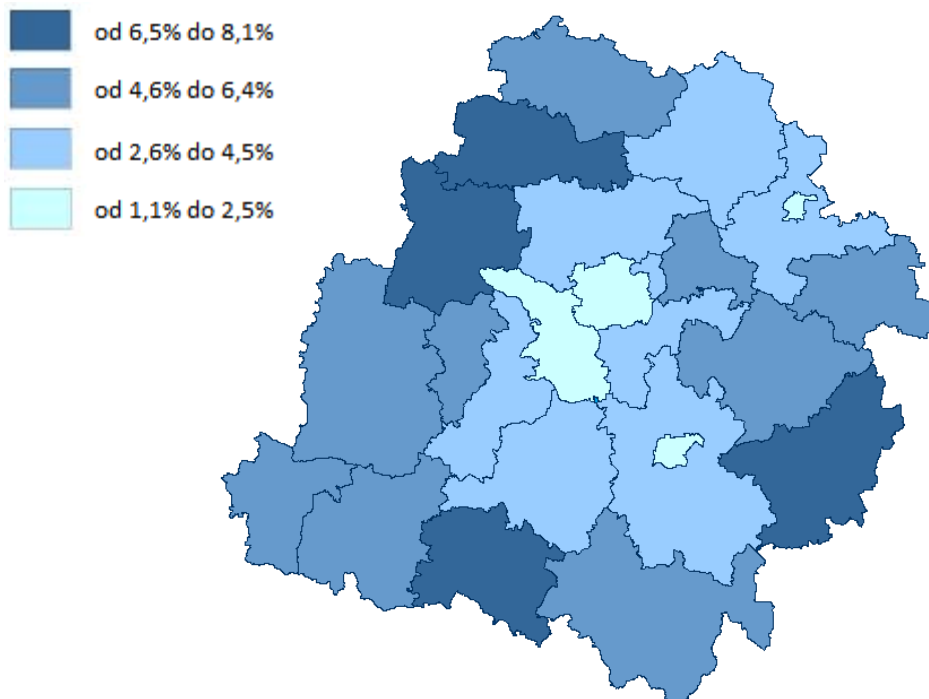
²⁴ Do świadczeń niepieniężnych z pomocy społecznej należą również m.in. usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Usługi te zostały szerzej omówione w rozdziale 3. poświęconym różnym rodzajom usług z pomocy społecznej (podrozdział 3.1. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze).

²⁵ Sprawozdanie z realizacji programu "Posiłek w szkole i w domu" za 2020 r. dla województwa łódzkiego.

²⁶ Podane odsetki nie sumują się do 100%, ponieważ jedna osoba mogła zostać objęta pomocą w różnej formie.

formą wsparcia stanowiły zaledwie około **3,9% ogółu osób w wieku poniżej 18 lat** zamieszkujących województwo łódzkie, przy czym odsetek ten również stale się zmniejsza (w 2019 roku wynosił on 5,0%, w roku 2018 – 5,8%, a w roku 2017 blisko 6,7%).

Rysunek 46. Udział dzieci korzystających z darmowego posiłku w ogóle osób w wieku poniżej 18 lat (w %) w powiatach województwa łódzkiego w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS oraz GUS (2021), Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020), Warszawa.

W województwie łódzkim widoczne jest wyraźne zróżnicowanie udziału dzieci i młodzieży korzystającej z pomocy w formie posiłku w poszczególnych powiatach. W 2020 roku (podobnie, jak w roku poprzednim) relatywnie najrzadziej z darmowych posiłków korzystały dzieci z terenu miast na prawach powiatu oraz z powiatów zlokalizowanych w centralnej części województwa, częściej zaś pomocą w tej formie obejmowano dzieci zamieszkujące powiaty ościenne (w szczególności poddębicki, opoczyński, pajęczański oraz łęczycki).

Kolejną formą świadczenia niepieniężnego jest **odpłatność gminy za pobyt w domu pomocy społecznej**. Do wnoszenia opłaty zobowiązana jest gmina, z terenu której osoba została skierowana do domu pomocy społecznej, a jej wysokość stanowi różnicę między średnim kosztem utrzymania w DPS a opłatami wnoszonymi przez mieszkańca domu i/lub jego małżonka, zstępnych lub wstępnych. W 2020 roku w województwie łódzkim powyższe świadczenie przyznane zostało **4 986 osobom** (7,3% wszystkich świadczeniobiorców), co stanowi liczbę o około 500 osób niższą niż w roku 2019. **Łączna kwota świadczeń** wyniosła ponad **132,5 mln zł** i mimo spadku liczby osób otrzymujących świadczenie była wyższa o ponad 6,2 mln zł niż w roku poprzednim. W przekroju powiatowym zdecydowanie największy udział osób, którym samorządy opłaciły pobyt w domu pomocy społecznej w ogóle świadczeniobiorców odnotowano w powiecie poddębickim (aż 13,7% świadczeniobiorców) i tomaszowskim (11,0%) oraz w powiecie wieluńskim i pajęczańskim (około 10,0%). Odsetek ten był natomiast najniższy w powiecie piotrkowskim (3,5%) oraz

w powiatach brzezińskim, zduńskowolskim, łęczyckim i w Piotrkowie Trybunalskim (około 4,3%).

Kolejne trzy typy świadczeń niepieniężnych, tj. wsparcie w formie schronienia, zapewnienia ubrania oraz sprawienia pogrzebu udzielane były stosunkowo rzadko.

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MRPiPS-03, z pomocy w formie **schronienia** (na podstawie wydanej decyzji) w 2020 roku w województwie łódzkim skorzystało łącznie **726 osób** (o 24 osoby mniej niż w roku 2019), a **łączna kwota świadczeń** wyniosła **ponad 3,5 mln zł**. Z powyższej formy wsparcia w największym stopniu w 2020 roku (podobnie, jak w roku poprzednim) korzystali świadczeniobiorcy w powiecie kutnowskim (6,3%; 241 osób) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (3,0%; 60 osób), a także w powiecie radomszczańskim (2,0%; 91 osób). Najmniejszą skalę korzystania z powyższego wsparcia odnotowano w powiatach: łowickim, rawskim i łódzkim wschodnim – pomocą w formie schronienia na podstawie wydanej decyzji objęto tam mniej niż 0,1% wszystkich świadczeniobiorców. W dwóch miastach na prawach powiatu – Łodzi oraz Skierniewicach – nie odnotowano w 2020 roku osób mających przyznane takie świadczenie.

Pomoc w postaci **sprawienia pogrzebu** przyznana została **377 rodzinom** (otrzymało ją o 43 rodziny mniej niż przed rokiem), przy czym wsparciem tym objęto głównie rodziny z Łodzi (216). W przypadku 35 rodzin z terenu całego województwa udzielone świadczenie dotyczyło sprawienia pogrzebu osobie bezdomnej.

Z pomocy w formie **zapewnienia ubrania** skorzystało w województwie łódzkim w 2020 roku jedynie **7 osób** (większość – podobnie, jak rok wcześniej – w powiecie zgierskim).

2.3. Inne rodzaje pomocy i świadczeń

Gminy (OPS) i miasta na prawach powiatu (MOPR) oferują mieszkańcom szereg innych rodzajów pomocy i świadczeń niż wymienione wyżej świadczenia pieniężne i niepieniężne²⁷.

W grupie świadczeń **skierowanych do rodzin** znajdują się m.in.:

- świadczenie wychowawcze,
- zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych,
- jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka,
- świadczenie z funduszu alimentacyjnego.

Świadczenie wychowawcze wprowadzone ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz.U. z 2019 r. poz. 2407) obowiązuje od dnia 1 kwietnia 2016 roku. Stanowi ono nieopodatkowaną pomoc finansową państwa przyznaną rodzinom w ramach realizacji programu „Rodzina 500 plus”, której celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych. Świadczenie w wysokości 500 zł miesięcznie przysługuje matce, ojcu, opiekunowi faktycznemu albo opiekunowi prawnemu dziecka lub też dyrektorowi domu pomocy społecznej do dnia ukończenia przez dziecko 18. roku życia²⁸,

²⁷ Świadczenia przyznawane przez powiatowe centra pomocy rodzinie w ramach pomocy mającej na celu życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem zostały omówione w dalszej części opracowania.

²⁸ W okresie od 1 kwietnia 2016 roku do 30 czerwca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługiwało na każde drugie i kolejne dziecko w rodzinie lub również na pierwsze i jedyne dziecko w przypadku rodzin o niskich dochodach (patrz: słowniczek na końcu dokumentu), a od 1 lipca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługuje na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, bez względu na dochód osiągnięty przez rodzinę.

a także rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka (tzw. dodatek wychowawczy – w wysokości świadczenia wychowawczego) oraz prowadzącym placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (dodatek do zryczałtowanej kwoty przysługującej na utrzymanie dziecka) na każde umieszczone dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia.

Tabela 2. Świadczenie wychowawcze i jego odpowiednik w rodzinnej pieczy zastępczej (dodatek wychowawczy) w województwie łódzkim w 2020 roku

	Średnia liczba rodzin korzystających ze świadczenia	Liczba dzieci w pieczy uprawnionych do świadczenia ²⁹	Kwota świadczeń w złotych
Świadczenie wychowawcze	149 176 ³⁰		2 430 945 821
Dodatek wychowawczy (rodzina piecza zastępcza), w tym:		3 017	18 900 937
dla rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem		1 726	10 831 316
dla rodzin zastępczych niezawodowych		717	4 523 595
dla rodzin zastępczych zawodowych		348	2 145 408
dla prowadzących rodzinne domy dziecka		226	1 400 618

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Zgodnie z danymi Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, w 2020 roku w województwie łódzkim na wypłatę świadczeń wychowawczych oraz dodatku wychowawczego w rodzinnej pieczy zastępczej **przeznaczono łącznie ponad 2,4 mld zł.**

Prawie cała kwota świadczeń (99,2%) wypłacona została rodzinom naturalnym (świadczenie wychowawcze). Średnio w ciągu roku wsparciem w tej postaci obejmowanych jest **około 149,5 tys. rodzin naturalnych** z terenu województwa łódzkiego³¹. Jednocześnie do otrzymywania dodatku wychowawczego uprawnionych było średnio łącznie ponad **3,0 tys. dzieci umieszczonych w rodzinnych formach pieczy zastępczej**, w tym: ponad 1,7 tys. dzieci w rodzinach spokrewnionych z dzieckiem (blisko 11,0 mln zł), 717 dzieci znajdujących się w rodzinach niezawodowych (ponad 4,5 mln zł), 348 dzieci z rodzin zawodowych (ponad 2,1 mln zł) oraz 226 dzieci przebywających w rodzinnych domach dziecka (świadczenia w wysokości 1,4 mln zł).

Innymi świadczeniami kierowanymi do rodzin, które są przyznawane stosunkowo często, są **zasiłki rodzinne i dodatki do zasiłków rodzinnych**. Przysługują one rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu lub faktycznemu dziecka bądź osobie uczącej się, i mają na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka.

Przyznanie zasiłku rodzinnego jest zależne od uzyskiwanego dochodu (spełniania tzw. kryterium dochodowego). **Zasiłek rodzinny** przysługuje, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę (albo dochód osoby uczącej się) nie przekracza kwoty 674 zł, a w przypadku, gdy

²⁹ Średniomiesięczna liczba dzieci umieszczonych w różnych typach pieczy zastępczej uprawnionych do otrzymywania dodatku wychowawczego.

³⁰ Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających ze świadczenia wychowawczego w okresie styczeń – czerwiec 2019 roku. Ze względu na brak dostępu do danych za 2020 rok zaprezentowano dane dotyczące roku 2019.

³¹ Na podstawie danych dotyczącej średniomiesięcznej liczby rodzin korzystających ze świadczenia wychowawczego w województwie łódzkim w roku 2018 oraz w I półroczu roku 2019.

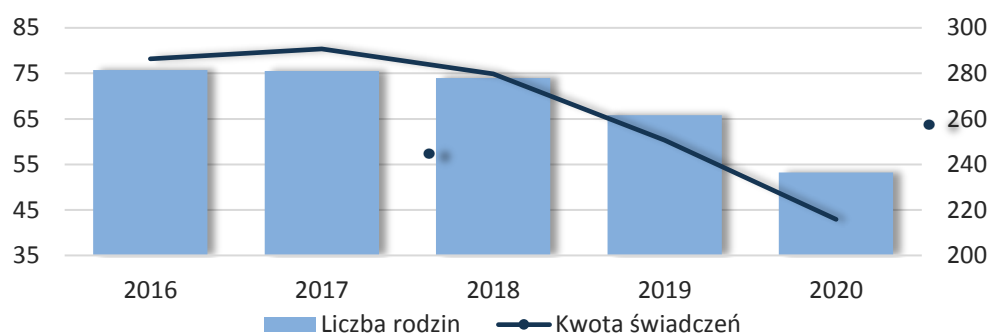
członkiem rodziny jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności – jeżeli nie przekracza kwoty 764 zł. Wysokość zasiłku rodzinnego wynosi miesięcznie³²:

- 1) 95,00 zł na dziecko w wieku do ukończenia 5 roku życia;
- 2) 124,00 zł na dziecko w wieku powyżej 5. roku życia do ukończenia 18. roku życia;
- 3) 135,00 zł na dziecko w wieku powyżej 18. roku życia do ukończenia 24. roku życia.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki, m.in. z tytułu urodzenia dziecka, samotnego wychowywania dziecka, wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej, kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego, rozpoczęcia roku szkolnego oraz podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

W 2020 roku w województwie łódzkim **z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami korzystało średnio w miesiącu 53 205 rodzin**³³. Łączna kwota przeznaczona w roku oceny na wypłacenie zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami w województwie łódzkim wyniosła blisko **216 mln zł**. Liczba rodzin korzystających z tej formy wsparcia uległa w ostatnich latach wyraźnemu zmniejszeniu – w roku 2020 zasiłki rodzinne oraz dodatki do nich pobierało średnio w miesiącu o 21,0 tys. rodzin mniej niż w roku 2018.

Rysunek 47. Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami (w tys.; lewa oś) oraz łączna kwota świadczeń (w mln zł; prawa oś) w 2020 roku³⁴

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Największą liczbę rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami (średnio w miesiącu) w 2020 roku odnotowano w Łodzi – ponad 9,4 tys. rodzin. Stosunkowo duża liczba rodzin korzystała z tej formy wsparcia również w powiatach: sieradzkim (3,6 tys.), radomszczańskim (3,4 tys.) oraz zgierskim i tomaszowskim (w każdym powiecie niespełna 3,2 tys. rodzin). Najmniejszą liczbę rodzin pobierających zasiłki rodzinne odnotowano natomiast w Skierniewicach (około 600 rodzin) oraz w powiecie skierniewickim i brzezińskim (między 900 a 1 000 rodzin).

Porównanie skali korzystania z tego rodzaju wsparcia przez mieszkańców poszczególnych powiatów województwa łódzkiego wskazuje natomiast, że w największym stopniu

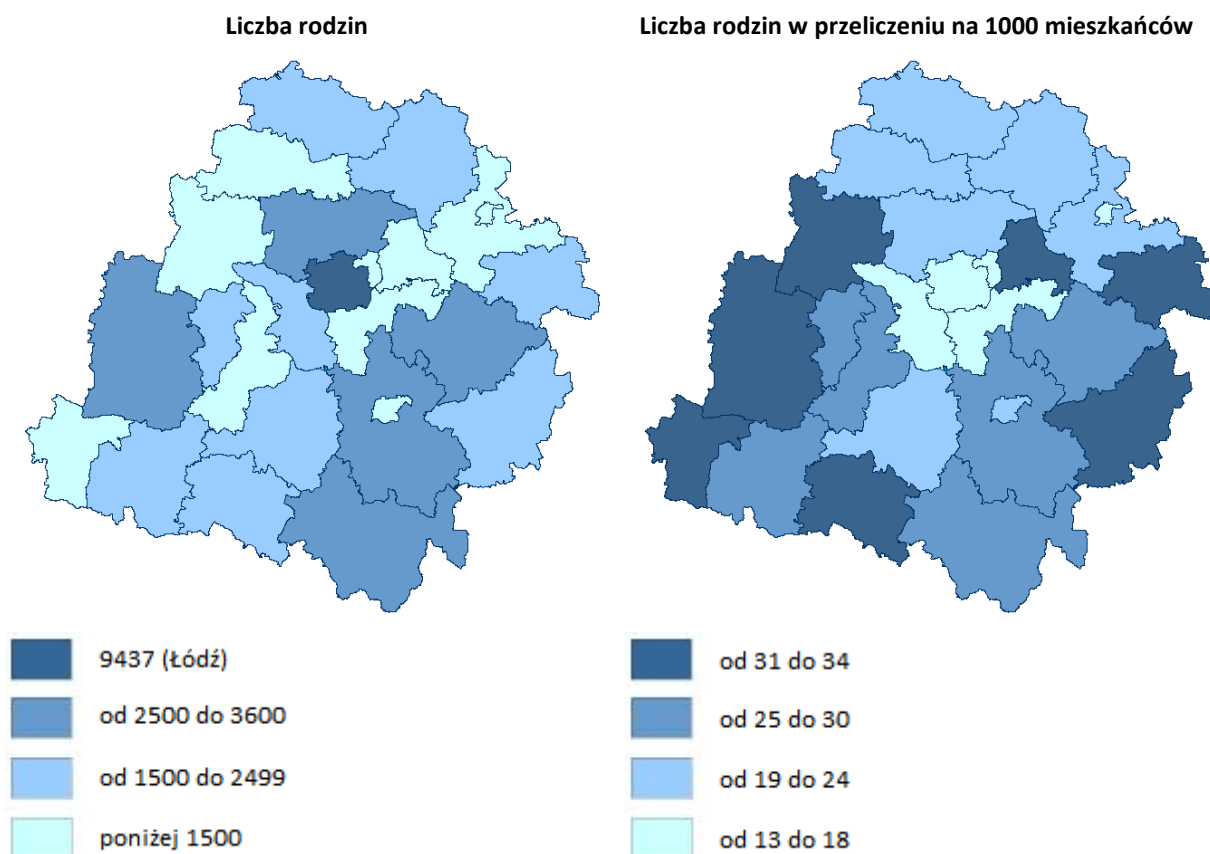
³² Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5, 9, 11a, 12a, 13, 15; <https://www.gov.pl/web/rodzina/zasilek-rodzinny> (15.04.2021).

³³ Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz dodatkami. Dane z aplikacji CeSAR MRiPS.

³⁴ Spadku liczby rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami nie należy wiązać z wypłatą świadczenia wychowawczego z uwagi na fakt, że świadczenie to nie jest uwzględniane w dochodach członków rodzin.

ze świadczeń w postaci zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami korzystały rodziny zamieszkujące powiat rawski i wierszowski (przeciętnie w miesiącu świadczenia wypłacano średnio 34 rodzinom na 1000 mieszkańców powiatu) oraz opoczyński (średnio 33 rodziny), a także brzeziński, poddębicki, pączęcański i sieradzki (około 31 rodzin na 1000 mieszkańców). Stosunkowo najrzadziej ze świadczeń rodzinnych korzystały natomiast rodziny zamieszkujące Skierniewice oraz Łódź (średnio 13-14 rodzin na 1000 mieszkańców), a także powiat łódzki wschodni i pabianicki (w każdym powiecie średnio 18 rodzin).

Rysunek 48. Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami w ujęciu bezwzględnym (lewa mapa) oraz w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (prawa mapa) w powiatach w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

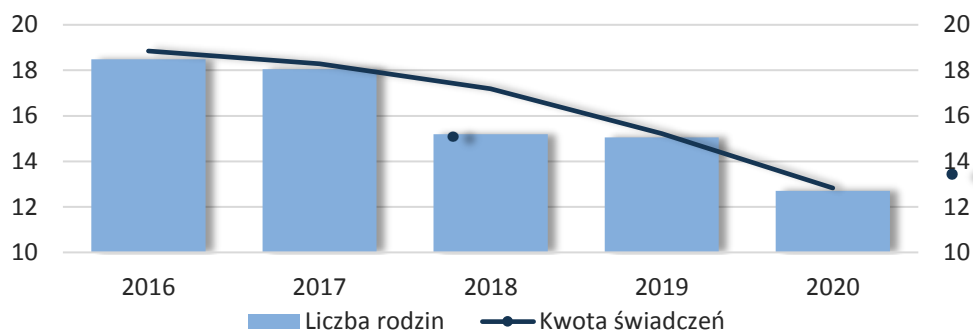
Inną formą wsparcia, niezależną od zasiłków rodzinnych, jest natomiast **jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka**³⁵ w wysokości 1000 zł na jedno dziecko. Przysługuje ona matce lub ojcu dziecka, opiekunowi prawnemu albo faktycznemu dziecka, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę nie przekracza kwoty 1922,00 zł netto³⁶. W 2020 roku w województwie łódzkim z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka skorzystało łącznie w ciągu roku **12 710 rodzin**. Kwota udzielonych świadczeń

³⁵ Świadczenie to jest niezależne od zasiłku rodzinnego, tzn. nie jest tożsame z dodatkiem do zasiłku rodzinnego z tytułu urodzenia dziecka.

³⁶ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 15b. Warunkiem przyznania zapomogi jest również fakt pozostawania matki pod opieką medyczną nie później niż od 10 tygodnia ciąży do dnia porodu.

wyniosła 12,8 mln zł. Ze względu na malejącą liczbę urodzeń, obserwowaną zarówno w województwie łódzkim, jak i w skali całego kraju, liczba rodzin korzystających z jednorazowej zapomogi również ulega zmniejszeniu.

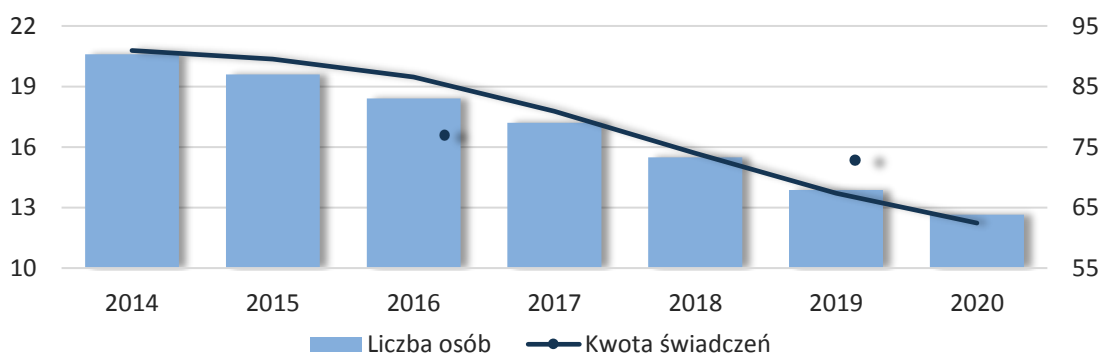
Rysunek 49. Liczba rodzin korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka (w tys.; lewa oś) oraz łączna kwota świadczeń (w mln zł; prawa oś) w 2020 roku³⁷

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Świadczeniem kierowanym do rodzin jest również **świadczenie z funduszu alimentacyjnego**. Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty, jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna. W 2020 roku w województwie łódzkim świadczenie z funduszu alimentacyjnego przyznano niespełna **12 651 osób** (o 1,2 tys. osób mniej niż w roku 2019) będącym członkami około **8 559 rodzin**. **Kwota świadczeń** osiągnęła wartość **62,4 mln zł** (o 4,9 mln zł mniej niż w roku poprzednim). Jednocześnie od 2014 roku obserwowany jest wyraźny spadek liczby osób objętych tym świadczeniem.

Rysunek 50. Liczba osób objętych świadczeniem alimentacyjnym (w tys.; lewa oś) i kwota świadczeń (w mln zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Kolejną grupę wśród innych rodzajów pomocy i świadczeń stanowią świadczenia **kierowane do osób z niepełnosprawnością oraz ich opiekunów**, m.in.:

³⁷ Spadku liczby rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami nie należy wiązać z wypłatą świadczenia wychowawczego z uwagi na fakt, że świadczenie to nie jest uwzględniane w dochodach członków rodzin.

- Świadczenia opiekuńcze:
  - zasiłek pielęgnacyjny,
  - specjalny zasiłek opiekuńczy,
  - świadczenie pielęgnacyjne,

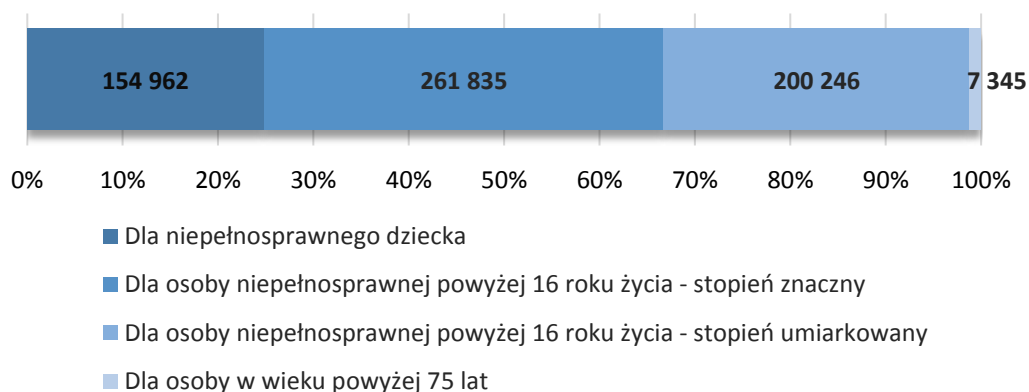
Zgodnie z danymi Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej³⁸, w 2020 roku w województwie łódzkim udzielono blisko **759,4 tys. świadczeń opiekuńczych na łączną kwotę 346 mln zł.**

Najczęściej udzielanym w województwie łódzkim świadczeniem opiekuńczym w 2020 roku (podobnie, jak w latach poprzednich) był **zasiłek pielęgnacyjny** przyznawany w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Kwota zasiłku pielęgnacyjnego jest systematycznie zwiększana: w okresie styczeń – październik 2018 roku wynosiła ona 153,00 zł miesięcznie, od listopada 2018 roku do końca października 2019 roku wzrosła do 184,42 zł, natomiast od listopada 2019 roku kwota ta została zwiększona do poziomu 215,84 zł miesięcznie³⁹.

W 2020 roku w całym województwie łódzkim udzielono blisko **624,4 tys. świadczeń w formie zasiłku pielęgnacyjnego** (o 10,3 tys. świadczeń mniej niż w roku 2019) **na łączną kwotę ponad 134,5 mln zł** (o 14,6 mln zł więcej niż w roku poprzednim).

W strukturze zasiłków pielęgnacyjnych przyznawanych w województwie łódzkim w 2020 roku (podobnie, jak w poprzednich latach) dominowały zasiłki dla osób niepełnosprawnych w wieku powyżej 16 roku życia o znacznym stopniu niepełnosprawności – osobom tym udzielono blisko 42% zasiłków pielęgnacyjnych. Około 32,0% zasiłków przyznanych zostało osobom niepełnosprawnym w wieku powyżej 16 lat o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, w przypadku których niepełnosprawność powstała do ukończenia 21. roku życia, a niespełna 25,0% – niepełnosprawnym dzieciom. Osoby, które ukończyły 75. rok życia, stanowiły stosunkowo najmniejszą grupę odbiorców tego typu wsparcia – przyznanych im zostało zaledwie 1,2% wszystkich zasiłków pielęgnacyjnych. Udział osób w wieku powyżej 75 lat w strukturze odbiorców zasiłków pielęgnacyjnych utrzymuje się na stale niskim poziomie i podlega jednocześnie tendencji spadkowej – od 2014 roku udział ten zmniejszył się o 0,6 p. proc. (1,8% w roku 2014).

Rysunek 51. Struktura i liczba przyznanych zasiłków pielęgnacyjnych w województwie łódzkim w 2020 roku według odbiorców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

³⁸ Dane z aplikacji CeSAR MRiPS.

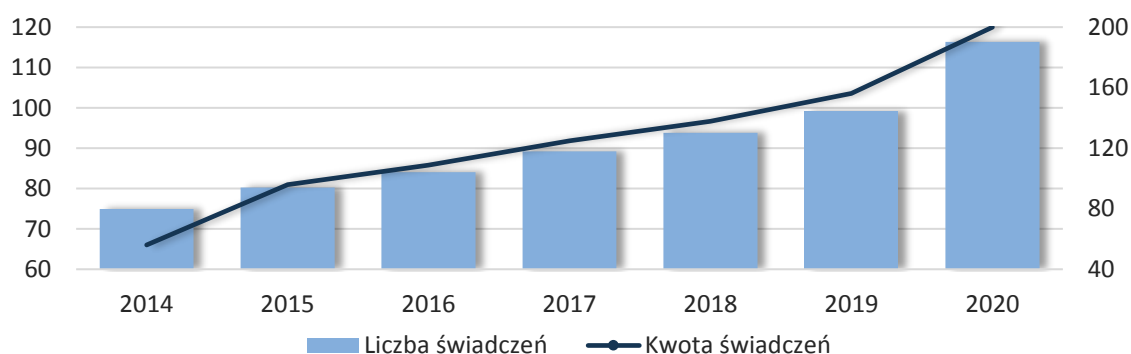
³⁹ <https://www.gov.pl/web/rodzina/zasilek-pielegnacyjny> (05.05.2021).

Kolejne ze świadczeń – **świadczenie pielęgnacyjne** – przysługuje matce albo ojcu, opiekunowi faktycznemu dziecka, osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną oraz innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje niezależnie od dochodów rodziny, a jego kwota podlega regularnej waloryzacji. Od 2014 roku jego wartość wzrosła z 620 zł miesięcznie (styczeń – kwiecień 2014 roku) do 1300,00 zł miesięcznie w roku 2016. W kolejnych latach kwota świadczenia była zwiększana proporcjonalnie do zmian w wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę – w roku 2017 roku została podwyższona do 1406,00 zł netto, w roku 2018 wynosiła 1477,00 zł, a począwszy od 1 stycznia 2019 roku jego wysokość wzrosła do 1583,00 zł. Od 1 stycznia 2020 roku kwota świadczenia pielęgnacyjnego została podwyższona do 1830,00 zł miesięcznie⁴⁰.

W 2020 roku w województwie łódzkim udzielono **116,3 tys. świadczeń pielęgnacyjnych na łączną kwotę blisko 200 mln zł**. Liczba udzielonych świadczeń była wyższa o 17,2 tysiąca, a ich kwota o 43,8 mln zł w porównaniu z rokiem 2019 oraz o 41,4 tysiące świadczeń i blisko 144 mln zł w porównaniu z rokiem 2014. W roku 2020 nastąpił zatem dalszy znaczący wzrost liczby i kwoty przyznanych świadczeń pielęgnacyjnych.

Rysunek 52. Liczba (w tys.; lewa oś) i kwota (w mln zł; prawa oś) świadczeń pielęgnacyjnych udzielonych w województwie łódzkim w latach 2014-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

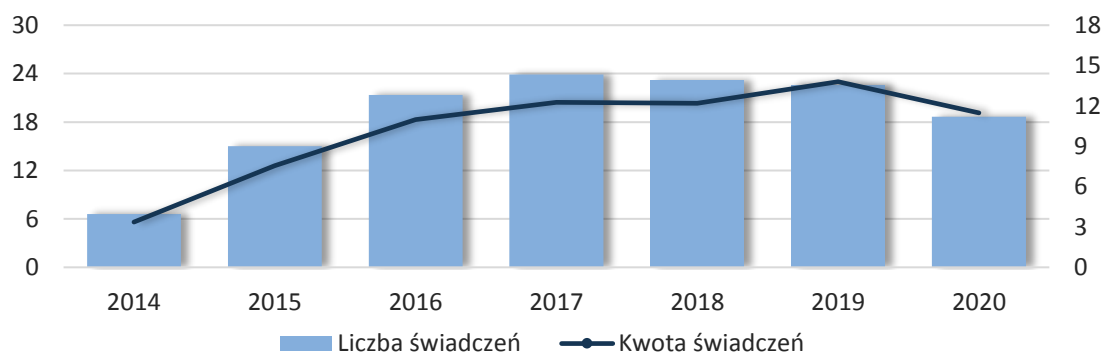
Kolejnym typem świadczenia jest **specjalny zasiłek opiekuńczy** funkcjonujący od 1 stycznia 2013 roku, przyznawany osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa oraz współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub rezygnują z pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji. Przyznanie świadczenia zależne jest od dochodu (wysokość kryterium dochodowego na poziomie 764,00 zł netto w przeliczeniu na osobę). W okresie od listopada 2015 roku do końca

⁴⁰ Opracowano na podstawie: <https://www.infor.pl>; <https://www.gov.pl/web/rodzina/wyzszy-zasilek-pielagnacyjny-od-1-listopada-co-ze-swadczeniem-pielagnacyjnym> (05.05.2021).

października 2018 roku wysokość specjalnego zasiłku opiekuńczego wynosiła 520 zł miesięcznie, natomiast od 1 listopada 2018 roku jego wysokość wzrosła do 620 zł.⁴¹

W roku 2020, po okresie względnej stabilizacji liczby specjalnych zasiłków opiekuńczych udzielanych świadczeniobiorcom, odnotowano **spadek tej liczby do poziomu 18,7 tys.** w ciągu roku (o około 3,9 tys. świadczeń mniej niż w roku 2019). **Łączna kwota udzielonych zasiłków wyniosła 11,5 mln zł** i była niższa o 2,3 mln zł w porównaniu do roku poprzedniego.

Rysunek 53. Liczba (w tys.; lewa oś) i kwota (w mln zł; prawa oś) specjalnych zasiłków opiekuńczych udzielonych w województwie łódzkim w latach 2014-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

3. Usługi pomocy społecznej

3.1. Praca socjalna

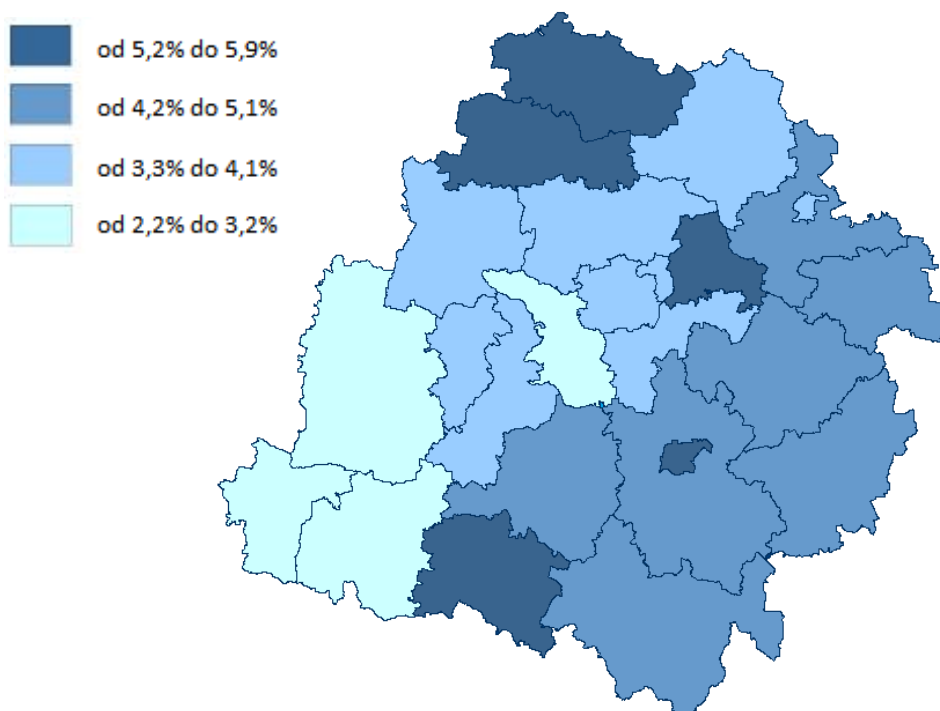
Praca socjalna stanowi podstawową formę wsparcia, jaką oferują pracownicy socjalni ośrodków pomocy społecznej osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym, w tym m.in. osobom przeżywającym trudności, bezrobotnym, osobom w kryzysie bezdomności oraz cudzoziemcom. Ma ona na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

W 2020 roku w województwie łódzkim wsparciem w postaci pracy socjalnej objęto ponad **51 737 rodzin liczących łącznie 96 202 osoby**, co stanowiło blisko **4,0% ludności województwa łódzkiego** (w roku 2019 było to 4,5%). W roku 2020 odnotowano dalszy spadek liczby mieszkańców województwa objętych tą formą wsparcia – w porównaniu do roku 2019 liczba ta zmniejszyła się aż o 5,9 tys. rodzin i 13,4 tys. osób w tych rodzinach, a w porównaniu do roku 2017 – o 12,6 tys. rodzin liczących łącznie 31,6 tys. osoby.

W przekroju powiatowym największy odsetek mieszkańców objętych pracą socjalną odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim, gdzie łączna liczba osób w rodzinach korzystających z tej formy pomocy stanowiła 5,9% mieszkańców. Stosunkowo wysokie wartości tego odsetka zaobserwowano również w powiecie brzezińskim (5,7%) oraz kutnowskim (5,6%), a także w powiatach pączęzańskim i łęczyckim (między 5,2% a 5,4%). Najmniejszy udział osób objętych pracą socjalną obserwowano natomiast wśród mieszkańców powiatu sieradzkiego (2,2%) i wierzuszowskiego (2,5%) oraz powiatów wieluńskiego i pabianickiego (3,1%-3,2%).

⁴¹ <https://www.gov.pl/web/rodzina/specjalny-zasilek-opiekunczy> (05.05.2021).

Rysunek 54. Odsetek liczby osób w rodzinach, którym udzielono wsparcia w postaci pracy socjalnej, w ogólnej liczbie ludności w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS oraz GUS (2021), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020)*, Warszawa.

Jednym z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej jest **kontrakt socjalny**. W 2020 roku w województwie łódzkim realizowano ponad **1 327 kontraktów socjalnych**⁴². Łącznie w ciągu całego roku **objętych nimi było niespełna 1 455 osób**⁴³ (około 2,1% wszystkich świadczeniobiorców). W roku 2020 odnotowano znaczny spadek zarówno liczby realizowanych kontraktów socjalnych, jak osób objętych tą formą wsparcia – w porównaniu do roku 2019 wartości te były niższe prawie o połowę (odpowiednio o 1 260 kontraktów i 1 291 osób). Zaistniała sytuacja może wiązać się z wystąpieniem stanu epidemii COVID-19, który w znacznym stopniu ograniczył możliwość normalnego funkcjonowania w wielu obszarach życia, w tym również standardowego świadczenia usług pomocy społecznej.

⁴² Liczba realizowanych kontraktów socjalnych odnosi się do faktu prowadzenia z daną osobą/rodziną pracy socjalnej w oparciu o kontrakt. Wszystkie pisemne umowy zawarte z daną osobą/rodziną zawartych w ciągu roku wykazane zostały jako jeden kontrakt socjalny.

⁴³ Liczba osób objętych kontraktami socjalnymi jest większa niż liczba zawartych kontraktów z uwagi na fakt, iż jeden kontrakt socjalny może zostać zawarty z więcej niż jedną osobą (np. z kilkoma członkami rodziny).

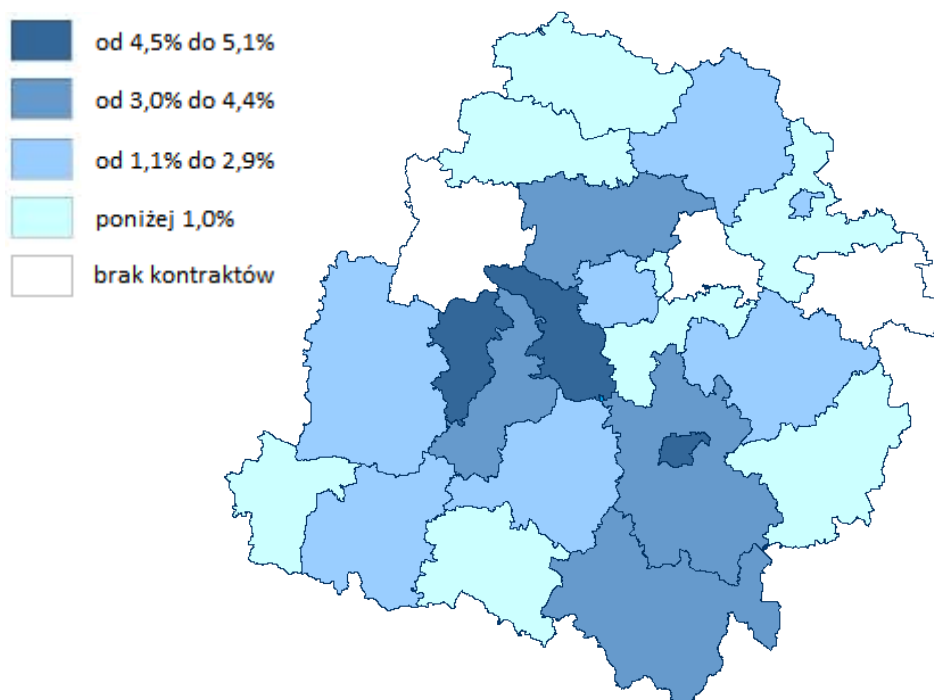
Tabela 3. Kontrakty socjalne w województwie łódzkim w latach 2017-2020

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020
Liczba realizowanych kontraktów socjalnych, w tym:	2 993	2 302	2 587	1 327
część A	2 225	1 783	1 914	958
część B	768	519	673	369
Liczba osób objętych kontraktem socjalnym, w tym:	3 449	2 654	2 746	1 455
część A	2 684	1 994	2 058	1 086
część B	765	660	688	369

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Począwszy od 2017 roku wyodrębnia się dwie kategorie kontraktów socjalnych: kontrakty zawierane w zakresie rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej osób i rodzin (część A) oraz kontrakty zawierane z osobami będącymi w szczególnej sytuacji na rynku pracy (część B). Uwzględniając powyższy podział należy wskazać, iż kontrakty socjalne zawierane w województwie łódzkim w zdecydowanej większości dotyczą rozwiązywania trudnej sytuacji życiowej – ich udział w ogólnej liczbie kontraktów socjalnych w 2020 roku wynosił około 72,0%. Wartość ta (pomimo znacznego spadku liczby kontraktów realizowanych w 2020 roku) jest zbliżona do odnotowanych w latach poprzednich, które zawierały się w przedziale pomiędzy 74,0% a 78,0%.

Rysunek 55. Udział osób objętych kontraktami socjalnymi w liczbie świadczeniobiorców w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W 2020 roku w województwie łódzkim największy odsetek świadczeniobiorców objętych kontraktami socjalnymi odnotowano w Piotrkowie Trybunalskim (5,1% wszystkich osób,

którym decyzją przyznano świadczenie) oraz w powiecie pabianickim (4,9%) i zduńskowolskim (4,8%), natomiast stosunkowo najmniejszą część osób otrzymujących świadczenia objęto kontraktami w powiatach: łódzkim wschodnim, wieruszowskim, łęczyckim i skierniewickim (między 0,4% a 0,7%). W 2020 roku kontrakty socjalne nie były realizowane w trzech powiatach: poddębickim, rawskim i brzezińskim.

Innym narzędziem pracy pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej jest **projekt socjalny**, stanowiący zespół działań w ramach pracy socjalnej i innych działań aktywizacyjnych skierowanych do osób, rodzin i konkretnych grup, mających na celu poprawę ich sytuacji życiowej. Podstawą realizacji projektu socjalnego jest jego plan zawierający m.in. opis celów i środków działania oraz szczegóły realizacji.

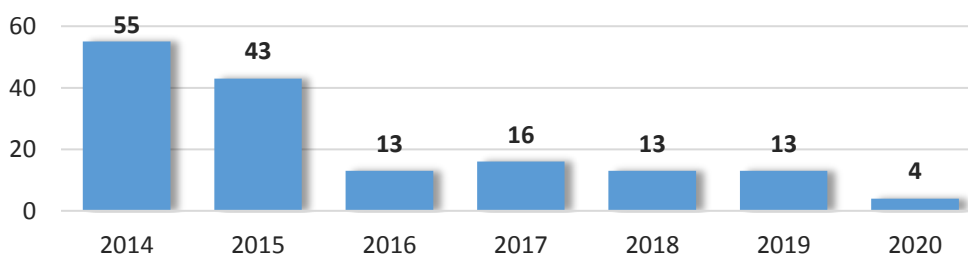
Podobnie, jak w przypadku kontraktów socjalnych, liczba projektów socjalnych realizowanych w 2020 roku uległa znacznemu zmniejszeniu. W roku oceny w województwie łódzkim pracę socjalną prowadzono w oparciu o zaledwie **56 projektów socjalnych**, podczas gdy rok wcześniej ich liczba wynosiła 260. W 2020 roku projektami socjalnymi **objęto łącznie 839 osób** (o 446 mniej niż w roku 2019)⁴⁴. Praca socjalna w oparciu o to narzędzie prowadzona była w zaledwie pięciu powiatach, przy czym najwięcej projektów realizowanych było w Łodzi (30; w 2019 roku było to 212). W 2020 roku realizację projektów socjalnych odnotowano również w powiatach pabianickim, pączańskim, wieruszowskim i zduńskowolskim.

Do odmian kontraktu socjalnego należą **indywidualne programy**, tj.:

- indywidualny program zatrudnienia socjalnego;
- indywidualny program wychodzenia z bezdomności;
- indywidualny program integracji cudzoziemców;
- indywidualny program usamodzielniania;
- program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie⁴⁵.

Indywidualnym programem integracji cudzoziemców objęto w województwie łódzkim w 2020 roku zaledwie **4 osoby** (o 9 mniej niż w roku 2019 i 2018). Od roku 2014 obserwowana jest wyraźna tendencja spadkowa liczby osób korzystających z tej formy pracy socjalnej. W 2020 roku usługi w tej formie realizowane były przez miejski ośrodek pomocy rodzinie w Łodzi (2 osoby objęte programem) oraz powiatowe centrum pomocy rodzinie w powiecie zgierskim (2 osoby).

Rysunek 56. Liczba osób korzystających z indywidualnego programu integracji cudzoziemców w województwie łódzkim w latach 2014-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

⁴⁴ Zasady zawierania projektów socjalnych są analogiczne, jak w przypadku kontraktów socjalnych.

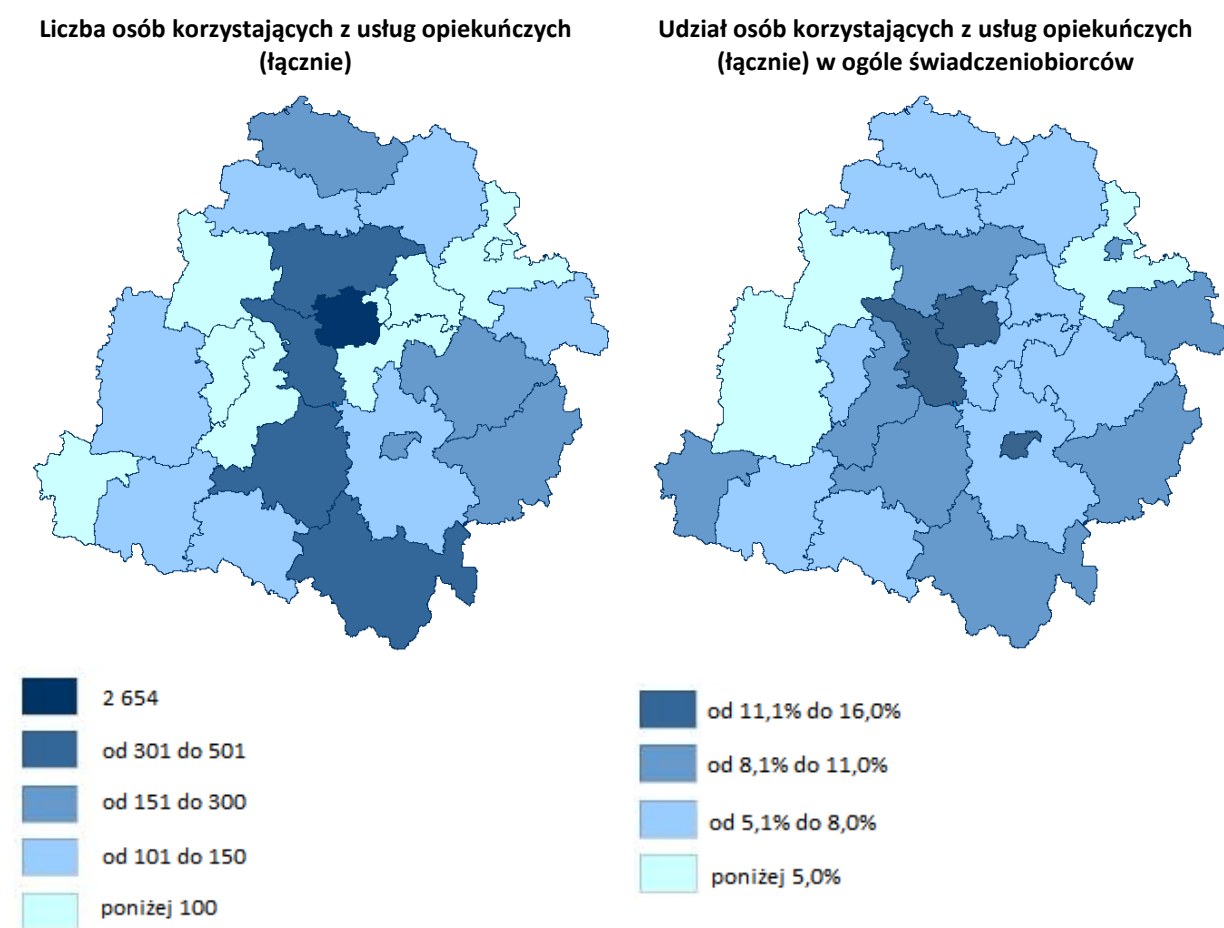
⁴⁵ Program omówiony w części dotyczącej wspierania rodziny przeżywającej trudności.

3.2. Usługi opiekuńcze i specjalistyczne opiekuńcze

Wśród wsparcia, jakie oferują mieszkańcom ośrodki pomocy społecznej, znajdują się **usługi opiekuńcze** oraz **specjalistyczne usługi opiekuńcze** (zadanie własne gmin), stanowiące świadczenia niepieniężne kierowane do osób potrzebujących pomocy w codziennym funkcjonowaniu z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innych przyczyn.

W 2020 roku z tego rodzaju usług **skorzystało łącznie 6 758 osób** (o 445 osób mniej niż w roku 2019 i o 252 osoby mniej niż w roku 2018), którym udzielono **ponad 1,6 mln świadczeń na łączną kwotę około 34,9 mln zł** (o ponad 122,0 tys. świadczeń mniej i 700 tys. zł więcej niż w roku poprzednim). W 2020 roku usługami opiekuńczymi (łącznie) objęto 9,8% ogółu świadczeniobiorców, podczas gdy w roku 2019 udział ten wynosił 9,4%, a w roku 2018 – 8,3%.

Rysunek 57. Liczba osób korzystających z usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych oraz ich udział w ogóle świadczeniobiorców województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W przekroju powiatowym największą liczbę osób korzystających z usług opiekuńczych (łącznie) w 2020 roku odnotowano w Łodzi (objęto nimi ponad 2,6 tys. osób; o około 400 osób mniej niż w roku 2019), a także w powiecie zgierskim (501 osób; o 40 osób mniej niż w roku 2019), radomszczańskim (384 osoby; porównywalnie do roku poprzedniego), pabianickim (352; o 38 osób mniej niż rok wcześniej) oraz bełchatowskim (330 osób).

Stosunkowo najmniej osób skorzystało z usług opiekuńczych w powiatach: skierniewickim (23 osoby) oraz brzezińskim (53), poddębickim (64) i łódzkim wschodnim (77).

Jednocześnie w największym stopniu wsparciem w postaci usług opiekuńczych oraz specjalistycznych usług opiekuńczych objęto świadczeniobiorców w Łodzi – z usług opiekuńczych korzystało tu 15,7% wszystkich osób, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej. Stosunkowo wysoki odsetek świadczeniobiorców korzystających z usług opiekuńczych odnotowano również w Piotrkowie Trybunalskim (14,6%) oraz w powiecie pabianickim (14,5%). Stosunkowo najrzadziej z usług opiekuńczych korzystali świadczeniobiorcy z powiatu skierniewickiego (2,5%) oraz poddębickiego i sieradzkiego (między 4,4% a 4,6%).

Skala korzystania ze **specjalistycznych usług opiekuńczych** jest w województwie łódzkim stosunkowo niewielka. W 2020 roku usługami tymi objęto zaledwie **126 mieszkańców** województwa łódzkiego (o 33 osoby mniej niż w roku 2019), którym udzielono **niespełna 9,2 tys. świadczeń** (o 5,4 tys. świadczeń mniej niż w roku poprzednim) **na łączną kwotę blisko 264 tys. zł** (w roku 2019 kwota ta była o około 293 tys. zł wyższa). W 2020 roku zaobserwowano zahamowanie widocznego w ostatnich latach wzrostu skali świadczenia specjalistycznych usług opiekuńczych w województwie łódzkim – w latach 2017-2019 liczba powiatów, na terenie których świadczone te usługi zwiększyła się z trzech do jedenastu, podczas gdy w roku 2020 realizowano je w dziewięciu powiatach. Przyczyn tego stanu rzeczy można upatrywać w zaistniałej w 2020 roku epidemii COVID-19, która zaburzyła dotychczasowe funkcjonowanie systemu pomocy społecznej zarówno w województwie łódzkim, jak i w skali całego kraju. W 2020 roku ze specjalistycznych usług opiekuńczych korzystali świadczeniobiorcy z ośmiu powiatów ziemskich: bełchatowskiego (77 osób), tomaszowskiego (18 osób), kutnowskiego (14 osób), zgierskiego (4 osoby), piotrkowskiego (3 osoby) oraz łowickiego, pączęczańskiego i sieradzkiego (od 1 do 2 osób), a także w jednym mieście na prawach powiatu – Łodzi (5 osób).

Kolejną formą wsparcia są **specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi** świadczone w miejscu zamieszkania, których organizacja należy do zadań zleconych gminy z zakresu administracji rządowej. Przeznaczone są one dla osób chorujących psychicznie (wykazujących zaburzenia psychiczne), upośledzonych umysłowo oraz osób wykazujących inne poważne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga takiej formy pomocy i opieki niezbędnej do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym.

W 2020 roku z tej formy pomocy skorzystało w województwie łódzkim **łącznie 149 osób** (o 2 osoby więcej niż w roku poprzednim, przy czym o 11 osób mniej niż w roku 2018 i o 32 osoby mniej niż w roku 2017) z 14 powiatów. Najczęściej z omawianych usług (podobnie, jak przed rokiem) korzystali mieszkańcy powiatu kutnowskiego i Łodzi (odpowiednio: 45 i 26 osób), a także Piotrkowa Trybunalskiego (15 osób), powiatu tomaszowskiego (12 osób) i powiatu bełchatowskiego (11 osób). **Specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi** nie były świadczone w 2020 roku w gminach powiatów: łaskiego, łęczyckiego, łódzkiego wschodniego, opoczyńskiego, rawskiego, sieradzkiego, wieluńskiego, wierszowskiego, zduńskowolskiego oraz zgierskiego.

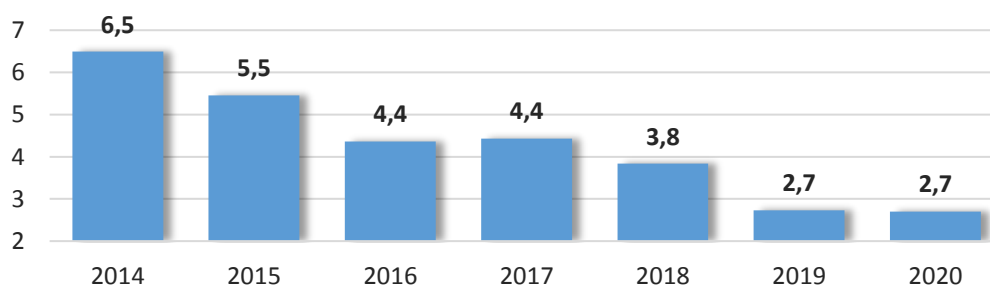
3.3. Wspieranie rodziny przeżywającej trudności

Wspieranie rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych to zespół planowych działań mających na celu przywrócenie rodzinie

zdolności do wypełniania tych funkcji. Obowiązek prowadzenia działań z zakresu wspierania rodziny spoczywa głównie na samorządach gminnych, ale także i powiatowych. Na szczeblu gminy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych władze samorządowe zapewniają wsparcie prowadzone w formie pracy z rodziną lub pomocy w opiece i wychowaniu dziecka. Rodzina może otrzymać wsparcie poprzez działania instytucji i podmiotów działających na rzecz dziecka i rodziny, np. ośrodków poradnictwa specjalistycznego, placówek wsparcia dziennego, rodzin wspierających czy asystentów rodziny. Praca z rodziną jest prowadzona w szczególności w formie konsultacji i poradnictwa specjalistycznego, terapii i mediacji, usług dla rodzin z dziećmi (w tym opiekuńczych i specjalistycznych), a także „grup wsparcia” i pomocy prawnej. Praca z rodziną jest prowadzona także w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną.

Osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu problemów życiowych, pomoc społeczna zobowiązana jest świadczyć **poradnictwo specjalistyczne**. Zgodnie z danymi sprawozdawczymi pochodzącymi z aplikacji CeSAR MRiPS, w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej (usługa świadczona w ramach zadań własnych gmin) w 2020 roku tego rodzaju wsparcia udzielono **2 703 rodzinom liczącym łącznie 6 469 osób** (wartości na poziomie porównywalnym do odnotowanych w roku 2019), co stanowi **5,2% wszystkich rodzin, które uzyskały pomoc w formie świadczeń pomocy społecznej**⁴⁶ (w roku 2019 odsetek ten wynosił 4,8%) i niespełna 0,3% ogółu mieszkańców województwa. Liczba rodzin obejmowanych poradnictwem specjalistycznym w województwie łódzkim podlega wyraźnej tendencji spadkowej. W 2020 roku ich liczba była o około 1,1 tys. osób niższa niż w z roku 2018 oraz aż o 3,8 tys. osób niższa w porównaniu z rokiem 2014.

Rysunek 58. Liczba rodzin (w tys.) korzystających z poradnictwa specjalistycznego w województwie łódzkim w latach 2014-2020

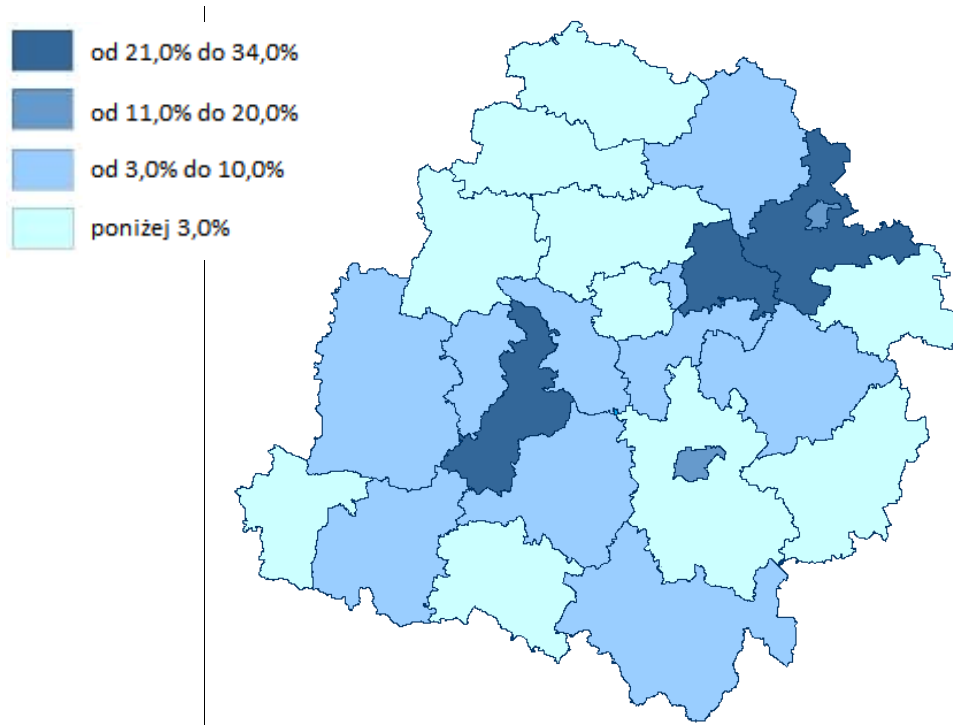

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

W 2020 roku wsparcie w postaci poradnictwa specjalistycznego najczęściej udzielane było rodzinom w powiecie łaskim (aż 33,1% spośród wszystkich rodzin korzystających ze świadczeń z pomocy społecznej) oraz w powiecie brzezińskim (25,7%) i skierniewickim (21,6%). Stosunkowo dużo rodzin skorzystało z takiego wsparcia również w Skierniewicach (18,1% rodzin, które objęto pomocą w formie świadczeń) i Piotrkowie Trybunalskim (16,6%) oraz w powiecie bełchatowskim (9,6%) i sieradzkim (9,2%). Najmniej rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym odnotowano w powiatach: łęczyckim, opoczyńskim, rawskim, kutnowskim i poddębickim (poniżej 1,0% rodzin korzystających ze świadczeń).

⁴⁶ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomocy udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Rysunek 59. Udział rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym w ogóle rodzin korzystających ze świadczeń w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Jednocześnie w powiatach o najwyższym udziale rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego, osoby z tych rodzin stanowiły relatywnie największy odsetek ogółu mieszkańców powiatów (od 1,7% w powiecie brzezińskim, przez 1,4% w powiecie łaskim oraz 1,2% w Piotrkowie Trybunalskim po 1,0%-0,8% w Skierniewicach i powiecie skierniewickim).

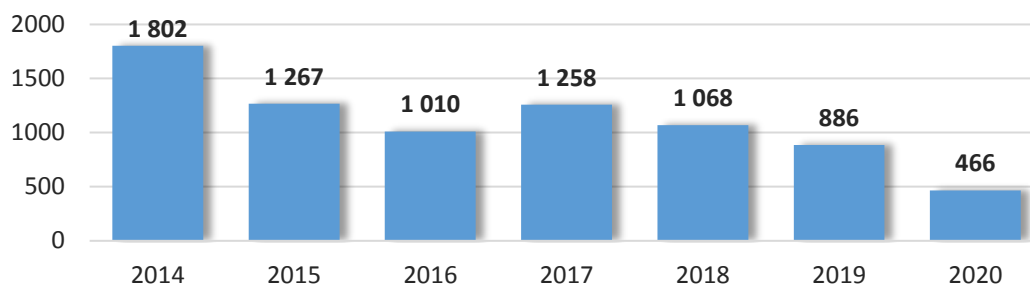
Wsparcie klientów pomocy społecznej w postaci poradnictwa specjalistycznego udzielane jest również przez wydzielone w tym celu jednostki organizacyjne. Jak wynika z danych zgromadzonych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 roku z usług jednostek specjalistycznego poradnictwa skorzystało około 2,8 tys. osób⁴⁷.

W 2020 roku natychmiastową specjalistyczną pomocą w postaci **interwencji kryzysowej** objęto w łódzkich ośrodkach pomocy społecznej (usługa świadczona w ramach zadań własnych gmin) łącznie **466 rodzin liczących łącznie 1 047 osób**, co stanowi (odpowiednio) 0,9% wszystkich rodzin, które korzystały ze świadczeń pomocy społecznej⁴⁸. W roku 2020 wsparciem w tej formie objęto aż o 420 rodzin mniej niż w roku 2019 i o 1 336 rodzin mniej niż w roku 2014. W roku oceny nastąpiło zatem dalsze zmniejszenie skali udzielania pomocy w postaci interwencji kryzysowej wśród rodzin zamieszkujących województwo łódzkie.

⁴⁷ Jednostki specjalistycznego poradnictwa zostały szerzej omówione w dalszej części raportu (w rozdziale IV dotyczącym infrastruktury pomocy i wsparcia mieszkańców).

⁴⁸ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomocy udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

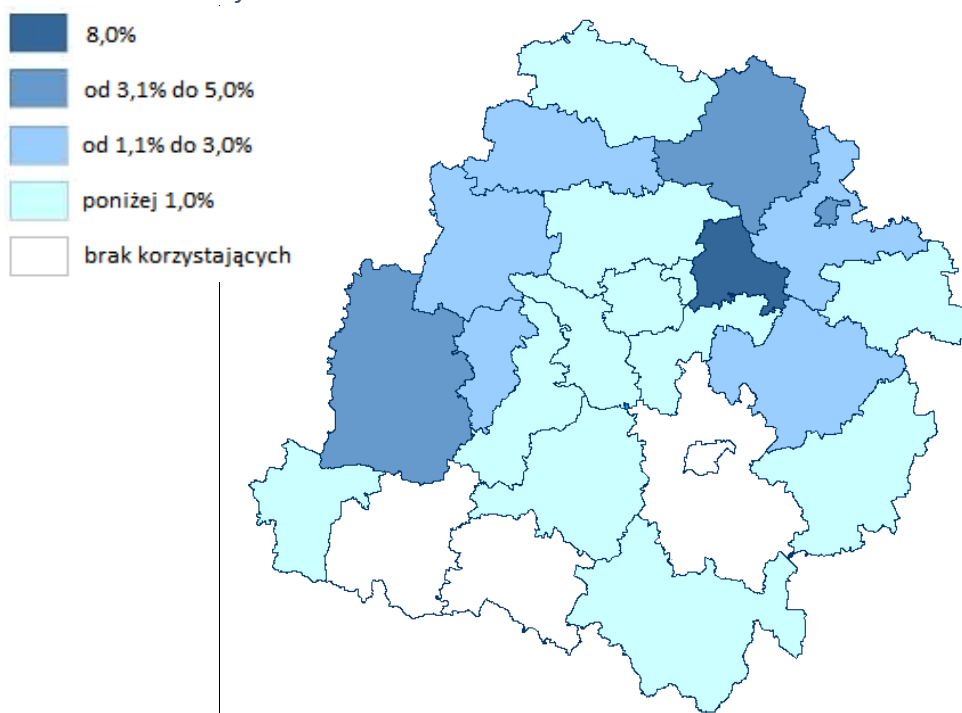
Rysunek 60. Liczba rodzin korzystających z interwencji kryzysowej w województwie łódzkim w latach 2014-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Wsparciem w formie interwencji kryzysowej w 2020 roku objęto głównie rodziny korzystające ze świadczeń pomocy społecznej w powiecie brzezińskim (8,0%; 53 rodziny), a także w Skierniewicach (5,0%; 42 rodziny) oraz w powiecie łowickim (4,7%; 56 rodzin) i sieradzkim (3,8%; 79 rodzin). Stosunkowo duża część rodzin objętych świadczeniami korzystała z interwencji kryzysowej również w powiecie skierniewickim (3,0%; 18 rodzin) i łęczyckim (2,1%; 27 rodzin). Świadczeń tego rodzaju nie udzielono natomiast w 2020 roku rodzinom w powiatach: pajęczańskim, wieluńskim, piotrkowskim oraz w Piotrkowie Trybunalskim.

Rysunek 61. Udział rodzin objętych interwencją kryzysową w ogóle rodzin korzystających ze świadczeń w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Oprócz wsparcia klientów poprzez interwencję kryzysową w ramach ośrodków pomocy społecznej, pomoc tego typu oferowana jest również przez wydzielone w tym celu jednostki. Jak wynika z danych ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 roku ze

wsparcia oferowanego przez ośrodki interwencji kryzysowej w województwie łódzkim skorzystało łącznie ponad 2,4 tys. osób⁴⁹.

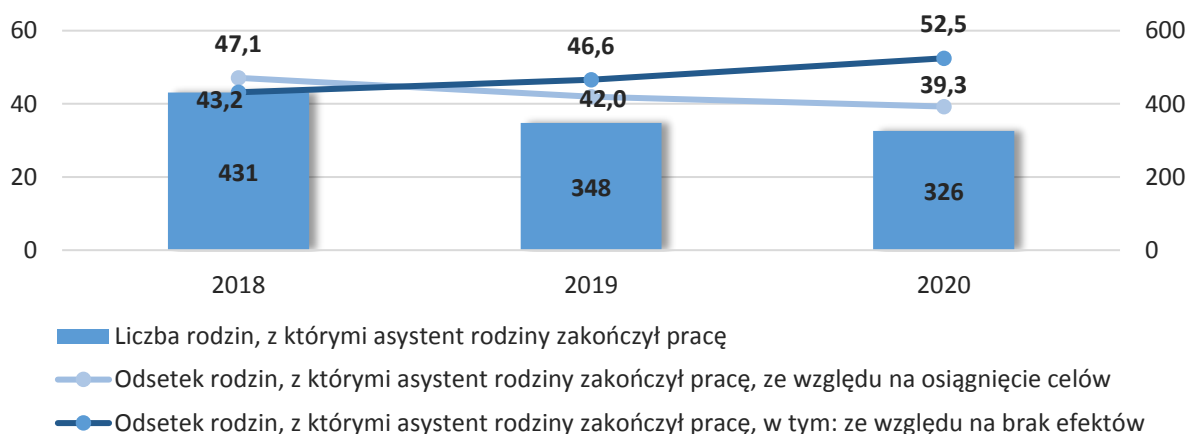
Rodziny, u których pojawiają się problemy opiekuńczo-wychowawcze, mogą zostać objęte wsparciem **asystenta rodziny**, które udzielane jest na wniosek pracownika socjalnego. Zatrudnienie asystentów rodziny jest dla gminy na ogół zadaniem fakultatywnym, a obligatoryjny charakter przybiera tylko w przypadku, gdy sąd zobowiąże rodzinę do pracy z asystentem na podstawie art. 109 § 2 pkt. 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. 2020 r. poz. 1359).

W 2020 roku w województwie łódzkim pomocy w opiece i wychowaniu dziecka udzielało średnio **242 asystentów rodziny**, którzy swoim wsparciem objęli **2,5 tys. rodzin**, które stanowiły 4,8% ogółu rodzin objętych pomocą w formie świadczeń⁵⁰ (wzrost w stosunku do 2019 roku o 1,2 p. proc.). Wśród rodzin korzystających z usług asystentów rodziny 18% stanowią rodziny zobowiązane do takiej pracy przez sąd. W porównaniu do 2019 roku odsetek rodzin korzystających z pomocy asystenta rodziny w wyniku interwencji sądu wzrósł w roku oceny o 2 p. proc.

Liczba asystentów rodziny, spadła w stosunku do 2019 roku (ubyło 6 asystentów rodziny), co nie miało wpływu na średnią liczbę rodzin korzystających z jego usług przypadających na jednego asystenta (w 2020 roku podobnie jak w 2019 średnia ta wynosiła 10 rodzin). Zdecydowana większość asystentów rodziny zatrudnianych jest na podstawie umowy o pracę (87%), a tylko 13% pracuje w oparciu o umowę o świadczenie usług.

Od 2018 roku systematycznie spada **odsetek rodzin kończących pracę z asystentem rodziny z powodu osiągnięcia celów** (w roku oceny nastąpił spadek o 8 p.proc. w stosunku do 2018 roku).

Rysunek 62. Odsetek rodzin kończących pracę z asystentem rodziny z powodu osiągnięcia celu bądź brak efektów w ogóle rodzin, z którymi asystent zakończył pracę w województwie łódzkim w latach 2018-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

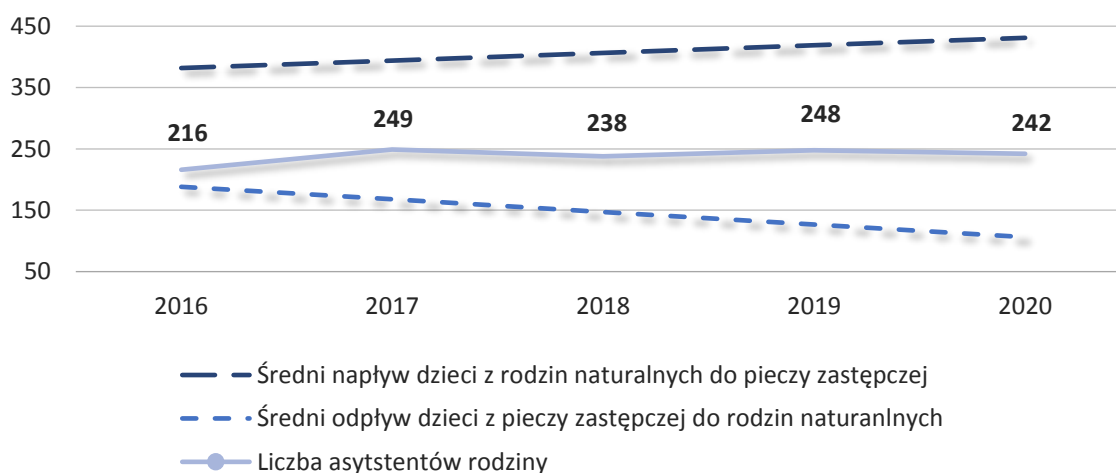
⁴⁹ Ośrodki interwencji kryzysowej zostały szerzej omówione w dalszej części raportu (w rozdziale IV dotyczącym infrastruktury pomocy i wsparcia mieszkańców).

⁵⁰ Bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło ich finansowania oraz z uwzględnieniem pomocy świadczonej zarówno w formie decyzji administracyjnej, jak i bez konieczności wydawania takiej decyzji. Dotyczy pomoc udzielanej wyłącznie na podstawie ustawy o pomocy społecznej.

Jednocześnie obserwuje się wzrost liczby rodzin, z którymi asystent rodziny zakończył pracę ze względu na brak efektów (o 9 p. proc. w roku oceny w stosunku do 2018 roku).

Od 2016 roku obserwuje się spadek liczby dzieci z pieczy zastępczej, które powróciły do rodzin naturalnych przy jednoczesnym trendzie wzrostowym liczby dzieci, które napłynęły do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych.

Rysunek 63. Średni napływ i odpływ dzieci do pieczy zastępczej z rodzin naturalnych w latach 2016-2020 w województwie łódzkim

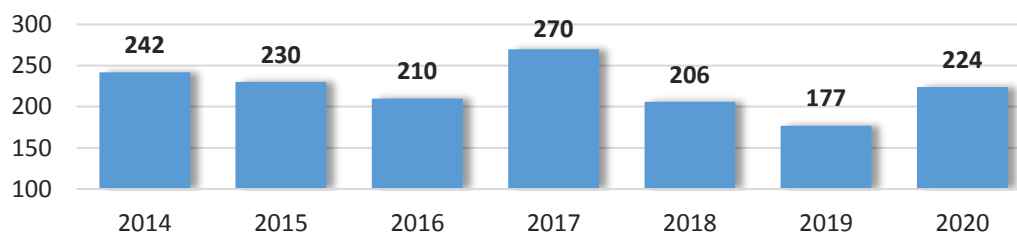
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRiPS.

Na podstawie tych danych można stwierdzić, iż najprawdopodobniej spada efektywność wsparcia rodziny przeżywającej trudności opiekuńczo-wychowawcze w postaci asystentury rodzinnej. Trudno jest na podstawie danych sprawozdawczych ocenić, jakie są przyczyny tego zjawiska, jednak opierając się na prowadzonych przez RCPS w Łodzi w 2016 roku badaniach (RCPS w Łodzi 2016) przypuszczać można, iż wpływ na to ma m.in. mała atrakcyjność zawodu spowodowana niskim płacami kontrastującymi zwłaszcza z wymogiem posiadania wysokich kwalifikacji zawodowych, brakiem pewności i ciągłości zatrudnienia oraz niskim prestiżem zawodowym.

Wsparcie rodzinom przeżywającym trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych oferowane jest również przez **rodziny wspierające**, które pomagają rodzinom w opiece i wychowaniu dziecka, prowadzeniu gospodarstwa domowego czy kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych. W 2020 roku w województwie łódzkim **odnotowano tylko 1 rodzinę wspierającą**, co i tak stanowi pozytywny trend, gdyż w 2019 roku nie funkcjonowała żadne tego typu rodzina w województwie.

Jednostki pomocy społecznej udzielają pomocy także osobom dotkniętym przemocą w rodzinie. Jedną z metod pracy z osobami stosującymi przemoc w rodzinie (realizowaną na poziomie powiatowym) jest objęcie ich **programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych**. W 2020 roku programami tymi **objęto łącznie 224 osoby** – aż o 47 więcej niż w roku 2019 – z terenu 6 łódzkich powiatów.

Rysunek 64. Liczba osób objętych programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

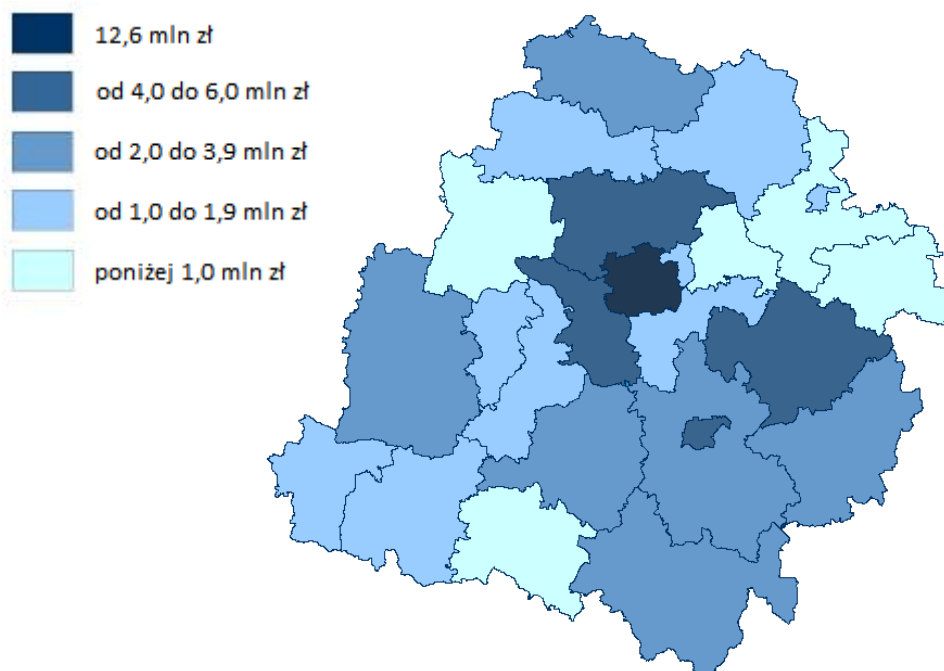
Najwięcej osób objętych programem w 2020 roku (podobnie, jak w latach ubiegłych) odnotowano w Łodzi (188 osób; o 46 więcej niż w roku 2019). Pracę z osobami stosującymi przemoc w rodzinie w oparciu o program realizowano również w powiecie bełchatowskim (objęto nim 14 osób) i zgierskim (8 osób), a także w powiatach piotrkowskim, poddębickim i tomaszowskim (między 2 a 7 osób).

4. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami

Zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami realizowane są przez samorząd powiatowy.

Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób z niepełnosprawnościami jest **dofinansowywana ze środków PFRON oraz środków własnych powiatów**. W 2020 roku łączna kwota tego dofinansowania wyniosła w województwie łódzkim blisko **63,8 mln zł** i była wyższa o blisko 8,0 mln zł niż w roku poprzednim.

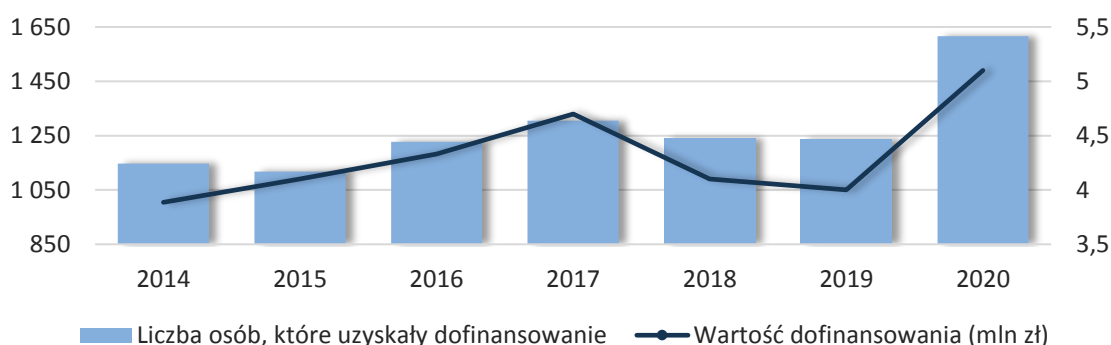
Rysunek 65. Ogólna kwota dofinansowania w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami (w mln zł) w powiatach województwa łódzkiego w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2020 rok.

Zgodnie z ustawą z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. 1997 Nr 123 poz. 776 z późn. zm.) do działań przyczyniających się do umożliwienia osobom z niepełnosprawnościami uczestnictwo w życiu społecznym zalicza się likwidowanie barier architektonicznych, urbanistycznych, transportowych, technicznych, a także związanych z komunikowaniem się i dostępem do informacji. W 2020 roku **dofinansowanie związane z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się** otrzymało w województwie łódzkim **1 616 osób**, a **wartość dofinansowania** powyższych działań wyniosła ponad **5,1 mln zł** (8,0% łącznego dofinansowania zadań w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami). W roku 2020 obserwowany był zatem znaczący wzrost zarówno liczby osób, które uzyskały dofinansowanie na powyższe działania, jak i wartości dofinansowania (o odpowiednio: 380 osób i 1,1 mln zł w porównaniu do roku 2019). W roku 2021 przewidywana jest względna stabilizacja liczby beneficjentów tego typu wsparcia przy jednoczesnym wzroście wartości dofinansowań o około 25,0% w stosunku do roku 2020.

Rysunek 66. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) na likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się w województwie łódzkim w latach 2014-2020

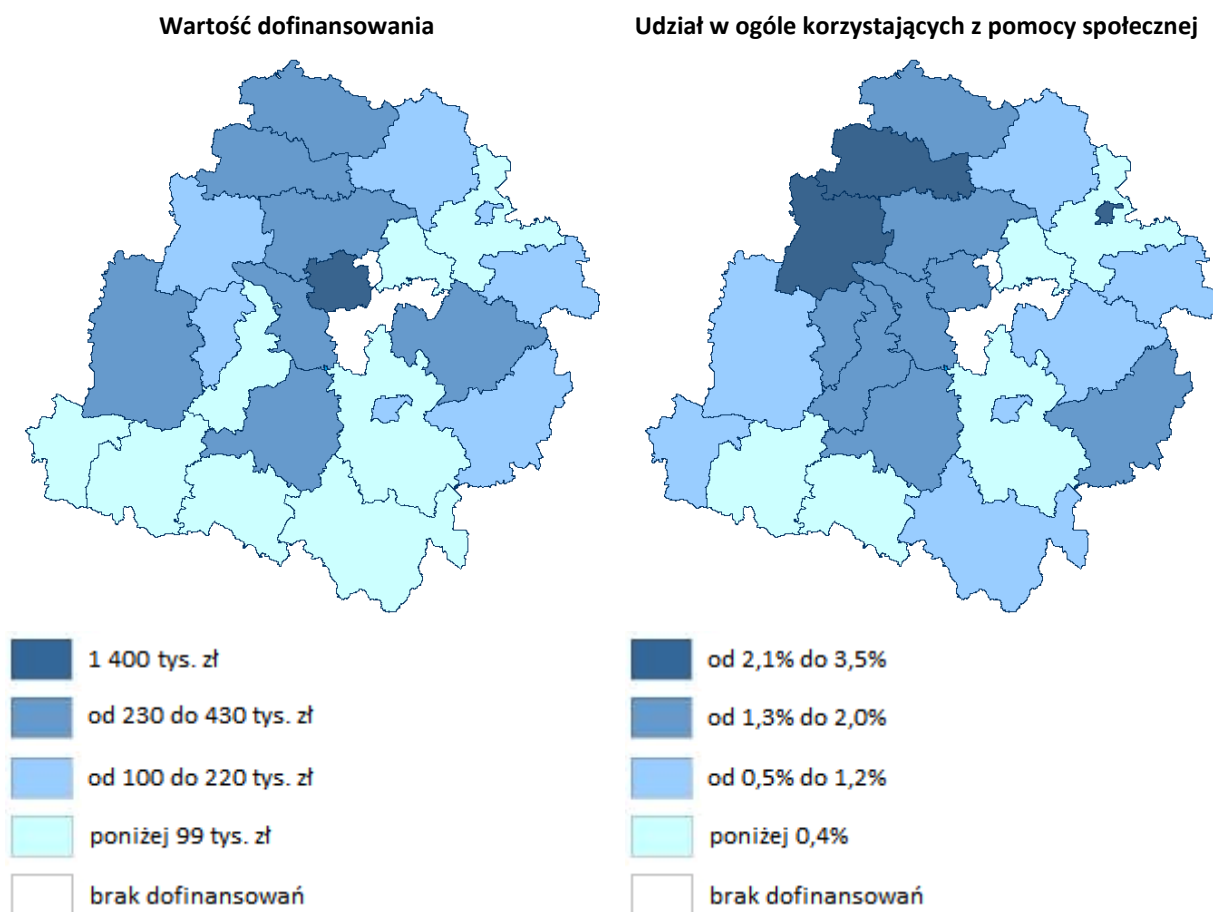

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Najwyższą wartość dofinansowań związanych z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się w przekroju powiatów województwa łódzkiego odnotowano w Łodzi – łączną kwotę w wysokości 1,4 mln zł przyznano 438 osobom. Stosunkowo wysokie łączne kwoty dofinansowania odnotowano również w powiatach: bełchatowskim (421,8 tys. zł udzielone 155 osobom), pabianickim (370,0 tys. zł udzielone 100 osobom) oraz kutnowskim (ponad 351,0 tys. zł przyznane 92 osobom) i tomaszowskim (350,0 tys. zł przyznane 97 osobom). Najniższe wartości dofinansowań odnotowano natomiast w powiatach skierniewickim (niespełna 5,0 tys. zł udzielone 4 osobom), pajęczańskim (blisko 14,0 tys. zł przyznane 5 osobom) oraz brzezińskim (15,0 tys. zł udzielone 7 osobom). Jednocześnie udział osób, które otrzymały dofinansowanie w omawianym zakresie wśród ogółu osób korzystających z pomocy społecznej w 2020 roku był najwyższy w Skierniewicach (osoby z przyznanym dofinansowaniem stanowiły 3,5% wszystkich mieszkańców powiatu korzystających z pomocy i wsparcia) oraz w powiecie łęczyckim (2,4%) i poddębickim (2,3%), natomiast najniższe wartości tego udziału odnotowano w powiecie wieluńskim oraz brzezińskim, pajęczańskim i skierniewickim (między 0,1% a 0,2%).

Dofinansowań związanych z likwidacją barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się nie udzielono w 2020 roku w powiecie łódzkim wschodnim.

Rysunek 67. Wartość dofinansowania na likwidację barier (w tys. zł; lewa mapa) oraz udział osób, które uzyskały dofinansowanie w ogóle korzystających z pomocy i wsparcia (w %; prawa mapa) w powiatach województwa łódzkiego w 2020 roku

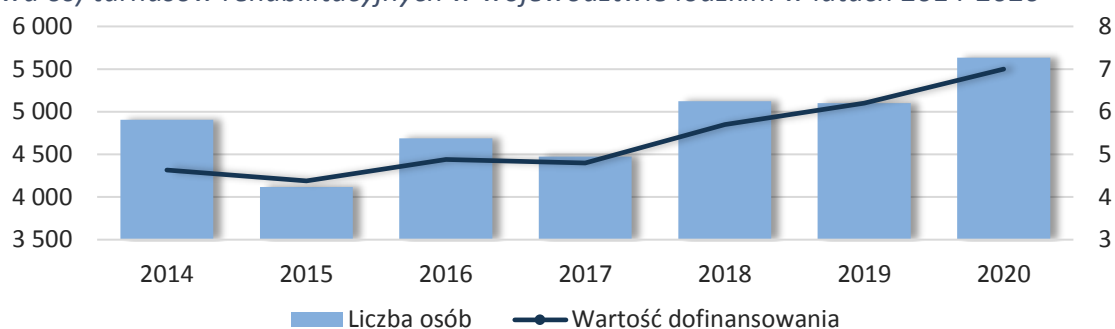

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2020 rok.

Jedną z form aktywnej rehabilitacji osób niepełnosprawnych połączoną z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, są **turnusy rehabilitacyjne**.

W 2020 roku pomoc w zakresie dofinansowania turnusów rehabilitacyjnych uzyskały w województwie łódzkim **5 632 osoby**, a łączna **wartość** udzielonego wsparcia wyniosła **7,0 mln zł**. Obie powyższe wartości były wyższe od odnotowanych w roku poprzednim (odpowiednio o: 533 osoby i około 800 tys. zł) i zarazem najwyższe od 2014 roku. Zgodnie z przewidywaniami w roku 2020 liczba osób, którym dofinansowane zostaną turnusy rehabilitacyjne, może wzrosnąć o kolejne 12,0% w porównaniu rokiem 2020, a łączna wartość dofinansowania zwiększy się o 26,0%.

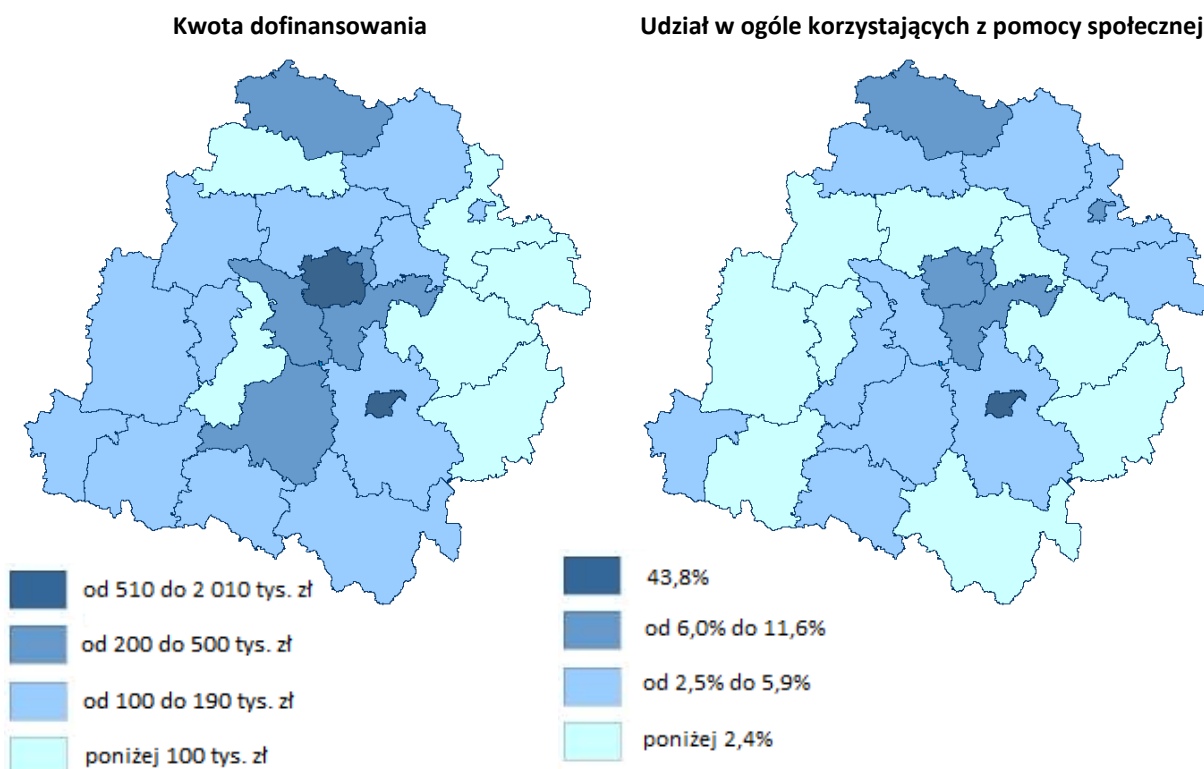
Rysunek 68. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) turnusów rehabilitacyjnych w województwie łódzkim w latach 2014-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W przekroju powiatów województwa łódzkiego najwyższe wartości dofinansowań turnusów rehabilitacyjnych odnotowano w Łodzi – pomoc w łącznej wysokości ponad 2,0 mln zł przyznano blisko 1,5 tys. osób – oraz w Piotrkowie Trybunalskim – blisko 1,3 mln zł przyznane 971 osobom. Stosunkowo wysokie kwoty dofinansowań odnotowano również w powiecie pabianickim (500,0 tys. zł przyznane 403 osobom), bełchatowskim (436,3 tys. zł; 355 osób) i kutnowskim (ponad 387,0 tys. zł; 400 osób). Najniższe wartości dofinansowań odnotowano natomiast w powiecie tomaszowskim (blisko 40,0 tys. zł przyznane 38 osobom) oraz opoczyńskim i łaskim (w każdym przypadku blisko 80,0 tys. zł przyznane około 70 osobom).

Rysunek 69. Wartość dofinansowania na turnusy rehabilitacyjne (w tys. zł; lewa mapa) oraz udział osób, które uzyskały dofinansowanie w ogóle korzystających z pomocy i wsparcia (w %; prawa mapa) w powiatach województwa łódzkiego w 2020 roku

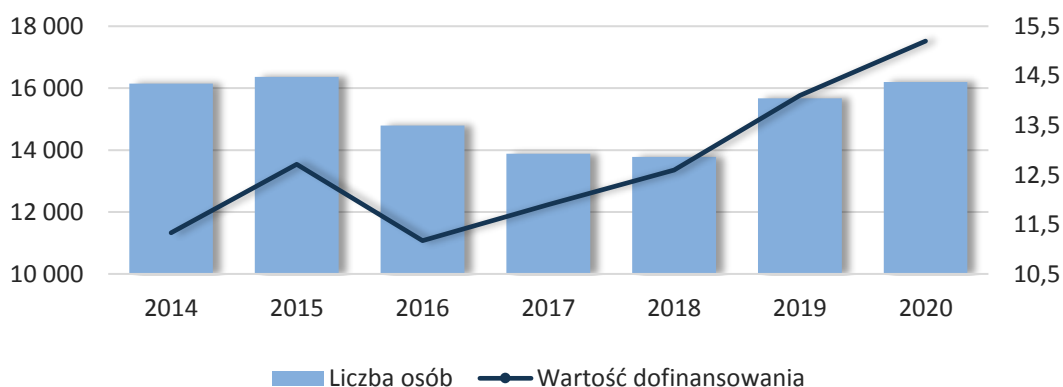
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2020 rok.

Jednocześnie udział osób, które uzyskały dofinansowanie w omawianym zakresie wśród ogółu osób korzystających z pomocy i wsparcia w 2020 roku był zdecydowanie najwyższy w Piotrkowie Trybunalskim (osoby z przyznaniem dofinansowania stanowiły aż 43,8% wszystkich mieszkańców korzystających z pomocy społecznej). Odsetek ten był stosunkowo wysoki również w powiecie łódzkim wschodnim (11,6%), w Skierniewicach (8,2%) oraz w powiecie kutnowskim i w Łodzi (w obu przypadkach udział ten kształtował się na poziomie około 6,0%). Stosunkowo najmniejsza część spośród wszystkich beneficjentów pomocy społecznej skorzystała z dofinansowań turnusów rehabilitacyjnych w powiatach tomaszowskim i radomszczańskim (poniżej 1,0%) oraz w powiatach zgierskim, opoczyńskim i wieluńskim (między 1,1% a 1,8% wszystkich korzystających z pomocy i wsparcia).

Kolejnym działaniem realizowanym w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami, które jest dofinansowywane ze środków PFRON oraz środków własnych powiatów, jest **zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny**.

W 2020 roku pomoc w tym zakresie uzyskało w województwie łódzkim **16 198 osób**, co stanowi liczbę o blisko 530 osób większą niż przed rokiem i aż o 2,4 tys. osób większą niż w roku 2018. **Wartość dofinansowania** na zakup niezbędnych środków, przedmiotów i sprzętu rehabilitacyjnego od 2017 roku podlega w województwie wyraźnej tendencji wzrostowej, a jego wartość w 2020 roku osiągnęła poziom **15,2 mln zł**. W 2021 roku przewidywany jest wyraźny wzrost liczby osób korzystających z omawianego wsparcia (o około 20,0%) przy jednoczesnej stabilizacji wartości dofinansowania.

Rysunek 70. Liczba beneficjentów (osoby; lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w województwie łódzkim w latach 2014-2020

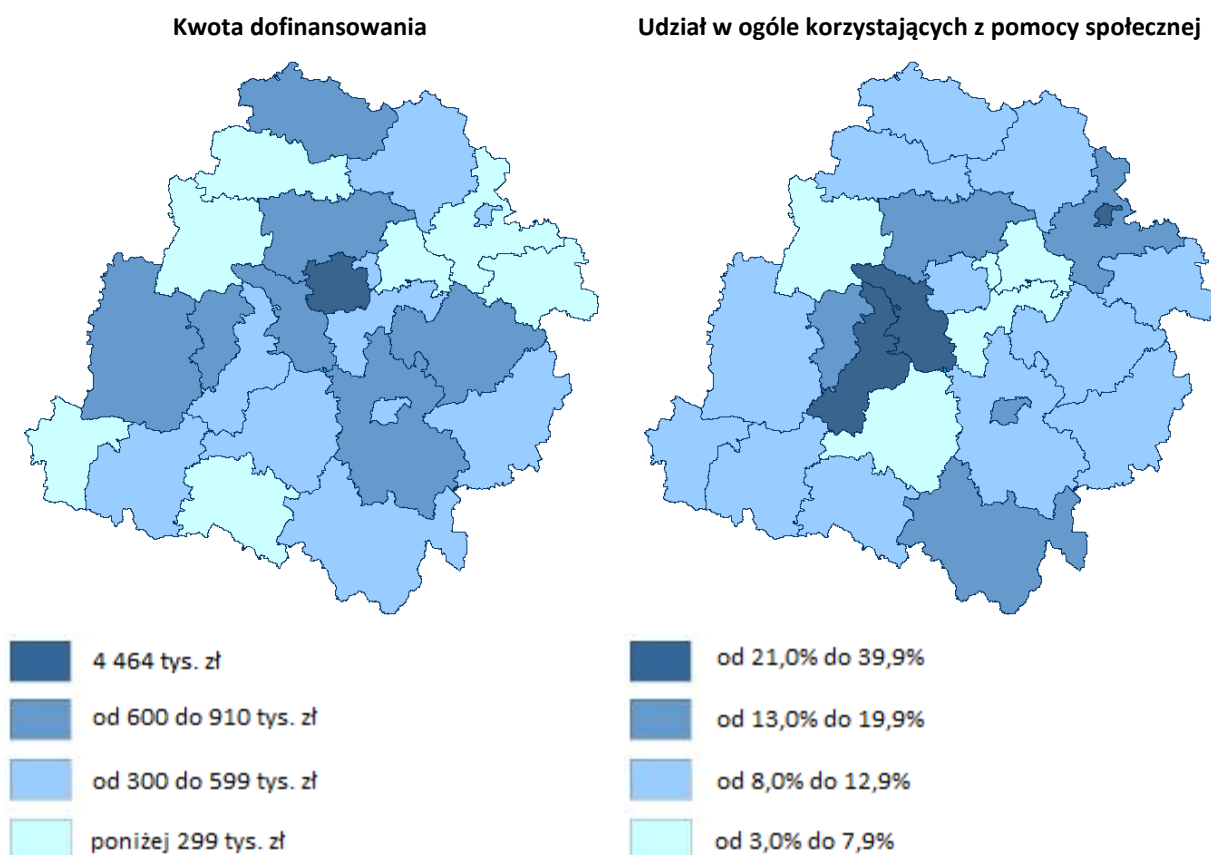

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Najwyższą łączną wartość dofinansowań na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny w przekroju powiatów województwa łódzkiego odnotowano w Łodzi – wsparcie w wysokości blisko 4,5 mln zł przyznano ponad 3,0 tys. osób. Stosunkowo wysokie łączne kwoty dofinansowań odnotowano również w powiatach: pabianickim (ponad 906,0 tys. zł przyznane blisko 1,7 tys. osób), zgierskim (874,2 tys. zł przyznane ponad 1,3 tys. osób) oraz kutnowskim (856,5 tys. zł udzielone 709 osobom). Najniższe wartości dofinansowań odnotowano natomiast w powiecie łęczyckim (niespełna 100,0 tys. zł udzielone 291 osobom) oraz skierniewickim i brzezińskim (między 150,0

a 170,0 tys. zł). Jednocześnie udział osób, które otrzymały dofinansowanie w omawianym zakresie wśród ogółu osób korzystających z pomocy i wsparcia w 2020 roku był zdecydowanie najwyższy w Skierniewicach (osoby z przyznaniem dofinansowania stanowiły tam aż blisko 40,0% mieszkańców korzystających z pomocy społecznej), a także w powiecie pabianickim (23,8%) i łaskim (22,4%), natomiast najniższe wartości tego udziału odnotowano w powiecie brzezińskim (osoby, którym przyznano dofinansowanie stanowiły 3,5% ogółu korzystających z pomocy i wsparcia), bełchatowskim (4,8%) oraz łódzkim wschodnim (5,8%).

Rysunek 71. Wartość dofinansowania na zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, środki pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny (w tys. zł; lewa mapa) oraz udział osób, które uzyskały dofinansowanie w ogóle korzystających z pomocy i wsparcia (w %; prawa mapa) w powiatach województwa łódzkiego w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2020 rok.

Wsparcie w zakresie likwidacji barier ograniczających społeczne i zawodowe funkcjonowanie osób z niepełnosprawnością przewidziano również w ramach pilotażowego programu „Aktywny samorząd” finansowanego ze środków PFRON, który realizowany jest przez poszczególne samorządy powiatowe. W 2020 roku w ramach programu przewidziano wsparcie na realizację działań w ramach dwóch modułów:

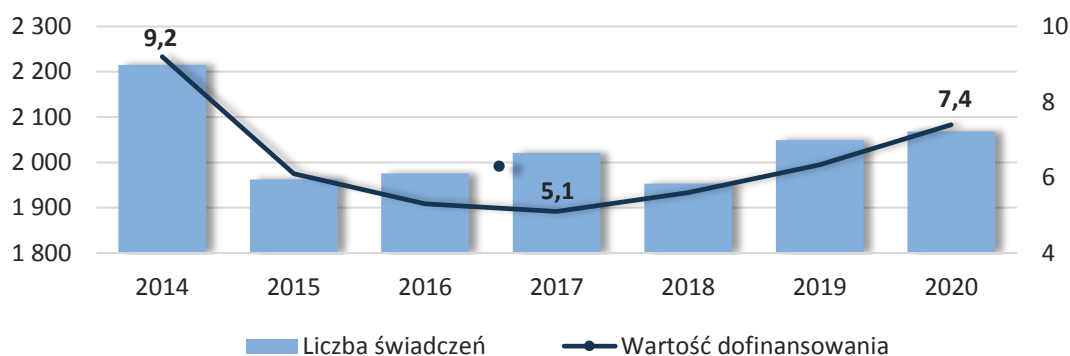
- **Moduł I:** likwidacja barier utrudniających aktywizację społeczną i zawodową, w tym: bariery transportowej, w poruszaniu się, w dostępie do uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym oraz pomoc w utrzymaniu aktywności zawodowej poprzez zapewnienie opieki dla osoby zależnej. Poszczególne zadania w module obejmują m.in.: pomoc

w zakupie i montażu oprzyrządowania do posiadanego samochodu, pomoc w uzyskaniu prawa jazdy, pomoc w zakupie sprzętu elektronicznego lub jego elementów oraz oprogramowania, dofinansowanie szkoleń w zakresie obsługi nabytego sprzętu elektronicznego i oprogramowania, pomoc w zakupie skutera lub wózka inwalidzkiego o napędzie elektrycznym, pomoc w utrzymaniu sprawności technicznej posiadanego sprzętu, pomoc w zakupie protezy kończyny, w której zastosowano nowoczesne rozwiązania techniczne (protezy co najmniej na III poziomie jakości) oraz w utrzymaniu sprawności technicznej protezy, zapewnienie opieki dla dziecka przebywającego w żłobku lub przedszkolu albo pod inną tego typu opieką;

- **Moduł II:** pomoc w uzyskaniu wykształcenia na poziomie wyższym⁵¹.

W 2020 roku w województwie łódzkim w ramach programu „Aktywny samorząd” udzielono **2 068 świadczeń na łączną kwotę blisko 7,2 mln zł**. Zarówno liczba przyznanych dofinansowań, jak i ich łączna kwota, osiągnęły w roku oceny wartości najwyższe spośród obserwowanych po 2014 roku. Przewiduje się, że w roku 2021 poziom wsparcia udzielanego w ramach programu, w szczególności wartość dofinansowania, ulegnie dalszemu zwiększeniu.

Rysunek 72. Liczba świadczeń (lewa oś) i wartość dofinansowania (w mln zł; prawa oś) przyznanych w ramach programu "Aktywny samorząd" w województwie łódzkim w latach 2014-2020

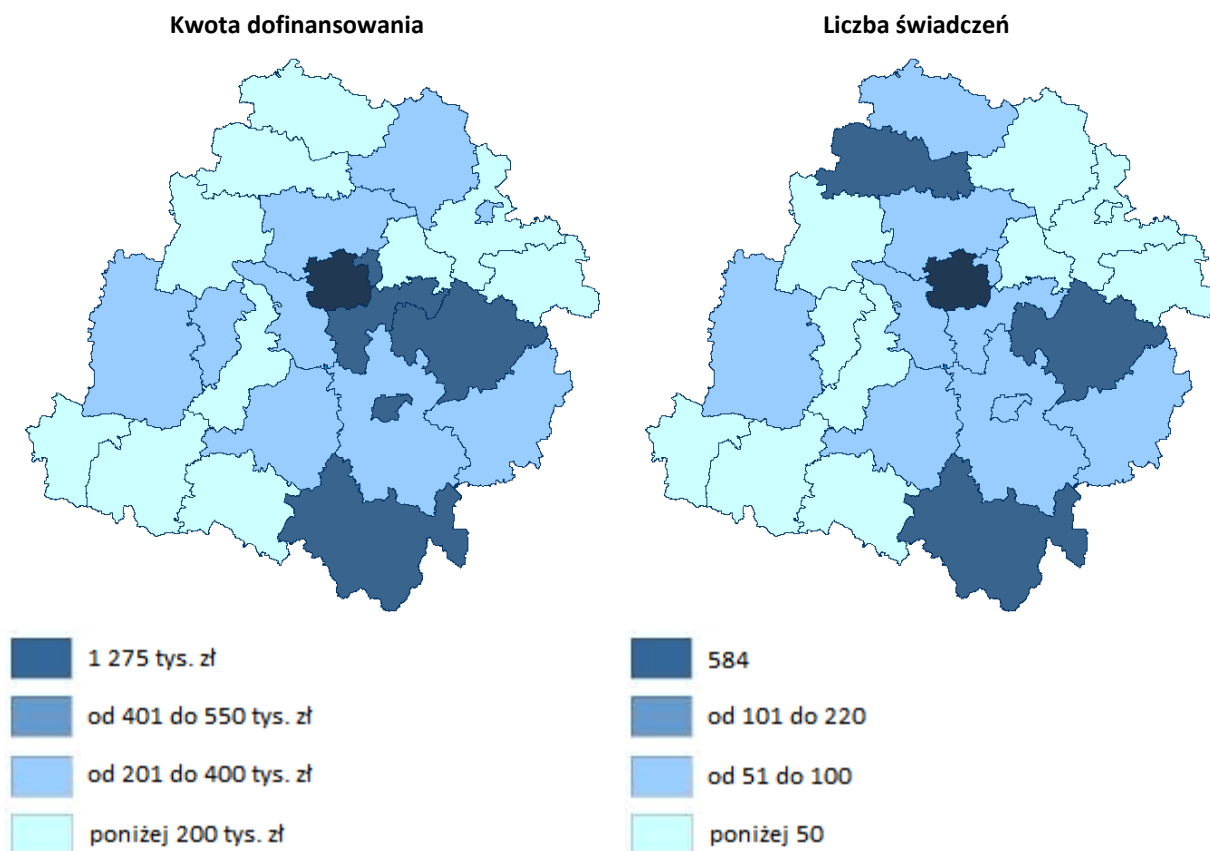

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

W przekroju powiatów województwa łódzkiego najwyższą łączną wartość dofinansowań udzielonych na realizację zadań w ramach programu „Aktywny samorząd” odnotowano w Łodzi – wsparcie w łącznej wysokości niespełna 1,3 mln zł wypłacono w ramach 584 świadczeń. Stosunkowo wysokie kwoty dofinansowań odnotowano również w powiecie tomaszowskim (blisko 549,0 tys. zł przyznane w ramach 217 świadczeń) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (541,0 tys. zł; 99 świadczeń) i w powiecie radomszczańskim (535,5 tys. zł; 116 świadczeń). Najniższą wartość wsparcia udzielonego w ramach programu odnotowano natomiast w powiecie wierszowskim (łączne dofinansowanie w wysokości 76,3 tys. zł przyznano w ramach 23 świadczeń), a także rawskim (blisko 105,0 tys. zł; 15 świadczeń), skierniewickim (114,6 tys. zł; 23 świadczenia) i poddębickim (niespełna 140,0 tys. zł; 37 świadczeń).

⁵¹ Kierunki działań oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w 2020 roku – Załącznik do uchwały nr 3/2020 Zarządu PFRON z dnia 7 stycznia 2020 r.

Rysunek 73. Wartość dofinansowania (w tys. zł; lewa mapa) i liczba świadczeń (prawa mapa) przyznanych w ramach programu "Aktywny samorząd" w powiatach województwa łódzkiego w 2020 roku

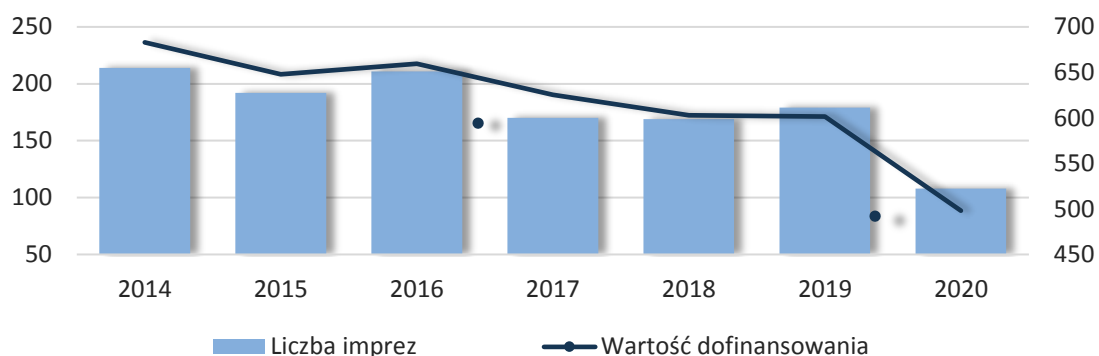

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2020 rok.

Kolejną formą wsparcia w ramach rehabilitacji społecznej osób niepełnosprawnych jest **dofinansowanie sportu, kultury, rekreacji i turystyki**. Łącznie w całym w województwie łódzkim w 2020 roku **dofinansowano organizację 108 imprez**, w których udział wzięło **4 132 osób z niepełnosprawnościami**, a ogólna wartość dofinansowania wyniosła około **498,0 tys. zł**. Wszystkie powyższe wielkości były o wiele niższe niż w latach poprzednich (odpowiednio o: 71 imprez, blisko 4,1 tys. uczestników i ponad 103,0 tys. zł), co niewątpliwie związane jest obostrzeniami wprowadzanymi w związku z obowiązującym w 2020 roku stanem epidemii COVID-19, które ograniczały m.in. możliwość organizowania i udziału w różnego rodzaju wydarzeniach czy imprezach masowych.

W 2020 roku organizację wydarzeń w obszarze sportu, kultury, rekreacji i turystyki skierowanych do osób z niepełnosprawnościami dofinansowano w 15 powiatach, przy czym największą ich liczbę odnotowano w Łodzi (29 imprez, w których udział wzięło około 1,2 tys. uczestników), w powiecie pabianickim (20 imprez; 760 uczestników), Piotrkowie Trybunalskim (19 imprez dla 658 uczestników) oraz w powiecie sieradzkim (14 wydarzeń; 493 uczestników). W 9 powiatach województwa łódzkiego w 2020 roku nie dofinansowano organizacji żadnego tego typu wydarzenia.

Rysunek 74. Liczba dofinansowanych imprez (lewa oś) i wartość dofinansowania (w tys. zł; prawa oś) w zakresie sportu, kultury, rekreacji i turystyki w województwie łódzkim w latach 2014-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Ostatnią z omawianych form wsparcia jest **dofinansowanie usług tłumacza języka migowego lub tłumacza-przewodnika** ze środków PFRON, które ma za zadanie umożliwić bądź też uprościć osobie niepełnosprawnej codzienne funkcjonowanie, a także kontakty z otoczeniem. W 2020 roku (podobnie, jak rok wcześniej) w województwie łódzkim dofinansowania powyższych usług udzielono jedynie w Łodzi i Piotrkowie Trybunalskim. Łączna wartość dofinansowania wyniosła niespełna 11,0 tys. zł.

5. Usamodzielnienie

Pomoc na usamodzielnienie przysługuje osobom pełnoletnim opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, a także inne instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, tj.: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze. Pomoc ta może zostać przyznana na kontynuowanie nauki, usamodzielnienie lub zagospodarowanie⁵². Warunkiem przyznania pomocy na usamodzielnienie jest realizacja indywidualnego programu usamodzielniania⁵³.

Łączna wartość pomocy na usamodzielnienie w 2020 roku wyniosła **ponad 7,2 mln zł**. Kwota ta podlega w województwie łódzkim **systematycznemu spadkowi** – w roku oceny była ona

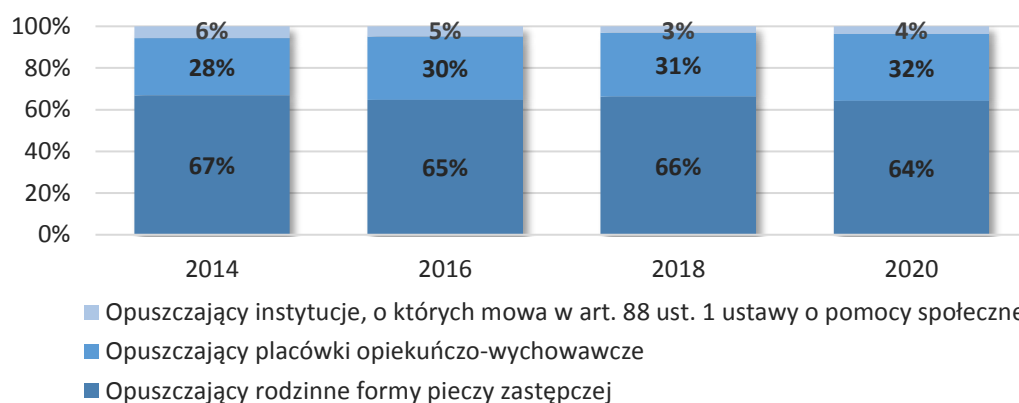
⁵² Jedna osoba może otrzymać więcej niż jeden rodzaj pomocy (zasady przyznawania pomocy na usamodzielnienie opisano w słowniczku pod hasłem „Usamodzielnienie”). Osobom usamodzielnianym może zostać również udzielona pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych lub w uzyskaniu zatrudnienia, przy czym pomoc ta nie obejmuje wsparcia finansowego. W związku z powyższym, a także ze względu na niewielką skalę udzielania tego typu wsparcia, kategorie te zostały pominięte w szczegółowej analizie.

⁵³ W przypadku osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą warunek ten dotyczy wyłącznie pomocy na kontynuowanie nauki i pomocy w usamodzielnieniu. Więcej informacji w słowniczku pod hasłem „Indywidualny plan usamodzielniania”.

niższa o blisko 11,0% (około 870 tys. zł) w porównaniu do roku poprzedniego i aż o 30,0% (ponad 3 mln zł) w stosunku do stanu z roku 2014.

Biorąc pod uwagę udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w ogólnej puli pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, największą część w 2020 roku stanowiły świadczenia dla pełnoletnich osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej (64,0%), około 32,0% świadczeń przyznanych zostało osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze, natomiast pomoc finansowa dla pełnoletnich osób opuszczających instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, stanowiła zaledwie niespełna 4,0% wszystkich świadczeń. Jednocześnie struktura kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych pozostaje w województwie łódzkim względnie stała.

Rysunek 75. Udział kwot świadczeń dla poszczególnych grup osób usamodzielnianych w województwie łódzkim pomiędzy rokiem 2014 a 2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego i danych z systemu CeSAR MRiPS.

Pełnoletnie osoby opuszczające rodzinne formy pieczy zastępczej

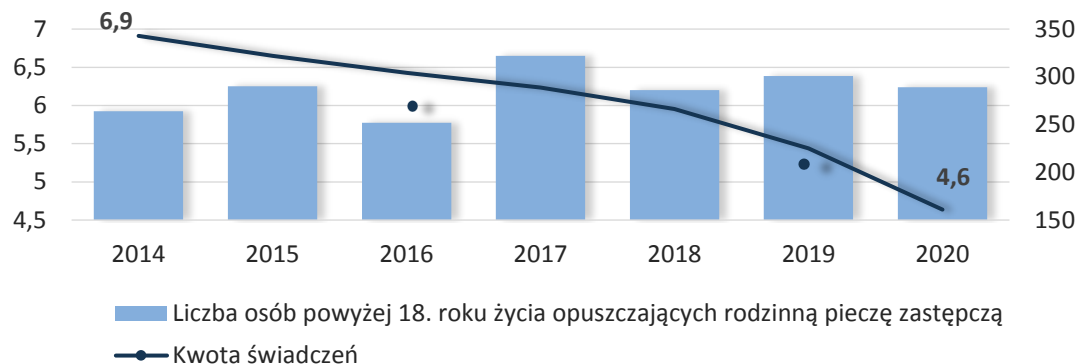
W ramach pomocy dla osób usamodzielnianych w 2020 roku pełnoletnim osobom opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej w województwie łódzkim udzielono łącznie **ponad 6,8 tys. świadczeń⁵⁴ na kwotę przewyższającą 4,6 mln zł**. W porównaniu do roku lat poprzednich odnotowano spadek zarówno liczby świadczeń (w roku 2019 udzielono 8,1 tys. świadczeń, a w roku 2018 – blisko 9,3 tys.), jak i ich łącznej kwoty (prawie 5,5 mln zł w roku 2019 i blisko 6,0 mln zł w roku 2018). Kwota oraz liczba świadczeń na usamodzielnienie przyznawanych osobom opuszczającym rodzinne formy pieczy zastępczej podlega wyraźnej tendencji spadkowej pomimo, że ogólna liczba osób pełnoletnich opuszczających rodziny zastępcze oraz rodzinne domy dziecka⁵⁵ utrzymuje się na względnie stałym poziomie (od 2014 roku średnio około 286 osób rocznie). Niemniej jednak zjawisko to może mieć związek z malejącą liczbą osób otrzymujących pomoc na usamodzielnienie – łączna liczba osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej, które pobierały świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie zmniejszyła się z 1 375 osób w roku 2014 do 1 226 w roku

⁵⁴ Dotyczy wyłącznie wsparcia finansowego.

⁵⁵ Kategoria ta uwzględnia osoby powyżej 18. roku życia, które powróciły do rodziny naturalnej, założyły własne gospodarstwo domowe lub opuściły rodzinne formy pieczy zastępczej z innych powodów, w tym ze względu na uchylene postanowienia o umieszczeniu w pieczy zastępczej.

2017⁵⁶. Podobną tendencję spadkową (jak wskazano wyżej) odnotowano również w liczbie świadczeń udzielanych osobom usamodzielnianym w latach 2018-2020 (uległa ona zmniejszeniu z ponad 9,2 tys. świadczeń w roku 2018 do 6,8 tys. świadczeń w roku 2020).

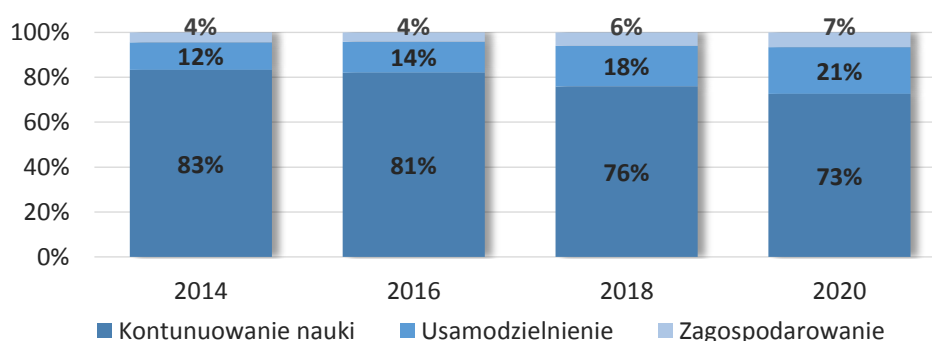
Rysunek 76. Kwota świadczeń na usamodzielnienie dla osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej (w mln zł; lewa oś) oraz liczba osób opuszczających rodzinną pieczę zastępczą (osoby; prawa oś) w województwie łódzkim pomiędzy rokiem 2014 a 2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego (dane za lata 2014-2017) i danych z systemu CeSAR MRiPS (dane za lata 2018-2020).

Świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie dla osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej przeznaczone są głównie na kontynuowanie nauki – w 2020 roku stanowiły one blisko 73,0% wszystkich świadczeń udzielanych osobom usamodzielnianym. Kwota przeznaczona na pomoc w usamodzielnianiu stanowiła 21,0% wszystkich świadczeń, a pomoc pieniężna na zagospodarowanie – około 7,0%. Struktura świadczeń wypłacanych w ramach pomocy na usamodzielnienie jest stosunkowo stabilna, przy czym zaobserwować można spadek udziału świadczeń przyznawanych na kontynuowanie nauki na rzecz rosnącego udziału pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, a także (w mniejszym stopniu) na zagospodarowanie.

Rysunek 77. Struktura świadczeń w ramach pomocy pieniężnej na usamodzielnienie dla osób opuszczających rodzinne formy pieczy zastępczej według typu świadczenia (w %) w latach pomiędzy rokiem 2014 a 2020

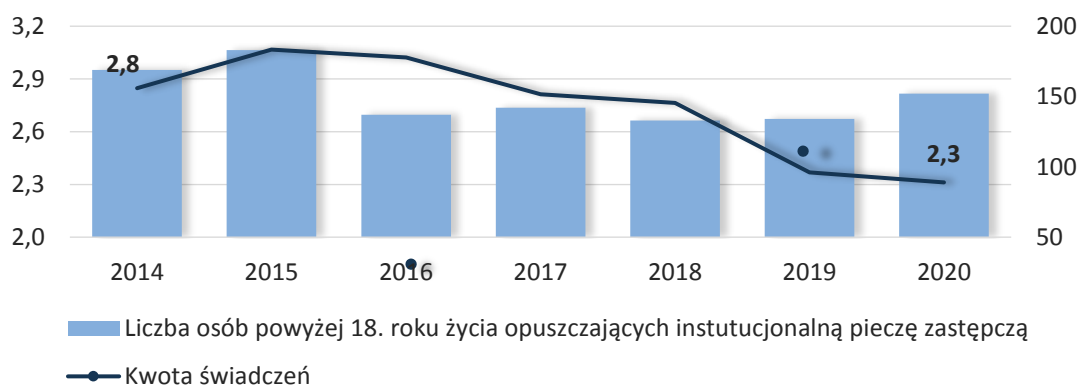
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego (dane za lata 2014-2017) i danych z systemu CeSAR MRiPS (dane za lata 2018-2020).

⁵⁶ Brak danych o liczbie osób otrzymujących świadczenie w ramach pomocy na usamodzielnienie po roku 2017.

Pełnoletnie osoby opuszczające placówki opiekuńczo-wychowawcze

Osobom usamodzielnianym, które opuściły instytucjonalną pieczę zastępczą w województwie łódzkim **udzielono w 2020 roku łącznie ponad 3,0 tys. świadczeń**⁵⁷ (w roku 2019 było to niespełna 3,2 tys. świadczeń, a w roku 2018 – 3,5 tys.) **na łączną kwotę ponad 2,3 mln zł** (niespełna 2,4 mln zł w roku poprzednim i ponad 2,7 mln zł w roku 2018). Od roku 2015 w województwie obserwowana jest nieznaczna tendencja spadkowa łącznej kwoty świadczeń udzielanych w ramach pomocy na usamodzielnienie osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze. Należy jednocześnie zaznaczyć, że malejącej kwocie świadczeń nie towarzyszył wyraźny spadek ogólnej liczby osób pełnoletnich opuszczających⁵⁸ instytucjonalną pieczę zastępczą (liczba ta oscylowała w latach 2014-2020 wokół średniego poziomu około 150 osób rocznie). Nie zaobserwowano również znaczącego spadku liczby osób otrzymujących pomoc pieniężną na usamodzielnienie (łączna liczba pełnoletnich osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze i pobierających świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie zwiększyła się w latach 2014-2017 z 604 osób do 716 osób)⁵⁹, ani znacznego spadku liczby świadczeń udzielanych w formie pieniężnej w latach 2018-2020 (spadek o około 450 świadczeń w skali roku; średnio o 38 świadczeń miesięcznie mniej).

Rysunek 78. Kwota świadczeń na usamodzielnienie dla osób opuszczających placówki opiekuńczo-wychowawcze (w mln zł; lewa oś) oraz liczba osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą (osoby; prawa oś) w województwie łódzkim pomiędzy rokiem 2014 a 2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego (dane za lata 2014-2017) i danych z systemu CeSAR MRiPS (dane za lata 2018-2020).

Świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie przyznawane osobom opuszczającym placówki opiekuńczo-wychowawcze w województwie łódzkim w 2020 roku w większości (63,0%) dotyczyły pomocy na kontynuowanie nauki. Około 27,0% świadczeń stanowiła pomoc pieniężna na usamodzielnienie, a 8,0% – na zagospodarowanie. Struktura świadczeń wypłacanych osobom usamodzielnianym, które opuszczają instytucjonalną pieczę zastępczą jest zbliżona do struktury tych świadczeń wśród osób opuszczających pieczę rodzinną.

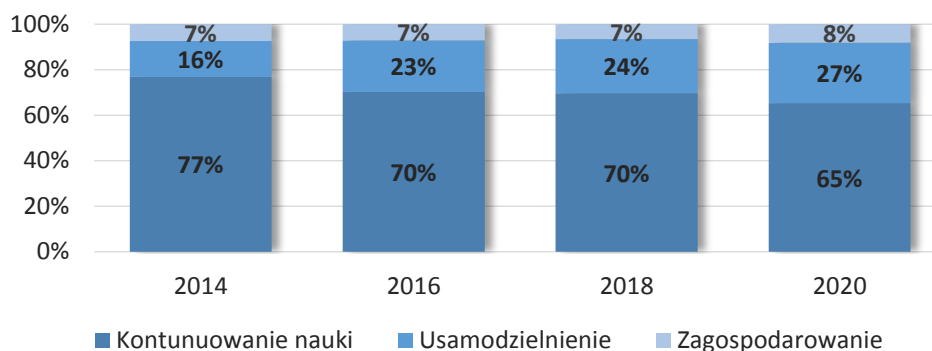
⁵⁷ Dotyczy wyłącznie wsparcia finansowego.

⁵⁸ Kategoria ta uwzględnia osoby powyżej 18. roku życia, które powróciły do rodziny naturalnej, założyły własne gospodarstwo domowe lub opuściły instytucjonalną pieczę zastępczą z innych powodów, w tym ze względu na uchylenie postanowienia o umieszczeniu w pieczy zastępczej.

⁵⁹ Brak danych o liczbie osób otrzymujących świadczenie w ramach pomocy na usamodzielnienie po roku 2017.

Jednocześnie w strukturze tej zaobserwować można stosunkowo silny spadek udziału świadczeń na kontynuowanie nauki (o około 12 p. proc. w latach 2014-2020) na rzecz wyraźnego wzrostu udziału pomocy pieniężnej na usamodzielnienie. Udział pomocy na zagospodarowanie utrzymuje się na względnie stałym poziomie.

Rysunek 79. Struktura świadczeń w ramach pomocy pieniężnej na usamodzielnienie dla osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą według typu świadczenia (w %) w latach pomiędzy rokiem 2014 a 2020

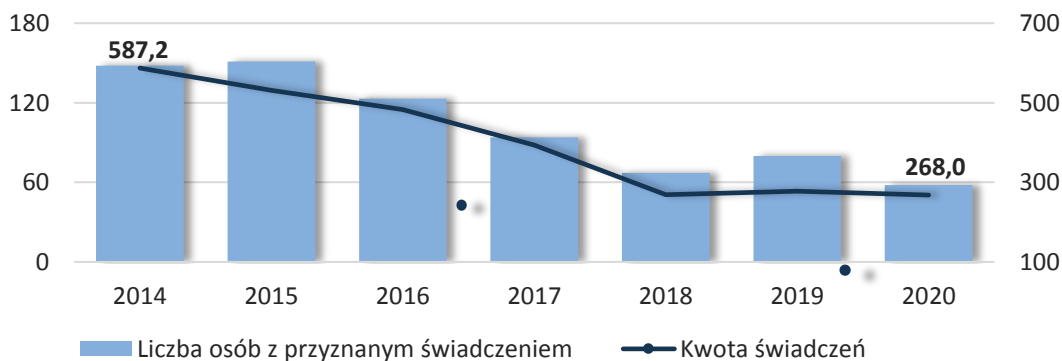

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego (dane za lata 2014-2017) i danych z systemu CeSAR MRiPS (dane za lata 2018-2020).

Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje

W 2020 roku pomoc pieniężną na usamodzielnienie **przyznano 58 pełnoletnim osobom** opuszczającym instytucje wymienione w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, a **łącznie kwota świadczeń wyniosła 268,0 tys. zł**. Jednocześnie w roku oceny odnotowano względną stabilizację liczby osób opuszczających omawiane instytucje, którym przyznano pomoc na usamodzielnienie, jak i kwoty udzielonych świadczeń na poziomie zbliżonym do obserwowanego w latach 2018-2019. Niemniej jednak obie powyższe wartości były najniższe od 2014 roku.

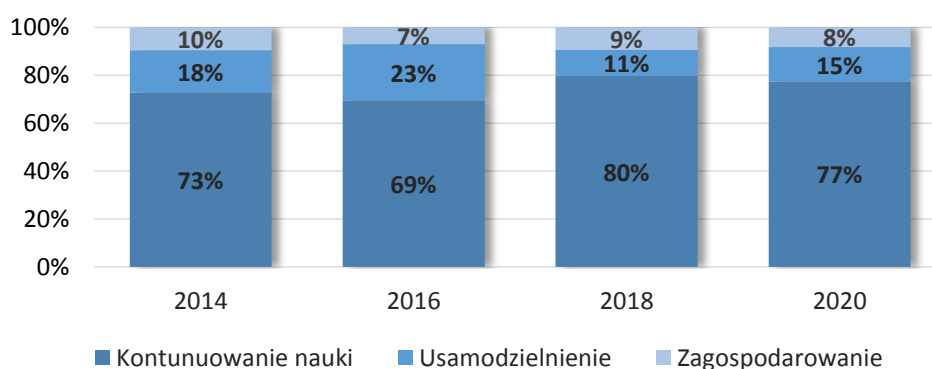
Rysunek 80. Liczba pełnoletnich osób opuszczających inne instytucje, które otrzymały pomoc na usamodzielnienie (osoby; lewa oś) oraz kwota przyznanych im świadczeń (w tys. zł; prawa oś) w województwie łódzkim w latach 2014-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Świadczenia w ramach pomocy na usamodzielnienie przyznawane osobom opuszczającym inne instytucje przeznaczone są głównie na kontynuowanie nauki – w 2020 roku stanowiły one 77,0% wszystkich świadczeń udzielonych osobom usamodzielnianym. Kwota przeznaczona na pomoc w usamodzielnianiu stanowiła 15,0% wszystkich świadczeń, a pomoc pieniężna na zagospodarowanie – około 8%. Struktura świadczeń wypłacanych osobom opuszczającym instytucje wymienione w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej jest stosunkowo stabilna, przy czym pomiędzy poszczególnymi latami obserwowane są nieznaczne różnice w udziałach poszczególnych rodzajów wsparcia.

Rysunek 81. Struktura świadczeń (w %) w ramach pomocy pieniężnej na usamodzielnienie dla osób opuszczających inne instytucje według typu świadczenia pomiędzy rokiem 2014 a 2020

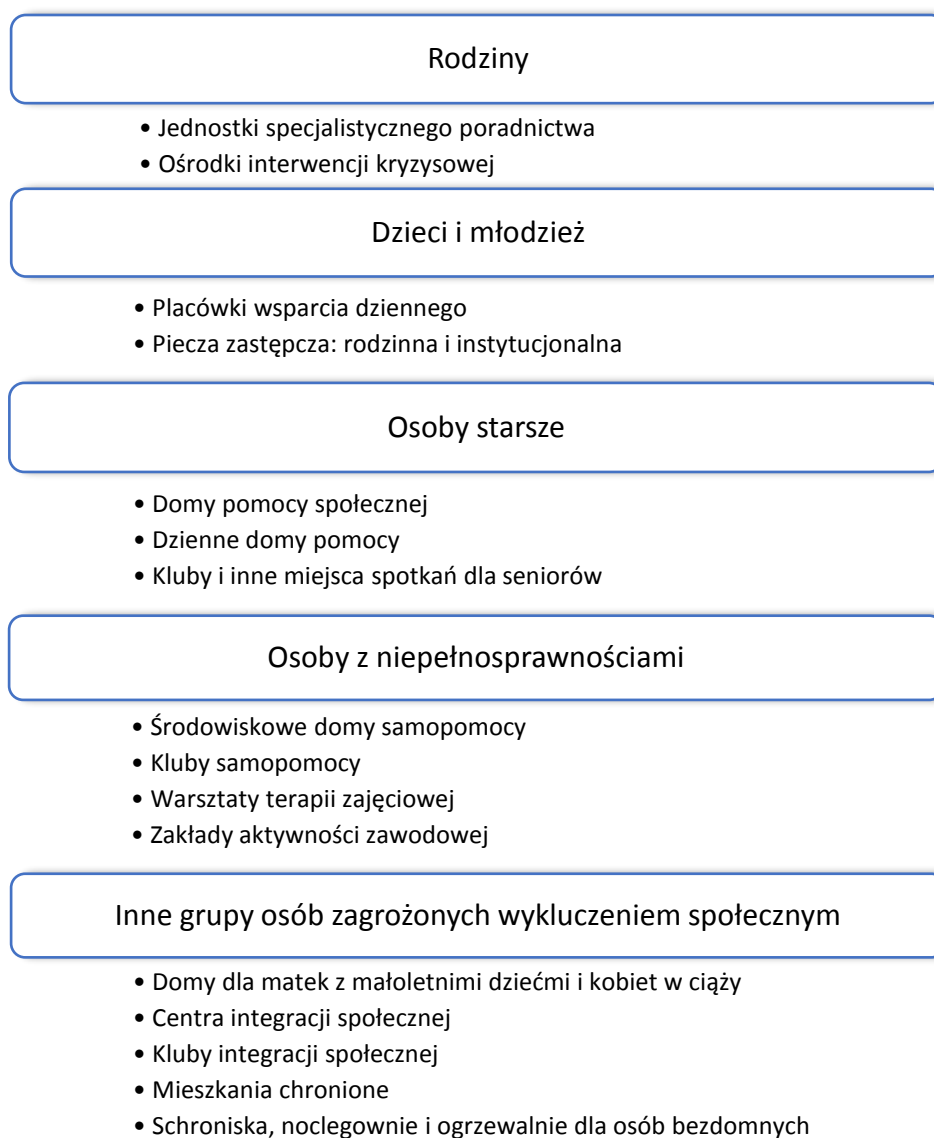

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za lata 2014-2017 i danych z systemu CeSAR MRPiPS (dane za lata 2018-2020).

IV. INFRASTRUKTURA POMOCY I WSPARCIA WEDŁUG GRUP ODBIORCÓW

W poniższym rozdziale przedstawiono opis stanu infrastruktury pomocy i wsparcia w województwie łódzkim w odniesieniu do poszczególnych grup odbiorców. Zaprezentowano dane dotyczące liczby wybranych typów ośrodków oferujących wsparcie⁶⁰, ich potencjału (miejsc dostępnych dla beneficjentów), a także efektywności (liczby osób, które korzystały z pomocy oferowanej przez poszczególne rodzaje placówek oraz oczekujących na możliwość skorzystania z potencjału opisywanych instytucji). Większość aktualnych danych zaprezentowano w odniesieniu do poprzednich pomiarów (w szczególności z 2019 roku) oraz w stosunku do wartości prognoz na rok 2021 (jeśli były one dostępne). Dane pochodzą ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej oraz z aplikacji CeSAR Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej.

Rysunek 82. Podział infrastruktury pomocy i wsparcia według odbiorców

Źródło: opracowanie własne.

⁶⁰ Informacja o liczbie jednostek/placówek została podana w zależności od dostępności danych.

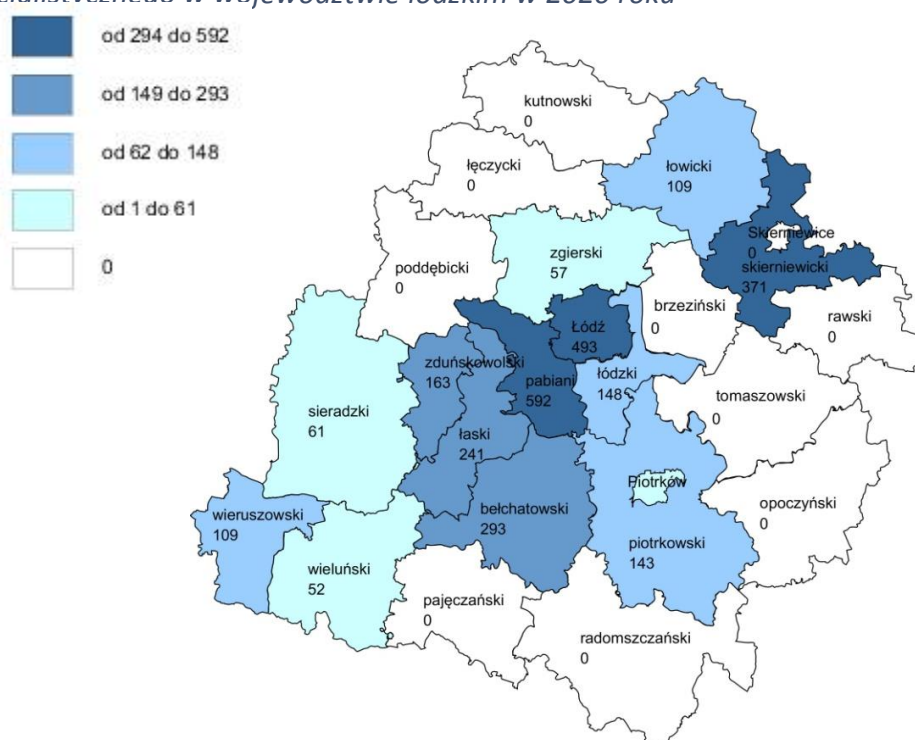
1. Rodziny

Mieszkańcom oraz ich rodzinom będącym w stanie kryzysu gminy i powiaty udzielają wsparcia m. in. poprzez poradnictwo specjalistyczne i interwencję kryzysową.

Jednostki specjalistycznego poradnictwa

Według danych ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, korzystanie z usług jednostek specjalistycznego poradnictwa w 2020 roku odnotowano **w czternastu powiatach** województwa łódzkiego⁶¹. Ze wsparcia oferowanego przez powyższe jednostki skorzystały w ciągu roku **łącznie 2 833 osoby**, co oznacza **znaczny spadek liczby korzystających** z usług tych podmiotów w stosunku do stanu z roku 2019 – o około 27,0% (ponad 1,0 tys. osób). W roku 2021 przewidywany jest ponowny niewielki wzrost tej liczby.

Rysunek 83. Łączna liczba osób korzystających ze wsparcia jednostek poradnictwa specjalistycznego w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2020 rok.

Z pomocy oferowanej przez jednostki specjalistycznego poradnictwa najwięcej osób skorzystało w powiecie pabianickim (592 osoby) i w Łodzi (493 osoby) oraz w powiecie skiermiewickim (371 osób). Osób korzystających ze wsparcia placówek tego typu nie odnotowano w 2020 roku na terenie 10 łódzkich powiatów.

Analiza dokonana na podstawie danych pochodzących ze sprawozdań gromadzonych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej nie daje pełnego obrazu oferty specjalistycznego poradnictwa regionu. Zgodnie z „Rejestrem jednostek specjalistycznego

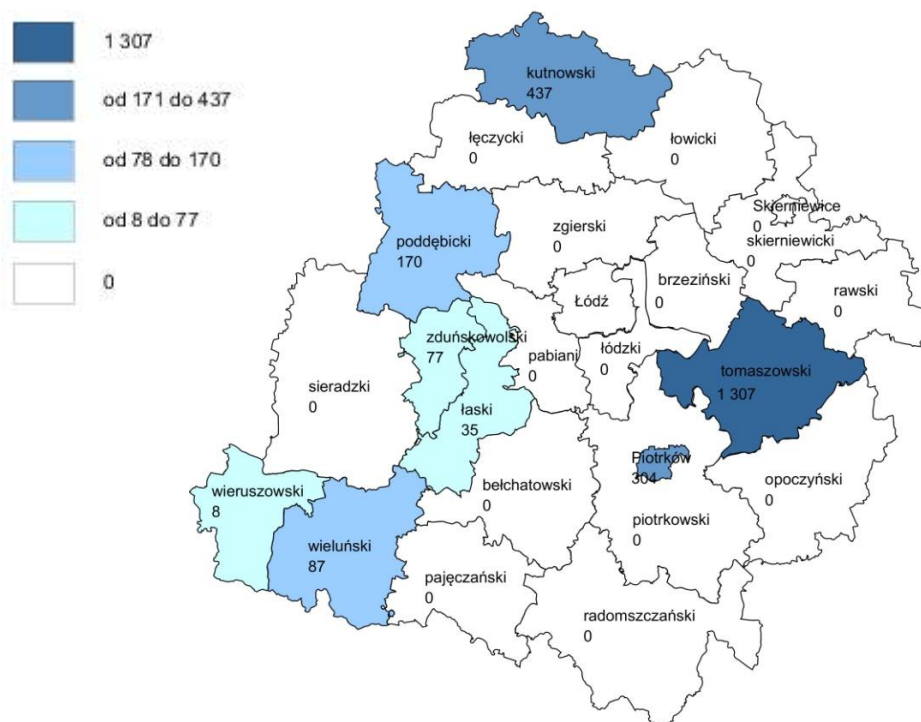
⁶¹ Ze względu na brak informacji na temat liczby jednostek specjalistycznego poradnictwa w zmodyfikowanym formularzu OZPS (funkcjonującym od 2018 roku), podano jedynie liczbę powiatów, na terenie których w 2020 roku odnotowano osoby korzystające z usług tych placówek.

poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2020 roku⁶² prowadzonym przez łódzki Urząd Wojewódzki w Łodzi, na terenie województwa funkcjonowało 126 publicznych i niepublicznych jednostek świadczących poradnictwo specjalistyczne, w tym: prawne, psychologiczne oraz terapię rodzinną dla osób, rodzin naturalnych lub rodzin zastępczych i adopcyjnych. Jednostki te prowadzone były m.in. w formie: punktów informacyjno-konsultacyjnych, punktów konsultacyjnych dla osób z problemem alkoholowym i ofiar przemocy w rodzinie, punktów konsultacyjnych dla osób i rodzin dotkniętych narkomanią, punktów profilaktyczno-interwencyjnych dla dzieci, młodzieży i rodziców czy poradni psychologiczno-pedagogicznych i punktów nieodpłatnej pomocy prawnej oraz mediacji.

Ośrodki interwencji kryzysowej

Kolejnym typem placówek, w których rodzinom udzielona może zostać pomoc, są **ośrodki interwencji kryzysowej**. Zgodnie z danymi ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, korzystanie z usług ośrodków interwencji kryzysowej w 2020 roku odnotowano na terenie ośmiu powiatów województwa łódzkiego⁶³.

Rysunek 84. Łączna liczba osób korzystających z usług ośrodków interwencji kryzysowej w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z Oceny zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2020 rok.

⁶² Obwieszczenie nr 21/2020 Wojewody Łódzkiego z dnia 30 czerwca 2020 r. w sprawie Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2020 roku, http://www.pomoc.lodzkie.eu/data/dataPublicator/obwieszczenie_21_2020_-_rejestr_jednoste.pdf (24.05.2021 r.).

⁶³ Ze względu na brak informacji na temat liczby ośrodków interwencji kryzysowej w zmodyfikowanym formularzu OZPS (funkcjonującym od 2018 roku) podano jedynie liczbę powiatów, na terenie których w 2020 roku odnotowano osoby korzystające z usług tych ośrodków.

Zgodnie z danymi z OZPS, ośrodki interwencji kryzysowej w województwie łódzkim dysponowały w 2020 roku łącznie **13 miejscami pobytu**, a ze wszystkich oferowanych przez nie form pomocy **skorzystało w ciągu całego roku 2 425 osób**, przy czym najwięcej w powiecie tomaszowskim (1 307 osób), a także w powiecie kutnowskim (437 osób) oraz w Piotrkowie Trybunalskim (304 osoby). Jednocześnie w 2020 roku odnotowano kolejny i znaczący spadek liczby osób korzystających ze wsparcia ośrodków interwencji kryzysowej (o ponad 1,5 tys. osób w stosunku do stanu z roku 2019; w 2019 roku o 38,0% korzystających mniej), jak i spadek liczby oferowanych miejsc pobytu (o 6 mniej niż przed rokiem). Zgodnie z przewidywaniami w 2021 roku nastąpi względna stabilizacja skali korzystania z usług powyższych jednostek.

2. Dzieci i młodzież

Placówki wsparcia dziennego

Pomoc społeczna oferuje rodzinom wsparcie m.in. poprzez objęcie dziecka opieką i wychowaniem w formie dziennej. Według danych ze sprawozdania WRiSPZ-G1⁶⁴ w województwie łódzkim w 2020 roku, podobnie jak 2019 funkcjonowały **96 placówki wsparcia dziennego** o łącznej liczbie **2 799 miejsc**. Średnia liczba umieszczonych dzieci w placówkach o zasięgu gminnym (obliczana jako suma liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki) spadła, najprawdopodobniej w związku z pandemią COVID-19 o 21% w stosunku do 2019 r. i wyniosła 1 481 dzieci. Zgodnie z danymi sprawozdawczymi, 37 placówek wsparcia dziennego prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego, a pozostałe 57 – przez inne (niż gmina) podmioty.

Najwięcej placówek wsparcia dziennego zlokalizowanych było w Łodzi (28), Skierniewicach (10), Piotrkowie Trybunalskim (10) oraz w powiecie łaskim (8). **Wśród 177 gmin** województwa łódzkiego tylko **26 posiada** na swoim terenie **placówkę wsparcia dziennego**. Oznacza to, że aż **151 gmin nie organizuje na swoim terenie tego rodzaju wsparcia**. Placówki wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym zlokalizowane są tylko w jednym powiecie – tomaszowskim gdzie funkcjonują aż 2 tego typu podmioty oferujące 75 miejsc.

Ponad połowa placówek wsparcia dziennego funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego prowadzona była w formie opiekuńczej (62), natomiast w formie specjalistycznej prowadzonych było 31 placówek. Na koniec 2020 roku funkcjonowała tylko 1 placówka prowadzone w formie pracy podwórkowej przez wychowawcę. Łącznie ponad połowę placówek (57) prowadziły podmioty inne niż gmina czy powiat.

Jak wynika z badań przeprowadzonych przez RCPS w Łodzi w 2016 roku większość placówek z terenu województwa łódzkiego (85%) to placówki czynne we wszystkie dni robocze, najczęściej w godzinach od 14 do 18 lub od 15 do 19, większość jest czynna (2/3) również w czasie wakacji. W województwie łódzkim przeważają średniej wielkości placówki, do których uczęszcza od 21. do 40. dzieci. Niemal we wszystkich placówkach w zajęciach uczestniczyła podobna liczba chłopców i dziewcząt. Grupy były bardzo zróżnicowane wiekowo, z przewagą placówek dla dzieci młodszych (tj. uczęszczających do szkół podstawowych).

---

⁶⁴ *Sprawozdanie rzeczowo-finansowe z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej*, II kwartał, źródło: aplikacja CeSAR MRPiPS.

łącznie w 2020 roku gminy i powiaty na wydatki bieżące placówek wsparcia dziennego przeznaczyły nieco ponad **6,4 mln zł** wliczając w to wydatki z innych niż budżet gminy czy powiatu źródeł, ale pozyskane przez gminę (np. środki z UE lub budżetu państwa). Oznacza to znaczny spadek w stosunku do 2019 roku, w którym gminy i powiaty przeznaczały 8 mln na wydatki bieżące. Wynika to najprawdopodobniej z konieczności ograniczenia działalności w związku z pandemią COVID-19 i znacznego zmniejszenia przeciętnej liczby umieszczonych dzieci w placówkach o zasięgu gminnym (o 21%).

Pieczka zastępcza

Organizacja wsparcia realizowanego poprzez system tzw. pieczy zastępczej sprawowanej nad dzieckiem w przypadku niemożności zapewnienia opieki i wychowania przez rodziców biologicznych należy do zadań własnych powiatu. Pieczka zastępcza sprawowana jest w dwóch formach: rodzinnej oraz instytucjonalnej.

Na instytucjonalną pieczę zastępczą składają się placówki opiekuńczo-wychowawcze (domy dziecka) oraz regionalne ośrodki opiekuńczo-terapeutyczne i interwencyjne ośrodki preadopcyjne. W struktury rodzinnej pieczy zastępczej wchodzi natomiast rodziny zastępcze – spokrewnione, niezawodowe oraz zawodowe (w tym specjalistyczne dla: małoletnich matek, dzieci niepełnosprawnych, nieletnich oraz pełniące funkcję pogotowia rodzinnego) oraz rodzinne domy dziecka.

Rysunek 85. Schemat pieczy zastępczej

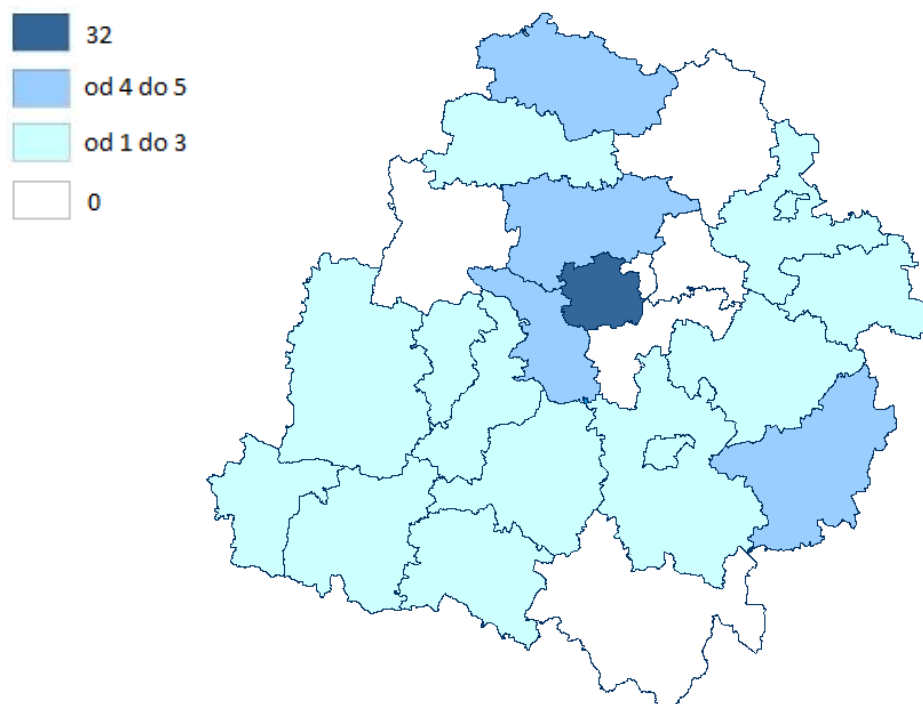
Źródło: opracowanie własne.

Na koniec 2020 roku w województwie łódzkim, w ramach instytucjonalnej pieczy zastępczej, funkcjonowały **74 placówki opiekuńczo-wychowawczych** oferujące łącznie **1 265 miejsc**. Przeciętna liczba dzieci umieszczonych w placówkach w 2020 roku wyniosła 1 141⁶⁵.

⁶⁵ Przeciętną liczbę dzieci umieszczonych w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oblicza się, dzieląc sumę liczby dzieci umieszczonych w poszczególnych dniach okresu sprawozdawczego przez liczbę dni funkcjonowania placówki w okresie sprawozdawczym.

Większość placówek opiekuńczo-wychowawczych (50 POW) funkcjonowało jako jednostki publiczne prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego, natomiast pozostałe 24 prowadzonych było przez podmioty zewnętrzne na zlecenie powiatu lub miasta na prawach powiatu.

Rysunek 86. Liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS

W 2020 roku w stosunku do 2019 roku o 5 wzrosła liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego (większość z nich powstała na terenie Łodzi). Wprawdzie liczba placówek wzrosła, natomiast są powiaty, które niezmiennie od 2019 roku nie zdecydowały się na utworzenie i prowadzenie na swoim terenie placówki opiekuńczo-wychowawczej, są to powiaty: brzeziński, łęczycki, łowicki, łódzki wschodni oraz poddębicki. Najwięcej placówek opiekuńczo-wychowawczych zlokalizowanych było w **Łodzi (32)**, co stanowi 43% wszystkich placówek funkcjonujących na terenie województwa. W pozostałych powiatach posiadających na swoim obszarze placówkę opiekuńczą-wychowawczą funkcjonowało między 1 a 5 placówek.

Wyróżnia się 4 typy placówek opiekuńczo-wychowawczych: socjalizacyjne, interwencyjne, rodzinne i specjalistyczno-terapeutyczne⁶⁶. Z danych pochodzących z aplikacji CeSAR MRPiPS wynika, iż liczebność poszczególnych placówek pod koniec 2020 roku przedstawiała się następująco:

- **45** placówki typu **socjalizacyjnego**, oferujących **938** miejsc;
- **23** placówek typu **rodzinnego**, oferujących **174** miejsc;

⁶⁶ Suma poszczególnych typów placówek jest wyższa niż łączna liczba placówek opiekuńczo-wychowawczych, gdyż pomimo zmiany ustawy (art. 101 pkt 3 ustawy o WRiSPZ) nadal funkcjonują placówki opiekuńczo-wychowawcze łączące zadania placówek różnego typu (z wyłączeniem typu rodzinnego).

- 5 placówek typu **interwencyjnego**, oferujących **131** miejsc;
- 3 placówki typu **specjalistyczno-terapeutycznego**, oferujące **22** miejsc.

Na terenie Województwa łódzkiego funkcjonuje 1 Interwencyjny ośrodek preadopcyjny (Tuli-Luli), którego prowadzenie 22 czerwca 2016 roku Województwo łódzkie powierzyło Fundacji Gajusz, posiada 20 miejsc rotacyjnych dla dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na przysposobienie nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej.

Rysunek 87. Ośrodek preadopcyjny Tuli-Luli

Źródło: <https://gajusz.org.pl/dla-potrzebujacych/tuli-luli/>

Główny cel działalności ośrodka to jak najszybsze przywrócenie dzieciom rodziny – albo poprzez umożliwienie powrotu do rodziców biologicznych albo powierzenie rodzinie adopcyjnej lub zastępczej.

W 2020 roku, w ramach działań mających na celu zapobieganie i ograniczenie negatywnych skutków epidemii COVID-19 w obszarze pieczy zastępczej, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi realizowało projekt pn. „Wsparcie dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w okresie epidemii COVID-19”, w ramach którego przeznaczono środki finansowe na wzmocnienie Interwencyjnego Ośrodka Preadopcyjnego „Tuli-Luli” w zakresie bezpiecznej realizacji zadań podmiotu w okresie epidemii. W ramach dotacji dokonano zakupu środków ochrony osobistej, środków dezynfekcyjnych (w tym 1.426 sztuk maseczek, 6.000 sztuk rękawiczek, 105 litrów płynów do dezynfekcji rąk i powierzchni) oraz wyposażono 2 miejsca kwarantanny i izolacji w lampy wirusobójcze, generator ozonu, fartuchy jednorazowe, fotel do karmienia oraz maski ochronne z filtrem FFP3.

W województwie łódzkim w 2020 roku nie funkcjonował regionalny ośrodek opiekuńczo-terapeutyczny.

Na koniec 2020 roku w województwie łódzkim funkcjonowało łącznie **2 860 podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej** (wzrost o 17 podmiotów– w stosunku do 2019 roku), w tym:

- **1 899 spokrewnionych rodzin zastępczych** (66% ogółu rodzinnej pieczy zastępczej), w których przebywało co najmniej 2 505 dzieci;
- **821 rodzin zastępczych niezawodowych** (29%), w których przebywało co najmniej 1 025 dzieci;
- **92 rodzin zastępczych zawodowych** (3%), w których przebywało co najmniej 414 dzieci, w tym:
  - 31 rodzin zastępczych zawodowych pełniących funkcję pogotowia rodzinnego, w których przebywało co najmniej 91 dzieci;
  - 34 rodzin zastępczych zawodowych specjalistycznych, w których przebywało co najmniej 49 dzieci;
- **48 rodzin prowadzących rodzinne domy dziecka** (2%), w których przebywało co najmniej 295 dzieci.

Za łączny wzrost liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej odpowiadają przede wszystkim jej spokrewnione i niezawodowe formy. W 2020 roku liczba nie wzrosła liczba zawodowych rodzin zastępczych, natomiast wzrosła liczba umieszczonych w niej dzieci. Oznacza to że wzrasta średnia liczba dzieci umieszczanych w jednej rodzinie (wykraczająca poza ustawowo przyjętą normę 3 dzieci).

Spokrewnione i niezawodowe rodzin zastępcze funkcjonowały w 2020 roku w każdym powiecie województwa łódzkiego. Najwięcej rodzin zastępczych spokrewnionych z dzieckiem pod koniec roku funkcjonowało w mieście Łodzi (652 rodzin), w powiecie zgierskim (104), kutnowskim (101) oraz w powiecie pabianickim (89 rodzin), natomiast najmniej w powiecie pajęczańskim (17 rodzin). W przypadku rodzin zastępczych niezawodowych najwięcej z nich funkcjonowało również w Łodzi (236 rodzin), a najmniej w powiecie poddębickim (10) i wierszowskim (11). Najwięcej rodzin zastępczych zawodowych także było w Łodzi (27). Poprawia się sytuacja w powiatach związana z liczbą zawodowych rodzin zastępczych. W 2019 roku w aż siedmiu powiatach nie funkcjonowała żadna zawodowa rodzina zastępcza, natomiast w 2020 roku ich liczba zmalała do 3 – żadnej rodziny zastępczej na swoim terenie nie posiada powiat pajęczański, tomaszowski i zduńskowolski.

Najmniej rozbudowaną formą rodzinnej pieczy zastępczej, funkcjonującą tylko w części łódzkich powiatów, były w 2020 roku (podobne, jak w latach ubiegłych) rodzinne domy dziecka. Na swoim terenie rodzinny dom dziecka posiadało 13 z 24 łódzkich powiatów. Przeciętnie w 2020 roku **na 1 rodzinny dom dziecka przypadało 6 dzieci**. Najwięcej rodzinnych domów dziecka funkcjonowało w mieście Łodzi (28), natomiast pozostałe powiaty posiadające na swoim terenie tego rodzaju instytucję prowadziło od 1 do maksymalnie 3 rodzinnych domów dziecka.

Według danych pozyskanych z aplikacji CeSAR za 2020 rok, w województwie łódzkim liczba koordynatorów pieczy zastępczej wzrosła o osiem osób w stosunku do roku ubiegłego. Zarówno lat odnotowuje się duże wahania zatrudnienia w poszczególnych kwartałach roku sprawozdawczego. Jest to niepokojące zjawisko wymagające osobnej analizy gdyż fluktuacje te sięgają niejednokrotnie 20% zatrudnienia i skutkować mogą m.in. brakiem ciągłości działań i spadkiem jakości świadczonego wsparcia. W 2020 roku w województwie łódzkim zatrudnionych było **126 koordynatorów pieczy zastępczej** (wzrost zatrudnienia o 14 osób w stosunku do 2019 roku).

3. Osoby starsze

Domy pomocy społecznej

Zgodnie z danymi ze sprawozdania MRPiPS-05⁶⁷, w 2020 roku na terenie województwa łódzkiego funkcjonowało **55 domów pomocy społecznej** (tyle samo, co w roku poprzednim). Wszystkie domy pomocy społecznej funkcjonujące na terenie województwa to placówki ponadgminne, które w większości prowadzone były przez samorządy powiatowe (48 placówek). Podmiotom niepublicznym powierzono w 2020 roku prowadzenie 7 placówek tego typu.

Domy pomocy społecznej oferują wsparcie nie tylko osobom wymagającym całodobowej opieki ze względu na wiek⁶⁸, ale również innym grupom odbiorców. Placówki funkcjonujące w 2020 roku w województwie łódzkim przeznaczone były dla:

- osób w podeszłym wieku – 7 placówek;
- osób przewlekle somatycznie chorych – 12 placówek;
- osób w podeszłym wieku oraz osób przewlekle somatycznie chorych – 9 placówek;
- osób przewlekle psychicznie chorych – 17 placówek;
- dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie – 6 placówek;
- dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie – 2 placówki;
- osób dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie – 1 placówka;
- innych odbiorców, zgodnie z art. 56a, ust. 2 i 3 ustawy o pomocy społecznej – 1 placówka.

W województwie łódzkim w 2020 roku nie prowadzono domów dla osób niepełnosprawnych fizycznie oraz dla osób uzależnionych od alkoholu.

Domy pomocy społecznej znajdowały się **na terenie 22 powiatów**. Jedynie w powiecie rawskim i skierniewickim (podobnie, jak rok wcześniej) nie odnotowano funkcjonowania tego typu placówek. W przekroju terytorialnym największa liczba domów pomocy społecznej zlokalizowana była w stolicy województwa (15), a następnie w powiecie kutnowskim (6), zgierskim (4) i sieradzkim (3). Na terenie pozostałych powiatów funkcjonowały maksymalnie 2 jednostki tego typu.

W ciągu całego 2020 roku z opieki i wsparcia oferowanego przez domy pomocy społecznej w województwie łódzkim **skorzystało łącznie 6 975 osób**⁶⁹ (o 233 osoby mniej niż w roku 2019). Placówki te oferowały w 2020 roku **6 218 miejsc** (o 7 więcej w porównaniu do stanu z roku 2019).

---

⁶⁷ Sprawozdanie o placówkach zapewniających całodobową opiekę i wsparcie.

⁶⁸ Przeważająca część mieszkańców domów pomocy społecznej to osoby w wieku poprodukcyjnym, tj. w wieku powyżej 60 lat w przypadku kobiet i powyżej 65 lat dla mężczyzn (w województwie łódzkim na koniec 2020 roku osoby te stanowiły około 61,0% wszystkich mieszkańców DPS).

⁶⁹ Liczba osób, które skorzystały z usług DPS w ciągu roku nie jest równoznaczna z liczbą ich mieszkańców (wg stanu z początku lub z końca roku) – korzystający to każda osoba, która zamieszkiwała w DPS w ciągu roku, niezależnie od czasu przebywania w placówce. Dane dotyczące łącznej liczby osób korzystających z pomocy i wsparcia oferowanego przez domy pomocy społecznej pochodzą ze sprawozdań zgromadzonych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej. W sprawozdaniu MRPiPS-05 informacja ta nie występuje.

osoby takie zostały przeniesione do innych placówek, powróciły do rodziny lub usamodzielniały się. W tym samym okresie do domów pomocy społecznej w województwie łódzkim **przyjętych zostało jedynie 850 osób** (o 175 mniej niż w roku 2019), przy czym liczba osób w nich **umieszczonych** (tj. przyjętych do tych placówek po raz pierwszy) **wyniosła 847 osób**.

Należy zaznaczyć, że w związku z wystąpieniem epidemii COVID-19, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi podjęło w 2020 roku realizację projektu pn. „Łódzkie pomaga”, którego celem było zapewnienie zdrowia i bezpieczeństwa epidemicznego pensjonariuszy i kadry domów pomocy społecznej zlokalizowanych na terenie województwa łódzkiego oraz zapobieganie rozprzestrzeniania się COVID-19 w instytucjach opiekuńczych. W ramach projektu podmiotom prowadzącym zarejestrowane na terenie województwa łódzkiego DPS udzielano grantów z przeznaczeniem na: wypłatę dodatków do wynagrodzeń personelowi DPS, zapewnienie możliwości noclegu dla personelu poza miejscem zamieszkania, utworzenie tymczasowych miejsc do przeprowadzenia kwarantanny, zakup sprzętu i wyposażenia, środków ochrony indywidualnej i testów na COVID-19, niezbędnych do walki z pandemią. Łączna wartość wynosiła ponad 24,5 mln zł.

W końcu 2020 roku struktura mieszkańców domów pomocy społecznej według typu placówki, w której osoby te przebywały, przedstawiała się następująco:

- 388 osób zamieszkiwało domy dla osób w podeszłym wieku (o 191 osób mniej niż w końcu roku 2019);
- 1 537 osób przebywało w domach dla osób przewlekle somatycznie chorych (o 131 mniej);
- 724 osoby zamieszkiwały domy dla osób w podeszłym wieku oraz przewlekle somatycznie chorych (o 2 osoby więcej niż przed rokiem);
- 1 970 osób przebywało w domach dla osób przewlekle psychicznie chorych (o 102 osoby mniej);
- 436 osób zamieszkiwało domy dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie (o 22 mniej);
- 81 osób przebywało w domu dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (o 33 osoby więcej niż na koniec 2019 roku);
- 176 osób zamieszkiwało w domach dla dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie oraz dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie (o 35 mniej);
- 323 osoby przebywały w domu dla innych odbiorców, zgodnie z art. 56a, ust. 2 i 3 ustawy o pomocy społecznej (o 51 osób mniej).

Około 13,5% spośród wszystkich mieszkańców domów pomocy społecznej w województwie łódzkim (762 osoby) stanowiły osoby nie opuszczające łóżek.

Według stanu na koniec 2020 roku w strukturze wiekowej mieszkańców domów pomocy społecznej w województwie łódzkim przeważały osoby w wieku poprodukcyjnym (3 429 osób), stanowiące blisko 61,0% wszystkich osób korzystających z opieki oferowanej przez te placówki. Około 39,0% mieszkańców DPS stanowiły osoby w wieku produkcyjnym (2 218 osób), natomiast liczba osób w wieku przedprodukcyjnym zamieszkujących domy pomocy społecznej była marginalna (11 osób). Jednocześnie najstarszy mieszkaniec DPS w województwie łódzkim w 2020 roku miał 103 lata (odnotowano jedną taką osobę), najmłodszy zaś – 4 lata.

W końcu 2020 roku **na umieszczenie w domu pomocy społecznej w województwie łódzkim oczekiwało 201 osób** (o 34 mniej niż rok wcześniej). **Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc**

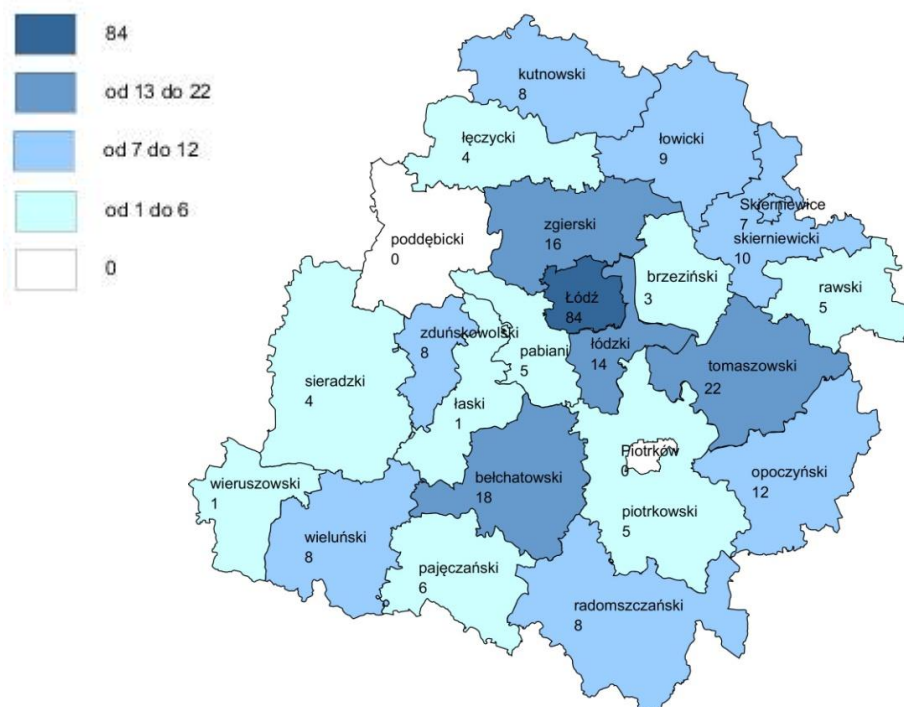
Z danych pozyskanych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej wynika, że dzienne domy pomocy dysponowały w 2020 roku **1 838 miejscami** (o 40 więcej niż w roku 2019 i o 105 więcej niż w roku 2018), z których w ciągu całego roku skorzystały łącznie **2 023 osoby** (o 164 osoby mniej niż przed rokiem).

Wsparcie dziennych domów pomocy realizowane było m.in. poprzez projekt Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej Senior-WIGOR na lata 2015-2020, w ramach którego samorzady mogły ubiegać się o środki na rozwój sieci dziennych domów dla osób starszych na swoim terenie. W pierwszej kolejności wsparcie udzielane było gminom wiejskim i miejsko-wiejskim charakteryzującym się niskimi dochodami w przeliczeniu na mieszkańca i wysokim odsetkiem seniorów w populacji lub brakiem wsparcia dla seniorów, w tym infrastruktury pomocy społecznej służącej do realizacji usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób starszych poza miejscem ich zamieszkania.

Kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów

Wśród innych form dziennej pomocy skierowanej do osób starszych znajdują się **kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów**. Ich liczba w regionie systematycznie wzrasta – w 2020 roku w województwie funkcjonowało **258 placówek** tego typu, co stanowi wzrost o ok. 2,0% (5 placówek) w stosunku do roku 2019 oraz aż o 38,7% (72 placówki) w stosunku do roku 2015. Największą liczbę miejsc spotkań dla seniorów w 2020 roku odnotowano w Łodzi (84), a także w powiatach: tomaszowskim (22), bełchatowskim (18), zgierskim (16) oraz łódzkim wschodnim (14). Jednocześnie powiaty łaski i wierszowski dysponowały tylko jednym takim miejscem, natomiast w powiecie poddębickim i Piotrkowie Trybunalskim nie odnotowano w 2020 roku żadnej takiej placówki. W 2021 roku przewidywany jest dalszy wzrost liczby miejsc spotkań dla seniorów w województwie łódzkim o kolejne 7 jednostek.

Rysunek 91. Liczba klubów i innych miejsc spotkań dla seniorów w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2020 rok.

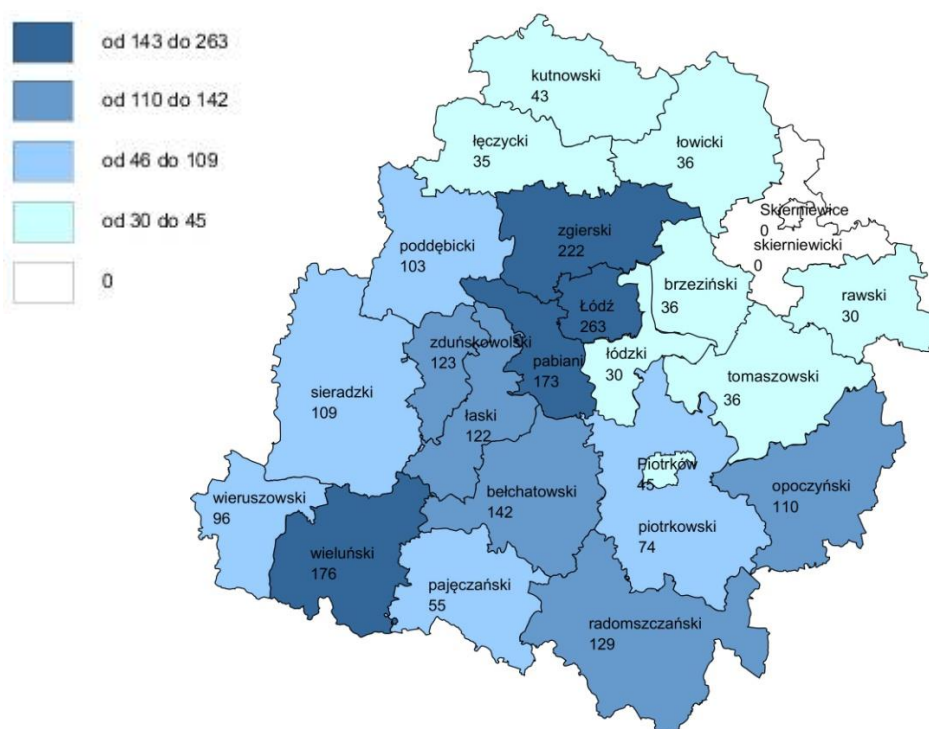
4. Osoby z niepełnosprawnościami

Środowiskowe domy samopomocy

Wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami oferowane jest przez kilka rodzajów instytucji. Jedną z nich są **środowiskowe domy samopomocy** będące ośrodkami wsparcia dziennego pobytu, które są przeznaczone dla osób przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie. W ośrodkach tych mogą być również prowadzone miejsca całodobowego okresowego pobytu.

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej oraz danymi zawartymi w sprawozdaniu MRPiPS-05, w województwie łódzkim w 2020 roku znajdowało się **47 środowiskowych domów samopomocy** (tyle samo co w roku 2019), spośród których 24 placówki prowadzone były przez samorządy gminne, 9 przez samorządy powiatowe, natomiast prowadzenie pozostałych 14 zlecono podmiotom niepublicznym. Środowiskowe domy samopomocy funkcjonowały w 2020 roku na terenie **22 powiatów** (brak ośrodków w powiecie skierniewickim oraz w Skierniewicach). Największa liczba omawianych placówek zlokalizowana była w Łodzi oraz w powiecie zgierskim (w obu przypadkach 5 jednostek), a także na terenie powiatu pabianickiego i wieluńskiego (po 4 ośrodki). Na terenie pozostałych powiatów znajdowały się od 1 do 3 placówek tego typu.

Rysunek 92. Łączna liczba osób korzystających ze środowiskowych domów samopomocy w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2020 rok.

Z usług oferowanych przez środowiskowe domy samopomocy w województwie łódzkim **skorzystało w ciągu całego roku łącznie 2 188 osób**⁷⁰ (o 62 osoby mniej niż przed rokiem). Ośrodki te oferowały w 2020 roku **2 023 miejsca** (o 40 więcej w porównaniu do roku 2019 i o 101 miejsc więcej niż w roku 2018), a liczba **osób w nich przebywających** według stanu na koniec roku wynosiła **2 005 osób**.

W ciągu całego 2020 roku w środowiskowych domach samopomocy w województwie łódzkim **umieszczono** (tj. przyjęto do tych ośrodków po raz pierwszy) **209 osób** (o 135 mniej niż przed rokiem), a z placówek tych odeszło 241 osób. Na umieszczenie w środowiskowych domach samopomocy w województwie łódzkim **oczekiwały 152 osoby** (według stanu na koniec 2020 roku; wartość zbliżona do odnotowanej w roku 2019). **Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc** w środowiskowych domach samopomocy (stosunek liczby osób umieszczonych w ciągu roku do ogółu osób wymagających umieszczenia w tych ośrodkach, tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim poziom **blisko 58,0%** i był niższy aż o około 10 p. proc. w stosunku do odnotowanego w 2019 roku. Oznacza to, że w 2020 roku około 42,0% osób wymagających umieszczenia w środowiskowych domach samopomocy nie otrzymało miejsca w istniejących ośrodkach.

Kluby samopomocy

Kluby samopomocy oferują częściową opiekę i pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osobom, które wymagają wsparcia ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność. Ponadto prowadzone są kluby samopomocy dedykowane wyłącznie osobom z zaburzeniami psychicznymi.

Zgodnie z danymi ze sprawozdań przekazywanych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 roku kluby samopomocy w województwie łódzkim⁷¹ **oferowały łącznie 355 miejsc** (o 80 miejsc mniej niż w roku 2019 i aż o 175 mniej niż w roku 2018), z których **skorzystało łącznie 317 osób** (o około 100 mniej niż przed rokiem). Najwięcej osób korzystało z usług klubów samopomocy w Bełchatowie (120 osób) oraz w Łodzi (113).

Ponadto, jak wynika z danych MRiPS, w roku oceny na terenie województwa łódzkiego odnotowano funkcjonowanie zaledwie **4 klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi**, które zlokalizowane były w Łodzi (3 ośrodki) oraz w Witoni (powiat łęczycki; 1 ośrodek). Łącznie ośrodki te dysponowały 105 miejscami, z których w 2020 roku skorzystało 128 osób.

Warsztaty terapii zajęciowej

Kolejną instytucją oferującą wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami są **warsztaty terapii zajęciowej**. Zgodnie z danymi Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych⁷² (według stanu na dzień 31.12.2019 r.) w województwie łódzkim funkcjonowało **41 tego**

---

⁷⁰ Dane dotyczące łącznej liczby osób, które w ciągu całego roku skorzystały z usług środowiskowych domów samopomocy pochodzą ze sprawozdań zgromadzonych w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej. W sprawozdaniu MRPiPS-05 informacja ta nie występuje.

⁷¹ Ze względu na brak podziału na kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi w formularzu Oceny zasobów pomocy społecznej (począwszy od 2018 roku), wartości podane w opisie należy odnosić łącznie do obu rodzajów tych placówek.

⁷² Źródło: baza zamieszczona na stronie: www.niepelnospawni.gov.pl/art,10,warsztaty-terapii-zajeciowej-pjm (14.05.2021).

rodzaju placówek (tyle samo, co w roku poprzednim). Dostęp do tego rodzaju wsparcia mieli mieszkańcy większości powiatów regionu poza powiatem pajęczańskim oraz skierniewickim, gdzie nie odnotowano funkcjonowania tego typu jednostek. Największa liczba warsztatów terapii zajęciowej znajdowała się w Łodzi (9), natomiast na terenie pozostałych powiatów znajdowało się od 1 do maksymalnie 4 (powiat zgierski) tego typu placówek.

Zgodnie z danymi ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, w województwie łódzkim w 2020 roku w zajęciach organizowanych przez warsztaty terapii zajęciowej **uczestniczyło 1 645 osób**, a zatem o 112 osób mniej niż w roku 2019. W roku 2021 przewiduje się utrzymanie liczby osób biorących udział w zajęciach organizowanych przez WTZ na zbliżonym poziomie.

Zakłady aktywności zawodowej

Województwo łódzkie posiada dość ubogą infrastrukturę wsparcia aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych (w tym również osób dotkniętych niepełnosprawnością z powodu zaburzeń psychicznych) w postaci **zakładów aktywności zawodowej** (ZAZ). Zgodnie z danymi RCPS w Łodzi, w 2020 roku w całym województwie łódzkim funkcjonowało zaledwie **8 zakładów aktywności zawodowej**, przy czym w roku oceny liczba tego typu jednostek zwiększyła się o jedną (w 2020 roku utworzono ZAZ „Balcerów” w Skierniewicach Stowarzyszenia Rodziców i Opiekunów Dzieci Niepełnosprawnych „Wspólna Troska” z siedzibą w Skierniewicach). Niemniej jednak tempo powstawania nowych ZAZ w województwie łódzkim jest bardzo niskie – ostatnim rokiem (przed 2020), w którym odnotowano utworzenie zakładu aktywności zawodowej w regionie, był rok 2018.

Pozostałe 7 zakładów aktywności zawodowej, funkcjonujących dotychczas w województwie łódzkim, zlokalizowanych było na terenie następujących powiatów:

- ZAZ w Łodzi Caritas Archidiecezji Łódzkiej z siedzibą w Łodzi (miasto Łódź);
- ZAZ „Dobry Start” w Łodzi Towarzystwa Przyjaciół Niepełnosprawnych z siedzibą w Łodzi (miasto Łódź);
- ZAZ Argenta w Łodzi Fundacji Aktywni w Pracy z siedzibą w Warszawie (miasto Łódź);
- ZAZ „Zdrowa Kuchnia” w Jedliczu Towarzystwa Przyjaciół Niepełnosprawnych z siedzibą w Łodzi (powiat zgierski);
- ZAZ w Łowiczu z filią w Tuszynie Stowarzyszenia Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” (powiat łowicki, powiat łódzki wschodni);
- ZAZ w Wieruszowie Stowarzyszenia Integrycyjnego „Klub Otwartych Serc” z siedzibą w Wieruszowie (powiat wieruszowski);
- ZAZ w Rawie Mazowieckiej Rawsko-Bialskiej Spółdzielni Socjalnej „Nadzieja i Praca” z siedzibą w Rawie Mazowieckiej (powiat rawski);

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 roku w zajęciach organizowanych przez omawiane podmioty **uczestniczyło łącznie 377 osób**, tj. aż o 168 osób więcej niż w roku 2019. Zgodnie z przewidywaniami na 2021 rok, liczba uczestników zajęć prowadzonych w zakładach aktywności zawodowej w województwie łódzkim zwiększy się o około 5,0%.

5. Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym

Poza jednostkami opisanymi we wcześniejszych częściach opracowania, w województwie łódzkim funkcjonują również podmioty oferujące wsparcie innym grupom osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym, m.in. osobom bezrobotnym, matkom z małoletnimi dziećmi i kobietom w ciąży, osobom będącym w kryzysie bezdomności czy cudzoziemcom. Jednocześnie niektórych jednostek i ośrodków wsparcia nie można jednoznacznie przypisać do konkretnej grupy odbiorców pomocy ze względu na fakt, że udzielają one wsparcia szerokiemu gronu beneficjentów.

Domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży

W województwie łódzkim w 2020 roku funkcjonował zaledwie **1 dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży**, który zlokalizowany był w Łodzi. Ośrodek ten dysponował **60 miejscami**, z których w ciągu całego roku **skorzystało 135 osób**.

Centra integracji społecznej

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniach Centrów Integracji Społecznej (CIS), w 2020 roku w województwie łódzkim funkcjonowało tylko **1 centrum integracji społecznej znajdujące się w Łodzi**, tj. Centrum Integracji Społecznej MEA w Łodzi przy Fundacji UWOLNIENIE. Liczba CIS w województwie zmniejszyła się o jedną placówkę w porównaniu do roku 2019 (w roku oceny sprawozdania ze swojej działalności nie przekazała placówka funkcjonująca dotychczas w Radomsku). Podobna sytuacja miała miejsce w roku 2019, kiedy odnotowano zaprzestanie działalności przez CIS znajdujący się w Opocznie.

W ciągu całego 2020 roku w zajęciach organizowanych przez jedyne centrum integracji społecznej funkcjonujące w regionie **udział wzięło łącznie 342 mieszkańców województwa łódzkiego**. Uczestników zajęć objęto **reintegracją zawodową i społeczną** oraz działaniami mającymi na celu **usamodzielnienie ekonomiczne**, przy czym stosunkowo największą ich część⁷³ stanowiły osoby długotrwale bezrobotne (17,3%; 59 osób), a następnie osoby uzależnione od alkoholu (13,5%; 46 osób) oraz osoby z niepełno sprawnościami (ponad 11,4%; 39 osób). Uczestnikami zajęć w CIS w 2020 roku były również osoby zwalniane z zakładów karnych, mające trudności w integracji ze środowiskiem (łącznie 22 osoby w ciągu roku), a także osoby z zaburzeniami psychicznymi oraz znajdujące się w kryzysie bezdomności, realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności (łącznie 2 osoby). W ramach usług reintegracji zawodowej i społecznej oferowanych przez centra integracji społecznej, uczestnicy zajęć najczęściej korzystali m.in. z indywidualnego poradnictwa psychologicznego lub terapeutycznego, szkoleń zawodowych prowadzonych przez podmiot zewnętrzny oraz grup edukacyjnych. Stosunkowo często korzystano również z zajęć terapeutycznych oraz z przekazywanych przez centrum propozycji ofert pracy. Ponadto w 2020 roku 22 osoby, które pozytywnie zakończyły uczestnictwo w działaniach mających na celu usamodzielnienie ekonomiczne, znalazły zatrudnienie u pracodawcy bez zatrudnienia wspieranego.

---

⁷³ Dotyczy osób, które zostały zaklasyfikowane do konkretnej grupy uczestników.

Kluby integracji społecznej

Kluby integracji społecznej stanowią ośrodki wsparcia dziennego pobytu, które przeznaczone są dla osób wymagających częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność. Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniach Klubów Integracji Społecznej (KIS), w 2020 roku w województwie łódzkim funkcjonowało **8 ośrodków tego typu** (tyle samo, co w roku 2019). Placówki te zlokalizowane były na terenie Łodzi (2 ośrodki), powiatu zgierskiego (2 ośrodki – w Aleksandrowie Łódzkim oraz w Zgierzu), a także w powiatach: pabianickim (Pabianice), radomszczańskim (Radomsko), sieradzkim (Błaszki) i tomaszowskim (Tomaszów Mazowiecki). Wszystkie ośrodki prowadzone były przez jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego.

W zajęciach organizowanych przez kluby integracji społecznej w 2020 roku **udział rozpoczęło 657 osób**⁷⁴. Liczba ta jest o wiele niższa od wartości odnotowanych w latach poprzednich (1 110 osób w roku 2019; 1 135 osób w roku 2018), co może wiązać się z pojawieniem się w 2020 roku stanu epidemii COVID-19. Należy podejrzewać, że epidemia – ograniczając możliwość funkcjonowania w wielu obszarach życia – wpłynęła również na zmniejszenie uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez instytucje świadczące pomoc i wsparcie w ramach systemu pomocy społecznej.

W 2020 roku najczęściej uczestnikami zajęć organizowanych przez KIS były osoby długotrwale bezrobotne (zajęcia rozpoczęło 407 osób) oraz uzależnione od alkoholu (155 osób), a także osoby z niepełnosprawnościami (81 osób rozpoczęło zajęcia w 2020 roku). Zdecydowanie rzadziej z usług oferowanych przez kluby korzystały osoby zwalniane z zakładów karnych (32 osoby), osoby będące w kryzysie bezdomności (20), chore psychicznie (18) czy uzależnione od narkotyków (6). Jednocześnie w 2020 pojawiła się również dodatkowa kategoria uczestników zajęć, tj. **osoby objęte indywidualną pracą socjalną z uwagi na stan epidemii** i związane z nim sytuacje kryzysowe – pomocą z tego powodu w klubach integracji społecznej funkcjonujących w województwie łódzkim objęto 26 osób.

W ramach usług **reintegracji społecznej** realizowanych przez kluby integracji społecznej, uczestnicy zajęć w 2020 roku najczęściej korzystali z zajęć edukacyjnych (w ciągu całego roku udział w nich wzięło 248 osób) oraz poradnictwa psychologicznego (219 osób), a nieco rzadziej z zajęć terapeutycznych indywidualnych (łącznie 124 osoby) i grupowych (24 osoby) oraz z poradnictwa prawnego (42 osoby). W ramach usług **reintegracji zawodowej** największą liczbę uczestników odnotowano w przypadku szkoleń zawodowych (skorzystało z nich łącznie 99 osób), natomiast z doradztwa i szkoleń w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej, w tym w formie spółdzielni socjalnej, skorzystało łącznie 78 osób. Jednocześnie w 2020 roku spośród wszystkich osób, które zakończyły udział w zajęciach prowadzonych przez kluby integracji społecznej (łącznie 279 osób), 209 zostało skierowanych do prac społecznie użytecznych, a 46 podjęło zatrudnienie u pracodawcy. Zdecydowanie rzadziej osoby takie usamodzielniały się, były kierowane do zajęć w centrach aktywności zawodowej lub do robót publicznych, czy też podejmowały staż zawodowy (w 2020 roku było to od 1 do 3 osób).

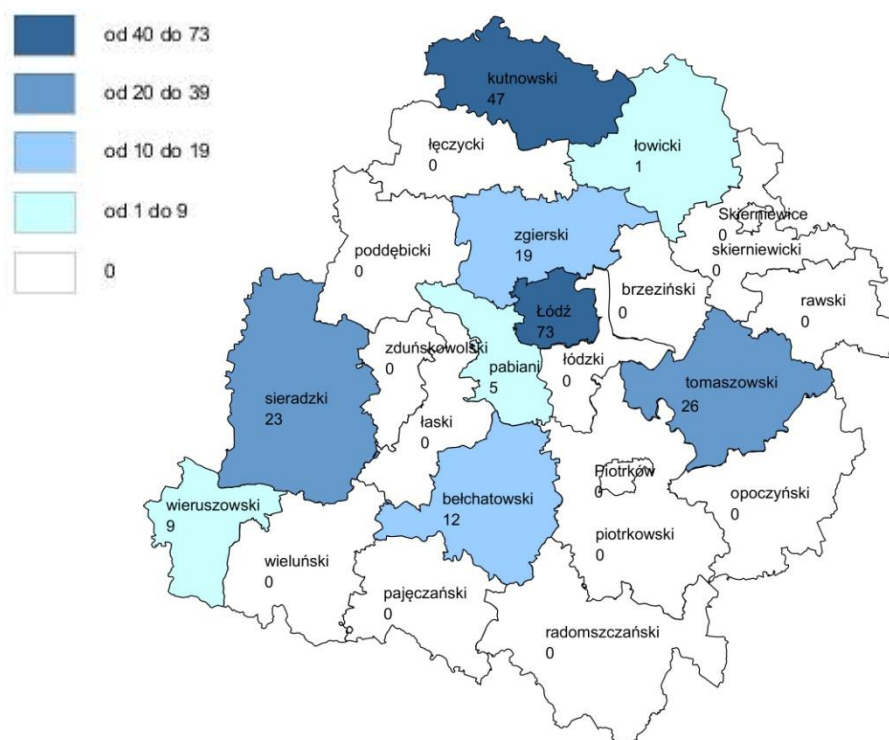
⁷⁴ W sprawozdaniu KIS dostępne są informacje dotyczące wyłącznie liczby osób, które rozpoczęły i zakończyły udział w zajęciach.

Mieszkania chronione

Formą wsparcia w obszarze zapewnienia odpowiednich warunków mieszkaniowych są mieszkania chronione, które stanowią m.in. pomoc w usamodzielnianiu osób opuszczających instytucjonalną pieczę zastępczą, schroniska oraz zakłady poprawcze. Pobyt w mieszkaniu chronionym przysługuje również osobom wymagającym wsparcia m.in. ze względu na wiek, niepełnosprawność lub chorobę.

Zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej oraz ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 roku w województwie łódzkim odnotowano **69 mieszkań chronionych**⁷⁵ (aż o 11 więcej niż w roku 2019), oferujących łącznie **241 miejsc**. Jednocześnie 28 spośród omawianych jednostek przeznaczonych było dla osób z zaburzeniami psychicznymi (łącznie 68 miejsc), a 12 dla osób usamodzielnianych opuszczających m.in. niektóre typy placówek opiekuńczo-wychowawczych, schroniska oraz zakłady poprawcze (jednostki te oferowały 56 miejsc).

Rysunek 93. Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdania Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za 2020 rok.

W zależności od celu udzielania wsparcia, mieszkanie chronione może być prowadzone jako **mieszkanie chronione treningowe**, w którym zapewne są usługi bytowe oraz nauka, rozwijanie lub utrwalanie samodzielności, sprawności w zakresie samoobsługi oraz pełnienia ról społecznych, lub **mieszkanie chronione wspierane**, przeznaczone dla osób niepełnosprawnych fizycznie lub z zaburzeniami psychicznymi oraz osób w podeszłym wieku

⁷⁵ Zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR oraz ze sprawozdań OZPS, w przypadku dwóch mieszkań chronionych znajdujących się w województwie łódzkim, tj. w powiecie rawskim i zduńskowolskim, nie odnotowano w 2020 roku osób korzystających.

lub przewlekle chorych. W województwie łódzkim w 2020 roku zdecydowana większość mieszkań chronionych prowadzonych było w formie **mieszkań treningowych (45 jednostek oferujących 150 miejsc)**, natomiast pozostałe **24 jednostki** funkcjonowały jako **mieszkania wspierane (91 miejsc)**.

Na 24 powiaty województwa łódzkiego 11 dysponowało mieszkaniem chronionymi, z czego największa ich liczba (32) funkcjonowała w powiecie kutnowskim. Mieszkania te mieszczą się w Kompleksie Terapeutyczno-Integracyjnym „Wspólny dom” w Kutnie⁷⁶. Stosunkowo dużą liczbę mieszkań chronionych odnotowano również w Łodzi (14 – o 4 więcej niż w roku poprzednim) oraz w powiecie tomaszowskim (8 – z czego 6 prowadzonych przez gminę Tomaszów Mazowiecki), a w pozostałych dziewięciu powiatach województwa łódzkiego ich liczba zawierała się między 1 a 3.

Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej z usług oferowanych w ramach mieszkań chronionych w ciągu całego 2020 roku **skorzystało łącznie 215 osób** (o 16 osób więcej niż w roku 2019). Liczba osób umieszczonych w mieszkaniach chronionych (tj. przyjętych do tych placówek w 2020 roku) wyniosła w województwie łódzkim 142 osoby, natomiast na miejsce w mieszkaniu chronionym oczekiwało jedynie 16 osób. **Wskaźnik zaspokojenia potrzeb miejsc** w mieszkaniach chronionych (stosunek liczby osób umieszczonych do ogółu osób wymagających umieszczenia w mieszkaniach chronionych, tj. osób umieszczonych oraz oczekujących na umieszczenie) osiągnął w województwie łódzkim **wartość 90,0%**, (podobnie, jak w roku 2019) – oznacza to, iż w 2020 roku jedynie około 10,0% osób oczekujących na umieszczenie w mieszkaniu chronionym nie otrzymało miejsca w funkcjonujących placówkach.

Schroniska, noclegownie i ogrzewalnie dla osób bezdomnych

Schronienie dla osób bezdomnych udzielane jest poprzez przyznanie tymczasowego miejsca w schronisku dla osób bezdomnych albo w noclegowni. **Schronisko dla osób bezdomnych** zapewnia całodobowe, tymczasowe schronienie oraz usługi ukierunkowane na wzmacnianie aktywności społecznej, wyjście z bezdomności i uzyskanie samodzielności życiowej osobom bezdomnym, które podpisały kontrakt socjalny. Dodatkowo w 2018 roku wprowadzono nowy typ placówki, jakim jest **schronisko dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi**, przeznaczone dla osób bezdomnych, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej pomocy i opieki innych osób w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W **noclegowni** zapewniane jest osobom bezdomnym tymczasowe schronienie w postaci miejsca noclegowego, umożliwiającego spędzenie nocy w warunkach gwarantujących ochronę życia i zdrowia. Schronienie osobom bezdomnym zapewnia się również w formie **ogrzewalni**, która umożliwia interwencyjny, bezpieczny pobyt w ogrzewanych pomieszczeniach wyposażonych co najmniej w miejsca siedzące.

Według danych zgromadzonych w sprawozdaniach z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 roku osoby bezdomne z tymczasowego schronienia udzielanego w różnych typach jednostek skorzystały na terenie **jedenastu powiatów** województwa łódzkiego, przy czym⁷⁷:

⁷⁶ <http://mops.kutno.pl/index.php?go=news&id=124> (18.05.2021 r.)

⁷⁷ Ze względu na brak informacji dotyczącej liczby ośrodków udzielających schronienia osobom bezdomnym w zmodyfikowanym formularzu OZPS (funkcjonującym od 2018 roku) podano jedynie liczbę powiatów, na terenie których osoby bezdomne skorzystały w 2020 roku ze schronienia.

- **w schroniskach dla osób bezdomnych** – na terenie **ośmiu powiatów**: bełchatowskiego, pabianickiego, poddębickiego, radomszczańskiego, tomaszowskiego, zgierskiego oraz na terenie Łodzi i Piotrkowa Trybunalskiego; jednocześnie żadne z powyższych schronisk **nie oferowało usług opiekuńczych**;
- **w noclegowniach** – w **pięciu powiatach**: kutnowskim, łowickim, pabianickim, zgierskim oraz w Łodzi;
- **w ogrzewalniach** – na terenie **czterech powiatów**: kutnowskiego, sieradzkiego, tomaszowskiego oraz zgierskiego.

łącznie we wszystkich placówkach, które w 2020 roku udzielały osobom bezdomnym schronienia w województwie łódzkim, dostępnych było **931 miejsc** (o około 40 miejsc mniej niż przed rokiem). W ciągu całego roku ze wsparcia oferowanego przez poszczególne typy placówek skorzystało odpowiednio: **w schroniskach dla osób bezdomnych – 1 377 osób, w noclegowniach – 224 osoby, w ogrzewalniach – 291 osób**. Jednocześnie w 2020 roku odnotowano dalszy **spadek liczby osób korzystających** z tymczasowego schronienia udzielanego w schroniskach i noclegowniach (ze wsparcia w obu tych typach jednostek skorzystało łącznie o 390 osób mniej niż przed rokiem i o około 600 osób mniej w porównaniu do roku 2018). Liczba osób korzystających ze schronienia w ogrzewalniach była jedynie nieznacznie niższa niż przed rokiem.

Niemniej jednak dane pozyskane ze sprawozdań w ramach Oceny zasobów pomocy społecznej nie dają pełnego obrazu wsparcia oferowanego osobom bezdomnym w zakresie tymczasowego schronienia. Zgodnie z danymi zawartymi w „Rejestrze miejsc, w których gminy województwa łódzkiego udzielają tymczasowego schronienia w schroniskach dla osób bezdomnych, schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, noclegowniach oraz ogrzewalniach” dostępnym na stronie internetowej łódzkiego Urzędu Wojewódzkiego⁷⁸, w województwie łódzkim zarejestrowanych było łącznie 128 jednostek oferujących tymczasowe schronienie, z czego: 108 schronisk dla osób bezdomnych (w tym 3 z usługami opiekuńczymi), 15 noclegowni oraz 5 ogrzewalni. Zgodnie z rejestrem, placówki te funkcjonowały na terenie wszystkich powiatów województwa łódzkiego.

---

⁷⁸ <http://www.pomoc.lodzkie.eu/page/index.php?str=351> (24.05.2021).

V. KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK

W niniejszym rozdziale zaprezentowano dane dotyczące zatrudnienia w następujących:

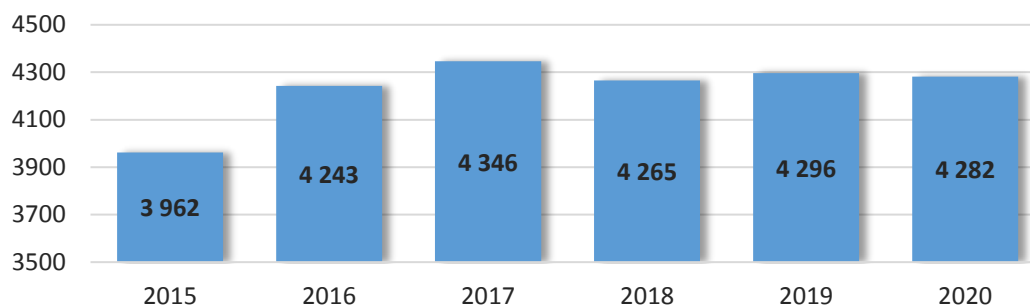
- 1) jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej:
    - ośrodkach pomocy społecznej;
    - powiatowych centrach pomocy rodzinie;
    - miejskich ośrodkach pomocy rodzinie;
  - 2) zasobach instytucjonalnych pomocy i wsparcia:
    - domach pomocy społecznej,
    - ośrodkach wsparcia, w tym w szczególności:
      - o środowiskowych domach samopomocy,
      - o klubach samopomocy,
      - o dziennych domach pomocy,
      - o schroniskach dla osób bezdomnych;
  - 3) zasobach instytucjonalnych wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej:
    - placówkach wsparcia dziennego,
    - placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
  - 4) jednostkach działających w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej:
    - klubach integracji społecznej
    - centrach integracji społecznej;
  - 5) jednostkach działających w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami:
    - warsztatach terapii zajęciowej,
- oraz w mieszkaniach chronionych, stanowiących świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej – ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, miejskie ośrodki pomocy rodzinie

Kadrę jednostek organizacyjnych pomocy społecznej stanowią osoby zatrudnione w ośrodkach pomocy społecznej (szczebel gminny), powiatowych centrach pomocy rodzinie (szczebel powiatowy) oraz miejskich ośrodkach pomocy rodzinie (realizujących zadania z zakresu pomocy społecznej zarówno na szczeblu gminnym, jak i powiatowym) na podstawie umowy o pracę, niezależnie od obszaru wykonywanych zadań (np.: pomoc społeczna, świadczenia rodzinne, piecza zastępcza). Do kadry wliczone są też osoby zatrudnione w ramach środków EFS. Dane obrazujące zatrudnienie dotyczą stanu na dzień 31 grudnia 2020 roku.

W 2020 roku w jednostkach pomocy społecznej zatrudnionych było ogółem **4 282 pracowników**, z czego około 5,2% stanowiła kadra kierownicza (dyrektorzy, kierownicy i ich zastępcy), 32,5% – pracownicy socjalni, 9,1% pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne usługi opiekuńcze (zatrudnieni w ośrodkach pomocy społecznej), a 53,2% – pozostali pracownicy. Łączna liczba osób zatrudnionych w jednostkach pomocy społecznej w województwie łódzkim utrzymała się na poziomie zbliżonym do obserwowanego w roku 2019 (spadek liczby zatrudnionych o 14 osób).

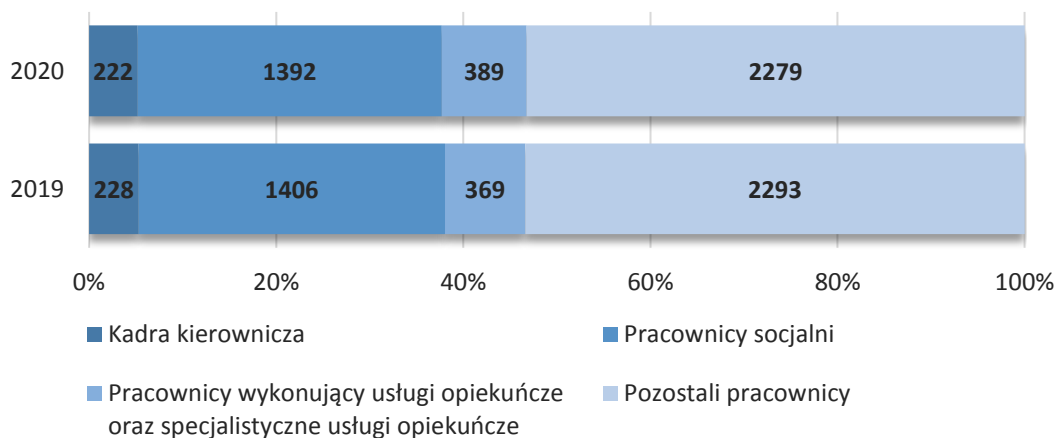
Rysunek 94. Liczba osób zatrudnionych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2015-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Podobnie jak poziom zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej, również i jego struktura w 2020 roku nie uległa wyraźnym zmianom. W roku oceny odnotowano nieznaczny spadek liczby pracowników socjalnych (o 14 osób), osób pełniących funkcje kierownicze (o 6 osób) oraz pozostałych pracowników (14 osób mniej niż w roku poprzednim). Zwiększeniu uległa natomiast liczba pracowników wykonujących usługi opiekuńcze (wzrost o 20 osób).

Rysunek 95. Struktura zatrudnienia w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w roku 2019 i 2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Największą liczbowo kadrę pomocy społecznej w roku oceny odnotowano w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w mieście Łodzi (770 osób; o 29 osób mniej niż w roku 2019) oraz w powiatach radomszczańskim (331 osób; o 8 osób mniej), zgierskim (308 osób; o 6 osób więcej) i bełchatowskim (299 osób; bez zmian). Najmniej pracowników pomocy społecznej odnotowano w powiatach skierniewickim i brzezińskim – w 2020 roku było to odpowiednio 57 i 62 osoby.

Tabela 4. Liczba pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej ogółem w województwie łódzkim w latach 2017-2020

L.p.	Powiat*	2017	2018	2019	2020
1	m. Łódź	759	766	799	770
2	radomszczański	387	346	339	331
3	zgierski	312	311	302	308
4	bełchatowski	279	299	294	299
5	kutnowski	229	212	216	222
6	sieradzki	214	195	213	209
7	opoczyński	178	189	164	206
8	pabianicki	199	211	208	204
9	piotrkowski	180	183	198	196
10	tomaszowski	203	213	207	195
11	rawski	133	125	122	124
12	m. Piotrków Trybunalski	130	130	127	123
13	wieluński	146	117	124	123
14	łowicki	106	111	103	113
15	łęczycki	128	123	126	109
16	zduńskowolski	104	109	109	108
17	łódzki wschodni	116	95	108	103
18	pajęczański	101	102	99	98
18	łaski	85	83	89	89
20	poddębicki	92	81	83	85
21	m. Skierniewice	72	76	74	76
22	wieruszowski	70	71	73	72
23	brzeziński	62	65	63	62
24	skierniewicki	61	52	56	57

* Powiaty uszeregowane według wartości z 2020 roku.

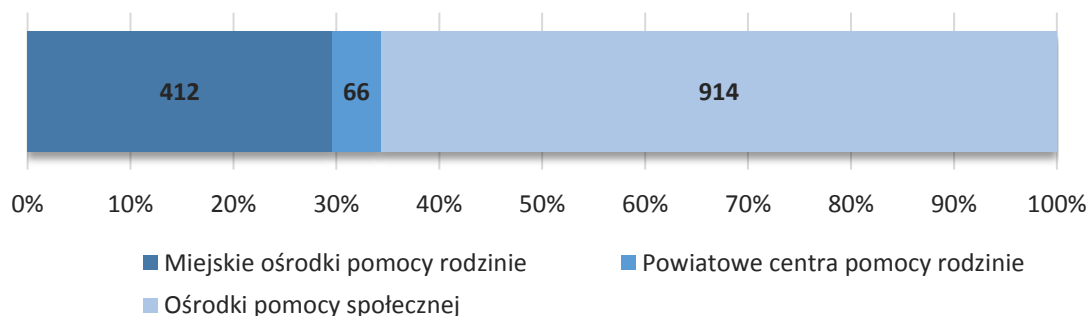
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

W 21 powiatowych centrach pomocy rodzinie funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2020 roku **zatrudnione były 438 osób** (o 15 więcej niż w roku 2019). Najwięcej pracowników zatrudnionych było w powiatowych centrach pomocy rodzinie w powiatach: kutnowskim (41 osób; o 5 osób więcej niż przed rokiem), sieradzkim (38 osób; o 1 więcej), radomszczańskim (40 osób; o 3 osoby mniej) oraz bełchatowskim (34 osoby; o 1 więcej niż przed rokiem). Najmniejszymi pod względem liczby pracowników były powiatowe centra pomocy rodzinie w powiatach: skierniewickim (5 osób) oraz pajęczańskim (7 osób) i łaskim (8 pracowników). **W 3 miejskich ośrodkach pomocy rodzinie** funkcjonujących w województwie łódzkim w 2020 roku **zatrudnionych było łącznie 969 osób** (o 31 osób mniej niż przed rokiem), z czego najwięcej (770) w Łodzi. W MOPR w Piotrkowie Trybunalskim pracowały łącznie 123 osoby (o 4 mniej niż rok wcześniej), a w Skierniewicach – 76 (o 2 osoby więcej).

W 174 ośrodkach pomocy społecznej w 2020 roku zatrudnionych było łącznie 2 875 osób (o 2 więcej niż w roku 2019). W ujęciu powiatowym najwięcej pracowników ośrodków pomocy społecznej odnotowano w powiatach radomszczańskim oraz zgierskim (na terenie obu powiatów 291 osób) oraz bełchatowskim (265 osób), zaś najmniej w powiecie brzezińskim (45 osób) oraz skierniewickim (52 osoby).

W 2020 roku we wszystkich jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim zatrudnionych było łącznie **1 392 pracowników socjalnych** (tj. osób posiadających wykształcenie w zawodzie pracownika socjalnego, których kwalifikacje określa art. 116 i 156 ustawy o pomocy społecznej). Oznacza to, że w roku oceny **w zawodzie tym pracowało o 14 osób mniej** niż w roku 2019. Zdecydowana większość pracowników socjalnych (914 osób) zatrudnionych była w ośrodkach pomocy społecznej, 66 przedstawicieli tego zawodu pracowało w powiatowych centrach pomocy rodzinie, a w trzech wyodrębnionych jednostkach pomocy społecznej (MOPS w Łodzi, MOPR w Skierniewicach, MOPR w Piotrkowie Trybunalskim) pracowało łącznie 412 pracowników socjalnych.

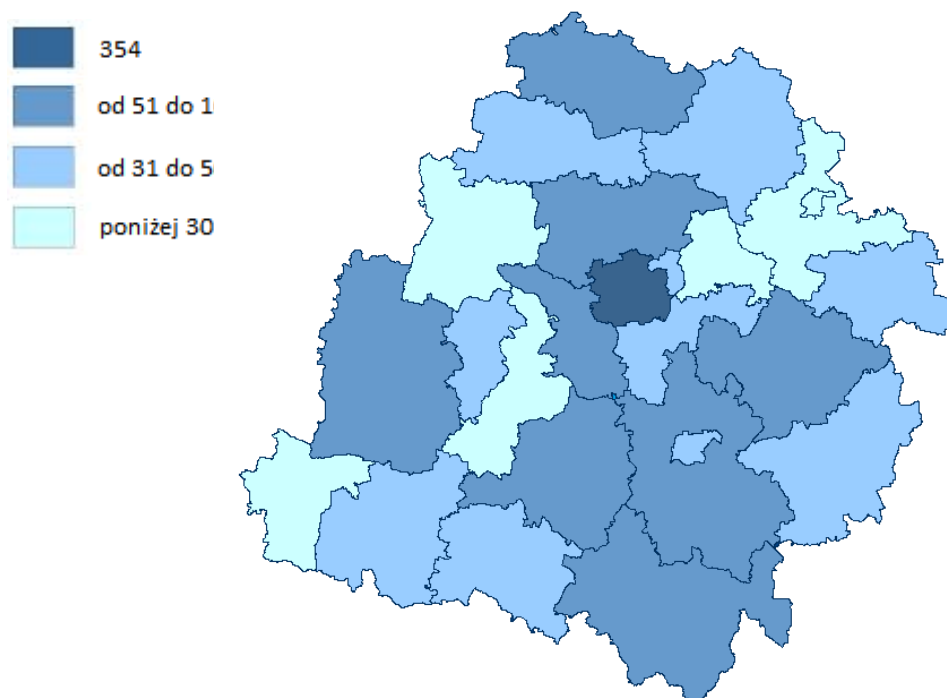
Rysunek 96. Struktura zatrudnienia pracowników socjalnych w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Najwięcej pracowników socjalnych zatrudnionych było w jednostkach organizacyjnych pomocy społecznej zlokalizowanych w Łodzi (354 osoby), natomiast najmniejszą ich liczbę odnotowano na terenie powiatów: brzezińskim, poddębickim, łaskim, wierszowskim i skierniewickim oraz w Skierniewicach.

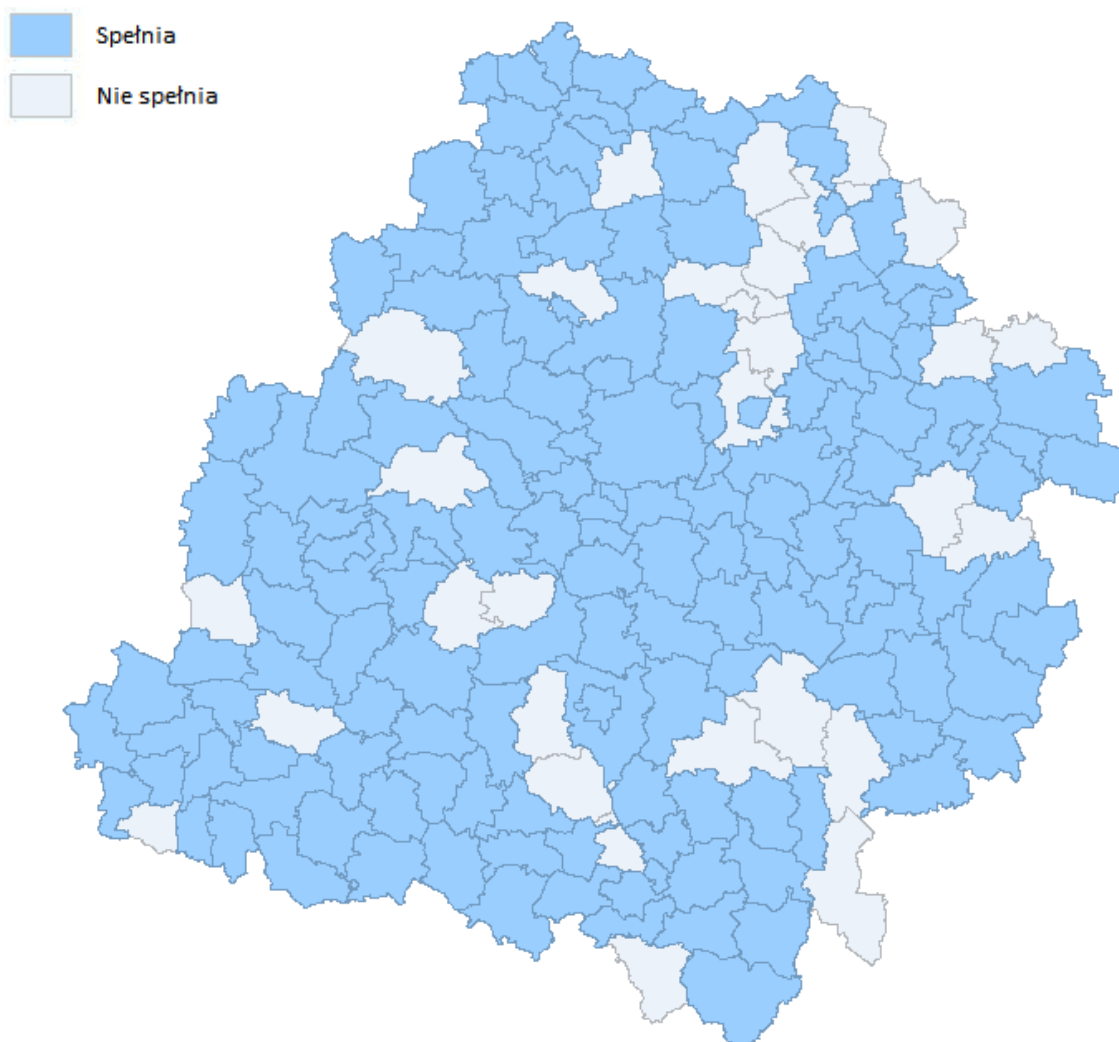
Rysunek 97. Liczba pracowników socjalnych w województwie łódzkim w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Jednocześnie, ustawa o pomocy społecznej określa szczegółowe **kryteria zatrudnienia pracowników socjalnych przez gminy**. Zgodnie z art. 110 ust. 11 i 12 ustawy o pomocy społecznej z 2004 roku, gmina powinna zatrudniać nie mniej niż trzech pełnoetatowych pracowników socjalnych oraz spełniać jeden z dwóch wymogów, tj. zatrudniać jednego pracownika socjalnego w pełnym wymiarze czasu pracy na 2000 mieszkańców lub 50 rodzin/osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną. W 2020 roku powyższe kryteria **zostały spełnione przez 147 gmin województwa łódzkiego**, a w przypadku 30 gmin co najmniej jeden warunek ustawy nie został spełniony. Łączna liczba gmin zatrudniających wymaganą ustawą liczbę pracowników socjalnych była w 2020 roku wyższa o 2 jednostki w stosunku do stanu z roku 2019, przy czym sześć gmin spełniło warunek ustawy, a w przypadku czterech odnotowano brak jego spełnienia w porównaniu do roku poprzedniego.

Rysunek 98. Spełnianie ustawowych kryteriów zatrudnienia pracowników socjalnych przez gminy w województwie łódzkim w 2020 roku

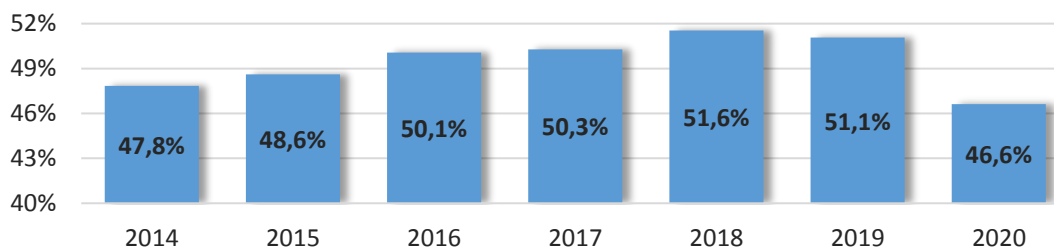
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Kryteria dotyczące wymaganej liczby pracowników socjalnych zostały spełnione przez wszystkie gminy z terenu 5 powiatów, tj.: łęczyckiego, łódzkiego wschodniego,

opoczyńskiego, pabianickiego i pajęczańskiego, a także przez 3 miasta na prawach powiatu: Łódź, Piotrków Trybunalski i Skierniewice. Stosunkowo najmniejszą liczbę gmin spełniających warunek ustawy w 2020 (procentowo, w stosunku do łącznej liczby gmin w powiecie) odnotowano w powiatach łowickim, skierniewickim oraz piotrkowskim.

Zgodnie z danymi z aplikacji CeSAR MRPiPS, wskaźnik obrazujący **stopień specjalizacji pracowników socjalnych** w województwie łódzkim wyniósł w 2020 roku **46,6%**. Odsetek pracowników posiadających specjalizację I lub II stopnia w zawodzie zmniejszył się zatem znacząco w porównaniu do wartości odnotowanych w latach 2018-2019, osiągając jednocześnie poziom najniższy od 2014 roku. Sytuacja ta może być spowodowana rotacją wśród pracowników socjalnych, tj. odchodzeniem doświadczonych, wieloletnich pracowników, w miejsce których zatrudniani są pracownicy nieposiadający jeszcze specjalizacji w zawodzie. Z tego względu niezwykle ważne jest wsparcie procesu profesjonalizacji kadr służb społecznych, w tym pracowników socjalnych, m.in. poprzez tworzenie warunków organizacyjnych i finansowych umożliwiających podnoszenie kwalifikacji i umiejętności zawodowych, w tym osiągnięcie kolejnych stopni specjalizacji.

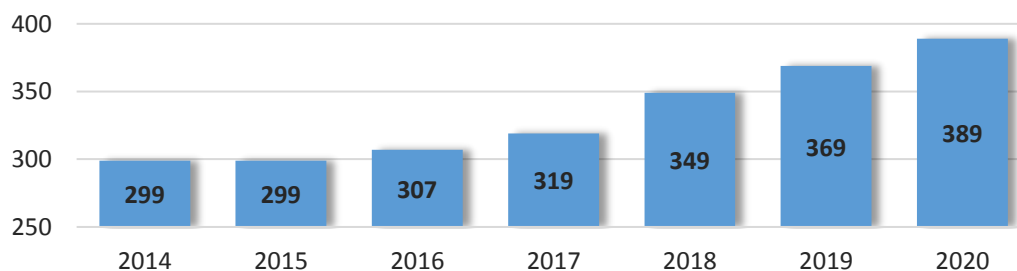
Rysunek 99. Wskaźnik specjalizacji pracowników socjalnych w województwie łódzkim w latach 2014-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Kolejną grupę pracowników zatrudnianych w ośrodkach pomocy społecznej stanowią **pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze**. W 2020 roku w województwie łódzkim na powyższych stanowiskach zatrudnionych było łącznie **389 pracowników**, przy czym **374 pracowników świadczyło usługi opiekuńcze** (o 20 więcej niż w roku 2019), a **15 pracowników wykonywało specjalistyczne usługi opiekuńcze** (tyle samo, co przed rokiem). Liczba pracowników świadczących usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze zatrudnionych w ośrodkach pomocy społecznej w województwie łódzkim podlega wyraźnej tendencji wzrostowej, przy czym szczególnie wyraźny wzrost zatrudnienia w omawianej grupie nastąpił po roku 2017.

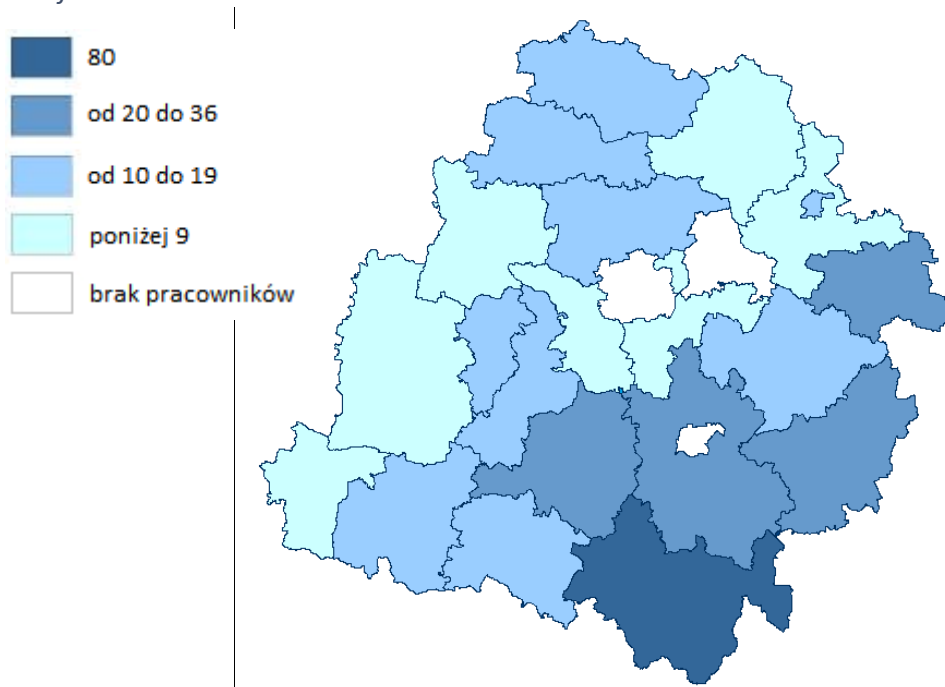
Rysunek 100. Liczba pracowników wykonujących usługi opiekuńcze oraz specjalistyczne usługi opiekuńcze w województwie łódzkim w latach 2014-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Najwięcej pracowników wykonujących usługi opiekuńcze (łącznie) w 2020 roku zatrudnionych było na terenie powiatu radomszczańskiego (80, z czego 2 wykonujących specjalistyczne usługi opiekuńcze), a także rawskiego (36; wyłącznie wykonujący usługi opiekuńcze), bełchatowskiego (36, z czego 5 wykonujących specjalistyczne usługi opiekuńcze) i opoczyńskiego (35; wyłącznie wykonujący usługi opiekuńcze). Pracowników wykonujących usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne, nie odnotowano w 2020 roku w strukturze zatrudnienia ośrodków pomocy społecznej na terenie powiatu brzezińskiego oraz w Łodzi i Piotrkowie Trybunalskim.

Rysunek 101. Liczba pracowników wykonujących usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne, w województwie łódzkim w 2020 roku

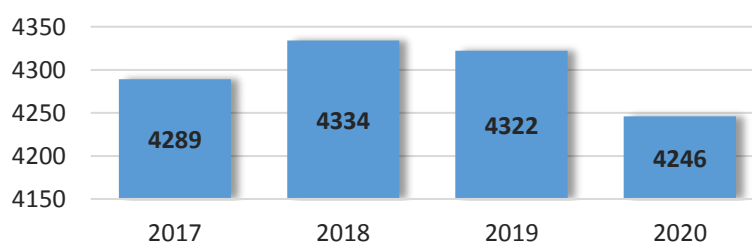
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia

Domy pomocy społecznej

Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MPiPS-05 za 2020 rok, w roku oceny w 55 domach pomocy społecznej funkcjonujących w województwie łódzkim **zatrudnionych było łącznie 4 246 osób**, a zatem aż o 76 osób mniej niż w roku 2019 (przy tej samej liczbie funkcjonujących placówek) i o 88 osób mniej niż w roku 2018.

Rysunek 102. Liczba pracowników domów pomocy społecznej w województwie łódzkim w latach 2017-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań MPiPS-05 / MRPiPS-05.

Zdecydowana **większość pracowników** domów pomocy społecznej (**4 152 osoby; blisko 98,0%**) zatrudniona była na podstawie umowy o pracę. Kadre domów pomocy społecznej tworzyli pracownicy **zapewniający usługi bytowe**, w tym kierujący jednostkami, pracownicy administracyjni oraz gospodarczy i ds. obsługi, którzy łącznie stanowili 31,3% wszystkich pracowników zatrudnionych na podstawie umowy o pracę⁷⁹ (**1 299 osoby**) oraz **pracownicy zapewniający usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające** (68,7% spośród zatrudnionych na umowę o pracę; **2 853 osób**). W skład drugiej z wymienionych wyżej grup wchodziły: pielęgniarki (369 osób; 8,9% ogólnego zatrudnienia), terapeuci (217 osób; 5,2% pracowników), pracownicy socjalni (164 osób; 3,9%), a także rehabilitanci (69 pracowników; 1,7%) oraz lekarze (zaledwie 2 osoby).

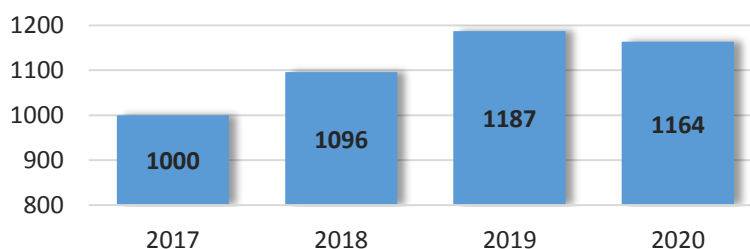
Należy zaznaczyć, że w 2020 roku – w porównaniu do roku 2019 – odnotowano znaczny spadek zatrudnienia w grupie pracowników zapewniających usługi bytowe (o 204 osoby) przy jednoczesnym wyraźnym wzroście liczby pracowników zapewniających usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające (o 123 osoby więcej). Przyczyn tego stanu rzeczy należy upatrywać w zwiększonym zapotrzebowaniu na pracowników zajmujących się bezpośrednio opieką nad mieszkańcami domów pomocy społecznej w związku z pojawiającymi się w tych placówkach ogniskami zachorowań na COVID-19.

W 2020 roku średnio na każde 100 miejsc w domach pomocy społecznej w województwie łódzkim przypadało około 67 pracowników (wszystkich etatowych) i przeciętnie 46 pracowników zapewniających usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające.

Ośrodki wsparcia

W 2020 roku łącznie we wszystkich ośrodkach wsparcia⁸⁰ w województwie łódzkim **zatrudnione były 1 164 osoby**. Liczba ta uległa nieznacznemu zmniejszeniu w porównaniu do roku poprzedniego (o 23 osoby), przełamując tym samym wyraźny trend wzrostowy obserwowany w ostatnich latach.

Rysunek 103. Liczba pracowników ośrodków wsparcia (łącznie) w województwie łódzkim w latach 2017-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

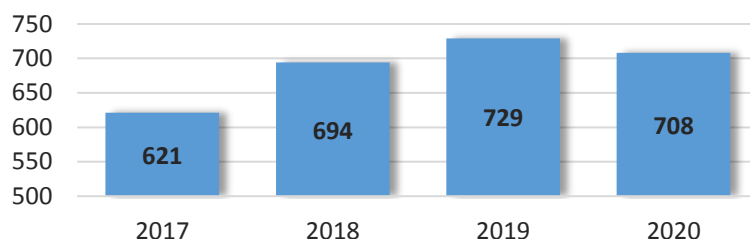
Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniu MRPiPS-05, liczebność kadry zatrudnionej w **środowiskowych domach samopomocy** wyniosła w 2020 roku **708 osób** (o 21 osób mniej niż w roku poprzednim; przy tej samej liczbie funkcjonujących placówek), z czego **666 pracowników (94,0%) zatrudnionych było na podstawie umowy o pracę**. Spośród pracowników etatowych 34,5% (230 osób) stanowiła kadra zapewniająca usługi bytowe, w tym kierujący jednostkami, pracownicy administracyjni oraz gospodarczy i ds. obsługi,

⁷⁹ W sprawozdaniu MRPiPS-05 szczegółowa struktura zatrudnienia podawana jest wyłącznie dla pracowników zatrudnionych na podstawie umowy o pracę.

⁸⁰ Od 2020 roku do ośrodków wsparcia nie są zaliczane noclegownie.

natomiast 65,5% (436 osób) to pracownicy zapewniający usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające, w tym: instruktorzy terapii zajęciowej (214 osób), pedagodzy (58 osób), psychologowie (57 osób), asystenci osób niepełnosprawnych (34 osoby), pracownicy socjalni (33 osoby), pielęgniarki (17 pracowników) i lekarze (2 osoby). W 2020 roku średnio na każde 100 miejsc w środowiskowych domach samopomocy w województwie łódzkim przypadało około 33 pracowników (wszystkich etatowych) i przeciętnie 22 pracowników zapewniających usługi opiekuńcze, edukacyjne i wspomagające.

Rysunek 104. Liczba pracowników środowiskowych domów samopomocy w województwie łódzkim w latach 2017-2020

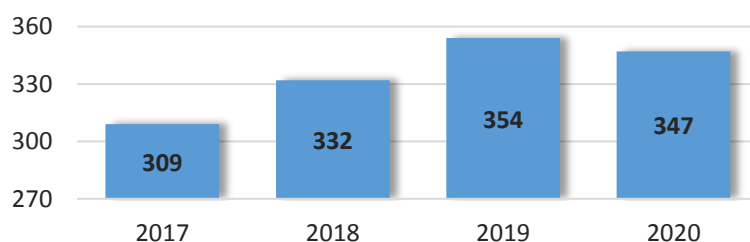

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Kadra zatrudniona w **klubach samopomocy**⁸¹ w województwie łódzkim liczyła w 2020 roku **46 osób** (o 6 osób więcej niż w roku 2019). Przeciętnie na każde 100 miejsc w klubach samopomocy przypadało około 13 pracowników.

W 2020 roku w **dziennych domach pomocy** zatrudnionych było **347 osób**, a zatem o 7 osób mniej niż w roku 2019 (przy tej samej liczbie funkcjonujących jednostek). Jednocześnie w roku 2020 po raz pierwszy od czterech lat odnotowano spadek liczebności kadry dziennych domów pomocy. Średnio w roku oceny na każde 100 miejsc w dziennych domach pomocy w województwie łódzkim przypadało około 19 pracowników.

Rysunek 105. Liczba pracowników dziennych domów pomocy w województwie łódzkim w latach 2017-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z aplikacji CeSAR MRPiPS.

Zgodnie z zdaniami ze sprawozdań OZPS, w 2020 roku w **schroniskach dla osób bezdomnych** w województwie łódzkim **pracowało 86 osób**, tj. o 10 osób mniej niż w roku poprzednim. Średnio w przeliczeniu na każde 100 miejsc w tego typu ośrodkach w województwie łódzkim przypadało 12 pracowników.

⁸¹ Ze względu na brak podziału na kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi oraz inne niż dla osób z zaburzeniami psychicznymi w formularzu Oceny zasobów pomocy społecznej (począwszy od 2018 roku), wartości podane w opisie należy odnosić łącznie do obu rodzajów tych placówek.

Zasoby instytucjonalne wspierania rodziny i pieczy zastępczej

Placówki wsparcia dziennego

W placówkach wsparcia dziennego w 2020 roku zatrudnione były **443 osoby**. W porównaniu z rokiem poprzednim liczebność kadry omawianych placówek zwiększyła się o 20 osób. Średnio na każde 100 miejsc w placówkach wsparcia dziennego funkcjonujących w województwie łódzkim przypadało około 13 pracowników.

Placówki opiekuńczo-wychowawcze

W 2020 roku kadra zatrudniona w placówkach opiekuńczo-wychowawczych w województwie łódzkim liczyła **1 025 osób**, a na każde 100 miejsc w placówkach przypadało średnio 82 pracowników. Poziom zatrudnienia w powyższych jednostkach uległ w 2020 roku ponownemu zmniejszeniu – liczba pracowników placówek opiekuńczo-wychowawczych była w roku oceny o 31 osób mniejsza w porównaniu do z roku 2019 i o ponad 100 osób mniejsza w stosunku do stanu z roku 2018. Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2021 przewidywany jest nieznaczny wzrost liczby osób zatrudnionych w powyższych placówkach.

Jednostki działające w zakresie reintegracji społecznej i zawodowej

Kluby integracji społecznej

Zgodnie z danymi ze sprawozdań Klubów Integracji Społecznej (KIS), w 2020 roku w ośmiu klubach integracji społecznej funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego zatrudnionych było **29 pracowników** (o 3 osoby mniej niż rok wcześniej). W skład kadry klubów integracji społecznej wchodził m.in. pracownicy administracyjni, pracownicy socjalni, doradcy zawodowi, psychologowie, instruktorzy reintegracji zawodowej oraz konsultanci.

Centra integracji społecznej

W 2020 roku w jedynym centrum integracji społecznej funkcjonującym w województwie łódzkim (w Łodzi) zatrudnione były **4 osoby**, w tym osoby prowadzące reintegrację zawodową i społeczną oraz pracownik socjalny.

Jednostki działające w zakresie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób z niepełnosprawnościami

Warsztaty terapii zajęciowej

Jak wynika z danych ze sprawozdań z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2020 roku w warsztatach terapii zajęciowej zatrudnione były **642 osoby**. Liczba pracowników omawianych jednostek była zatem mniejsza o 26 osób w stosunku do stanu z roku 2019 (przy tej samej liczbie placówek). Średnio na 100 uczestników zajęć organizowanych przez warsztaty terapii zajęciowej działające w województwie łódzkim przypadało w 2020 roku 39 pracowników.

Mieszkania chronione

Kadra mieszkań chronionych funkcjonujących w województwie łódzkim liczyła w 2020 roku łącznie **25 osób**. Pomimo znacznego wzrostu liczby omawianych jednostek w regionie, liczba pracowników zatrudnionych w mieszkaniach chronionych zmniejszyła się w porównaniu do roku 2019 o 11 osób. Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2021 roku przewidywany jest ponowny, nieznaczny wzrost poziomu zatrudnienia w mieszkaniach chronionych.

VI. ŚRODKI FINANSOWE NA ZADANIA POMOCY SPOŁECZNEJ WEDŁUG TYPÓW JEDNOSTEK I RODZAJÓW WSPARCIA

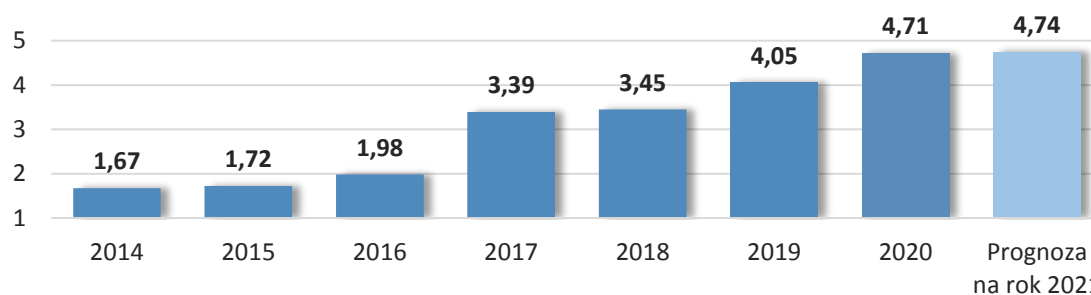
W niniejszym rozdziale zaprezentowano informacje i dane dotyczące środków finansowych ponoszonych przez jednostki samorządu terytorialnego oraz jednostki organizacyjne pomocy społecznej, na wydatki w pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej.

Wydatki ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej ujmowane są w następujących pozycjach klasyfikacji budżetowej⁸²:

- dział 851 – Ochrona zdrowia,
- dział 852 – Pomoc społeczna,
- dział 853 – Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej,
- dział 854 – Edukacyjna opieka wychowawcza,
- dział 855 – Rodzina.

Łączna kwota wydatków poniesionych przez jednostki samorządowe województwa łódzkiego na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej oraz w innych obszarach polityki społecznej wyniosła w 2020 roku **ponad 4,7 mld zł**, co stanowi wartość wyższą o około 16,1% w porównaniu do roku 2019. Sumy wydatków na realizację polityki społecznej odnotowane w latach 2017-2020 były wyraźnie wyższe od wydatków obserwowanych w latach wcześniejszych, co wiąże się głównie z wypłatą obowiązującego od kwietnia 2016 roku świadczenia wychowawczego. Jednocześnie w roku 2021 przewiduje się dalszy wzrost kwoty wydatków na zadania w ramach polityki społecznej (o około 1% w stosunku do stanu z roku 2020). Środki finansowe na wydatki w pomocy społecznej i innych obszarach polityki społecznej poniesione w 2020 w większości (ok. 66,7%; blisko 3,2 mld zł) pochodziły z budżetów ośrodków pomocy społecznej i powiatowych centrów pomocy rodzinie.

Rysunek 106. Wydatki (w mld zł) ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim w latach 2014-2020 oraz prognoza na rok 2021

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

⁸² W sprawozdaniu z oceny zasobów pomocy społecznej za 2020 rok, w części dotyczącej środków finansowych na zadania pomocy społecznej uwzględniono pozycje klasyfikacji budżetowej zgodne ze zmianami wprowadzonymi z dniem 1 stycznia 2017 roku Rozporządzeniem Ministra Finansów z dnia 25 lipca 2016 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz. U. z 2016 poz. 1121). Rozdziały uchylone oraz zmienione ww. rozporządzeniem nie są prezentowane w sprawozdaniu począwszy od 2017 roku, a dane dotyczące tych rozdziałów za lata poprzednie są dostępne w sprawozdaniach OZPS za lata poprzednie. W związku z powyższym, ze względu na brak porównywalności danych, w sprawozdaniu za rok 2020 nie są zaprezentowane sumy wydatków w ramach poszczególnych działów dla okresu sprzed roku 2017.

Struktura wydatków poniesionych na zadania realizowane w ramach polityki społecznej w województwie łódzkim wyglądała następująco: najczęściej (prawie 75,7%) stanowiły wydatki w ramach wsparcia rodzin (dział 855) – 3 560,4 mln zł, ok. 21,8% to wydatki na pomoc społeczną (dział 852) – 1 026,4 mln zł, natomiast środki finansowe na ochronę zdrowia (dział 851), pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (dział 853) oraz edukacyjną opiekę wychowawczą (dział 854) stanowiły łącznie nieco ponad 2,5% wszystkich wydatków i wyniosły odpowiednio: 39,8 mln zł, 62,2 mln zł i 16,8 mln zł.

Tabela 5. Wydatki ponoszone na zadania realizowane w ramach polityki społecznej (w mln zł) w województwie łódzkim według działów w latach 2017-2020

Wyszczególnienie	2017	2018	2019	2020
Ochrona zdrowia (dział 851)	38,8	39,8	43,3	39,8
Pomoc społeczna (dział 852)	868,3	915,5	969,1	1 026,4
Pozostałe zadania polityki społecznej (dział 853)	45,2	49,4	54,4	62,2
Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)	21,9	20,3	18,5	16,8
Rodzina (855)	2 417,4	2 419,6	2 966,7	3 560,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

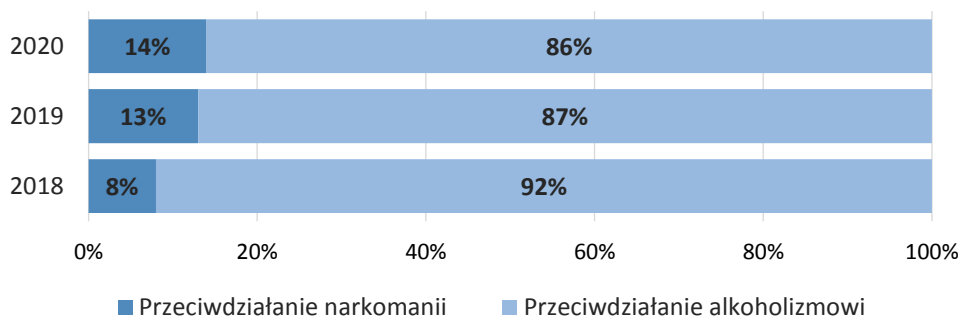
Zgodnie z danymi zawartymi w sprawozdaniach z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2021 roku przewidywany jest dalszy wzrost wydatków przeznaczonych na ochronę zdrowia (o około 9,5%) oraz na pozostałe zadania polityki społecznej (niecałe 4,3%). Kwota środków finansowych wydatkowanych na pomoc społeczną oraz pomoc rodzinie utrzyma się na zbliżonym poziomie, a wydatki ponoszone w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej ulegną nieznacznemu obniżeniu.

Ochrona zdrowia (dział 851)

Zdecydowana większość wydatków (86%) ponoszonych w województwie łódzkim w ramach ochrony zdrowia (dział 851) obejmowała **środki przeznaczone na przeciwdziałanie alkoholizmowi**. Wartość wydatków przeznaczonych na ten cel w 2020 roku wyniosła ponad **34,2 mln zł** (o ok. 3,5 mln zł więcej niż w roku 2019). Pozostała kwota – **5,5 mln zł** – stanowiła **wydatki poniesione na przeciwdziałanie narkomanii**. W porównaniu z rokiem 2019 wysokość środków przeznaczonych na przeciwdziałanie narkomanii spadła o niecałe 2% (ok. 88 tys. zł).

W strukturze środków finansowych wydatkowanych na ochronę zdrowia w województwie łódzkim dominują wydatki przeznaczone na przeciwdziałanie alkoholizmowi. W 2020 roku udział tych środków w ogóle wydatków na ochronę zdrowia stanowił 86%, przy czym w porównaniu z rokiem 2018 i 2019 uległ on zmniejszeniu na rzecz rosnącego udziału wydatków przeznaczonych na przeciwdziałanie narkomanii (wzrost do 14,0% w roku 2020).

Rysunek 107. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach ochrony zdrowia (dział 851) w województwie łódzkim w latach 2018-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Jednocześnie wydatki przeznaczone na działania związane z ochroną zdrowia jedynie w nieznaczącej części (około 13,2%) ponoszone były ze środków znajdujących się w budżetach ośrodków pomocy społecznej / miejskich ośrodków pomocy rodzinie, a większość z nich (prawie 96,7%) stanowią wydatki przeznaczone na przeciwdziałanie alkoholizmowi.

Pomoc społeczna (dział 852)

Największe wydatki w ramach pomocy społecznej w województwie łódzkim w 2020 roku poniesiono na **domy pomocy społecznej** ujęte w rozdziale 85202. W roku oceny środki przeznaczone na ten cel wyniosły **396,5 mln zł**, co stanowi około 38,6% wszystkich wydatków w ramach pomocy społecznej. Wartość wydatków na domy pomocy społecznej wzrosła w porównaniu z rokiem 2019 o prawie 40,9 mln zł, tj. o około 12%.

Drugie pod względem wielkości były wydatki przeznaczone na **ośrodki pomocy społecznej** (rozdział 85219). W roku oceny wyniosły one **199,4 mln zł** i stanowiły około 19,4% wszystkich wydatków poniesionych w dziale 852. Wydatki na ośrodki pomocy społecznej w 2020 roku były wyższe o 3% (6,6 mln zł) w porównaniu z wartością z roku poprzedniego.

Stosunkowo wysokie wydatki w 2019 roku poniesione zostały również w ramach rozdziału 85214 – **Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe** oraz w rozdziale 85216 – **Zasiłki stałe**. Wysokość środków przeznaczonych na finansowanie zadań realizowanych w ramach powyższych rozdziałów wynosiła odpowiednio: **78,2 mln zł** oraz **74,2 mln zł**. W odniesieniu do poziomu wydatków w roku 2019, wielkość środków finansowych wydatkowanych na zasiłki okresowe i celowe uległy zmniejszeniu o 4,5%, zaś na zasiłki stałe o 1,7%.

Wyjątkowo dużemu zwiększeniu (prawie 28-krotnemu) w porównaniu z rokiem 2019 uległy wydatki na **usuwanie skutków klęsk żywiołowych** – z 15,5 tys. zł do ok. **447 tys. zł**

Wyraźnemu **zwiększeniu** w stosunku do stanu z roku poprzedniego **uległy wydatki poniesione na usługi opiekuńcze**, w tym specjalistyczne, które wzrosły o 29,4% do poziomu **57,0 mln zł**. W strukturze wydatków na pomoc społeczną w 2020 roku znajdowały się one na szóstej pozycji (tuż za ośrodkami wsparcia, na finansowanie których przeznaczono 6,6% środków w ramach pomocy społecznej).

Najniższe wydatki w ramach pomocy społecznej w województwie łódzkim ponoszono natomiast na **Centra Integracji Społecznej** (zaledwie jedna placówka w województwie),

a także na **pomoc dla cudzoziemców** – łącznie wynosiły one około 21 tys. zł, przy czym warto zauważyć, że w przypadku wydatków na **pomoc dla cudzoziemców** odnotowano **największy spadek wydatków** w porównaniu z rokiem 2019, bo aż o 76% - z ok. 82,2 tys. zł do około 19.7 tys. zł.

Tabela 6. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej (dział 852) w województwie łódzkim w latach 2018-2020

Wyszczególnienie	Wartość w 2018 r. (w mln zł)	Wartość w 2019 r. (w mln zł)	Wartość w 2020 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na pomoc społeczną w 2020 r. (w %)
Domy pomocy społecznej	314,4	355,1	396,5	38,6
Ośrodek Pomocy Społecznej	181,6	192,8	199,4	19,4
Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe	82,7	79,8	78,2	7,6
Zasiłki stałe	76,2	77,7	74,2	7,2
Ośrodki Wsparcia	58,6	66,8	67,4	6,6
Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze	41,7	44,0	57,0	5,5
Pozostała działalność	35,7	36,2	41,2	4,0
Dodatki mieszkaniowe	46,4	42,3	40,9	4,0
Pomoc w zakresie dożywiania	46,2	42,9	38,6	3,8
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	18,4	20,2	21,5	2,1
Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej, niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby uczestniczące w zajęciach centrum integracji społecznej	12,2	6,4	6,3	0,6
Specjalistyczne poradnictwo, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej	2,6	2,6	2,6	0,3
Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie	2,3	2,2	2,2	0,2
Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	0,2	0,02	0,4	0,04
Pomoc dla cudzoziemców	0,2	0,08	0,02	0,002
Centra Integracji Społecznej	0,1	0,001	0,001	0,0001

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Wydatki ponoszone w 2020 roku przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie łódzkim na zadania realizowane w ramach pomocy społecznej w około 56,7% finansowane były ze środków posiadanych przez nie we własnych budżetach. Jednocześnie największą część tych wydatków stanowiło pokrycie kosztów funkcjonowania ośrodków pomocy społecznej (około 34%), a w dalszej kolejności na wypłatę zasiłków okresowych, celowych i pomoc w naturze oraz domy pomocy społecznej, a także na wypłatę zasiłków stałych (łącznie około 38,0%).

Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej (dział 853)

W 2020 roku największe wydatki poniesione przez jednostki samorządowe województwa łódzkiego w ramach pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) związane były z realizacją **zadań dofinansowanych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych**, na które przeznaczono **33,0 mln zł** (53,0% wszystkich wydatków w dziale 853). W porównaniu z rokiem 2019 wysokość omawianych wydatków była wyższa w roku oceny o około 23,0%.

Stosunkowo wysokie wydatki poniesione zostały również na **finansowanie działalności zespołów orzekania o niepełnosprawności (10,9 mln zł; o 13,0% więcej niż w roku 2019)** oraz realizację **pozostałych działań w zakresie polityki społecznej (10,7 mln zł; spadek o blisko 8,0% w porównaniu z rokiem poprzednim)**. Łącznie środki finansowe przeznaczone na realizację powyższych zadań stanowiły prawie 35,0% wszystkich wydatków poniesionych w dziale 853.

Najniższe wydatki w ramach omawianego działu w 2020 roku poniesiono na zadania realizowane w ramach **rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych – 7,6 mln zł (12,2% wszystkich wydatków w dziale 853)**. Niemniej jednak środki przeznaczone na finansowanie powyższych zadań zwiększyły się w porównaniu z do stanu z roku poprzedniego o 21,0%.

Tabela 7. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach pozostałych zadań w zakresie polityki społecznej (dział 853) w województwie łódzkim w latach 2018-2020

Wyszczególnienie	Wartość w 2018 r. (w mln zł)	Wartość w 2019 r. (w mln zł)	Wartość w 2020 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na pozostałe zadania w 2020 r. (w %)
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	25,3	26,8	33,0	53,0
Zespoły orzekania o niepełnosprawności	8,4	9,7	10,9	17,5
Pozostała działalność w zakresie polityki społecznej	10,5	11,6	10,7	17,2
Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych	5,2	6,3	7,6	12,2

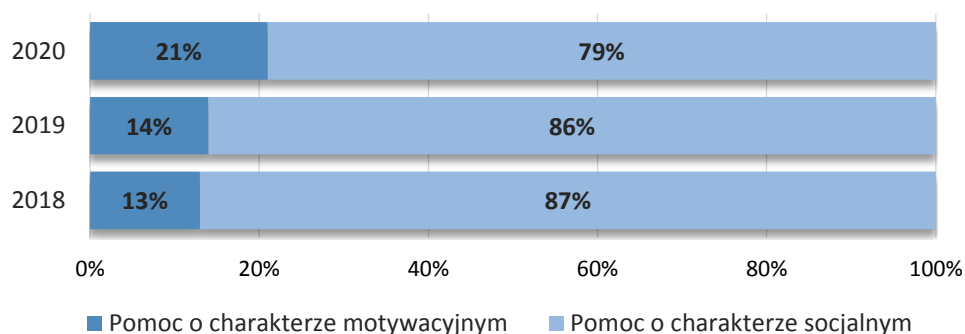
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Około 41,0% wszystkich wydatków poniesionych w 2020 roku przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej w województwie łódzkim na realizację zadań w ramach pozostałej działalności w zakresie polityki społecznej stanowiły środki pochodzące z własnych budżetów tych jednostek. Jednocześnie największe wydatki w ramach tych środków poniesiono na realizację zadań dofinansowanych ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (35,8%; 9,2 mln zł), a następnie na finansowanie działalności zespołów orzekania o niepełnosprawności (36,5%; 6,8 mln zł). Na finansowanie zadań realizowanych w ramach rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych (PCPR i MOPR) przeznaczyły około 20,4% środków posiadanych we własnych budżetach w ramach działu 853 (5,2 mln zł). W 2020 r nastąpił natomiast wyraźny spadek wydatków przeznaczonych na pozostałe działania w zakresie polityki społecznej – aż o ok. 58% w porównaniu z rokiem 2019. Udział wydatków na realizację pozostałych zadań w ogóle wydatków w dziale 853 wyniósł 17,3 % (4,4 mln zł).

Edukacyjna opieka wychowawcza (dział 854)

Wydatki ponoszone w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej przeznaczone są na **pomoc materialną dla uczniów**. W 2020 roku środki finansowe wydatkowane na ten cel w województwie łódzkim wyniosły **łącznie 16,8 mln zł**, przy czym w zdecydowanej większości obejmowały pomoc o charakterze socjalnym (79,2%; 13,3 mln zł). Jednocześnie kwota ta była o ponad 2,7 mln zł niższa niż w roku 2019. Na pomoc o charakterze motywacyjnym przeznaczono w 2020 roku ponad 3,5 mln zł, co stanowi około 20,8% wszystkich wydatków w ramach działu 854. W strukturze środków finansowych wydatkowanych na edukacyjną opiekę wychowawczą w województwie łódzkim obserwowany jest systematyczny spadek udziału wydatków przeznaczonych na pomoc o charakterze socjalnym na rzecz pomocy finansowej o charakterze motywacyjnym. Zgodnie z danymi z Oceny zasobów pomocy społecznej, w 2021 roku tendencja ta będzie kontynuowana.

Rysunek 108. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej (dział 854) w województwie łódzkim w latach 2018-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Wydatki przeznaczone na zadania realizowane w ramach edukacyjnej opieki wychowawczej ponoszone ze środków posiadanych przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej we własnych budżetach stanowiły około 36,2% wszystkich środków finansowych wydatkowanych na ten cel w 2020 roku. Jednocześnie wydatki te niemal w całości (99,0%) obejmowały pomoc materialną dla uczniów o charakterze socjalnym, podczas gdy wydatki przeznaczone na pomoc o charakterze motywacyjnym stanowiły zaledwie 1,0% środków wydatkowanych z budżetów ośrodków pomocy społecznej.

Rodzina (dział 855)

W 2020 roku największe wydatki w ramach działań mających na celu wsparcie rodzin (dział 855) w województwie łódzkim poniesiono na **wypłatę świadczeń wychowawczych**. Wydatki te stanowiły 68,1% wszystkich środków finansowych przeznaczonych na wspieranie rodzin, a ich łączna kwota wyniosła ponad **2,4 mld zł**, co stanowi wartość o prawie 556 mln zł większą od odnotowanej w roku 2019 (wzrost wartości o 30,0%).

Stosunkowo wysokie były również wydatki poniesione na wypłatę **świadczeń rodzinnych, świadczeń z funduszu alimentacyjnego oraz opłacenie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego**. Ich kwota osiągnęła w 2020 roku wartość **753,2 mln zł**, co stanowi ponad 21,0% wszystkich wydatków na działania w zakresie

wsparcia rodzin, przy czym w porównaniu do stanu z roku poprzedniego suma ta była niższa o około 20,1 mln zł.

Środki finansowe przeznaczone w 2020 roku na działania związane z **utrzymaniem i rozwojem rodzin zastępczych** w województwie łódzkim wyniosły łącznie około **105,5 mln zł** (3,0% wszystkich wydatków przeznaczonych na wsparcie rodzin), a wydatki poniesione na wspieranie rodziny osiągnęły poziom 96,8 mln zł (ponad 2,7%). Na finansowanie działalności placówek opiekuńczo-wychowawczych przeznaczono w 2020 roku 94,6 mln zł (niecałe 2,7%), natomiast na tworzenie i funkcjonowanie żłobków – 75,8 mln zł (2,1%).

Zdecydowanie najniższe wydatki w 2020 roku w ramach wsparcia rodzin w województwie łódzkim poniesiono natomiast na pracę dziennych opiekunów (około 294,1 tys. zł) oraz usuwanie skutków klęsk żywiołowych (zaledwie 6,0 tys. zł).

Tabela 8. Struktura wydatków na zadania realizowane w ramach wsparcia rodzin (dział 855) w województwie łódzkim w latach 2018-2020

Wyszczególnienie	Wartość w 2018 r. (w mln zł)	Wartość w 2019 r. (w mln zł)	Wartość w 2020 r. (w mln zł)	Udział w wydatkach na rodziny w 2020r. (w %)
Świadczenie wychowawcze	1366,1	1868,7	2425,1	68,1
Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego	734,4	733,1	753,2	21,2
Rodziny zastępcze	96,0	101,5	105,5	3,0
Wspieranie rodziny	87,2	94,1	96,8	2,7
Działalność placówek opiekuńczo-wychowawczych	85,4	92,0	94,6	2,7
Tworzenie i funkcjonowanie żłobków	54,7	70,1	75,8	2,1
Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne oraz zasiłki dla opiekunów	-	6,5	8,0	0,2
Tworzenie i funkcjonowanie klubów dziecięcych	0,96	0,68	1,0	0,03
Dzienni opiekunowie	0,07	0,07	0,3	0,01
Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	-	-	0,006	0,0002

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze sprawozdań Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego.

Ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie oraz miejskie ośrodki pomocy rodzinie większość wydatków przeznaczonych na wspieranie rodzin (około 71,1%) ponosiły ze środków posiadanych we własnych budżetach. Największa ich część (około 67,9%) przeznaczana jest na świadczenia wychowawcze, a około 22,7% stanowią wydatki na świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego.

VII. WSPÓŁPRACA Z ORGANIZACJAMI POZARZĄDOWYMI

Organizacje pozarządowe odgrywają kluczową rolę w inicjowaniu, rozwijaniu i podtrzymywaniu więzi lokalnych, wpływających nie tylko na rozwój danej jednostki terytorialnej, ale też na jakość życia jej mieszkańców. Wsparcie udzielane w ramach pomocy społecznej jest bardziej efektywne, jeśli ma charakter kompleksowy. Jednym z podstawowych elementów świadczących o prowadzeniu lokalnej polityki społecznej w oparciu o tę zasadę jest współpraca z podmiotami formalnymi jak i nie formalnymi z otoczenia pomocy społecznej, w tym z organizacjami pozarządowymi. W sprawozdaniu Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego gminy i powiaty mogą w dowolnej formie opisać współpracę z organizacjami pozarządowymi. Dzięki temu jednostki mogą wykazać wszystkie formy takiej współpracy, nawet te najbardziej nieszablonowe. Negatywną konsekwencją tego rodzaju dowolności jest czasem brak informacji – w 2020 roku 32 jednostki pominęły ten dział w swoim sprawozdaniu co nie koniecznie musi być równoznaczne z brakiem współpracy z NGO. Z informacji przekazanych przez JST wynika, iż tylko **65 gmin i 17 powiatów** ziemskich województwa łódzkiego podejmowało **współpracę z organizacjami pozarządowymi**. Najczęstszą formą takiej współpracy jest zlecenie zadań, które może obejmować m.in. realizację usług opiekuńczych (także specjalistycznych) oraz prowadzenie różnego rodzaju jednostek pomocy społecznej. Można zauważyć również, że małe gminy najczęściej podejmują współpracę z organizacjami pozarządowymi w celu realizowania wsparcia w zakresie dożywiania, w tym w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Żywnościowa 2014-2020 współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Pomocy Najbardziej Potrzebującym. Współpracują również z bankami żywności. Większe gminy i powiaty prowadzą bardziej rozbudowaną i różnorodną współpracę z organizacjami pozarządowymi. Wynika to nie tylko z możliwości finansowych ale również z dostępności (oferty NGO na danym terenie). W przypadku większych gmin współpraca dotyczyła m.in. wsparcia osób bezdomnych w postaci prowadzenia schronisk i ogrzewalni, pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób, wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej, udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej oraz zwiększania świadomości prawnej społeczeństwa, działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Niektóre gminy prowadzą również działania w zakresie ochrony i promocji zdrowia, w tym działalność leczniczą. Pomoc osobom z niepełnosprawnościami również stanowi przedmiot współpracy z NGO podobnie jak, działalność na rzecz osób w wieku emerytalnym i osób z uzależnieniami. Często wymienianym powodem współpracy z organizacjami pozarządowymi jest również działalność na rzecz dzieci i młodzieży, realizowana m.in. poprzez organizację wypoczynku.

Z danych przekazanych w sprawozdaniu Ocena zasobów pomocy społecznej dla województwa łódzkiego za rok 2020 wynika, iż **32 gminy i 1 powiat nie podejmowały** w minionym roku współpracy z organizacjami pozarządowymi. Brak współpracy deklarowały w większości gminy wiejskie (25) i miejsko-wiejskie (7), za powód podając najczęściej brak organizacji pozarządowych działających na terenie gminy. Przesłane przez jednostki opisy wskazują też na finansowy sposób **rozumienia współpracy** – utożsamiają ją ze zlecaniem zadań lub inną formą w ramach której następuje **transfer środków finansowych** (nie biorą pod uwagę np. współpracy związanej ze wsparciem organizacyjnym czy informacyjnym). Spośród powiatów ziemskich większość podejmowała współpracę z NGO (17), jeden zadeklarował brak współpracy, natomiast w przypadku 3 brakuje danych umożliwiających identyfikację podejmowanych działań.

SŁOWNICZEK

Asystent rodziny⁸³

Asystent rodziny przydzielany jest rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych po dokonaniu analizy sytuacji tej rodziny przez pracownika socjalnego w oparciu o przeprowadzony wywiad środowiskowy.

Do zadań asystenta należy w szczególności:

- 1) opracowanie i realizacja planu pracy z rodziną we współpracy z członkami rodziny i w konsultacji z pracownikiem socjalnym;
- 2) opracowanie, we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej, planu pracy z rodziną, który jest skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej (w przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną);
- 3) udzielanie pomocy rodzinom w poprawie ich sytuacji życiowej, w tym w zdobywaniu umiejętności prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego;
- 4) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów socjalnych;
- 5) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów psychologicznych;
- 6) udzielanie pomocy rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych z dziećmi;
- 7) wspieranie aktywności społecznej rodzin;
- 8) motywowanie członków rodzin do podnoszenia kwalifikacji zawodowych;
- 9) udzielanie pomocy w poszukiwaniu, podejmowaniu i utrzymywaniu pracy zarobkowej;
- 10) motywowanie do udziału w zajęciach grupowych dla rodziców, mających na celu kształtowanie prawidłowych wzorców rodzicielskich i umiejętności psychospołecznych;
- 11) udzielanie wsparcia dzieciom, w szczególności poprzez udział w zajęciach psychoedukacyjnych;
- 12) podejmowanie działań interwencyjnych i zaradczych w sytuacji zagrożenia bezpieczeństwa dzieci i rodzin;
- 13) prowadzenie indywidualnych konsultacji wychowawczych dla rodziców i dzieci;
- 14) realizacja zadań określonych w ustawie o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”;
- 15) prowadzenie dokumentacji dotyczącej pracy z rodziną;
- 16) dokonywanie okresowej oceny sytuacji rodziny, nie rzadziej niż co pół roku, i przekazywanie tej oceny jednostce, która organizuje w gminie pracę z rodziną;
- 17) monitorowanie funkcjonowania rodziny po zakończeniu pracy z rodziną;
- 18) sporządzanie, na wniosek sądu, opinii o rodzinie i jej członkach;
- 19) współpraca z jednostkami administracji rządowej i samorządowej, właściwymi organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami i osobami specjalizującymi się w działaniach na rzecz dziecka i rodziny;
- 20) współpraca z zespołem interdyscyplinarnym lub grupą roboczą, o których mowa w ustawie o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, lub innymi podmiotami, których pomoc przy wykonywaniu zadań uzna za niezbędną.

Asystent prowadzi pracę z rodziną w miejscu jej zamieszkania lub w miejscu wskazanym przez rodzinę. Liczba rodzin, z którymi jeden asystent rodziny może w tym samym czasie prowadzić pracę, jest uzależniona od stopnia trudności wykonywanych zadań, jednak nie może przekroczyć 15.

Asystenta rodziny zatrudnia kierownik jednostki organizacyjnej gminy, która organizuje pracę z rodziną, lub podmiot, któremu gmina zleciła organizację pracy z rodziną.

---

⁸³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11, 14-15.

Centrum integracji społecznej (CIS)⁸⁴

Centrum integracji społecznej stanowi zasób instytucjonalny zatrudnienia socjalnego.

Do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum integracji społecznej mogą zostać skierowane osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne, uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Skierowanie do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum odbywa się na wniosek w/w osób lub wniosek zakładu leczenia odwykowego, powiatowego centrum pomocy rodzinie, ośrodka pomocy społecznej, organizacji pozarządowej lub klubu integracji społecznej, za zgodą tych osób. Warunkiem przyjęcia do Centrum jest podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego.

Centrum integracji społecznej realizuje reintegrację zawodową i społeczną przez następujące usługi:

- 1) kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i osiągnięcie pozycji społecznych dostępnych osobom niepodlegającym wykluczeniu społecznemu;
- 2) nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczenie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych;
- 3) naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb własnym staraniem, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie lub działalność gospodarczą;
- 4) uczenie umiejętności racjonalnego gospodarowania posiadanymi środkami pieniężnymi.

Czas dziennego pobytu uczestnika w Centrum nie może być krótszy niż 6 godzin. Okres uczestnictwa w zajęciach w Centrum poprzedzony jest jednomiesięcznym okresem próbnym i może trwać do 11 miesięcy (w uzasadnionych przypadkach może zostać wydłużony). Uczestnikom Centrum przysługuje świadczenie integracyjne w wysokości zasiłku dla bezrobotnych

Centrum integracji społecznej może być tworzone przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

Długotrwale korzystający z pomocy⁸⁵

Osoby, które w ciągu ostatnich 3 lat (36 miesięcy) były zarejestrowane w systemie świadczeń pomocy społecznej przez co najmniej 18 miesięcy.

Dodatek energetyczny⁸⁶

Dodatek energetyczny przysługuje odbiorcy wrażliwemu energii elektrycznej, tj. osobie której przyznano dodatek mieszkaniowy w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. z 2013r. poz. 966 z późn. zm.), która jest stroną umowy kompleksowej lub umowy sprzedaży energii elektrycznej zawartej z przedsiębiorstwem energetycznym i zamieszkuje w miejscu dostarczania energii elektrycznej. Wysokość świadczenia uzależniona jest od liczby osób w gospodarstwie domowym.

---

⁸⁴ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 3, 9, 12, 15; Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 239 i 395), art. 3.

⁸⁵ *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objasnienia*, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, styczeń 2020 r.

⁸⁶ Opracowano na podstawie: <http://css.samorzad.lodz.pl/dodatki-energetyczne> (01.06.2020).

Dodatek mieszkaniowy⁸⁷

Dodatek mieszkaniowy przysługuje osobom, jeżeli średni miesięczny dochód na jednego członka gospodarstwa domowego uzyskany w okresie trzech miesięcy poprzedzających datę złożenia wniosku o przyznanie dodatku nie przekracza 175% kwoty najniższej emerytury w gospodarstwie jednoosobowym i 125% tej kwoty w gospodarstwie wieloosobowym, obowiązującej w dniu złożenia wniosku.

Dodatek mieszkaniowy przyznaje, na wniosek osoby uprawnionej do dodatku mieszkaniowego, wójt, burmistrz lub prezydent miasta w drodze decyzji administracyjnej. Dodatek mieszkaniowy jest przyznawany na okres 6 miesięcy, licząc od pierwszego dnia miesiąca następującego po dniu złożenia wniosku.

Dom pomocy społecznej (DPS)⁸⁸

Dom pomocy społecznej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej. Prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej przysługuje osobie wymagającej całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, niemogącej samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, a której nie można zapewnić niezbędnej pomocy w formie usług opiekuńczych. Domy pomocy społecznej, w zależności od tego, dla kogo są przeznaczone, dzielą się na domy dla:

- 1) osób w podeszłym wieku;
- 2) osób przewlekle somatycznie chorych;
- 3) osób przewlekle psychicznie chorych;
- 4) dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie;
- 5) dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie;
- 6) osób niepełnosprawnych fizycznie;
- 7) osób uzależnionych od alkoholu.

Dom pomocy społecznej świadczy usługi bytowe, opiekuńcze, wspomagające i edukacyjne na poziomie obowiązującego standardu, w zakresie i formach wynikających z indywidualnych potrzeb osób w nim przebywających. Dom pomocy społecznej może również świadczyć usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób w nim niezamieszkujących.

Prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki oraz ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańców gminy w domu pomocy społecznej należy do zadań własnych gminy. Prowadzenie i rozwój infrastruktury domów pomocy społecznej o zasięgu ponadgminnym oraz umieszczanie w nich skierowanych osób należy do zadań własnych powiatów. Ponadto, po uzyskaniu zezwolenia wojewody, domy pomocy społecznej mogą być prowadzone przez Kościół Katolicki, inne kościoły, związki wyznaniowe oraz organizacje społeczne, fundacje i stowarzyszenia, inne osoby prawne oraz osoby fizyczne.

Dzienny dom pomocy (DDP)⁸⁹

Dzienny dom pomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, zaliczaną do ośrodków wsparcia. W dziennych domach pomocy świadczone są między innymi usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze oraz wydawane posiłki, głównie osobom, które ze względu na wiek wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W dziennym domu pomocy mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu.

---

⁸⁷ Opracowano na podstawie: <http://css.samorząd.lodz.pl/dodatki-mieszkaniowe> (01.06.2020).

⁸⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 19, 54, 55, 56.

⁸⁹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

Dzienny opiekun dziecka w wieku do lat 3⁹⁰

Opieka nad dziećmi w wieku do lat 3 może być organizowana w formie żłobka lub klubu dziecięcego, a także sprawowana przez dziennego opiekuna oraz nianię. Dziennym opiekunem jest osoba fizyczna zatrudniana przez gminy lub osoby prawne i jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, na podstawie umowy o świadczenie usług, do której zgodnie z przepisami Kodeksu cywilnego stosuje się przepisy dotyczące zlecenia. Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w wieku od ukończenia 20 tygodnia życia.

Do zadań dziennego opiekuna należy w szczególności:

- 1) zapewnienie dziecku opieki w warunkach bytowych zbliżonych do warunków domowych;
- 2) zagwarantowanie dziecku właściwej opieki pielęgnacyjnej oraz edukacyjnej, z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb dziecka;
- 3) prowadzenie zajęć opiekuńczo-wychowawczych i edukacyjnych, uwzględniających rozwój psychomotoryczny dziecka, właściwych do wieku dziecka.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad maksymalnie pięciorgiem dzieci, a w przypadku gdy w grupie znajduje się dziecko, które nie ukończyło pierwszego roku życia, jest niepełnosprawne lub wymaga szczególnej opieki, maksymalnie nad trojgiem dzieci. Dzienny opiekun przy sprawowaniu opieki nad dziećmi może korzystać z pomocy wolontariuszy.

Dzienny opiekun sprawuje opiekę nad dziećmi w lokalu, do którego posiada tytuł prawny. Podmiot zatrudniający dziennego opiekuna może udostępnić lub wyposażyć lokal w celu sprawowania opieki przez dziennego opiekuna. Rodzice są zobowiązani do ponoszenia opłat za pobyt oraz wyżywienie dzieci u dziennego opiekuna.

Indywidualny program usamodzielnienia

Indywidualny program usamodzielniania stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej. Objęcie indywidualnym programem usamodzielniania może nastąpić na podstawie przepisów ustawy o pomocy społecznej oraz ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

1) Ustawa o pomocy społecznej⁹¹

Indywidualnym programem usamodzielniania objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca dom pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych intelektualnie, dom dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schronisko dla nieletnich, zakład poprawczy, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy, specjalny ośrodek wychowawczy, młodzieżowy ośrodek socjoterapii zapewniający całodobową opiekę i młodzieżowy ośrodek wychowawczy.

Zobowiązanie się osoby usamodzielnianej do realizacji indywidualnego programu usamodzielniania stanowi warunek uzyskania pomocy mającej na celu jej życiowe usamodzielnienie i integrację ze środowiskiem przez pracę socjalną, w tym pomocy:

- a) pieniężnej na usamodzielnienie,
- b) pieniężnej na kontynuowanie nauki,
- c) w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym,
- d) w uzyskaniu zatrudnienia,
- e) na zagospodarowanie – w formie rzeczowej.

Indywidualny program usamodzielniania opracowywany jest wspólnie z opiekunem usamodzielniania i zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie.

W realizacji indywidualnego programu usamodzielniania osobę usamodzielnianą wspiera opiekun usamodzielniania, którym może być pracownik socjalny powiatowego centrum pomocy rodzinie,

---

⁹⁰ Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.), art. 2, 36-44.

⁹¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 88.

wychowawca, psycholog lub pracownik socjalny domu pomocy społecznej, schroniska dla nieletnich, zakładu poprawczego, specjalnego ośrodka szkolno-wychowawczego, specjalnego ośrodka wychowawczego, młodzieżowego ośrodka socjoterapii zapewniającego całodobową opiekę, młodzieżowego ośrodka wychowawczego, albo inna osoba wskazana przez osobę usamodzielnianą.

2) Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej⁹²

Indywidualnym programem usamodzielniania objęta może zostać osoba pełnoletnia opuszczająca rodzinę zastępczą, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo-wychowawczą lub regionalną placówkę opiekuńczo-terapeutyczną w przypadku, gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu.

Osoba usamodzielniana co najmniej rok przed osiągnięciem przez nią pełnoletniości wskazuje osobę, która podejmuje się pełnienia funkcji opiekuna usamodzielniania oraz przedstawia pisemną zgodę tej osoby. Indywidualny program usamodzielniania opracowywany jest przez osobę usamodzielnianą wspólnie z opiekunem usamodzielniania lub koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej co najmniej na miesiąc przed osiągnięciem przez osobę usamodzielnianą pełnoletniości, a następnie jest zatwierdzany przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie powiatu właściwego do ponoszenia wydatków na finansowanie pomocy na kontynuowanie nauki i usamodzielnienie.

Indywidualny program usamodzielniania określa w szczególności:

- a) zakres współdziałania osoby usamodzielnianej z opiekunem usamodzielniania ,
- b) sposób uzyskania przez osobę usamodzielnianą wykształcenia lub kwalifikacji zawodowych, pomocy w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz w podjęciu przez osobę usamodzielnianą zatrudnienia.

Objęcie indywidualnym programem usamodzielniania stanowi warunek przyznania osobie usamodzielnianej pomocy na kontynuowanie nauki oraz usamodzielnienie.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności⁹³

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności stanowi jedno z narzędzi pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach pracy socjalnej.

Osoba bezdomna może zostać objęta indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności, polegającym na wspieraniu osoby bezdomnej w rozwiązywaniu jej problemów życiowych, w szczególności rodzinnych i mieszkaniowych, oraz pomocy w uzyskaniu zatrudnienia.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności jest opracowywany przez pracownika socjalnego ośrodka pomocy społecznej wraz z osobą bezdomną i podlega zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka.

Jeżeli osoba bezdomna przebywa w schronisku lub domu dla bezdomnych, indywidualny program wychodzenia z bezdomności może być opracowany przez pracownika socjalnego zatrudnionego w tej placówce, a jego realizatorem w tym przypadku jest schronisko lub dom dla bezdomnych. Jeżeli indywidualny program wychodzenia z bezdomności wykracza poza będące w dyspozycji placówki środki pomocy lub zachodzi konieczność objęcia osoby bezdomnej ubezpieczeniem zdrowotnym, podlega on zatwierdzeniu przez kierownika ośrodka pomocy społecznej.

Indywidualny program wychodzenia z bezdomności powinien uwzględniać sytuację osoby bezdomnej oraz zapewniać szczególne wspieranie osobie aktywnie uczestniczącej w wychodzeniu z bezdomności. Indywidualny program wychodzenia z bezdomności, stosownie do potrzeb osoby bezdomnej, może uwzględniać wszelkie środki pomocy, jakimi dysponuje ośrodek pomocy społecznej

---

⁹² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 140-145.

⁹³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 49.

realizujący program. Za osobę bezdomną objętą indywidualnym programem wychodzenia z bezdomności ośrodek pomocy społecznej opłaca składkę na ubezpieczenie zdrowotne na zasadach określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego⁹⁴

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego stanowi narzędzie pracy z klientem pomocy społecznej (odmiana kontraktu socjalnego) w ramach zatrudnienia socjalnego.

Indywidualnym programem zatrudnienia socjalnego objęte mogą zostać osoby długotrwale bezrobotne, bezdomne (realizujące indywidualny program wychodzenia z bezdomności), uzależnione od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chore psychicznie, zwalniane z zakładów karnych, uchodźcy realizujący indywidualny program integracji oraz osoby niepełnosprawne, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Podpisanie indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego stanowi warunek przyjęcia do Centrum Integracji Społecznej osób skierowanych do uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez Centrum.

Indywidualny program zatrudnienia socjalnego opracowuje pracownik socjalny Centrum Integracji Społecznej. Program powinien określać w szczególności: zakres i formy reintegracji zawodowej i społecznej oraz osoby odpowiedzialne za realizację programu.

Interwencja kryzysowa⁹⁵

Interwencja kryzysowa stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej).

Interwencją kryzysową obejmuje się osoby i rodziny bez względu na posiadany dochód. Interwencja kryzysowa stanowi zespół interdyscyplinarnych działań podejmowanych na rzecz osób i rodzin będących w stanie kryzysu. Celem interwencji kryzysowej jest przywrócenie równowagi psychicznej i umiejętności samodzielnego radzenia sobie, a dzięki temu zapobieganie przejściu reakcji kryzysowej w stan chronicznej niewydolności psychospołecznej. W ramach interwencji kryzysowej udziela się natychmiastowej specjalistycznej pomocy psychologicznej, a w zależności od potrzeb – poradnictwa socjalnego lub prawnego oraz (w sytuacjach uzasadnionych) schronienia do 3 miesięcy.

Ponadto matki oraz ojcowie z małoletnimi dziećmi lub inne osoby sprawujące opiekę prawną nad dziećmi oraz kobiety w ciąży dotknięte przemocą lub znajdujące się w innej sytuacji kryzysowej mogą w ramach interwencji kryzysowej znaleźć schronienie i wsparcie w domach dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny⁹⁶

Interwencyjny ośrodek preadopcyjny jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi formę instytucjonalnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym umieszcza się dzieci, które wymagają specjalistycznej opieki i w okresie oczekiwania na adopcję nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. W interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym, w tym samym czasie, można umieścić nie więcej niż 20 dzieci. Pobyt dziecka

---

⁹⁴ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 12-13.

⁹⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 47.

⁹⁶ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93, 111.

w interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym nie może trwać dłużej niż do ukończenia przez dziecko pierwszego roku życia.

Jednostki organizacyjne pomocy społecznej⁹⁷

Do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej należą:

- 1) regionalne ośrodki polityki społecznej,
- 2) powiatowe centra pomocy rodzinie,
- 3) ośrodki pomocy społecznej,
- 4) zasoby instytucjonalne pomocy i wsparcia:
  - a) domy pomocy społecznej,
  - b) placówki specjalistycznego poradnictwa, w tym rodzinnego,
  - c) ośrodki interwencji kryzysowej,
  - d) ośrodki wsparcia:
    - dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi)
    - dzienne domy pomocy,
    - domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
    - noclegownie, schroniska i domy dla osób bezdomnych,
    - kluby samopomocy.

Jednostki organizacyjne wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej⁹⁸

Jednostkami organizacyjnymi wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej są:

- 1) jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego wykonujące zadania w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- 2) placówki wsparcia dziennego,
- 3) organizatorzy rodzinnej pieczy zastępczej,
- 4) placówki opiekuńczo-wychowawcze,
- 5) regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne,
- 6) interwencyjne ośrodki preadopcyjne oraz ośrodki adopcyjne,
- 7) podmioty, którym zlecono realizację zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej.

Klub integracji społecznej (KIS)⁹⁹

Kluby integracji społecznej stanowią jednostkę prowadzącą reintegrację zawodową i społeczną dla osób długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, uzależnionych od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorych psychicznie, zwalnianych z zakładów karnych, uchodźców oraz osób niepełnosprawnych, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym.

Kluby integracji społecznej mogą być prowadzone przez gminy, organizacje pozarządowe, a także kościoły, związki wyznaniowe i spółdzielnie socjalne, jeśli podmioty te prowadzą reintegrację zawodową i społeczną dla w/w osób.

---

⁹⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 51, 51a.

⁹⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2.

⁹⁹ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 18.

W klubach integracji społecznej można organizować w szczególności:

- 1) działania mające na celu pomoc w znalezieniu pracy na czas określony lub na czas wykonania określonej pracy, w pełnym lub niepełnym wymiarze czasu pracy u pracodawców, wykonywania usług na podstawie umów cywilnoprawnych oraz przygotowanie do podjęcia zatrudnienia lub podjęcia działalności w formie spółdzielni socjalnej;
- 2) prace społecznie użyteczne;
- 3) roboty publiczne;
- 4) poradnictwo prawne;
- 5) działalność samopomocową w zakresie zatrudnienia, spraw mieszkaniowych i socjalnych;
- 6) staże.

Warunkiem uczestnictwa w klubie integracji społecznej jest realizacja kontraktu socjalnego.

Klub samopomocy¹⁰⁰

Klub samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia dziennego pobytu przeznaczoną dla osób, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. W ośrodku tym mogą być świadczone usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub udzielana pomoc w formie posiłku.

Dla osób z zaburzeniami psychicznymi, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, prowadzone są kluby samopomocy dedykowane tej grupie osób. Korzystanie z usług klubów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi jest nieodpłatne.

Kontrakt socjalny¹⁰¹

Jedno z podstawowych narzędzi pracownika socjalnego w pracy z klientem pomocy społecznej.

Kontrakt socjalny jest pisemną umową zawartą z osobą ubiegającą się o pomoc, określającą uprawnienia i zobowiązania stron umowy w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodziny.

Kontrakt socjalny zawierany jest przez pracownika socjalnego zatrudnionego w ośrodku pomocy społecznej lub w powiatowym centrum pomocy z osobą lub rodziną znajdującą się w trudnej sytuacji życiowej w celu określenia sposobu współdziałania w rozwiązywaniu problemów tej osoby lub rodziny, co ma na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej, zawodowej lub przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu.

W przypadku osób bezrobotnych podpisanie kontraktu socjalnego, w ramach którego realizowane są działania na rzecz wzmocnienia aktywności osoby bezrobotnej, może być dokonywane na podstawie skierowania powiatowego urzędu pracy.

Odmianą kontraktu socjalnego są indywidualne programy pomocy:

- Indywidualny program zatrudnienia socjalnego,
- Indywidualny program wychodzenia z bezdomności,
- Indywidualny program integracji cudzoziemców,
- Program oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie,
- Indywidualny program usamodzielniania.

---

¹⁰⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51-51b.

¹⁰¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 108.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej¹⁰²

Rodziny zastępcze i rodzinne domy dziecka obejmuje się, na ich wniosek, opieką koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej. Koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej wyznacza organizator rodzinnej pieczy zastępczej, po zasięgnięciu opinii odpowiednio rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka. Do zadań koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej należy w szczególności:

- 1) udzielanie pomocy rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej;
- 2) przygotowanie, we współpracy z odpowiednio rodziną zastępczą lub prowadzącym rodzinny dom dziecka oraz asystentem rodziny, a w przypadku gdy rodzinie dziecka nie został przydzielony asystent rodziny – we współpracy z podmiotem organizującym pracę z rodziną, planu pomocy dziecku;
- 3) pomoc rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka w nawiązaniu wzajemnego kontaktu;
- 4) zapewnianie rodzinom zastępczym oraz prowadzącym rodzinne domy dziecka dostępu do specjalistycznej pomocy dla dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej;
- 5) zgłaszanie do ośrodków adopcyjnych informacji o dzieciach z uregulowaną sytuacją prawną, w celu poszukiwania dla nich rodzin przysposabiających;
- 6) udzielanie wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej;
- 7) przedstawianie corocznego sprawozdania z efektów pracy organizatorowi rodzinnej pieczy zastępczej.

Koordinator rodzinnej pieczy zastępczej nie może mieć pod opieką łącznie więcej niż 15 rodzin zastępczych lub rodzinnych domów dziecka.

Mieszkanie chronione¹⁰³

Pobyt w mieszkaniu chronionym przysługuje osobie, która ze względu na trudną sytuację życiową, wiek, niepełnosprawność lub chorobę potrzebuje wsparcia w funkcjonowaniu w codziennym życiu, ale nie wymaga usług w zakresie świadczonym przez jednostkę całodobowej opieki, w szczególności: osobie z zaburzeniami psychicznymi, osobie opuszczającej pieczę zastępczą, młodzieżowy ośrodek wychowawczy, zakład dla nieletnich, a także cudzoziemcowi, który uzyskał w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy.

Mieszkanie chronione jest formą pomocy społecznej (rodzaj świadczenia niepieniężnego) przygotowującą osoby tam przebywające, pod opieką specjalistów, do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępującą pobyt w placówce zapewniającej całodobową opiekę. Mieszkanie chronione zapewnia warunki samodzielnego funkcjonowania w środowisku, w integracji ze społecznością lokalną.

Mieszkanie chronione może być prowadzone przez każdą jednostkę organizacyjną pomocy społecznej lub organizację pożytku publicznego i w zależności od celu udzielania wsparcia prowadzone jest jako mieszkanie chronione treningowe lub mieszkanie chronione wspierane.

W mieszkaniu chronionym treningowym zapewnia się usługi bytowe oraz naukę, rozwijanie lub utrwalanie samo-dzielności, sprawności w zakresie samoobsługi, pełnienia ról społecznych w integracji ze społecznością lokalną, w celu umożliwienia prowadzenia samodzielnego życia.

Mieszkanie chronione wspierane przeznaczone jest dla: osoby niepełnosprawnej, w szczególności osoby niepełnosprawnej fizycznie lub osoby z zaburzeniami psychicznymi; osoby w podeszłym wieku lub przewlekle chorej.

---

¹⁰² Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 77.

¹⁰³ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 53; <https://www.gov.pl/web/rodzina/mieszkanie-chronione> (17.05.2021).

W mieszkaniu chronionym wspieranym zapewnia się usługi bytowe oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w życiu codziennym i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania samodzielności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości.

Ośrodek interwencji kryzysowej (OIK)¹⁰⁴

Ośrodek interwencji kryzysowej jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej wchodzącą w skład zasobów instytucjonalnych pomocy i wsparcia. Prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej należy do zadań własnych powiatu.

Rolą ośrodków interwencji kryzysowej jest świadczenie specjalistycznych usług, zwłaszcza psychologicznych, prawnych, hotelowych dostępnych przez całą dobę, osobom, rodzinom i społecznościom będącym ofiarami przemocy lub znajdującym się w innej sytuacji kryzysowej w celu zapobieżenia powstawania lub pogłębiania się dysfunkcji tych osób, rodzin lub społeczności.

Ośrodek wsparcia¹⁰⁵

Ośrodek wsparcia jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej dziennego pobytu, przy czym w ośrodku tym mogą być prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu. Ośrodek wsparcia jest środowiskową formą pomocy służącą utrzymaniu osoby w jej naturalnym środowisku. W ośrodkach wsparcia świadczone są usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze lub wydawane posiłki osobom, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych. Do ośrodków wsparcia zaliczane są:

- 1) ośrodki wsparcia dla osób z zaburzeniami psychicznymi (środowiskowe domy samopomocy oraz kluby samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi),
- 2) dzienne domy pomocy,
- 3) domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży,
- 4) schroniska dla osób bezdomnych oraz schroniska dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi,
- 5) kluby samopomocy.

Pieczą zastępczą¹⁰⁶

Pieczą zastępczą jest sprawowana w przypadku niemożności zapewnienia dziecku opieki i wychowania przez rodziców. Pieczę zastępczą organizuje powiat. Pieczę zastępczą jest sprawowana w formie rodzinnej i instytucjonalnej.

Rodzinna pieczę zastępczą sprawowana jest w formie:

- 1) rodziny zastępczej:
  - a) spokrewnionej,
  - b) niezawodowej,
  - c) zawodowej, w tym pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego i specjalistycznej;
- 2) rodzinnego domu dziecka.

Instytucjonalna pieczę zastępczą sprawowana jest w formie:

- 1) placówki opiekuńczo-wychowawczej (w tym typu socjalizacyjnego, rodzinnego, interwencyjnego, specjalistyczno-terapeutycznego);
- 2) regionalnej placówki opiekuńczo-terapeutycznej;

---

¹⁰⁴ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/rodzina/instytucje-pomocy-spoecznej> (01.06.2020).

¹⁰⁵ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 51.

¹⁰⁶ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 32-34, 39, 93.

- 3) interwencyjnego ośrodka preadopcyjnego.

Pieczna zastępcza zapewnia:

- 1) pracę z rodziną umożliwiającą powrót dziecka do rodziny lub gdy jest to niemożliwe – dążenie do przysposobienia dziecka, a w przypadku braku możliwości przysposobienia dziecka – opiekę i wychowanie w środowisku zastępczym;
- 2) przygotowanie dziecka do:
  - a) godnego, samodzielnego i odpowiedzialnego życia,
  - b) pokonywania trudności życiowych zgodnie z zasadami etyki,
  - c) nawiązywania i podtrzymywania bliskich, osobistych i społecznie akceptowanych kontaktów z rodziną i rówieśnikami, w celu łagodzenia skutków doświadczania straty i separacji oraz zdobywania umiejętności społecznych;
- 3) zaspokojenie potrzeb emocjonalnych dzieci, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb bytowych, zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalno-rekreacyjnych.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza (POW)¹⁰⁷

Placówka opiekuńczo-wychowawcza jest formą sprawowania instytucjonalnej pieczy zastępczej prowadzoną przez powiat lub podmiot, któremu powiat zlecił realizację tego zadania.

Placówka opiekuńczo-wychowawcza:

- 1) zapewnia dziecku całodobową opiekę i wychowanie oraz zaspokaja jego niezbędne potrzeby, w szczególności emocjonalne, rozwojowe, zdrowotne, bytowe, społeczne i religijne;
- 2) realizuje przygotowany we współpracy z asystentem rodziny plan pomocy dziecku;
- 3) umożliwia kontakt dziecka z rodzicami i innymi osobami bliskimi, chyba że sąd postanowi inaczej;
- 4) podejmuje działania w celu powrotu dziecka do rodziny;
- 5) zapewnia dziecku dostęp do kształcenia dostosowanego do jego wieku i możliwości rozwojowych;
- 6) obejmuje dziecko działaniami terapeutycznymi;
- 7) zapewnia korzystanie z przysługujących świadczeń zdrowotnych.

Wyróżnia się następujące typy placówek opiekuńczo-wychowawczych:

- 1) socjalizacyjna;
- 2) interwencyjna, której zadaniem jest doraźna opieka nad dzieckiem w czasie trwania sytuacji kryzysowej. W szczególności placówka zobowiązana jest przyjąć dziecko w przypadkach wymagających natychmiastowego zapewnienia dziecku opieki. Do placówki takiej dziecko przyjmuje się na podstawie orzeczenia sądu, w przypadku gdy dziecko zostało doprowadzone przez Policję lub Straż Graniczną, na wniosek rodziców dziecka lub osoby trzeciej w związku z przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie;
- 3) specjalistyczno-terapeutyczna, sprawująca opiekę nad dzieckiem o indywidualnych potrzebach, w szczególności nad dzieckiem niepełnosprawnym, wymagającym stosowania specjalnych metod wychowawczych i specjalistycznej terapii, wymagającym wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych;
- 4) rodzinna, wychowująca dzieci w różnym wieku, w tym dorastające i usamodzielniające się, umożliwiającą wspólne wychowanie i opiekę licznemu rodzeństwu. Placówka ta współpracuje z koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej i asystentem rodziny.

---

¹⁰⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 93, 95, 101, 102, 103, 105.

W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego są umieszczane dzieci powyżej 10. roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie.

Umieszczenie dziecka poniżej 10. roku życia w placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno-terapeutycznego jest możliwe w przypadku, gdy w danej placówce opiekuńczo-wychowawczej umieszczona jest matka lub ojciec tego dziecka oraz w innych wyjątkowych przypadkach, szczególnie gdy przemawia za tym stan zdrowia dziecka lub dotyczy to rodzeństwa.

Placówka wsparcia dziennego¹⁰⁸

Placówka wsparcia dziennego jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej realizującą zadania z zakresu wspierania rodziny. Placówka wsparcia dziennego oferuje objęcie dziecka opieką i wychowaniem w celu wsparcia rodziny, współpracując jednocześnie z rodzicami lub opiekunami dziecka, a także z placówkami oświatowymi i podmiotami leczniczymi. Pobyt dziecka w placówce wsparcia dziennego jest dobrowolny, chyba że do placówki skieruje sąd.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w formie:

- 1) opiekuńczej, w tym kół zainteresowań, świetlic, klubów i ognisk wychowawczych – zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań;
- 2) specjalistycznej – organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne oraz realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprophylaktyczny (terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię);
- 3) pracy podwórkowej – realizuje działania animacyjne i socjoterapeutyczne prowadzone przez wychowawcę.

Placówka wsparcia dziennego może być prowadzona w połączonych formach. Pobyt dziecka w placówce jest nieodpłatny. Prowadzić ją może zarówno gmina, jak i powiat, a także podmiot, który uzyskał zezwolenie wójta lub starosty.

Plan pracy z rodziną¹⁰⁹

Plan pracy z rodziną opracowywany i realizowany jest przez asystenta rodziny we współpracy z członkami rodziny, której został przydzielony, i w konsultacji z pracownikiem socjalnym. W przypadku czasowego umieszczenia dziecka poza rodziną plan pracy z rodziną jest opracowywany we współpracy z członkami rodziny i koordynatorem rodzinnej pieczy zastępczej oraz skoordynowany z planem pomocy dziecku umieszczonemu w pieczy zastępczej.

Plan pracy z rodziną obejmuje zakres realizowanych działań mających na celu przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, a także zawiera terminy ich realizacji i przewidywane efekty.

Poradnictwo specjalistyczne¹¹⁰

Poradnictwo specjalistyczne stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej)

---

¹⁰⁸ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 18, 23-24.

¹⁰⁹ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 15.

¹¹⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36, 46.

Poradnictwo specjalistyczne, w szczególności prawne, psychologiczne i rodzinne, jest świadczone osobom i rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązywaniu swoich problemów życiowych, bez względu na posiadany dochód.

Poradnictwo prawne realizuje się przez udzielanie informacji o obowiązujących przepisach z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów.

Poradnictwo psychologiczne realizuje się przez procesy diagnozowania, profilaktyki i terapii.

Poradnictwo rodzinne obejmuje problemy funkcjonowania rodziny, w tym problemy opieki nad osobą niepełnosprawną, a także terapię rodzinną.

Powody udzielania pomocy społecznej¹¹¹

Pomocy społecznej udziela się osobom i rodzinom w szczególności z powodu:

- 1) ubóstwa;
- 2) sieroctwa;
- 3) bezdomności;
- 4) bezrobocia;
- 5) niepełnosprawności;
- 6) długotrwałej lub ciężkiej choroby;
- 7) przemocy w rodzinie;
- 8) potrzeby ochrony ofiar handlu ludźmi;
- 9) potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności;
- 10) bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych;
- 11) trudności w integracji cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy lub ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy;
- 12) trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- 13) alkoholizmu lub narkomanii;
- 14) zdarzenia losowego i sytuacji kryzysowej;
- 15) klęski żywiołowej lub ekologicznej.

Praca socjalna¹¹²

Praca socjalna stanowi świadczenie niepieniężne z pomocy społecznej (usługę pomocy społecznej). Należy do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym.

Praca socjalna jest działalnością zawodową mającą na celu pomoc osobom i rodzinom we wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie poprzez pełnienie odpowiednich ról społecznych oraz tworzenie warunków sprzyjających temu celowi.

Praca socjalna prowadzona jest:

- 1) z osobami i rodzinami w celu rozwinięcia lub wzmocnienia ich aktywności i samodzielności życiowej;
- 2) ze społecznością lokalną w celu zapewnienia współpracy i koordynacji działań instytucji i organizacji istotnych dla zaspokajania potrzeb członków społeczności.

W pracy socjalnej wykorzystuje się właściwe tej działalności metody i techniki, stosowane z poszanowaniem godności osoby i jej prawa do samostanowienia. Może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny lub projekt socjalny. Jest ona świadczona osobom i rodzinom bez względu na posiadany dochód.

---

¹¹¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 7.

¹¹² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 6, 17, 36, 45.

Projekt socjalny

Projekt socjalny stanowi zespół działań w ramach pracy socjalnej i innych działań aktywizacyjnych mających na celu wzmocnienie aktywności i samodzielności życiowej osób, rodzin i konkretnych grup oraz wzrost samoorganizacji i spójności środowisk lokalnych, a przez to zapobieganie procesom marginalizacji i wykluczenia społecznego oraz podnoszenia jakości życia. Podstawą realizacji projektu socjalnego jest jego plan zawierający m.in. opis celów i środków działania pracownika socjalnego oraz szczegóły realizacji.

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna¹¹³

Regionalna placówka opiekuńczo-terapeutyczna jest jednostką organizacyjną wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej. Stanowi instytucjonalną formę pieczy zastępczej.

W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej umieszczane są dzieci wymagające szczególnej opieki, które ze względu na stan zdrowia wymagają stosowania specjalistycznej opieki i rehabilitacji nie mogą zostać umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej lub w placówce opiekuńczo-wychowawczej. W regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej można umieścić, w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 30 dzieci.

Rodzina pomocowa¹¹⁴

Rodziny pomocowe oferują wsparcie rodzinom zastępczym oraz rodzinnym domom dziecka, na ich wniosek. Wsparcie to udzielane jest na wniosek rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka i polega na powierzeniu rodzinie pomocowej pieczy zastępczej nad dzieckiem (dziećmi) w przypadku czasowego niesprawowania opieki przez rodzinę zastępczą lub prowadzącego rodzinny dom dziecka.

Pieczą zastępczą nad dzieckiem może być powierzona rodzinie pomocowej, w szczególności w okresie:

- 1) czasowego niesprawowania opieki nad dzieckiem w związku z wypoczynkiem, udziałem w szkoleniach lub pobytem w szpitalu;
- 2) nieprzewidzianych trudności lub zdarzeń losowych.

Rodziną pomocową może być:

- 1) rodzina zastępcza niezawodowa, rodzina zastępcza zawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka;
- 2) małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim przeszkoleni do pełnienia funkcji rodziny zastępczej, prowadzenia rodzinnego domu dziecka lub rodziny przysposabiającej.

Rodzina zastępcza zawodowa, rodzina zastępcza niezawodowa lub prowadzący rodzinny dom dziecka może przyjąć dziecko jako rodzina pomocowa bez względu na liczbę dzieci pozostających pod ich opieką. Podstawą umieszczenia dziecka w rodzinie pomocowej jest umowa między starostą a rodziną pomocową. Czas pobytu dziecka w rodzinie pomocowej nie może przekroczyć 2 miesięcy.

---

¹¹³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 2, 93,109.

¹¹⁴ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 39, 73-75.

Rodzina wspierająca¹¹⁵

Rodzina wspierająca, przy współpracy asystenta rodziny, udziela pomocy rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych w:

- 1) opiece i wychowaniu dziecka;
- 2) prowadzeniu gospodarstwa domowego;
- 3) kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.

Pełnienie funkcji rodziny wspierającej może być powierzone osobom z bezpośredniego otoczenia dziecka, które nie były skazane prawomocnym wyrokiem za umyślne przestępstwo. Rodzinę wspierającą ustanawia wójt właściwy ze względu na miejsce zamieszkania rodziny wspieranej po uzyskaniu pozytywnej opinii kierownika ośrodka pomocy społecznej wydanej na podstawie przeprowadzonego rodzinnego wywiadu środowiskowego.

Rodzinny dom pomocy (RDP)¹¹⁶

Rodzinny dom pomocy stanowi formę usług opiekuńczych i bytowych świadczonych całodobowo przez osobę fizyczną lub organizację pożytku publicznego dla nie mniej niż trzech i nie więcej niż ośmiu zamieszkujących wspólnie osób wymagających wsparcia w tej formie. Z usług świadczonych w formie rodzinnego domu pomocy korzystać mogą osoby wymagające z powodu wieku lub niepełnosprawności pomocy innych osób w przypadku braku możliwości zapewnienia usług opiekuńczych w miejscu ich zamieszkania.

Rodzinny dom pomocy świadczy swe usługi w budynku mieszkalnym jednorodzinny, którego właścicielem lub najemcą jest osoba fizyczna prowadząca rodzinny dom pomocy, w którym ta osoba zamieszkuje lub organizacja pożytku publicznego w przypadku domu prowadzonego przez organizację pożytku publicznego.

Specjalny zasiłek opiekuńczy¹¹⁷

Zasiłek przyznawany jest osobom w 1. i 2. stopniu pokrewieństwa (dzieci – rodzice, wnuki – dziadkowie, rodzeństwo), a także współmałżonkom, jeżeli nie podejmują zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania stałej opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności albo orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Kryterium dochodowe uprawniające do specjalnego zasiłku opiekuńczego to 764,00 zł. Od 1 listopada 2016 prawo do specjalnego zasiłku opiekuńczego jest ustalane na podstawie dochodu z 2015 roku. W celu ustalenia dochodu liczy się łączny dochód dwóch rodzin: rodziny osoby sprawującej opiekę i rodziny osoby wymagającej opieki.

Specjalny zasiłek opiekuńczy funkcjonuje od 1 stycznia 2013 roku.

---

¹¹⁵Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 29-30 .

¹¹⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 52.

¹¹⁷ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/rodzina/wiadczenia-rodzinne> (01.06.2020).

Spółdzielnia socjalna (SS)¹¹⁸

Spółdzielnię socjalną mogą założyć: osoby bezrobotne, absolwenci centrów integracji społecznej oraz klubów integracji społecznej, osoby niepełnosprawne, a także osoby do 30. roku życia oraz po ukończeniu 50. roku życia posiadające status osoby poszukującej pracy, bez zatrudnienia, posiadające pełną zdolność do czynności prawnych. Spółdzielnię socjalną mogą założyć także inne osoby niż wskazane powyżej, o ile liczba tych osób nie stanowi więcej niż 50% ogólnej liczby założycieli, a także organizacje pozarządowe lub jednostki samorządu terytorialnego oraz kościelne osoby prawne.

Przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę jej członków. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz:

- 1) społecznej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- 2) zawodowej reintegracji jej członków, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy,

przy czym działania te nie są wykonywane w ramach prowadzonej przez spółdzielnię socjalną działalności gospodarczej. Spółdzielnia socjalna może prowadzić działalność społeczną i oświatowo-kulturalną na rzecz swoich członków oraz ich środowiska lokalnego, a także działalność społecznie użyteczną w sferze zadań publicznych

Stypendium szkolne¹¹⁹

Stypendium szkolne stanowi świadczenie z pomocy społecznej udzielane przez ośrodki pomocy społecznej. Podstawową przesłanką otrzymania przez ucznia stypendium szkolnego jest trudna sytuacja materialna, w jakiej ten uczeń się znajduje, wynikająca z niskich dochodów na osobę w rodzinie, w szczególności gdy w rodzinie tej występuje: bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub długotrwała choroba, wielodzietność, brak umiejętności wypełniania funkcji opiekuńczo-wychowawczych, alkoholizm lub narkomania, a także gdy rodzina jest niepełna lub wystąpiło zdarzenie losowe. Przyznanie stypendium uzależnione jest od wysokości dochodu na osobę w rodzinie ucznia.

Prawo do pomocy materialnej o charakterze socjalnym przysługuje zamieszkałym na terenie danej gminy (bez względu na miejsce pobierania nauki):

- 1) uczniom szkół publicznych i niepublicznych o uprawnieniach szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych oraz słuchaczom kolegiów nauczycielskich, nauczycielskich kolegiów języków obcych lub kolegiów pracowników służb społecznych - do czasu ukończenia kształcenia, nie dłużej jednak niż do dnia ukończenia 24 roku życia;
- 2) wychowankom publicznych i niepublicznych ośrodków rewalidacyjno-wychowawczych – do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki;
- 3) uczniom szkół niepublicznych nieposiadających uprawnień szkół publicznych dla młodzieży i dla dorosłych - do czasu ukończenia realizacji obowiązku nauki.

Stypendium szkolne przyznawane jest na wniosek lub z urzędu. Wniosek o przyznanie stypendium mogą złożyć rodzice, opiekunowie prawni uczniów, pełnoletni uczniowie, a także dyrektorzy szkół, kolegiów lub ośrodków.

---

¹¹⁸ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 2; ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 94 poz. 651 z późn. zm.), art. 2, 4.

¹¹⁹ Opracowano na podstawie: <https://uml.lodz.pl/edukacja/stypendia/stypendia-i-zasilki-szkolne/> (01.06.2020).

Środowiskowy dom samopomocy¹²⁰

Środowiskowy dom samopomocy jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej, będącą ośrodkiem wsparcia dziennego pobytu przeznaczonym dla osób przewlekle psychicznie chorych i niepełnosprawnych intelektualnie, tj. dla osób, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej. W środowiskowym domu samopomocy mogą być również prowadzone miejsca całodobowe okresowego pobytu, przy czym okres korzystania z miejsca całodobowego pobytu nie może być jednorazowo dłuższy niż 3 miesiące, z możliwością przedłużenia do 6 miesięcy.

Środowiskowy dom samopomocy świadczy usługi w ramach indywidualnych lub zespołowych treningów samoobsługi i treningów umiejętności społecznych, polegających na nauce, rozwijaniu lub podtrzymywaniu umiejętności w zakresie czynności dnia codziennego i funkcjonowania w życiu społecznym. Osoby korzystające z usług powyższych placówek mogą otrzymać częściową opiekę i pomoc w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych oraz posiłek.

Prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy należy do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych zarówno przez gminę, jak i powiat.

Świadczenia pieniężne z pomocy społecznej (zasiłki)¹²¹

Świadczeniami pieniężnymi z pomocy społecznej są:

- 1) zasiłek stały,
- 2) zasiłek okresowy,
- 3) zasiłek celowy i specjalny zasiłek celowy,
- 4) zasiłek i pożyczka na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 5) pomoc na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki,
- 6) świadczenie pieniężne na utrzymanie i pokrycie wydatków związanych z nauką języka polskiego dla cudzoziemców, którzy uzyskali w Rzeczypospolitej Polskiej status uchodźcy, ochronę uzupełniającą lub zezwolenie na pobyt czasowy,
- 7) wynagrodzenie należne opiekunowi z tytułu sprawowania opieki przyznane przez sąd.

Świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej)¹²²

Świadczeniami niepieniężnymi (usługami) z pomocy społecznej są:

- 1) praca socjalna,
- 2) bilet kredytowany,
- 3) składki na ubezpieczenie zdrowotne,
- 4) składki na ubezpieczenia społeczne,
- 5) pomoc rzeczowa, w tym na ekonomiczne usamodzielnienie,
- 6) sprawienie pogrzebu,
- 7) poradnictwo specjalistyczne,
- 8) interwencja kryzysowa,
- 9) schronienie,
- 10) posiłek,
- 11) niezbędne ubranie,
- 12) usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, w ośrodkach wsparcia oraz w rodzinnych domach pomocy,
- 13) specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia,

---

¹²⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 18, 20, 51a.

¹²¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

¹²² Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 36.

- 14) mieszkanie chronione,
- 15) pobyt i usługi w domu pomocy społecznej,
- 16) pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, pomoc w uzyskaniu zatrudnienia, pomoc na zagospodarowanie – w formie rzeczowej dla osób usamodzielnianych.

Świadczenie pielęgnacyjne¹²³

Świadczenie pielęgnacyjne z tytułu rezygnacji z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, przysługuje:

- 1) matce albo ojcu,
- 2) opiekunowi faktycznemu dziecka,
- 3) osobie będącej rodziną zastępczą spokrewnioną,
- 4) innym osobom, na których ciąży obowiązek alimentacyjny, z wyjątkiem osób małoletnich oraz o znacznym stopniu niepełnosprawności,

jeżeli nie podejmują lub rezygnują z zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej w celu sprawowania opieki nad osobą legitymującą się orzeczeniem o niepełnosprawności łącznie ze wskazaniami: konieczności stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji oraz konieczności stałego współudziału na co dzień opiekuna dziecka w procesie jego leczenia, rehabilitacji i edukacji.

Świadczenie pielęgnacyjne przysługuje, jeżeli niepełnosprawność osoby wymagającej opieki powstała nie później niż do ukończenia 18. roku życia lub w trakcie nauki w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie później niż do ukończenia 25. roku życia.

Świadczenie to jest przyznawane niezależnie od dochodów.

Świadczenie wychowawcze¹²⁴

Świadczenie wychowawcze wprowadzone ustawą z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195) obowiązuje od dnia 1 kwietnia 2016 roku. Stanowi ono nieopodatkowaną pomoc finansową państwa przyznaną rodzinom w ramach realizacji programu „Rodzina 500 plus”, której celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych. Świadczenie to przysługuje matce, ojcu, opiekunowi faktycznemu albo opiekunowi prawnemu dziecka do dnia ukończenia przez nie 18. roku życia w wysokości 500 zł miesięcznie na dziecko w rodzinie.

W okresie od 1 kwietnia 2016 roku do 30 czerwca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługiwało:

- na każde drugie i kolejne dziecko w rodzinie, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę przekraczał kwotę 800 zł netto (lub 1 200 zł w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko z niepełnosprawnością),
- również na pierwsze i jedyne dziecko w przypadku rodzin, których dochód w przeliczeniu na osobę nie przekraczał kwoty 800 zł netto (lub 1 200 zł w przypadku, gdy członkiem rodziny jest dziecko z niepełnosprawnością).

Od 1 lipca 2019 roku świadczenie wychowawcze przysługuje na każde dziecko do ukończenia 18. roku życia, bez względu na dochód osiągniany przez rodzinę.

---

¹²³ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm), art. 17.

¹²⁴ Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195), art. 4, 5, 10, 11; ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 80, 115.

Świadczenie wychowawcze realizowane jest w gminach, przy czym postępowania w sprawie świadczenia mogą być prowadzone zarówno w urzędach gmin/miast lub w wyodrębnionych komórkach w ośrodkach pomocy społecznej lub w innych jednostkach organizacyjnych gmin (wybór optymalnych rozwiązań należy do wójtów, burmistrzów i prezydentów miast). W sprawach, w których zastosowanie mają unijne przepisy o koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego w przypadku przemieszczania się osób w granicach Unii Europejskiej, Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Konfederacji Szwajcarskiej, decyzje w sprawach świadczenia wychowawczego wydaje właściwy wojewoda.

Dodatkowe wsparcie w wysokości świadczenia wychowawczego przysługuje również rodzinom zastępczym i prowadzącym rodzinne domy dziecka (dodatek wychowawczy w rodzinnej pieczy zastępczej), a także prowadzącym placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (dodatek do zryczałtowanej kwoty przysługującej na utrzymanie dziecka) na każde umieszczone dziecko w wieku do ukończenia 18. roku życia na podstawie ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).

Świadczenie z funduszu alimentacyjnego¹²⁵

Osobą uprawnioną do świadczeń z funduszu alimentacyjnego jest dziecko, które ma zasądzone od rodzica alimenty (mogą być to również alimenty na podstawie ugody zawartej przed sądem), jeżeli egzekucja prowadzona przez komornika jest bezskuteczna. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują:

- 1) do ukończenia przez dziecko 18 lat,
- 2) do ukończenia przez dziecko 25 lat po warunkiem, że dziecko uczy się w szkole lub szkole wyższej,
- 3) bezterminowo w przypadku posiadania przez dziecko orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności.

Przyznanie prawa do świadczenia z funduszu alimentacyjnego uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego

Turnus rehabilitacyjny¹²⁶

Uczestnictwo w turnusach rehabilitacyjnych (obok warsztatów terapii zajęciowej) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Turnus oznacza zorganizowaną formę aktywnej rehabilitacji połączonej z elementami wypoczynku, której celem jest ogólna poprawa psychofizycznej sprawności oraz rozwijanie umiejętności społecznych uczestników, między innymi przez nawiązywanie i rozwijanie kontaktów społecznych, realizację i rozwijanie zainteresowań, a także przez udział w innych zajęciach przewidzianych programem turnusu.

Turnusy mogą być organizowane:

- 1) przez osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, osoby prawne i inne jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, które prowadzą co najmniej przez 2 lata działalność na rzecz osób niepełnosprawnych i uzyskały wpis do rejestru organizatorów prowadzonego przez wojewodę;
- 2) wyłącznie w ośrodkach, które uzyskały wpis do rejestru ośrodków prowadzonego przez wojewodę – z wyłączeniem turnusów organizowanych w formie niestacjonarnej;

---

¹²⁵ Opracowano na podstawie: <https://www.gov.pl/web/rodzina/fundusz-alimentacyjny> (01.06.2020).

¹²⁶ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 10, 10c.

- 3) w domach pomocy społecznej lub w innych placówkach opiekuńczych, przy czym wyłącznie dla osób niepełnosprawnych niebędących stałymi podopiecznymi takich jednostek.

Ośrodki, w których organizowane są turnusy, zapewniają osobom niepełnosprawnym odpowiednie warunki pobytu, dostosowane do rodzaju i stopnia niepełnosprawności uczestników turnusu, oraz bazę do prowadzenia rehabilitacji i realizacji określonego programu turnusu.

Czas trwania turnusów wynosi co najmniej 14 dni. Turnusy organizuje się wyłącznie na terenie kraju, w grupach zorganizowanych liczących nie mniej niż 20 uczestników, w formie stacjonarnej lub niestacjonarnej.

Usamodzielnienie¹²⁷

Pomoc na usamodzielnienie, obejmująca pomoc: 1) na kontynuowanie nauki, 2) usamodzielnienie lub 3) zagospodarowanie, przysługuje osobom opuszczającym podmioty rodzinnej pieczy zastępczej, placówki opiekuńczo-wychowawcze lub regionalne placówki opiekuńczo-terapeutyczne, a także inne instytucje, o których mowa w art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej, tj.: domy pomocy społecznej dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie, domy dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży, schroniska dla nieletnich, zakłady poprawcze, specjalne ośrodki szkolno-wychowawcze, specjalne ośrodki wychowawcze, młodzieżowe ośrodki socjoterapii zapewniające całodobową opiekę oraz młodzieżowe ośrodki wychowawcze. Osobom usamodzielnianym może zostać również udzielona pomoc w uzyskaniu odpowiednich warunków mieszkaniowych, w tym w mieszkaniu chronionym, oraz w uzyskaniu zatrudnienia, przy czym pomoc ta nie obejmuje wsparcia finansowego.

Pomoc na usamodzielnienie dla osoby opuszczającej pieczę zastępczą przysługuje osobie usamodzielnianej, która przebywała w pieczy zastępczej przez okres co najmniej:

- a) 3 lat – w przypadku osoby opuszczającej rodzinę zastępczą spokrewnioną,
- b) 1 roku – w przypadku osoby opuszczającej rodzinę zastępczą niezawodową, rodzinę zastępczą zawodową, rodzinny dom dziecka, placówkę opiekuńczo – wychowawczą, regionalną placówkę opiekuńczo – terapeutyczną.

Warunkiem przyznania pomocy na kontynuowanie nauki i na usamodzielnienie jest złożenie wniosku i posiadanie zatwierdzonego indywidualnego programu usamodzielnienia.

I. Pomoc na kontynuowanie nauki:

- 1) przyznaje się osobie usamodzielnianej, o ile kontynuuje naukę w szkole, zakładzie kształcenia nauczycieli, w uczelni, na kursach, jeśli ich ukończenie jest zgodne z indywidualnym programem usamodzielnienia, u pracodawcy w celu przygotowania zawodowego,
- 2) wysokość pomocy wynosi nie mniej niż 500 zł miesięcznie,
- 3) pomoc przyznaje się na czas nauki, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 25 roku życia.

II. Pomoc na usamodzielnienie:

- 1) może zostać wypłacona, w zależności od ustaleń indywidualnego programu usamodzielnienia, jednorazowo lub w ratach,
- 2) może zostać wypłacona nie później niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 26 roku życia,
- 3) w przypadku, gdy osoba usamodzielniana otrzymuje pomoc na kontynuowanie nauki, pomoc na usamodzielnienie jest wypłacana po zakończeniu pobierania pomocy na kontynuowanie nauki,
- 4) w uzasadnionych przypadkach pomoc na usamodzielnienie może zostać wypłacona w trakcie wypłacania pomocy na kontynuowanie nauki,

---

¹²⁷ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 140-150; ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 88.

- 5) wysokość tej pomocy zależna jest od okresu pobytu w pieczy zastępczej i wynosi od 1 650 zł do 6 600 zł.

III. Pomoc na zagospodarowanie:

- 1) jest wypłacana jednorazowo, nie później niż do ukończenia przez osobę usamodzielnianą 26 roku życia,
- 2) w wysokości nie niższej niż 1 500 zł, a w przypadku osoby legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności – w wysokości nie niższej niż 3 000 zł,
- 3) może zostać przyznana w formie rzeczowej.

Pomoc na usamodzielnienie dla osób opuszczających inne instytucje (art. 88 ust. 1 ustawy o pomocy społecznej) przysługuje w szczególności w następujących przypadkach:

- a) pomoc pieniężna na usamodzielnienie i pomoc pieniężna na kontynuowanie nauki – osobie, która przebywała w domu pomocy społecznej, schronisku dla nieletnich, zakładzie poprawczym, specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym, specjalnym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii zapewniającym całodobową opiekę albo młodzieżowym ośrodku wychowawczym co najmniej rok,
- b) w przypadku, gdy osoba opuszczająca dom pomocy społecznej, specjalny ośrodek szkolno-wychowawczy albo specjalny ośrodek wychowawczy jest zdolna do samodzielnej egzystencji.

Warunkiem przyznania pomocy na usamodzielnienie jest realizacja indywidualnego programu usamodzielnienia, opracowanego wspólnie z opiekunem usamodzielnienia, zatwierdzonego przez kierownika powiatowego centrum pomocy rodzinie.

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze¹²⁸

Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze stanowią świadczenia niepieniężne z pomocy społecznej (usługi pomocy społecznej).

Pomoc w formie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych przysługuje osobie samotnej, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona, a także osobie, która wymaga pomocy innych osób, a rodzina, a także wspólnie zamieszkujący małżonek, wstępni i zstępni nie mogą takiej pomocy zapewnić.

Usługi opiekuńcze obejmują pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, zaleconą przez lekarza pielęgnację oraz, w miarę możliwości, zapewnienie kontaktów z otoczeniem. Specjalistyczne usługi opiekuńcze są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia lub niepełnosprawności, świadczone przez osoby ze specjalistycznym przygotowaniem zawodowym.

Usługi opiekuńcze przyznaje ośrodek pomocy społecznej, który ustala ich zakres, okres i miejsce świadczenia.

Warsztat terapii zajęciowej (WTZ)¹²⁹

Uczestnictwo w warsztatach terapii zajęciowej (obok turnusów rehabilitacyjnych) stanowi jedną z podstawowych form aktywności wspomagającej proces rehabilitacji zawodowej i społecznej osób z niepełnosprawnościami.

Warsztat terapii zajęciowej jest wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo placówką stwarzającą osobom niepełnosprawnym niezdolnym do podjęcia pracy możliwość rehabilitacji społecznej i zawodowej w zakresie pozyskania lub przywracania umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Realizacja tego celu odbywa się przy zastosowaniu technik terapii zajęciowej,

---

¹²⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 50.

¹²⁹ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 10-10b.

zmierzających do rozwijania umiejętności wykonywania czynności życia codziennego oraz zaradności osobistej, a także psychofizycznych sprawności oraz podstawowych i specjalistycznych umiejętności zawodowych, umożliwiającących uczestnictwo w szkoleniu zawodowym albo podjęcie pracy. Terapię realizuje się na podstawie indywidualnego programu rehabilitacji. Warsztaty mogą być organizowane przez fundacje, stowarzyszenia lub przez inne podmioty.

Wskaźniki zasięgu ubóstwa (stopy ubóstwa)¹³⁰

Dane dotyczące poziomu ubóstwa w Polsce są gromadzone i regularnie prezentowane przez Główny Urząd Statystyczny w formie wskaźników zasięgu ubóstwa (stóp ubóstwa), które są szacowane na podstawie wyników Badania budżetów gospodarstw domowych prowadzonego przez GUS. Wyróżnia się trzy podstawowe wskaźniki zasięgu ubóstwa przyjmujące różne granice ubóstwa:

- 1) **Wskaźnik zasięgu ubóstwa skrajnego (stopa ubóstwa skrajnego)** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków¹³¹ był niższy niż granica ubóstwa skrajnego (minimum egzystencji¹³²) wyznaczająca poziom zaspokojenia potrzeb, poniżej którego następuje biologiczne zagrożenie życia oraz rozwoju psychofizycznego człowieka.
Za punkt wyjścia do ustalania granic ubóstwa skrajnego bierze się poziom minimum egzystencji obliczony przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych dla 1-osobowego gospodarstwa pracowniczego.
- 2) **Wskaźnik zasięgu ubóstwa relatywnego (stopa ubóstwa relatywnego)** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁴² był niższy niż granica ubóstwa relatywnego przyjęta na poziomie 50% średnich miesięcznych wydatków wszystkich gospodarstw domowych. Wskazuje na gospodarstwa domowe, w których poziom konsumpcji jest niższy niż większości mieszkańców i odbiega znacząco od poziomu przeciętnego.
- 3) **Wskaźnik zasięgu ubóstwa ustawowego (stopa ubóstwa ustawowego)** obrazuje odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków⁴² był niższy niż tzw. ustawowa granica ubóstwa, tj. kwota która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z systemu pomocy społecznej.

Wywiad środowiskowy¹³³

W przypadku gdy ośrodek pomocy społecznej poweźmie informację o rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, pracownik socjalny przeprowadza w tej rodzinie wywiad środowiskowy, na podstawie którego dokonuje analizy sytuacji rodziny. Jeżeli z analizy tej wynika konieczność przydzielenia rodzinie asystenta rodziny, pracownik socjalny występuje do kierownika ośrodka pomocy społecznej z wnioskiem o jego przydzielenie.

Zakład aktywności zawodowej¹³⁴

Zakład aktywności zawodowej prowadzi zatrudnienie w warunkach pracy chronionej. Zakład aktywności zawodowej może być utworzony przez gminę, powiat oraz fundację, stowarzyszenie lub inną organizację społeczną, której statutowym zadaniem jest rehabilitacja zawodowa i społeczna

---

¹³⁰ Główny Urząd Statystyczny, <http://stat.gov.pl/> (27.04.2020).

¹³¹ Wydatki te obejmują również wartość artykułów otrzymywanych bezpłatnie oraz wartość artykułów pobranych z prowadzonej działalności na własny rachunek (spożycie naturalne).

¹³² W skład koszyka minimum egzystencji wchodzi potrzeby mieszkaniowe i artykuły żywnościowe.

¹³³ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.), art. 11.

¹³⁴ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.), art. 2, 29.

osób niepełnosprawnych. Nie jest to samodzielna forma prawna, ale jednostka organizacyjnie i finansowo wyodrębniona z podmiotu, który utworzył ZAZ.

O uzyskanie statusu zakładu aktywności zawodowej dla wyodrębnionej przez siebie jednostki instytucje i organizacje mogą ubiegać się, jeżeli co najmniej 70% ogółu osób zatrudnionych w tej jednostce stanowią osoby niepełnosprawne, w szczególności skierowane do pracy przez powiatowe urzędy pracy:

- a) zaliczone do znacznego stopnia niepełnosprawności,
- b) zaliczone do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, w tym osób, w stosunku do których rada programowa zajęła stanowisko uzasadniające podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej,

przy czym osoby, u których stwierdzono autyzm, upośledzenie umysłowe lub chorobę psychiczną, nie mogą stanowić więcej niż 35% ogółu zatrudnionych.

Wymiar czasu pracy osoby zatrudnionej w ZAZ jest odpowiednio zmniejszony, a osoba objęta jest także zajęciami rehabilitacyjnymi od 60 do 120 minut dziennie.

Zakład pracy chronionej (ZPCH)¹³⁵

Zakład pracy chronionej oznacza warunki pracy chronionej.

Pracodawca prowadzący działalność gospodarczą przez okres co najmniej 12 miesięcy, zatrudniający nie mniej niż 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy i osiągający wskaźniki zatrudnienia osób niepełnosprawnych przez okres co najmniej 6 miesięcy, uzyskuje status pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej, jeżeli:

- 1) wskaźnik zatrudnienia osób niepełnosprawnych wynosi co najmniej 50%, a w tym co najmniej 20% ogółu zatrudnionych stanowią osoby zaliczone do znacznego lub umiarkowanego stopnia niepełnosprawności, albo co najmniej 30% niewidomych lub psychicznie chorych, albo upośledzonych umysłowo zaliczonych do znacznego albo umiarkowanego stopnia niepełnosprawności;
- 2) obiekty i pomieszczenia użytkowane przez zakład pracy odpowiadają przepisom i zasadom bezpieczeństwa i higieny pracy oraz uwzględniają potrzeby osób niepełnosprawnych w zakresie przystosowania stanowisk pracy, pomieszczeń higieniczno-sanitarnych i ciągów komunikacyjnych oraz spełniają wymagania dostępności do nich;
- 3) zapewniona jest doraźna i specjalistyczna opieka medyczna, poradnictwo i usługi rehabilitacyjne;
- 4) wystąpi z wnioskiem o przyznanie statusu pracodawcy prowadzącego zakład pracy chronionej.

Zasiłek celowy¹³⁶

Zasiłek celowy może być przyznany w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej, w tym w szczególności na pokrycie części lub całości kosztów zakupu żywności, leków i leczenia, opatu, odzieży, niezbędnych przedmiotów użytku domowego, drobnych remontów i napraw w mieszkaniu, a także kosztów pogrzebu.

Osobom bezdomnym i innym osobom niemającym dochodu oraz możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie części lub całości wydatków na świadczenia zdrowotne.

---

¹³⁵ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (t.j. Dz.U. z 2011 r. Nr 127 poz. 721 ze zm.), art. 2, 28.

¹³⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 39-41.

Zasiłek celowy może być przyznany również w celu realizacji postanowień kontraktu socjalnego, a także osobie albo rodzinie, które poniosły straty w wyniku zdarzenia losowego lub klęski żywiołowej lub ekologicznej.

W szczególnie uzasadnionych przypadkach osobie albo rodzinie o dochodach przekraczających kryterium dochodowe może być przyznany specjalny zasiłek celowy w wysokości nieprzekraczającej kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej lub rodziny, który nie podlega zwrotowi.

Zasiłek okresowy¹³⁷

Zasiłek okresowy przysługuje w szczególności ze względu na długotrwałą chorobę, niepełnosprawność, bezrobocie, możliwość utrzymania lub nabycia uprawnień do świadczeń z innych systemów zabezpieczenia społecznego:

- 1) osobie samotnie gospodarującej, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) rodzinie, której dochód jest niższy od kryterium dochodowego rodziny.

Zasiłek okresowy ustala się:

- 1) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 2) w przypadku rodziny – do wysokości różnicy między kryterium dochodowym rodziny a dochodem tej rodziny.

Kwota zasiłku okresowego nie może być niższa niż 20 zł miesięcznie.

Zasiłek pielęgnacyjny¹³⁸

Zasiłek pielęgnacyjny przyznawany jest w celu częściowego pokrycia wydatków wynikających z konieczności zapewnienia opieki i pomocy innej osoby w związku z niezdolnością do samodzielnej egzystencji. Zasiłek pielęgnacyjny przysługuje:

- 1) niepełnosprawnemu dziecku;
- 2) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia, jeżeli legitymuje się orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności;
- 3) osobie niepełnosprawnej w wieku powyżej 16. roku życia legitymującej się orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, jeżeli niepełnosprawność powstała w wieku do ukończenia 21. roku życia;
- 4) osobie, która ukończyła 75 lat.

Zasiłek pielęgnacyjny nie przysługuje osobie umieszczonej w instytucji zapewniającej całodobowe utrzymanie.

Zasiłek rodzinny¹³⁹

Zasiłek rodzinny ma na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Zasiłek rodzinny przysługuje:

- 1) rodzicom, jednemu z rodziców albo opiekunowi prawnemu dziecka lub opiekunowi faktycznemu dziecka (do ukończenia przez dziecko 18. roku życia lub nauki w szkole, jednak nie dłużej niż do ukończenia 21. roku życia, albo do 24. roku życia, jeżeli kontynuuje naukę

---

¹³⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 38.

Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 16.

¹³⁹ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.), art. 5; Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 lipca 2018 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna (Dz.U. 2018 poz. 1497)

w szkole lub w szkole wyższej i legitymuje się orzeczeniem o umiarkowanym albo znacznym stopniu niepełnosprawności);

- 2) osobie uczącej się (osoba pełnoletnia ucząca się, nie pozostająca na utrzymaniu rodziców w związku z ich śmiercią lub z zasądzeniem od rodziców na jej rzecz alimentów, jeżeli wyrok sądu orzekający alimenty został wydany przed osiągnięciem pełnoletności przez osobę uczącą się). Zasiłek przysługuje osobie uczącej się w szkole lub w szkole wyższej, jednak nie dłużej niż do ukończenia 24 roku życia.

Do zasiłku rodzinnego przysługują dodatki z tytułu:

- 1) urodzenia dziecka;
- 2) opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego;
- 3) samotnego wychowywania dziecka;
- 4) wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej;
- 5) kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego;
- 6) rozpoczęcia roku szkolnego;
- 7) podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania.

Zasiłek rodzinny przyznawany jest na podstawie kryterium dochodowego. Wysokość dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiącego podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny oraz wysokość zasiłku rodzinnego i poszczególnych dodatków określa odpowiednie rozporządzenie Rady Ministrów.

Zasiłek stały¹⁴⁰

Zasiłek stały przysługuje:

- 1) pełnoletniej osobie samotnie gospodarującej, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód jest niższy od kryterium dochodowego osoby samotnie gospodarującej;
- 2) pełnoletniej osobie pozostającej w rodzinie, niezdolnej do pracy z powodu wieku lub całkowicie niezdolnej do pracy, jeżeli jej dochód, jak również dochód na osobę w rodzinie są niższe od kryterium dochodowego na osobę w rodzinie.

Zasiłek stały ustala się w wysokości:

- 3) w przypadku osoby samotnie gospodarującej – różnicy między kryterium dochodowym osoby samotnie gospodarującej a dochodem tej osoby, z tym że kwota zasiłku nie może być wyższa niż 418 zł miesięcznie;
- 4) w przypadku osoby w rodzinie – różnicy między kryterium dochodowym na osobę w rodzinie a dochodem na osobę w rodzinie.

Kwota zasiłku stałego nie może być niższa niż 30 zł miesięcznie.

Zasiłek szkolny¹⁴¹

Zasiłek szkolny jest świadczeniem pomocy materialnej o charakterze socjalnym.

Zasiłek szkolny może być przyznany uczniowi znajdującemu się przejściowo w trudnej sytuacji materialnej z powodu zdarzenia losowego. Zasiłek szkolny stanowi pomoc incydentalną, nadzwyczajną inną niż stypendium szkolne. Podstawową okolicznością uzasadniającą ubieganie się o świadczenie w postaci zasiłku szkolnego jest wystąpienia zdarzenia losowego. Zdarzeniami losowymi dającymi podstawę do przyznania zasiłku są np.: śmierć rodziców lub opiekunów prawnych, klęska żywiołowa, pożar, włamanie lub zalanie mieszkania lub inne okoliczności powodujące przejściowo trudną sytuację ucznia. Zasiłek szkolny może być przyznany w formie:

- 1) świadczenia pieniężnego na pokrycie wydatków związanych z procesem edukacyjnym lub

---

¹⁴⁰ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.), art. 37.

¹⁴¹ Opracowano na podstawie: <https://uml.lodz.pl/edukacja/stypendia/stypendia-i-zasilki-szkolne/> (01.06.2020).

2) pomocy rzeczowej o charakterze edukacyjnym.

Wysokość zasiłku szkolnego przyznanego na rzecz konkretnego wnioskodawcy uzależniona jest od charakteru zdarzenia losowego uzasadniającego przyznanie pomocy w tej formie.

Zatrudnienie socjalne¹⁴²

Przez zatrudnienie socjalne należy rozumieć zapewnianie osobom długotrwale bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które podlegają wykluczeniu społecznemu i ze względu na swoją sytuację życiową nie są w stanie własnym staraniem zaspokoić swoich podstawowych potrzeb życiowych i znajdują się w sytuacji powodującej ubóstwo oraz uniemożliwiającej lub ograniczającej uczestnictwo w życiu zawodowym, społecznym i rodzinnym, możliwości uczestnictwa w zajęciach prowadzonych przez centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej oraz w zatrudnieniu wspieranym.

Zatrudnienie wspierane¹⁴³

Zatrudnienie wspierane oznacza udzielanie osobom bezrobotnym, bezdomnym, uzależnionym od alkoholu, od narkotyków lub innych środków odurzających, chorym psychicznie, zwalnianym z zakładów karnych, uchodźcom oraz osobom niepełnosprawnym, które w wyniku upośledzenia niektórych funkcji organizmu lub zdolności adaptacyjnych wymagają pomocy do życia w środowisku rodzinnym i społecznym, w szczególności w celu zwiększania zaradności i samodzielności życiowej, a także ich integracji społecznej, wsparcia o charakterze doradczym i finansowym w utrzymaniu aktywności zawodowej umożliwiającej podjęcie zatrudnienia, prac społecznie użytecznych, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej lub podjęcie działalności gospodarczej.

Zatrudnienie wspierane może być realizowane w formie:

- 1) prac społecznie użytecznych na zasadach określonych w przepisach o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy;
- 2) skierowania do pracy;
- 3) rzecznictwa, poradnictwa zawodowego, psychologicznego i społecznego dla osób realizujących prace społecznie użyteczne w rozumieniu przepisów o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, podejmujących zatrudnienie, działalność gospodarczą, zakładających lub przystępujących do spółdzielni socjalnej.

Zatrudnienie wspierane realizowane jest w ramach indywidualnego programu zatrudnienia socjalnego lub kontraktu socjalnego.

---

¹⁴² Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 2.

¹⁴³ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.), art. 1, 2, 15b.

BIBLIOGRAFIA

1. Bank Danych Lokalnych GUS, <http://stat.gov.pl/>.
2. Baza adresowa Warsztatów Terapii Zajęciowej dostępna na stronie Biura Pełnomocnika Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych, www.niepelnosprawni.gov.pl/art,10,warsztaty-terapii-zajeciowej-pjm (01.06.2020).
3. Biuletyn Informacji Publicznej Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kutnie, http://www.bip173.lo.pl/?cid=229&bip_id=630 (28.04.2020 r.).
4. Czarnecki P. S. (2013), *Praca socjalna*, Difin, Warszawa.
5. Dziennik Łódzki, <https://dzienniklodzki.pl/osrodek-dla-cudzoziemcow-w-grotnikach-zostal-zamkniety-ale-uchodzcy-nadal-w-nim-mieszkaja/ar/c1-14457519> (01.06.2020).
6. Grewiński M., Krzyszkowski J. (red.) (2011), *Współczesne tendencje w pomocy społecznej i pracy socjalnej*, Warszawa.
7. GUS (2021), *Ludność. Stan i struktura ludności oraz ruch naturalny w przekroju terytorialnym (stan w dniu 31.12.2020)*, Warszawa.
8. *Kierunki działań oraz warunki brzegowe obowiązujące realizatorów pilotażowego programu „Aktywny samorząd” w 2020 roku* – Załącznik do uchwały nr 3/2020 Zarządu PFRON z dnia 7 stycznia 2020 r.
9. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 18 listopada 2013 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2013 poz. 1456).
10. Obwieszczenie nr 21/2020 Wojewody Łódzkiego z dnia 30 czerwca 2020 r. w sprawie Rejestru jednostek specjalistycznego poradnictwa funkcjonujących na terenie województwa łódzkiego w 2020 roku, http://www.pomoc.lodzkie.eu/data/dataPublicator/obwieszczenie_21_2020_-_rejestr_jednoste.pdf.
11. *Ocena zasobów pomocy społecznej. Objasnienia*, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Instytut Rozwoju Służb Społecznych, styczeń 2020 r.
12. Portal Centrum Świadczeń Socjalnych w Łodzi, <http://css.samorząd.lodz.pl>.
13. Portal Dziennik Łódzki, <https://dzienniklodzki.pl/>.
14. Portal Głównego Urzędu Statystycznego <https://stat.gov.pl/>.
15. Portal INFOR, <http://www.infor.pl>.
16. Portal Komisji Europejskiej, <https://ec.europa.eu/>.
17. Portal Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Kutnie, <http://mops.kutno.pl/index.php?go=news&id=124>.
18. Portal Ministerstwa Rodziny i Polityki Społecznej, <https://www.gov.pl/web/rodzina>.
19. Portal Urzędu ds. Cudzoziemców, <https://udsc.gov.pl/>.
20. Portal Urzędu Miasta Łodzi, <https://uml.lodz.pl/>.
21. *Rejestr miejsc, w których gminy województwa łódzkiego udzielają tymczasowego schronienia w schroniskach dla osób bezdomnych, schroniskach dla osób bezdomnych z usługami opiekuńczymi, noclegowniach oraz ogrzewalniach*, <http://www.pomoc.lodzkie.eu/page/index.php?str=351>.
22. Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 25 lipca 2016 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie szczegółowej klasyfikacji dochodów, wydatków, przychodów i rozchodów oraz środków pochodzących ze źródeł zagranicznych (Dz. U. z 2016 poz. 1121).
23. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 31 lipca 2018 r. w sprawie wysokości dochodu rodziny albo dochodu osoby uczącej się stanowiących podstawę ubiegania się o zasiłek rodzinny i specjalny zasiłek opiekuńczy, wysokości świadczeń rodzinnych oraz wysokości zasiłku dla opiekuna (Dz.U. 2018 poz. 1497).

24. Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz.U. 2011 Nr 149 poz. 887 z późn. zm.).
25. Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. 2016 poz. 195 z późn. zm.).
26. Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.).
27. Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz.U. 2011 r. Nr 43 poz. 225 z późn. zm.).
28. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2016 r. poz. 239 i 395).
29. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2004 Nr 99 poz. 1001 z późn. zm.).
30. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz.U. z 2006 r. Nr 94 poz. 651 z późn. zm.)
31. Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, (Dz.U. 2011 nr 127 poz. 721 z późn. zm.).
32. Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2003 nr 228 poz. 2255 z późn. zm.).
33. Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz.U. 2011 Nr 45 poz. 235 z późn. zm.).
34. Żmurkow-Poterska E. (2017), *Economic activity of groups being in a specific situation in the labour market in the Lodz province*, Olsztyn Economic Journal, 12(2), s. 181-195.
35. Żmurkow-Poterska E. (red.), Wiktorowicz J., Beczkowska M. (2020), *Zmiany zapotrzebowania na kwalifikacje zawodowe w województwie łódzkim w kontekście rozwoju technologicznego*, Regionalne Centrum Polityki Społecznej w Łodzi, Łódź, opracowanie dostępne pod adresem: <https://analizyspoleczne.pl/Document/badania2020>.

ANEKS: PODSUMOWANIE OCENY ZASOBÓW POMOCY SPOŁECZNEJ WŁ ZA 2020 ROK

		2018	2019	2020			
ELEMENTY SYTUACJI SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNEJ	Liczba mieszkańców (osoby)	2 466 322	2 454 779	2 437 970			
	Wskaźnik obciążenia demograficznego	39,9	41,3	42,4			
	Stopa bezrobocia	6,1%	5,4%	6,2%			
	Udział długotrwale bezrobotnych w ogólnej liczbie bezrobotnych	40,9%	40,3%	42,3%			
	Wskaźniki ubóstwa	Ubóstwo skrajne (% mieszkańców)	3,9%	3,3%	-		
Ubóstwo relatywne (% mieszkańców)		9,7%	10,0%	-			
Ubóstwo ustawowe (% mieszkańców)		7,3%	7,5%	-			
INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA I ZASOBY POMOCY I WSPARCIA	Mieszkania komunalne	78 812	76 438	74 853			
	w tym: mieszkania socjalne	7 287	7 024	6 380			
	Rodziny	Żłobki, oddziały żłobkowe i kluby dziecięce	196	218	223		
		Przedszkola	1 299	1 303	-		
	Dzieci i młodzież	Placówki wsparcia dziennego	98	94	96		
		Placówki opiekuńczo-wychowawcze	70	67	74		
		Rodzinna piecza zastępcza	Rodziny zastępcze	Liczba rodzin	2 842	2 799	2 812
				Liczba dzieci	4 098	3 894	3 944
		Rodzinne domy dziecka	Liczba domów	42	44	48	
			Liczba dzieci	243	265	295	
		Koordinatorzy pieczy zastępczej	98	112	126		
	Osoby starsze	Kluby i inne miejsca spotkań dla seniorów	235	253	258		
		Domy pomocy społecznej	56	55	55		
		Dzienne domy pomocy	37	43	43		
	Osoby niepełnosprawne	Środowiskowe domy samopomocy	47	47	47		
		Kluby samopomocy (liczba miejsc)	530	435	355		
		Warsztaty terapii zajęciowej	41	41	41		
		Zakłady aktywności zawodowej	7	7	8		
	Inne grupy osób zagrożonych wykluczeniem społecznym ¹	Centra integracji społecznej	3	2	1		
		Kluby integracji społecznej	8	8	8		
Mieszkania chronione		62	58	69			
KORZYSTAJĄCY Z POMOCY I WSPARCIA	Liczba korzystających z pomocy i wsparcia ⁱⁱ	151 625	147 344	130 867			
	Udział korzystających z pomocy i wsparcia w ogólnej liczbie ludności	6,1%	6,0%	5,4%			
	Świadczeniobiorcy pomocy społecznej ⁱⁱⁱ	Liczba osób	84 366	76 923	68 639		
		Liczba rodzin	62 178	57 225	52 067		
		Liczba osób w rodzinach	127 316	114 404	100 212		
	Udział osób korzystających ze świadczeń pieniężnych w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie	63,7%	63,6%	67,0%			
	Udział osób korzystających ze świadczeń niepieniężnych w ogólnej liczbie osób, którym przyznano świadczenie	43,7%	43,4%	39,5%			
	Struktura rodzin według powodów korzystania z pomocy społecznej	Długotrwała lub ciężka choroba	50,3%	51,7%	51,4%		
		Ubóstwo	43,9%	41,5%	40,6%		
		Bezrobocie	42,3%	39,6%	40,0%		
		Niepełnosprawność	39,5%	39,8%	39,2%		
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych		19,5%	18,8%	18,2%			
Potrzeba ochrony macierzyństwa		10,0%	9,6%	8,9%			
Alkoholizm		8,6%	8,2%	7,8%			
Bezdomność		2,9%	2,9%	3,1%			
Trudności po zwolnieniu z zakładu karnego	1,7%	1,6%	1,9%				

			2018	2019	2020	
ŚWIADCZENIA Z POMOCY SPOŁECZNEJ	Pieniężne	Liczba osób, którym przyznano decyzją świadczenia	53 757	48 908	45 905	
		Ustawa o pomocy społecznej ^{iv}	Liczba osób pobierających zasiłek celowy	48 944	45 503	40 710
			Liczba osób pobierających zasiłek okresowy	25 305	22 952	20 805
			Liczba osób pobierających zasiłek stały	15 215	14 523	13 858
		Inne ustawy ^v	Średniomiesięczna liczba rodzin pobierających świadczenie wychowawcze ^{vi}	149 705	149 176	-
			Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych z dodatkami	73 955	65 817	53 205
			Liczba rodzin korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka	15 187	15 046	12 710
			Liczba rodzin korzystających ze świadczeń z funduszu alimentacyjnego	10 522	9 331	8 559
			Liczba udzielonych zasiłków pielęgnacyjnych	622 443	634 672	624 388
			Liczba udzielonych świadczeń pielęgnacyjnych	93 760	99 141	116 313
		Niepieniężne	Liczba osób, którym przyznano świadczenia	36 880	33 352	27 083
			Liczba osób objętych wsparciem w formie posiłku	28 302	24 137	18 637
	Udział dzieci i młodzieży objętej wsparciem w formie posiłku w ogóle osób w wieku do 18 roku życia		5,8%	5,0%	3,9%	
	USŁUGI POMOCY SPOŁECZNEJ	Usługi opiekuńcze, w tym specjalistyczne	Liczba osób korzystających z usług	7 010	7 203	6 758
			w tym: wyłącznie specjalistycznych	155	159	126
Liczba udzielonych świadczeń (w tys.)			1 760	1 789	1 653	
Kwota świadczeń (w mln zł)			31,2	34,2	34,9	
Specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi		Liczba osób korzystających z usług	160	147	149	
Praca socjalna		Liczba rodzin objętych pracą socjalną	59 958	57 626	51 737	
		Odsetek ludności objętej pracą socjalną ^{vii}	4,7%	4,5%	4,0%	
		Liczba osób objętych kontraktem socjalnym	2 654	2 746	1 455	
		Liczba osób objętych projektem socjalnym	1 166	1 285	839	
Wspieranie rodziny przeżywającej trudności		Liczba rodzin korzystających z poradnictwa specjalistycznego	3 836	2 732	2 703	
		Liczba rodzin objętych interwencją kryzysową	1 068	866	466	
		Liczba rodzin objętych pracą asystenta rodziny	2 755	2 573	2 513	
	Liczba osób objętych programem oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych	206	177	224		
REHABILITACJA ZAWODOWA I SPOŁECZNA OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH	Łączna kwota dofinansowania – środki PFRON i powiatów (w mln zł)		53,9	55,9	63,8	
	Zaopatrzenie w przedmioty ortopedyczne, sprzęt rehabilitacyjny	Liczba osób	13 781	15 671	16 198	
		Dofinansowanie (w mln zł)	12,6	14,1	15,2	
	Turnusy rehabilitacyjne	Liczba osób	5 125	5 099	5 632	
		Dofinansowanie (w mln zł)	5,7	6,2	7,0	
	Likwidacja barier architektonicznych, technicznych, w komunikowaniu się	Liczba osób	1 239	1 236	1 616	
		Dofinansowanie (w mln zł)	4,1	4,0	5,1	
	Wsparcie udzielone w ramach programu „Aktywny samorząd”	Liczba świadczeń	1 907	2 049	2 068	
Dofinansowanie (w mln zł)		5,4	6,4	7,2		

		2018	2019	2020	
USAMODZIELNIENIE	Łączna wartość pomocy na usamodzielnienie (w mln zł)	9,0	8,1	7,2	
	Pełnoletnie osoby opuszczające rodzinną pieczę zastępczą	Liczba świadczeń	9 226	8 112	6 849
		Kwota świadczeń (w mln zł)	6,0	5,4	4,6
	Pełnoletnie osoby opuszczające instytucjonalną pieczę zastępczą	Liczba świadczeń	3 497	3 158	3 047
		Kwota świadczeń (w mln zł)	2,8	2,4	2,3
	Pełnoletnie osoby opuszczające inne instytucje	Liczba osób	67	80	58
Kwota świadczeń (w tys. zł)		268,5	278,0	268,0	
KADRA JEDNOSTEK POMOCY SPOŁECZNEJ	Liczba pracowników jednostek pomocy społecznej	4 265	4 296	4 282	
	w tym:	kadra kierownicza	235	228	222
		pracownicy socjalni	1 451	1 406	1 392
		pracownicy wykonujący usługi opiekuńcze	349	369	389
		pozostali pracownicy	2 035	2 293	2 279
		Dostępność pracowników socjalnych ^{viii}	Liczba mieszkańców na 1 pracownika socjalnego	1 700	1 746
	Liczba rodzin objętych pracą socjalną na 1 pracownika socjalnego		41	41	37
	Liczba gmin spełniających warunek ustawowy ^{ix}		-	145	147
WYDATKI NA ZADANIA POLITYKI SPOŁECZNEJ	Ochrona zdrowia – dział 851 (w mln zł)	39,8	43,3	39,8	
	Pomoc społeczna – dział 852 (w mln zł)	915,5	969,1	1 026,4	
	w tym:	domy pomocy społecznej	314,4	355,1	396,5
		zasiłki okresowe, celowe, pomoc w naturze oraz składki	82,7	79,8	78,2
		ośrodki wsparcia	58,6	66,8	67,4
	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej – dział 853 (w mln zł)	49,4	54,4	62,2	
	Edukacyjna opieka wychowawcza – dział 854 (w mln zł)	20,3	18,5	16,8	
	Rodzina – dział 855 (w mln zł)	2 419,6	2 966,7	3 560,4	
	w tym:	świadczenie wychowawcze	1 366,1	1 868,7	2 425,1
		świadczenia rodzinne i z funduszu alimentacyjnego	734,4	733,1	753,2
rodziny zastępcze		96,0	101,5	105,5	
WSPÓŁPRACA Z NGO	Liczba OPS/PCPR które współpracują z organizacjami pozarządowymi	79	80	82	

ⁱ Do innych grup osób zagrożonych wykluczeniem społecznym zalicza się m.in.: osoby bezrobotne, bezdomne oraz cudzoziemców.

ⁱⁱ Uwzględniono wszystkie osoby, które uzyskały pomoc i wsparcie w OPS, MOPR lub PCPR udzielone na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz innych przepisów, z wyłączeniem ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci.

ⁱⁱⁱ Świadczenia przyznawane w ramach zadań własnych oraz zadań zleconych, bez względu na rodzaj, formę, liczbę świadczeń oraz źródło finansowania.

^{iv} Dotyczy świadczeń udzielanych wyłącznie na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 Nr 64 poz. 593 z późn. zm.).

^v Dotyczy świadczeń udzielanych na podstawie innych przepisów niż ustawa o pomocy społecznej, w szczególności na podstawie ustawy z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci oraz ustawy z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych, a także innych ustaw, tj.: ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, ustawy z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, ustawy z dnia 20 kwietnia o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, a także ustawy z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych oraz ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne.

^{vi} Bez rodzinnej pieczy zastępczej.

^{vii} Wskaźnik obliczono jako udział osób w rodzinach, które objęto pracą socjalną w ogóle mieszkańców.

^{viii} Średnia liczba odpowiednio: mieszkańców i rodzin (w tym osób samotnie gospodarujących) objętych pracą socjalną przypadających na jednego pracownika socjalnego.

^{ix} Zatrudnianie przez gminę nie mniej niż trzech pełnoetatowych pracowników socjalnych oraz spełnianie jednego z dwóch wymogów: zatrudnianie jednego pracownika socjalnego na 2000 mieszkańców lub 50 rodzin/osób samotnie gospodarujących objętych pracą socjalną.